

Apogeu, concòrdia i expulsió.

La Companyia de Jesús a la Manresa del segle XVIII

Premi pare Ignasi Puig i Simon 2020

David Ferré Gispets

A la meva àvia

Introducció.....	7
Agraïments	13
Una breu nota formal.....	14
Abreviatures dels arxius consultats	14
EL LLARG CAMÍ PREVI.....	
Manresa i la Companyia de Jesús abans del 1700.....	
L'estada de Sant Ignasi a Manresa i el seu record popular	15
La Cova com a punt de referència de l'experiència ignasiana a Manresa i de devoció dels manresans.	16
Les visites dels primers jesuïtes a Manresa i el procés de beatificació d'Ignasi i (1571-1600)	17
El primer espai manresà que passa a mans de la Companyia de Jesús: l'antic hospital de Santa Llúcia (1601).....	18
La propietat de la Cova de Sant Ignasi	21
L'engrandiment de la comunitat jesuïta de la ciutat i la fundació del Col·legi de Sant Ignasi	23
La fundació del Col·legi de Sant Ignasi (1609-1622)	24
El camí cap a la consolidació i les primeres topades amb la resta de comunitats religioses manresanes	28
Una conjuntura sociopolítica i econòmica complexa (1630-1660).....	28
Els primers xocs amb els dominics i els caputxins.....	29
L'inici del procés d'embelliment de la Cova en una època de grans tensions (1660-1700).....	32
L'adquisició del priorat de Sant Pau (1700).....	38
La família Amigant i la capella de Sant Ignasi Malalt: una mostra del culte manresà a Sant Ignasi (1703).....	39
L'APOGEU	
La Guerra de Successió i l'actitud dels jesuïtes manresans (1705-1714).....	
El clergat català a la Guerra i Postguerra de Successió (1701-1721).....	47
L'actitud de la Santa Seu i el final de la guerra.	50
La fi de la guerra: La repressió múltiple del clergat català	53
La Guerra de la Quàdruple Aliança i l'amenaça del retorn.	55
La Companyia de Jesús davant de la crisi successòria.....	
Les actituds abans de les hostilitats	58
L'acció dels jesuïtes durant la guerra a la Península Ibèrica (1705-1714).....	61
La repressió sobre els jesuïtes austriacistes	64

L'impacte de la guerra a la comunitat jesuïta manresana (1705-1720).....	65
La Companyia de Jesús a Manresa durant la Guerra de Successió (1705-1714) ...	65
La postguerra i l'embelliment de la Coveta (1715-1720).....	
El retorn a la gestió habitual i la devoció de la nova dinastia.	72
L'embelliment de la Coveta (1720-1727)	78
L'acumulació de recursos per finançar les obres. El paper del pare Jacint Sardeny	78
L'exornació de la Coveta: estucs, medallons i arrambadors	86
Les dificultats de la vida a la Cova a l'any 1724.....	92
LA CONCÒRDIA	
L'acabament de la nova residència i la fi del plet de la Cova amb els caputxins (1727- 1736).....	
La reactivació del litigi.	95
Els antecedents	95
Les primeres accions	104
El litigi per l'ampliació del camí de la Cova.....	104
El procés del tribunal de la Nunciatura pel plet de la casa de la Cova (1729-1730).....	
L'inici de les diligències.....	107
El procés del plet	109
La primera sentència.....	115
La reobertura del plet sobre la veritable Cova. La darrera oportunitat dels caputxins manresans.	
Una nova querella al tribunal de la Intendència de Catalunya	116
El reinici del plet sobre la veritat i unicitat de la Cova.....	117
L'establiment del tribunal delegat a la Seu de Manresa.....	121
Un nou examen ocular. El procés de visura de Josep Arnaudies i Josep Morató	125
La signatura de la concòrdia final a Manresa (26-10-1734).....	131
Esplendor jesuïta, renovació del Col·legi de Sant Ignasi i construcció de l'Església de la Cova (1737-1759).....	
El breu noviciat de la Cova (1742-1744).....	136
La construcció de l'església de la Cova i l'inici de les obres del nou Col·legi de Sant Ignasi	
La continuació de les obres a la Cova	141
El nou Col·legi i la seva església.....	147
Nous problemes legals i altres querelles de menor entitat.....	153
Golmés i Sedó.....	153

La quadra d'Orriols	158
De nou, tensions amb els caputxins per les aigües	160
Petites disputes causades per la gestió de les temporalitats del Col·legi de Sant Ignasi	164
La vida quotidiana, el culte i la relació amb els fidels a mitjans de segle.....	
La comunitat jesuïta manresana a mitjans del segle XVIII.....	169
El culte ignasià i la ciutat.....	189
L'EXPULSIÓ	
Recels i campanyes contra la Companyia a l'època de Carles III (1760-1765).....	195
L'expulsió dels jesuïtes manresans (1766-1767).....	
L'expulsió dels jesuïtes a Catalunya	198
I Manresa?	202
Els darrers membres de la comunitat jesuïta manresana a l'exili.....	208
Epíleg. Els ecos de l'expulsió, el record de la Companyia... i la gestió del seus béns.	
Els fruits de La Pragmàtica. La gestió del patrimoni segrestat.	210
El record de la Companyia	218
Fonts emprades	220
Fonts arxivístiques	220
1. Archivum Romanum Societatis Iesu [ARSI],	220
2. Archivo General de Simancas [AGS]	220
3. Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús o Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya [AHSIC], Antiga Companyia [AC]	220
4. Arxiu de la Corona d'Aragó [ACA].....	221
5. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona [AHCB]	221
6. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona [AHPB]	222
7. Arxiu Comarcal del Bages [ACBG].....	222
8. Arxiu de la Seu de Manresa [ASM]	223
9. Museu Comarcal de Manresa [MCM]	223
Fonts virtuals (Webgrafia).....	224
Fonts bibliogràfiques	225
ANNEXOS	245
Documents transcrits.	246
1. [Francesc Ignasi] d'Amigant regracià al capítol y lo de la capella. Seguit de pactes de la Capella de Sant Ignasi de nou erigida per don Joseph de Amigant (16-05-1703).	246

2.	Deliberació del consell de la ciutat per fer front al tancament de les aules de filosofia i gramàtica del Col·legi de Sant Ignasi (29-04-1707).....	247
3.	Carta del pare general Michelangelo Tamburini al pare provincial d'Aragó, Francisco Sierra [11-10-1721].....	248
4.	Procés de visura executat pels mestres escultors Josep Sunyer i Josep Quer [28-01-1730].....	249
5.	Primera sentència del plet renovat entre caputxins i jesuïtes feta pel nunci Alexandre Aldobrandini, president del tribunal de la Nunciatura dels Regnes d'Espanya [23-09-1730].....	257
6.	Procés de visura executat pels mestres de cases Josep Arnaudies i Josep Morató [20-11-1732].....	258
7.	Concòrdia final pactada entre els pares provincials de la Companyia de Jesús i de l'Ordre dels Framenors Caputxins que fineix els plets iniciats entre la Cova de Sant Ignasi i el convent de Sant Bartomeu [26-10-1734].....	263
8.	Fundació a perpetuitat d'una llàntia a la Cova de Sant Ignasi per part del blanquer i polvorer de Manresa Joan Baptista Soler [22-07-1741].....	269
9.	Estat dels edificis del Col·legi i de la Cova de Sant Ignasi de Manresa després de l'expulsió dels jesuïtes [1769].....	271
10.	El Procurador general del rey y de la nación, Número 185 [02-12-1814].	272
11.	Memorials de Visites dels Pares Provincials a la Santa Cova [1724-1761]	276
	Taules de dades.....	
1.	Testimonis manresans del primer procés judicial de la Nunciatura [1730]	302
2.	Evolució del nombre de membres la comunitat jesuïta manresana [1690-1766].....	303
3.	Integrants de la comunitat de la Cova de Sant Ignasi de Manresa presents als catàlegs [1725-1766].....	305
4.	Integrants de la comunitat del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa presents als catàlegs [1690-1739].....	308
5.	Integrants de la comunitat del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa presents als catàlegs [1740-1766].....	317
6.	Membres de la comunitat jesuïta de Manresa que habitaren tant al Col·legi com a la Cova [1700-1766].....	326
7.	Membres de la comunitat jesuïta a Manresa amb els seus orígens i ocupacions [1690-1767].....	327

Introducció

*«Siendo esta Santa Cueva la morada que escogió Nuestro Padre San Ignacio para dar principio a su admirable y prodigiosa vida, quiso Dios que fuese también la oficina donde se le dibuxassen y labrassen los primeros fundamentos de nuestra mínima Compañía de Jesús».*¹

El pare provincial Vicente Juan de la província d'Aragó de la Companyia de Jesús escrigué aquestes sentides paraules en la seva primera visita a la Cova de Manresa. Tot i que Juan es referia específicament a la balma on Sant Ignasi s'havia recollit en diverses ocasions durant els onze mesos que passà a Manresa, els seus mots podrien fer-se extensius al conjunt de la ciutat, del seu terme i dels seus habitants. La transformació personal i espiritual que experimentà el futur Sant a la nostra ciutat li deixà una marca inesborrable. Una marca tant important com la que la seva breu estada imprimí a la pròpia Manresa. Un profund record popular, preservat de generació en generació, que aviat es veié acompanyat i enfortit per l'arribada dels hereus de Sant Ignasi a la ciutat durant la primera meitat del segle XVII.

Són precisament aquests hereus i el seu esdevenir a Manresa el que pretenem convertir en el focus del nostre futur estudi. Al llarg dels més de quatre segles de la seva presència, l'acció de la Companyia de Jesús contribuí de manera definitiva a assentar el record del Sant, així com a transformar de manera inapel·lable els llocs ignasians més representatius de la ciutat, com ho són el santuari de la Cova, l'antic Col·legi de Sant Ignasi o l'antic Hospital de Santa Llúcia i la Capella del Rapte.

Aquesta "Manresa Ignasiana" ha despertat una notable passió investigadora, tant dels propis erudits de la Companyia com també dels estudiosos i cronistes manresans. El primer gran volum dedicat a un d'aquests espais va ser l'estudi monogràfic de l'historiador jesuïta Fidel Fita dedicat a la Cova de Sant Ignasi.² L'obra de Fita va molt més enllà que un simple repàs històric i arquitectònic de l'espai. A través de la documentació produïda per la pròpia comunitat jesuïta i per la ciutat de Manresa, Fita aconseguí traçar un estudi complet de la presència jesuïta a la ciutat des de l'estada de

¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

² FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa; reseña histórica*, Manresa: Impremta de Roca Sant Miquel, 1872.

Sant Ignasi l'any 1522, marcant notablement la pràctica totalitat de les investigacions posteriors sobre la Manresa Ignasiana inclosa, òbviament, la present.

Al llibre de Fita el seguiren les imponents obres dels també jesuïtes Jaume Nonell (1915 i 1918) i Joan Creixell (1922), algunes d'elles més encarades a la alta divulgació, mentre que les altres comptaren amb una gran erudició i una profusa tasca de recopilació documental arxivística.³ Més enllà dels estudis fets per jesuïtes, a principis de segle són molt importants els les obres de l'estudiós, arxiver i cronista manresà Joaquim Sarret i Arbós, primer amb els seus breus esments en les seves obres de 1924 i també amb l'edició pòstuma i compilada dels seus treballs sobre Sant Ignasi, Manresa i els monuments ignasians.⁴ A mitjans del segle passat, en sobresurt la monografia d'Ignasi Puig sobre la Cova.⁵

Ja a la dècada de 1990, a més dels treballs de caire divulgatiu i de recopilació d'obres anteriors, com el de Joan Segarra i Pijuan,⁶ hi trobem els primers estudis actuals i específics sobre la Cova fets pel cèlebre historiador de l'art Bonaventura Bassegoda (1994) i l'interessant treball sobre el Col·legi de Sant Ignasi fet per Ignasi Bajona (1997).⁷

L'addició més recent a aquest imponent conjunt d'estudis és l'obra del pare Francesc Riera publicada el 2021, que amb un enorme esforç d'erudició i complicació ha aconseguit elaborar una obra que aglutina de manera notablement equilibrada els 500 anys d'història de la Manresa Ignasiana.⁸

Més enllà de les monografies i grans estudis, és important fer esment a dos importants articles d'Antoni Borràs, l'un dedicat a l'establiment del Col·legi de Sant Ignasi i l'altre

³ NONELL, J. *Manresa ignasiana: nuevo álbum histórico*, Manresa: Imprenta de San José, 1915; Ibídem, *La Cueva de S. Ignacio en Manresa: desde que se recogió en ella el santo hasta nuestros días*, Manresa: Imprenta de San José, 1919. L'obra de Nonell és de 1918, però l'edició a la que s'ha tingut accés és la de 1919, on hi ha algunes diferències amb la paginació. La que emprem és la de l'edició de 1919; CREIXELL, J., *San Ignacio de Loyola: Studio crítico y documentado de los hechos ignacianos relacionados con Montserrat, Manresa y Barcelona*, Barcelona: Eugenio Subirana, 1922; Ibídem, *San Ignacio de Loyola: Gloria póstuma: monumentos ignacianos, frutos apostólicos, canonización y culto en Montserrat, Manresa y Barcelona*: Talleres Gráficos "El Siglo XX", 1922.

⁴ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola y la ciudad de Manresa*. Manresa: Impremta d'Antonio Montaña-Alsina, 1956; Ibídem, *Historia religiosa de Manresa. Iglésies i Convents*, Manresa: Caixa d'Estalvis, 1984 [Reimpressió de l'original de 1924].

⁵ PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio en Manresa*. Barcelona: Imprenta de la Revista "Ibérica", 1953.

⁶ SEGARRA I PIJUAN, J. *Manresa i Sant Ignasi de Loiola*, Manresa: Edicions del Mil·lenni, 1990.

⁷ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*. Manresa: Angle, 1994; BAJONA, I. *L'antic Col·legi de Sant Ignasi a Manresa*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1997.

⁸ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana, 500 anys. Ignasi de Loiola i els Jesuïtes*, Manresa: Fundació Cova de Sant Ignasi i EIDES-Cristianisme i Justícia, 2021.

a la Cova durant l'època moderna.⁹ Ambdós treballs són particularment interessants, tant per la informació que aporten com, molt especialment, pel que fa a la descripció que ofereix dels fons de la Companyia que es troben a Barcelona.

A totes aquestes obres, és important sumar-hi els darrers estudis que han vist la llum en el marc del premi Pare Ignasi Puig i Simon.¹⁰ El present treball, elaborat en base al projecte guardonat amb el premi Pare Ignasi Puig i Simon 2020, pretén oferir una panoràmica històrica sobre un dels moments més importants de la presència ignasiana a Manresa, el segle XVIII.

El segle XVIII és un moment particularment efervescent pel conjunt de la Companyia de Jesús, esdevenint alhora la conjuntura de major poder i expansió en els territoris de la monarquia borbònica espanyola, com també el marc on es gestà i s'executà la primera expulsió dels seus membres dels territoris hispànics, i la seva posterior supressió per part del Papa Climent XIV (1705-1774). Sens dubte, aquests fets tant antitètics tingueren un gran impacte en la comunitat jesuïta manresana. Així mateix, el Set-cents constitueix un període clau per la Companyia a Manresa, consolidant i afermant els seus espais propis a la ciutat, així com obrint i tancant polèmiques amb la resta de comunitats religioses veïnes.

Aquesta recerca s'ha fet amb diversos objectius en ment. En primer lloc, intentar comprendre com afecten dins de l'esfera manresana les dinàmiques estructurals més representatives de la Companyia de Jesús a la monarquia espanyola del Set-cents, bé sigui l'impacte inicial de la Guerra de Successió o bé les tensions i campanyes propagandístiques que acabaren conduent a l'expulsió. Segonament, la voluntat d'entendre i examinar com es van desenvolupar les relacions entre els jesuïtes manresans i la resta de comunitats religioses de la ciutat, parant especial atenció a

⁹ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de Loiola de Manresa durant els segles XVII i XVIII" a *Analecta Sacra Tarraconensia*, Vol. 67, 1994, pp. 595-615; *Ibidem*, "Establiment dels jesuïtes a Manresa, segons els documents de l'Arxiu general de l'Orde a Roma (1599-1683)" a *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, Vol. 3, 1984, pp. 169-183.

¹⁰ SIMON I VILARASAU, J. "Seguint les petjades del pelegrí a Manresa", *Premi Pare Ignasi Puig 2014*, Manresa, 2015; BARBÉ RIUS, M. "El Convent de Sant Domènec de Manresa des del segle XIV al XX: Testimoni històric del pas de Sant Ignasi de Loiola a la ciutat" *Premi Pare Ignasi Puig 2015*, Manresa, 2016; VILA CORTINA, M. *Les Ìnyigues. L'entorn femení d'Ignasi de Loiola a Manresa*, Manresa: DEIM, 2019; BALLÚS CASÓLIVA G. "La Música a l'entorn de Sant Ignasi de Loiola i de la Companyia de Jesús a la ciutat de Manresa" *Premi Pare Ignasi Puig 2017*, Manresa, 2018; GALOBART I SOLER, J. "Els manresans que van acollir a Sant Ignasi a través dels protocols notariais (1485-1585)", *Premi Pare Ignasi Puig 2018*, Manresa, 2019; ALERT PUIG, J. "Proposta de buidatge bibliogràfic per a la posada en valor del patrimoni de la Barcelona ignasiana: elements per a la construcció d'un relat", *Premi Pare Ignasi Puig 2019*, Manresa, 2020.

l'acabament del llarg plet que els jesuïtes manresans tenien amb els seus veïns, els framenors caputxins del Convent de Sant Bartomeu iniciat a mitjans del segle XVII.

Un altre dels principals elements d'aquest l'estudi és l'aprofundiment en el coneixement de la pròpia comunitat jesuïta manresana en el primer gran "moment" de la Companyia de Jesús a la ciutat. L'embelliment de la Coveta, l'acabament de la primera residència i la construcció de l'església de la Cova, juntament amb l'erecció de l'església i de l'edifici actuals del Col·legi de Sant Ignasi, que coincideixen totes en un lapse de 40 anys (1720-1760). Qui feu possible aquestes obres? Com s'organitzava el dia a dia dels pares i germans del Col·legi i de la Cova? De quina manera es va aconseguir finançar totes aquestes obres i embelliments?

Finalment, també han sigut motiu d'interès i atenció els vincles establerts entre els habitants de Manresa i la Companyia al llarg del segle. Aspectes com la fundació de beneficis, les donacions o els efectes de l'acció pastoral i acompanyament espiritual dels pares jesuïtes s'han examinat. Per tal d'assolir els objectius d'investigació plantejats, s'ha dut a terme un pla de recerca sustentat en dos pilars essencials: la recerca bibliogràfica i l'anàlisi arxivística.

En primer lloc, ha sigut imperatiu realitzar un examen bibliogràfic a diversos nivells. S'han consultat i citat la major part de monografies, estudis, separates i volums dedicats a la Manresa Ignasiana, tant aquells més actuals com els més pretèrits, la major part d'ells citats en les primeres notes d'aquesta introducció. Alguns d'aquests treballs, per bé que en molts aspectes poden haver estat superats, ofereixen certes apreciacions i referències arxivístiques que ens poden ser de gran utilitat. Aquests estudis han sigut reforçats i apuntats amb altres obres menys específiques de l'àmbit manresà, que han servit per aportar una imatge més amplia dels avatars de la Companyia a la Catalunya borbònica.

Pel que fa a l'aspecte documental, que ha constituït la part essencial del present treball, s'ha plantejat una recerca en tres grans àmbits. En primer lloc s'ha tractat la documentació produïda per la pròpia Companyia de Jesús i que es troba tant a l'arxiu central de Roma [ARSI] com a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya de Barcelona, també conegut com a Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús [AHSIC]. En aquest arxiu, a més de la documentació existent en el fons d'Antiga Companyia, també ha sigut possible consultar el segon volum de

l'impressionant treball de recopilació inèdit d'Ignasi Vila fet a base del buidatge dels catàlegs provincials d'Aragó de la Companyia intitulat *Jesuitas de las Comunidades de los Colegios de Cataluña de la Provincia de Aragón*. Aquesta obra ha sigut molt esclaridora per entendre, comprendre i facilitar el treball d'aquesta font tan valuosa per conèixer la composició i les carreres dels jesuïtes de la província. Dins del propi àmbit religiós, també s'han examinat els registres documentals deixats per la relació entre la comunitat jesuïta manresana i la Seu de Manresa, com a principal institució eclesiàstica de la ciutat.

Per altra banda, també s'ha consultat la nombrosa documentació administrativa derivada de la gestió diària de les propietats de la Companyia i dels nombrosos plets en el que es veieren implicats els jesuïtes manresans. Per tal de poder plantejar una imatge el més completa possible, s'han examinat els registres propis de l'administració política i militar d'àmbit català guardats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, com ho són els registres de la Reial Audiència i de la Intendència de Catalunya. També ha sigut objecte d'estudi la documentació generada per l'administració corregimental i, especialment, la de l'àmbit estrictament local. En aquest aspecte, els arxius de la Seu de Manresa i el Comarcal del Bages han sigut els nostres principals punts de referència.

Finalment, també s'han fet servir diversos fons notariais manresans i barcelonins, amb l'objectiu de trobar-hi referències tant de la gestió econòmica de la comunitat, com de les relacions privades amb seglars. Alguns d'aquests aspectes han sigut la creació de beneficis, l'adquisició de rendes per part de les comunitats manresanes o bé el nomenament de procuradors per gestionar assumptes i plets a la capital del Principat, a la Nunciatura de Madrid o a la seu del bisbat de Vic.

Per facilitar una millor comprensió de l'estudi, el treball s'ha vertebrat de manera cronològica. Els primers capítols serveixen com una breu introducció als antecedents més notables de la història ignasiana de Manresa, iniciant-se amb les visites dels primers jesuïtes abans dels processos de beatificació i conclouent amb l'adquisició del Priorat de Sant Pau (1700) i la construcció de la capella de Sant Ignasi Malalt (1703). El primer gran bloc del treball examina la Guerra de Successió i la seva conseqüent postguerra des d'una triple òptica: el paper dels eclesiàstics catalans en general, el de la Companyia de Jesús a Catalunya i el dels jesuïtes manresans.

Aquest primer gran bloc connecta amb el segon gran àmbit del treball, que és el dedicat a l'establiment de la primera comunitat permanent a la Cova, els primers treballs d'embelliment i engrandiment de l'espai i els esforços del primer pare prefecte de l'espai, Jacint Sardeny, per assegurar el suport econòmic de la nova comunitat. Aquests fets enllacen directament amb una detallada descripció i seguiment del procés legal del plet entre jesuïtes i framenors des dels seus antecedents i reobertura a principis de la dècada de 1720 fins la signatura de la concòrdia final l'any 1734.

Seguidament, s'examinen aquells aspectes més rellevants del moment de major puixança de la Companyia a Manresa. Els punts principals que s'hi tracten són l'acabament dels plets generats per les compres de baronies i rendes de principis de segle, l'establiment del breu noviciat per formar joves missioners d'Índies, les darreres grans construccions de les esglésies de la Cova i del Col·legi, el culte ignasià a la ciutat, així com l'anàlisi de les activitats comunes i la composició humana de les dues cases jesuïtes manresanes a les dècades centrals del segle.

A mode de conclusió, es tracten sumàriament els darrers anys de la Companyia a Manresa i els passos que dugueren a la seva fi amb l'expulsió dels pares i germans de Manresa i la resta dels seus companys l'abril de l'any 1767.

Agraïments

L'elaboració del present treball hauria sigut impossible sense la participació i assistència de molts amics, companys, col·legues que amb els seus consells i suport n'han permès la seva creació.

En primer lloc, agrair profundament als membres del jurat del Premi Pare Ignasi Puig i a l'Ajuntament de Manresa per haver-me fet la confiança de poder estudiar un tema tan apassionant com aquest.

Segonament, als arxivers Marc Torras, de l'Arxiu Comarcal del Bages, al pare Francesc Casanovas, de l'Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús, a l'Abel Rubió, de l'Arxiu de la Seu de Manresa, i a en Jordi Tor i l'Antoni Albacete de l'Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona. Sense la seva bona feina i disposició seria pràcticament impossible treballar documentació tan diversa amb la solvència i rapidesa que requereix una investigació d'aquestes característiques. El mateix agraïment el vull fer extensiu al pare Francesc Riera, que amb la seva immensa amabilitat em deixà accedir al manuscrit inèdit de la seva darrera obra *Manresa Ignasiana. Cinc-cents anys* abans de que sortís publicat.

En tercer lloc, també vull agrair profundament la bona feina dels companys guies i gestors de l'Oficina de Turisme de Manresa. Sens dubte, ells són uns dels més grans divulgadors de la Manresa Ignasiana.

També vull reconèixer i donar les gràcies a tres grans amics que han patit el procés d'elaboració del treball i han contribuït enormement a la seva conclusió. A la Laia Puig i a la Mariona Rafart, pel seu incombustible suport. I al Christian Núñez, que una vegada més –i ja en són unes quantes– no ha dubtat a facilitar-me molt la feina d'escriptura regalant-me les seves inestimables impressions i encertades observacions.

Finalment, el meu agraïment més profund és per la meva família, molt especialment per la meva mare Maria Àngels i la meva àvia Angeleta, que amb la seva paciència i suport han fet possible la redacció de les properes pàgines.

Una breu nota formal

Al llarg del present treball, el lector hi trobarà diversos personatges que, quan s'anomenen i esmenten per primera vegada, el seu nom va acompanyat de les seves dates de naixement i de defunció. Malauradament, ha sigut impossible datar tots els naixements i les defuncions dels individus esmentats.

Per tal de fer més fàcil que el lector reconegui el Col·legi de Sant Ignasi de Manresa o la Cova de Sant Ignasi quan es referim a altres col·legis, cases o espais de la Companyia de Jesús, s'ha optat per fer servir les majúscules inicials només en les ocasions en les que ens referim a les institucions manresanes.

De la mateixa manera, s'han elaborat les transcripcions documentals seguint l'ortografia i la puntuació emprats en el suport original. Per aconseguir una millor comprensió dels textos tot i aquestes particularitats formals, s'han desenvolupat la pràctica totalitat de les abreviatures del treball, exceptuant aquelles que provenen de la transcripció de fragments de monografies més recents.

Finalment, per facilitar la lectura del treball, totes les transcripcions i taules de dades elaborades a partir de la recerca arxivística s'han recopilat en els annexos finals.

Abreviatures dels arxius consultats

ARSI: Archivum Romanum Societatis Iesu.

AGS: Archivo General de Simancas.

AHSIC: Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús o Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya.

ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó.

AHCB: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

AHPB: Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

ACBG: Arxiu Comarcal del Bages.

ASM: Arxiu de la Seu de Manresa.

MCM: Museu Comarcal de Manresa.

EL LLARG CAMÍ PREVI

Manresa i la Companyia de Jesús abans del 1700

L'estada de Sant Ignasi a Manresa i el seu record popular

L'origen de tot el que tractarem en les pàgines del present treball és, de manera indubtable, el sojorn que –el llavors– noble guipuscoà Iñigo López de Loiola (1491-1556),¹¹ feu a la ciutat de Manresa entre els mesos de març de 1522 i febrer de 1523.¹² Provenent de la seva terra natal, Azpeitia, i tot just a mig recuperar de les ferides causades per una bombarda durant el setge de Pamplona de 1521, Ignasi emprengué camí cap a Barcelona amb la intenció d'embarcar-se cap a Roma i, posteriorment, cap a Terra Santa.¹³

L'arribada del futur Sant a Manresa fou eminentment accidental, segons ens apunten les fonts contemporànies i la seva pròpia Autobiografia.¹⁴ Els efectes de la seva pernoctació a Montserrat el dugueren a desviar-se de la seva ruta inicial per hostatjar-se a l'hospital de Santa Llúcia, situat fora de les muralles de la ciutat, a la riba contrària d'un torrent i prop del portal del mateix nom.¹⁵

Al llarg dels onze mesos de la seva estada, el futur Sant desenvolupà un intens exercici de reflexió i autoconeixement.¹⁶ A més de severs dejunis, auxilis de pobres i cicles de pregària, bona part de la seva activitat es centrà en recórrer les capelles i monestirs dels voltants mitjançant llargues caminades.¹⁷ Aquestes activitats definiren el que avui en dia es qualifiquen com a “Llocs Ignasians”.¹⁸ D'entre ells en sobresurten el ja esmentat hospital de Santa Llúcia, la majestuosa Santa Maria de Manresa –La Seu–, el convent de Sant Domènec o la capella de la Salut de Viladordis.

Durant una de les seves caminades, el futur Sant experimentà un fet determinant de la seva estada a Manresa. Aquest esdeveniment, que hom coneix com la “Exímia

¹¹ A partir d'ara ens referirem a ell com a Ignasi.

¹² PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio ...*, p. 8.

¹³ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola ...*, pp. 4-5.

¹⁴ BENÍTEZ, J. “El pas de Sant Ignasi per Manresa: 2. Els fets”, a *Dovella*, Núm. 38, 1991, p. 18; RAMBLA, J.M. *El pelegrí. Autobiografia de Sant Ignasi de Loiola*. Barcelona: Editorial Claret, 1991, pp. 28 i 55.

¹⁵ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 12.

¹⁶ Per una interessant síntesi històrica i espiritual de les múltiples activitats i experiències d'Ignasi a la ciutat, vegeu RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 27-43.

¹⁷ PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* p. 9.

¹⁸ Així són definits de manera popular i també en la informació turística. Un exemple pot ser l'opuscle “Manresa Ignasiana. Guia per descobrir la ciutat”, en premsa, especialment les seves pàgines 10-25, on n'enumera fins a 22.

Il·lustració del Cardener”, resultà una experiència mística que canvià a Ignasi profundament. En el punt trentè de l’Autobiografia, es descriu la seva experiència de la següent manera:

«Un dia anava per devoció a una església distant d’una mica més d’una milla de Manresa – crec que se’n diu Sant Pau– i el camí vora el riu. Tot caminant amb les seves devocions, s’assegué una estona de cara al riu que passava al fons. I mentre estava allí assegut, se li comencen a obrir els ulls a l’enteniment. No es pas que veiés alguna visió, sinó que entenia i coneixia moltes coses [...] i amb una il·luminació tan gran que totes les coses li semblaven noves. [...] Només que va rebre una gran claredat a l’enteniment, fins al punt que en tot el curs de la seva vida [...] no li sembla haver obtingut tant com en aquella única vegada».¹⁹

La Cova com a punt de referència de l’experiència ignasiana a Manresa i de devoció dels manresans.

Dins del conjunt d’espais ignasians de la ciutat, la Cova hi ocupa un lloc preeminent com a espai fundacional i nucli del pelegrinatge de fidels fins a la nostra actualitat. Fou precisament durant alguna de les seves constants caminades quan, sota el Puig de Sant Bartomeu, Ignasi descobrí una balma de les múltiples que conformen l’abrupte terreny de la zona, amb vistes al Cardener i a la muntanya de Montserrat, on passà llargues estones de recolliment.²⁰

Alguns cronistes dels segles XVI i XVII no acaben de posar-se d’acord sobre la naturalesa i durada de l’estada d’Ignasi a la balma, que a dia d’avui es coneix col·loquialment amb el nom de “Coveta”. Per exemple, el jesuïta toledà Pedro de Ribadeneyra (1526-1611), en la seva biografia del sant, no fa cap esment d’aquesta estada. Tampoc en parlen altres cronistes ignasians com Pedro Laínez (1512-1565), Juan de Polanco (1517-1576) en el seu *Sumario de las cosas más notables que a la institución y progreso de la Compañía de Jesús tocan* (1547/1548) o el mallorquí Jeroni Nadal (1507-1580) en les seves prèdiques als jesuïtes de les Espanyes.²¹ Altres com Andrés Lucas (†1658) en la seva *Vida de S. Ignacio de Loyola, Patriarca y fundador de la Compañía de Jesús* (1633) defensen que la “Coveta” fou el seu aixopluc i domicili permanent durant els onze mesos d’estada a Manresa.²²

Si bé és cert que al llarg de la seva Autobiografia –dictada al seu col·laborador Luis Gonçalves da Cámara (1519-1575) durant els darrers mesos de la seva vida– no hi

¹⁹ RAMBLA, J.M. *El pelegrí...* p.64.

²⁰ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 14-15.

²¹ BENÍTEZ, J. “El pas de Sant Ignasi per Manresa: 1. Les fonts”, *Dovella*, Núm. 39, (1991), p. 38; BENÍTEZ, J. “El pas de Sant Ignasi per Manresa: 2. Els fets”, p. 22.

²² FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 37.

trobem cap esment directe, es pot afirmar que en conjuntures properes a la seva mort sí que es tenia una consciència significativa de la seva existència per part d'alguns col·laboradors jesuïtes.²³ Per exemple, l'intendent de la Universitat de Viena, Johannes Albertus Widmanstadius (1506-1557), esmentà en una carta que Ignasi «en una cova, vora la riba del riu que travessa la plana manresana, va fer-hi un temps de vida solitària».²⁴ A més a més, cal no oblidar que aquest coneixement es relacionà aviat amb el procés de concepció i escriptura inicial dels “Exercicis Espirituals”, que moltes vegades es presenten com deutors clars de les experiències iniciàtiques del futur Sant a Manresa.²⁵

Serà la importància d'aquesta revelació en la difusió de la seva experiència personal la que, a través del temps, definirà la importància d'aquest espai per la comunitat jesuïta, en particular, i pels fidels ignasians, en general. De fet, aquesta importància dins del discurs ignasià cal sumar-la al coneixement i devoció popular que l'estada d'Ignasi despertà en els manresans del moment, i que aquests traslladaren als seus descendents.²⁶ Centrem-nos ara en la Coveta com a espai físic. Pel que recolliren alguns dels estudiosos de principis del segle passat, sembla que la balma original estava situada en un entorn feréstec, a uns 32 metres sobre el riu Cardener i a uns 18 metres del cim del Puig de Sant Bartomeu.²⁷ Per altra banda, el seu interior era notablement desigual, amb alguns petits corriols d'aigua i una volta còncava en forma de mitja lluna, que a sobre mateix hi tenia alguns terrenys cultivats.²⁸

Les visites dels primers jesuïtes a Manresa i el procés de beatificació d'Ignasi i (1571-1600)

Segons recull Francesc Riera en la seva recentíssima obra sobre la Manresa Ignasiana, la primera visita de membres de la Companyia de Jesús a Manresa que pot ser comprovada documentalment es donà l'any 1571.²⁹ Dos jesuïtes hispans, el solsoní Francesc Boldó i el castellà Francisco Vázquez, decidiren visitar la ciutat abans d'embarcar-se cap a Roma des de Barcelona.

²³ BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya. Fets i figures*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 29.

²⁴ A *De Societatis Iesu initiis progressu rebusque gestis nonnullis Philippi Iacobi Widmanstadii ad Io. Albertum Vidmanstadium fratris filium epistola*, p. 788. Citat a RAMBLA, J.M. *El pelegrí...* p.28.

²⁵ Citat a RAMBLA, J.M. *El pelegrí...* p. 30; BASSEGODA, B. *La Cova de...*, p. II.

²⁶ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 15.

²⁷ PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* p. 12; BORRÀS, A. “La Cova de...”, p. 596.

²⁸ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 43.

²⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 51.

Com esmenta el mateix Riera fent-se eco dels comentaris dels cronistes d'època moderna com Magí Canyelles (1622-1685) o Joan Gaspar Roig i Jalpí (1624-1691), és més que probable que abans de Boldó i Vázquez ja hi hagués hagut altres visites de jesuïtes de la comunitat de Barcelona, amb centre al Col·legi de Betlem. Tant Roig i Jalpí com Canyelles esmenten que entre 1574 i 1578 s'intensificaren les arribades de jesuïtes a la ciutat, així com les de religiosos d'altres ordes que també es sentiren cridats per l'experiència ignasiana.³⁰

A principis de la dècada de 1580, aquestes visites s'acompanyaren ja de prediques públiques fetes pels mateixos pares del Col·legi de Betlem. Aquest fet, sumat a l'intens record que Ignasi havia deixat a la ciutat, motivà les primeres peticions per instal·lar una comunitat permanent de la Companyia a Manresa.³¹

Quinze anys més tard, s'iniciaren a Barcelona les tasques de recollida de testimonis i informacions necessàries per dur a terme el procés de beatificació d'Ignasi. Entre la tardor de 1595 i l'any 1606, l'historiador i jesuïta reusenc Pere Gil (1550-1622) fou l'encarregat de dur a terme aquestes tasques a Catalunya, centrant-se en les visites i accions del fundador de la Companyia a Montserrat, Manresa i Barcelona.³²

El primer espai manresà que passa a mans de la Companyia de Jesús: l'antic hospital de Santa Llúcia (1601)

Per les mateixes dates, ja consten múltiples visites a la ciutat per part de religiosos jesuïtes establerts a Barcelona, així com les conveniències –tant per les altes instàncies de l'orde a Roma com pels seus delegats al territori– d'iniciar la compra dels edificis i espais que Ignasi ocupà durant la seva estada a Manresa.³³

³⁰ ROIG I JALPÍ, J.G. *Epitome histórico de la Muy Ilustre ciudad de Manresa*. Barcelona: Imprenta de Jayme Surià, 1693, pp. 376-377; CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa. Obra inèdita de Magí Canyelles -sigle XVII- ab biografia de l'autor*, Manresa: Impremta de Anton Esparbé, 1896, p. 409.

³¹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 51-52.

³² GALDEANO CARRETERO, R. "Historiografia catalana i model jesuític: la Història moral de Catalunya del jesuïta Pere Gil (1550-1622)" a *Recerques: història, economia, cultura*, Núm. 70, 2015, p.40. Els processos complets els podeu trobar a *Monumenta Ignatiana Series Quarta. Scripta de Sancto Ignatio de Loyola Societatis Iesu fundatore. Tomus secundus*, [en endavant MI, Sèrie IV, Scripta II] Madrid: Imprenta de Gabriel López del Horno, 1918. [Consultable en línia a <http://www.sjweb.info/arsi/en/publications/ihsi/monumenta/>. Recuperat per darrera vegada el dia 01-12-2021]. Per una selecció dels textos dedicats i recollits a Manresa i Montserrat i traduïts al castellà, vegeu CALVERAS, J. *San Ignacio en Montserrat y Manresa a través de los procesos de canonización*. Barcelona: Editorial Librería Religiosa, 1956.

³³ És certament notable el memorial de 1599 enviat pel pare provincial a Roma demanant permís per comprar «las casas de Manresa y Barcelona donde nro. B.P. Ignacio posó». BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 30 i 45, n. 2; BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", pp. 169-170.

Pel que sembla, una idea similar començà a calar en les autoritats locals manresanes. Segons apunta Ignasi Bajona, els consellers de la ciutat s'oferiren als pares jesuïtes per comprar l'edifici de l'antic hospital de Santa Llúcia i cedir-lo a la Companyia perquè s'hi establís una eventual residència.³⁴

Amb una historia coneguda que es remunta a mitjans del segle XIII, l'hospital de Santa Llúcia o "hospital inferior" rebé el seu nom actual a principis del segle XIV, amb la construcció d'una capella adjacent a l'edifici principal dedicada a Santa Llúcia i Sant Tomàs per part dels confreres del gremi de picapedrers de la ciutat.³⁵ Segons Sarret i Arbós, en època d'Ignasi i fins a mitjans del segle XVI, l'hospital havia sigut administrat pels confreres de la confraria de Tots Sants.³⁶ Fou durant les seves estades a l'hospital quan, segons els testimonis dels processos, Ignasi experimentà el cèlebre rapte espiritual de diversos dies de durada.³⁷ A causa de les tibantors econòmiques, el 1553 es decidí unificar la seva gestió amb la de l'hospital de Sant Andreu, desapareixent completament la seva funció assistencial el 1564.³⁸ Venut per part del consell de la ciutat al fuster manresà Joan Malet, sembla que l'emplaçament es convertí en un hostel amb estable.³⁹

Segons Joan Creixell, tan bon punt l'edifici havia passat a mans privades, començaren a arribar pressions des de les altes instàncies religioses del bisbat perquè els consellers de la ciutat fessin els màxims esforços per recuperar-lo i dignificar-lo. Creixell cita especialment els esforços fets pel bisbe Joan Baptista Cardona (1511-1589) instat pel pare jesuïta Lorenzo de Sanjuan, que tot i ser infructuosos pel que fa a la recuperació de Santa Llúcia, varen acabar motivant la construcció d'un imponent obelisc d'uns 5 metres d'alçada sobre un sòcol de pedra quadrangular a la placeta que hi havia davant del portal de l'antiga església.⁴⁰

Les males condicions de l'espai, conegudes avui mercès als processos de canonització, sembla que feren decidir els consellers manresans a efectuar la recompra. Segons recull

³⁴ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 30.

³⁵ El procés constructiu s'allargà gairebé tres anys, entre 1321 i 1323. TORRAS I SERRA, M. "Els hospitals medievals de Manresa" a *Gimbernat*, Vol. 27, 1997, p. 18.

³⁶ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 133.

³⁷ CALVERAS, J. *San Ignacio en Montserrat...*, p. 195.

³⁸ TORRAS I SERRA, M. "Els hospitals medievals...", p. 19.

³⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 57.

⁴⁰ CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa...*, p. 411-412; CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 18-20; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 52.

el testimoni del mercader manresà i membre del consell de la ciutat Pere Corrons, pres durant el procés de canonització, el dijous 7 de setembre de 1606:

«[...] dit Malet haver posat en aquella hostel públich, vist assò per los consellers y consell, que en dita casa que ere hospital hi havie estat lo Pare Ignasi y alli seruit los pobres y fet tants exercicis sancts [...] a instàntia de molts ciutadans y de tot lo poble, dits consellers y consell, aguda consideratió que estave mal que aquel lloch, que era stat sanctuari de dit Pare Ignasi, estigués ab tanta indecentia, perquè feyen stable del lloch ahont dit Sant home lo Pare Ignasi feu tant continua penitència y sancts exercicis, ab molt madur consell de liberaren comprar dita casa, olim hospital, y després hostel, per què se tingués en la veneratió ere y es rahó, y per millor posar-la en deguda decència, volgueren se donàs als Pares de la Compañia de Jesús, com de fet se comprà dita casa en virtut de dita deliberatió, per preu de sis centes lliures, y aquella donaren als dits Pares de la Companyia, la qual per avuy possehexen; y assò sab ell testimoni per só que ell testimoni ere hu dels del consell quant se feu dita deliberatió, que haurà alguns sinch anys es feta».⁴¹

Per bé que Corrons fixà el preu de compra en 600 lliures, Sarret i Arbós ho rebaixa a 418 lliures i un cens anual de pensió de 10 lliures pagadores a l'hospital de Sant Andreu.⁴² La compra es tancà el novembre del 1601 i la cessió de l'edifici a la companyia es feu el mes següent amb el comissionat del rector del col·legi de Betlem de Barcelona, el pare Llorenç de Sant Joan.⁴³ Uns mesos després, el març del 1602, el pare general Claudio Acquaviva (1543-1615), escrigué a la ciutat congratulant-se de la compra i la cessió.⁴⁴ Alhora, el pare provincial Melcior de Valpedrosa intentava aconseguir fons per moblar l'estança i poder enviar-hi algun pare de manera permanent.⁴⁵

Mercès al suport del general Acquaviva, a finals d'aquell mateix any s'establiren a Manresa dos sacerdots i un germà coadjutor provinents de la comunitat jesuïta barcelonina. Al capdavant d'aquesta primera comunitat permanent de la Companyia a Manresa hi havia el pare Dídac Tronera (1562-1627), que tornaria a fer historia 20 anys més tard, convertint-se en el primer rector del Col·legi de Sant Ignasi.⁴⁶

⁴¹ MI, Sèrie IV, Scripta II, p. 725-726. Referència citada a RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 57.

⁴² Sarret extreu la informació del protocol notarial original de la venda, elaborat pel notari manresà Rafael Torres el dia 19-11-1601 i transcrit completament a SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 17-19.

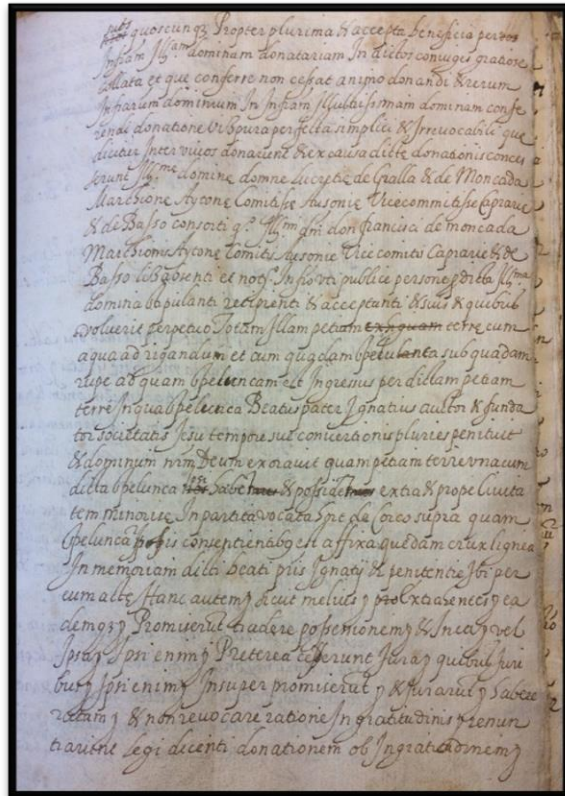
⁴³ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 31; SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 20.

⁴⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 57.

⁴⁵ BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 170.

⁴⁶ SEGARRA I PIJUAN, J. *Manresa i Sant Ignasi...* p. 160; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 31.

La propietat de la Cova de Sant Ignasi A través de la documentació notarial, Sarret i Arbós va traçar un interessant recorregut per esclarir la propietat original del terreny de la Cova. Seguint les seves investigacions, s'esmenta que en un manual del notari manresà Joan Sala s'hi pot trobar una escriptura de compra de dues feixes de terra per part de Francesc Roviralta, que tenia per objectiu ajuntar-les a unes que ja posseïa al costat del camí del Pont Vell.⁴⁷ Pel que sembla, aquestes terres acabaren en mans de Bernat Roviralta, que finà el dia 28 de novembre de 1585, i que les acabà traspasant al seu nebot Maurici Cardona.⁴⁸

Pàgina de la relació notarial presa pel notari Jaume Gomà en motiu de la donació dels terrenys de la Cova a la Marquesa d'Aitona. 27 de gener de 1602.

Foren ell i la seva dona Caterina qui, el dia 27 de gener de 1602, signaren una acta de cessió de les terres on hi havia la balma en favor de Lucrecia de Gralla i Montcada, Marquesa d'Aitona, en el monestir de Sant Benet de Bages.⁴⁹ Tal i com es pot observar en l'escriptura notarial, aquesta donació es fa amb motiu que, en aquell «petriam terre in qua pelectica Beatus pater Ignatius auctor et fundator societatis Jesu tempore sue conversionis pluries penituit et dominum nostrum Deum exoravit [...]».⁵⁰

Amb tot, un any abans d'aquesta cessió, ja tenim constància d'algunes primeres actuacions per part del consell de la ciutat, encaminades a embellir l'interior de la balma on s'estigué Ignasi. Segons en tenim constància, aquell any 1601 ja havien sigut col·locades una imatge d'Ignasi i un petit llum, que es sumaven a la creu de fusta

⁴⁷ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 150. Una vegada consultats els fons actuals de l'Arxiu Històric de Protocols de Manresa [AHPM], sols s'hi troben els esborranys de l'any 1522. En ells, no s'hi identifica cap esborrany relacionat amb aquesta escriptura. Arxiu Comarcal del Bages [ACBG], AHPM, Notari Joan Sala, Esborranys 1522, Folis 227v-228r [?].

⁴⁸ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p.151. La data del decés de Bernat Roviralta la coneixem pel llibre d'òbits d'un arxiu parroquial indeterminat de la ciutat, desaparegut durant les cremes de l'estiu de 1936.

⁴⁹ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 31; També esmentat a FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 67; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 17.

⁵⁰ AHPM, Notari Jaume Gomà, Vigessimum novum manuale instrumentorum 1602, m. 594, Foli 22r.

situada a l'entrada del complex des dels propis temps de la vinguda del futur Sant.⁵¹ Aquesta creu de fusta tindria un curiós origen, explicat en un dels documents generats pel darrer plet entre caputxins i jesuïtes sobre la unitat de la Cova:

«[...] luego que el siervo de Dios Ignacio se partió de Manresa, sus amigos y devotos enarbolaron una Cruz de palo para memoria a los venideros del lugar de la penitencia, oración y retiro de San Ignacio en su propia y presente Cueva cerca del río Cardener, y si passados algunos años el veguer de Manresa y Bernardo Matellas, quienes habían conosido al Santo, hizieron fabricar otra cruz grande de madera y la collocaron en el mismo puesto, para mayor continuación de las memorias y devociones del Santo».⁵²

De la mateixa manera, i tal i com recollí Fidel Fita a través d'un protocol del notari públic Rafael Torras, el dia 19 de desembre de 1602, es celebrà un gran acte religiós a la balma per commemorar els darrers esdeveniments. Una part important d'aquesta commemoració consistí en arrencar alguns trossos de la paret de la balma per enviar-los, després de la seva corresponent autenticació, a la reina Margarita d'Àustria (1584-1611).⁵³ Gràcies a la recerca d'Antoni Borràs i Feliu a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya coneixem l'existència d'uns *Capítulos propuestos por los Capuchinos y contestación de los mismos*, sorgits a l'escalfor de la dura pugna entre jesuïtes i caputxins sobre l'autèntica localització de la Coveta a mitjans del segle XVII que comentarem una mica més endavant.⁵⁴ En aquests capítols es recorda que l'any 1603, el bisbe de Vic, Francesc Robuster i Sala (1544-1607), pagà la construcció d'una petita capella dedicada a Sant Ignasi d'Antioquia per poder celebrar culte a prop de la balma, en un nivell una mica superior. La primera pedra d'aquest temple la posà el paborde manresà Joan d'Aymerich, el primer diumenge després de Pasqua d'aquell any 1603. Aquesta capelleta, de base quadrada acabaria tenint una amplada de 24 pams catalans.⁵⁵ A partir d'aquest moment, s'inicià un complex procés de construcció i embelliment de la Coveta i del seu entorn que s'ha allargat fins als nostres dies.

⁵¹ ROIG I JALPÍ, J.G. *Epítome histórico de...*, p. 339; PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* p. 15.

⁵² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 ff. 121v-122r [1732].

⁵³ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 46-49.

⁵⁴ Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús [AHSIC], Antiga Companyia [AC], Obres [OB] 90, Doc. 8, ff. 20r-36r [1730]. Citat a BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 597.

⁵⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 ff. 123r [1732]. Un pam equivaldria a 1/8 part d'una cana, és a dir, 0,194375 metres. Per tant, les parets de la capella de Sant Ignasi d'Antioquia o Sant Ignasi Màrtir tindrien una amplada una mica superior a 4 metres i mig [4,66 metres]. ALSINA, C., FELIU, G. i MARQUET, L. *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Barcelona: Curial, 1990, p. 188.

L'engrandiment de la comunitat jesuïta de la ciutat i la fundació del Col·legi de Sant Ignasi

Unes setmanes després de la celebració de l'acte religiós a la balma de Sant Bartomeu, els consellers de la ciutat remeteren una carta al rei Felip III (1578-1621) expressant que, atès que alguns dels terrenys on el llavors beat Ignasi havia fet vida contemplativa ara eren dels jesuïtes:

*«desea esta Ciudad un colegio fundado en ella, de que resultara grande gloria á Dios, servicio á V. Mt. utilidad á toda esta República y no hallándose esta ciudad con fuerza para darles renta con que vivan, ya les ha dado el sitio del hospital, havemos mirado de qué manera podría V. Mt. sin detrimento de su patrimonio aplicar alguna renta para este intento».*⁵⁶

Tot i així, més enllà de consentir i felicitar els desitjos dels consellers, la Corona no accedí a cap concessió ni renda, fet que complicà l'establiment del Col·legi a la ciutat.⁵⁷

Tal i com ha detallat Antoni Borràs en base a la documentació provinent de l'Arxiu General de l'Orde a Roma, els inicis de la comunitat a Manresa foren complicats, tant pel que fa a la presència humana, amb poc més de dos o tres individus, com pel que fa a les provisions econòmiques. Amb tot, entre 1602 i 1605 la incipient comunitat dirigida pel pare Tronera encara no residia permanentment a les dependències de l'antic hospital de Santa Llúcia, sinó que ho feien en cases particulars.⁵⁸ L'emplaçament no s'havia pogut adequar i només s'utilitzava esporàdicament per membres de la companyia que es desplaçassin arreu del Principat.⁵⁹

Segons Magí Canyelles, el setembre de 1606 visitaren l'antic hospital i la Coveta la noble Jerònima Colonna i Caterina Caracciolo, mare i muller respectivament del virrei Héctor de Pignatelli i Colonna, duc de Monteleón (1574-1622).⁶⁰ Uns dies més tard, el 22 d'octubre, el virrei arribà finalment a la ciutat, on fou rebut de manera conjunta pels bisbes de Vic, Solsona, l'Alguer i l'arquebisbe de Barcelona.⁶¹ Aquesta trobada donaria inici a les gestions per encetar el definitiu procés de canonització d'Ignasi.⁶²

La relació de Monteleón i la seva família immediata amb al Companyia és notòria, essent el seu confessor el pare jesuïta napolità Vincenzo Matres. A més a més, el novembre de 1608 tant Jerònima com Caterina, juntament amb els fills del matrimoni,

⁵⁶ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp 78-79.

⁵⁷ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 66.

⁵⁸ BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 170.

⁵⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 57.

⁶⁰ CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa...*, p. 413.

⁶¹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp 86-87.

⁶² BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 172.

foren acompanyats a Nàpols pel pare Pere Gil i el germà Pere Carbonell, ambdós del col·legi de Barcelona.⁶³

Abans de 1608, el llavors bisbe d'Elna Onofre de Reart (1553-1622) comprà i cedí a la Companyia una casa amb hort situada al costat de la capella de Santa Llúcia per hostatjar-hi permanentment la comunitat manresana.⁶⁴ Així mateix, el bisbe Robuster de Vic els cedí la capella de Santa Llúcia.⁶⁵ Sembla que fou a partir de 1609 quan es comunicà la capella de Santa Llúcia amb l'antic hospital a través d'una petita obertura, facilitant així accés als devots a l'estança on s'hauria esdevingut el ja conegut rapte espiritual.⁶⁶

La fundació del Col·legi de Sant Ignasi (1609-1622)

En un breu però interessant estudi a l'entorn de la relació de la Companyia de Jesús amb les universitats de la Corona d'Aragó durant l'època moderna, Javier Palao Gil apunta nombrosos elements que afavoririen l'establiment d'un eventual col·legi jesuïta en una ciutat concreta.⁶⁷ D'entre ells en cita la proximitat d'un centre universitari o estudi general –com passa a Barcelona, Tortosa, Vic, Girona, Tarragona...–, l'existència d'una seu episcopal –com la Seu d'Urgell–, o ciutats o viles econòmicament puixants, amb grups ciutadans privilegiats i una notable presència d'oficials reials. Finalment, també n'identifica un altre, que és la relació directa de la ciutat amb un fundador particular, com el col·legi i universitat de Gandia, fundat el 1547 pel després sant Francesc de Borja (1510-1572).⁶⁸ El cas de Manresa, més enllà de la incipient recuperació econòmica que es començà a experimentar des de finals del segle XV, la visita de Sant Ignasi i el relat de l'experiència ignasiana construït tant per la Companyia de Jesús com pels propis manresans, fou l'element principal que possibilità l'obertura del Col·legi jesuïta de la ciutat.

⁶³ VILA I DESPUJOL, I. “La Compañía de Jesús y los virreyes de Cataluña (s. XVI y XVII)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, p. 218.

⁶⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 58.

⁶⁵ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 31.

⁶⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 58-59.

⁶⁷ PALAO GIL, F.J. “Los jesuitas y las universidades en la Corona de Aragón” a RODRÍGUEZ SAN PEDRO, L.E. i POLO RODRÍGUEZ, J.L. (eds.), *Universidades hispánicas: colegios y conventos universitarios en la Edad Moderna*, Vol. 1, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, p. 180.

⁶⁸ FUSTER PELLICER, F. i BAIXAULI JUAN, I.A. “Estudiants, germans i docents: El primer segle del col·legi i Universitat de Gandia” a *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 20, 2002, pp. 293-322.

Precisament aquesta importància dels espais ignasians de la ciutat en el relat transformador ignasià motivaren l'arribada de donacions i obsequis imprescindibles per finançar la seva creació. L'atracció de pelegrins il·lustres, ja fossin membres de les altes autoritats reials al territori com ja s'ha vist, o bé autoritats religioses pròpies i foranes com el cardenal François d'Escoubleau de Sourdis (1574-1628), bisbe de Bordeus, que visità els espais ignasians en peregrinació l'any 1609 en motiu de la beatificació d'Ignasi, atragueren l'atenció i l'interès de possibles benefactors.⁶⁹

Sens dubte, el personatge més representatiu d'aquest camp fou el noble aragonès don Lupercio Xaureche y Arbizu, més conegut com Lupercio de Arbizu (?-1640).⁷⁰ Essent comanador de l'ordre de Malta, inicià les gestions per finançar l'establiment d'un col·legi a Manresa, un altre a Tarragona i un noviciat a Saragossa, oferint 350 ducats. Amb tot, les autoritats romanes de la Companyia veieren insuficient la quantitat atès que, segons ell, «[...] el pueblo de Manresa es tan moderado en todo y no abría bastante empleo para un Colegio de la Compañía y también porque abrían de passar muchos años antes de llegar a término de fundación entera».⁷¹

Tot i aquestes paraules, l'esforç de les institucions manresanes per afermar l'establiment i assegurar la continuïtat d'una comunitat jesuïta permanent a la ciutat era constant i notori. L'abril de 1611, els consellers de Manresa reiteraren al pare provincial José Villegas la seva predisposició a assegurar el manteniment dels pocs pares que hi residien permanentment, animant-lo a construir una veritable residència a la ciutat.⁷² Segons Antoni Borràs, aquesta carta s'esdevingué a causa d'un estat d'opinió general on la continuïtat dels jesuïtes a Manresa semblava cada cop menys segura.⁷³

Una nova embranzida per la fundació del Col·legi arribà amb l'inici del generalat del pare Mutio Vitelleschi (1563-1645) l'any 1615. Els esforços coordinats de les institucions manresanes, i alguns membres del capítol de la Seu com el canonge

⁶⁹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...*, pp. 95-96; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 64. Per conèixer millor la figura del cardenal d'Escoubleau de Sourdis a RAVENÉZ, L. W. *Histoire du Cardinal François de Sourdis: Du titre de Sainte-Praxède, archevêque de Bordeaux, primat d'Aquitaine, abbé de Mauléon et d'Oyrvaux*, Bordeus: Editorial de G. Gounouilhau, 1867, p. 196.

⁷⁰ Una breu referència de la seva activitat com a benefactor a MENDOZA MAEZTU, N. *La arquitectura jesuítica en aragón: primeras fundaciones (ss. XVI-XVIII)*. Tesi doctoral dirigida pels Drs. María Isabel Álvaro Zamora i Javier Ibáñez Fernández. Universidad de Zaragoza, 2018, p. 193.

⁷¹ BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 171.

⁷² SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 23-24.

⁷³ BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 171.

Thomàs començaren a donar fruits amb la bona predisposició tant de la congregació general, com del propi pare Vitellechi.⁷⁴

L'any 1619 fou clau per tota aquesta empresa gràcies als 1.000 ducats donats per Lupercio de Arbizu.⁷⁵ A causa d'aquesta donació, Arbizu obtingué una patent de fundador del Col·legi el juliol del 1620.⁷⁶ Com és notori i conegut, es nomenà el pare Dídac Tronera com a primer rector, prenent possessió del càrrec el 15 d'abril de 1622.⁷⁷

Un mes abans, el 12 març, el pontífex Gregori XV (1554-1623) havia proclamat a Roma la canonització de Sant Ignasi, juntament amb les d'altres grans icones de la Reforma Catòlica, com el seu company Sant Francesc Xavier (1506-1552), el fundador de la congregació de l'Oratori, Sant Felipe Neri (1515-1595) o la mística castellana Santa Teresa de Jesús (1515-1582).⁷⁸

La bona nova de la canonització es sumà a les excel·lents notícies provinents de Barcelona i Roma per la consolidació del Col·legi. El maig del mateix 1622, don Lupercio de Arbizu arribà a Manresa on fou rebut molt efusivament pels consellers de la ciutat i pels jesuïtes residents.⁷⁹ Les celebracions per la visita del fundador es continuaren el mes de setembre, en motiu de la canonització.⁸⁰

Els consellers de Manresa encomanaren als pares jesuïtes les classes de gramàtica i d'arts a la ciutat, dotant-los amb una renda de 200 lliures anuals provinent de les arquees del comú per assegurar el sosteniment dels professors.⁸¹ Encara quedava, però, l'assumpte de l'edifici on s'ubicaria el Col·legi. Les dependències de l'antic hospital de Santa Llúcia no estaven en condicions d'acollir una institució d'aquestes característiques a causa del seu mal estat. Hi havia hagut intents de cedir l'església de Sant Miquel i les seves dependències adjacents, però el desig principal dels membres de la Companyia seguia sent ubicar-lo en un espai que hagués "habitat" Ignasi.⁸²

⁷⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 59; BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 172.

⁷⁵ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 33.

⁷⁶ CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa...*, p. 415.

⁷⁷ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 66.

⁷⁸ JIMÉNEZ PABLO, E. "La canonización de Ignacio de Loyola (1622): lucha de intereses entre Roma, Madrid y París" a *Chronica nova*, Núm. 42, 2016, pp. 79-102.

⁷⁹ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 27-28.

⁸⁰ CASAS, E. "Festes de la canonització de Sant Ignasi. Manresa, setembre del 1622" a *Dovella*, Núm. 37, 1990, pp. 59-63.

⁸¹ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 34.

⁸² BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 174.

Finalment, s'acceptaren les peticions del pare Dídac Tronera per construir un petit edifici en els espais a l'entorn de l'antic hospital i capella de Santa Llúcia.⁸³

L'any 1625 s'iniciaren i completaren les primeres obres, tot i que aviat l'espai quedà petit i es necessitaren noves ampliacions.⁸⁴ Alhora, es seguia adequant l'entorn de la Cova per intentar fer-hi un establiment permanent, millorant la sagristia i fonamentant una eventual residència permanent.⁸⁵ Amb tot, el finançament de les obres seguia essent irregular, i les noves promeses de donacions fetes per Lupercio de Arbizu no sempre arribaven a la ciutat i la possibilitat d'haver de traslladar la comunitat lluny de les seves possessions seguí viva fins la dècada de 1630.⁸⁶

⁸³ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 35.

⁸⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 66-67.

⁸⁵ Archivum Romanum Societatis Iesu [ARSI], Aragó, 25II, Ànua del 1624, f. 180. Citat a BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", pp. 174-175 i 180.

⁸⁶ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 35.

El camí cap a la consolidació i les primeres topades amb la resta de comunitats religioses manresanes

Una conjuntura sociopolítica i econòmica complexa (1630-1660)

Quan la situació inicial de la comunitat jesuïta manresana semblava estabilitzar-se, aparegueren nous contratemps que dificultaren el seu procés d'assentament a la ciutat, així com els seus esforços per embellir els espais ignasians.

Després d'una dècada de xocs polítics i malvestats econòmiques, l'inici de les torbacions de l'any 1640 inaugurà un cicle de grans afectacions i disruptions en els ritmes vitals dels manresans.⁸⁷ Els aixecaments i violències arribaren a la ciutat a les darreries del mes d'agost, quan les tensions creixeren entre alguns grups de vilatans i els sectors més benestants.⁸⁸ El sometent de Manresa participà en diverses campanyes en defensa del bàndol francocatalà, tant en territoris propers a Barcelona, com també als teatres d'operacions del sud, en terres tarragonines.⁸⁹

La participació manresana a la guerra tingué com a conseqüència un greu augment de l'endeutament municipal, clarament accentuat pel trasllat a la ciutat de bona part dels membres de la Generalitat entre els anys 1651 i 1652.⁹⁰ Per tal de calibrar aquest impacte econòmic, gràcies als estudis de Llorenç Ferrer i Alòs sabem que durant aquests anys es generà un important deute a la Taula de Comuns Dipòsits de la Ciutat de 24.376 lliures. A més, entre 1640 i 1669, es crearen censals per un valor total acumulat de 37.811 lliures. Els efectes onerosos de tal endeutament s'allargaren ben bé fins a l'any 1672, quan es signà una concòrdia entre els creditors i el govern local, davant de les dificultats del darrer per fer els pagaments corresponents.⁹¹

Als problemes derivats del conflicte, es sumaren els estralls de la gran epidèmia de pesta que assolà el principat entre 1648 i 1654.⁹² A Manresa es donaren els primers casos les darreres setmanes de 1653, i al llarg de 1654, aquests es multiplicaren fins a

⁸⁷ TORRES, X. *La guerra dels Segadors*, Vic-Lleida: Eumo-Pagès, 2006, pp. 68-70; SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, Manresa: Caixa d'Estalvis, 1984, p. 311 i 313-115.

⁸⁸ TORRES, X. *La guerra dels Segadors*, p. 98.

⁸⁹ SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, pp. 319-320.

⁹⁰ MESSEGUER, P. "La Generalitat de Catalunya a Manresa. 1651-1652" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 27-58; SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, p. 330.

⁹¹ FERRER-ALÒS, LL. "Finances i deute municipal a Manresa en els segles XVII i XVIII" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 127-132.

⁹² BETRÁN, J.L. "Sociedad y peste en la Barcelona de 1651" a *Manuscrits*, Núm. 8, 1990, p. 256.

mitjans de juny.⁹³ Resulta evident que aquesta conjuntura influí en el procés d'embelliment de la Cova, que no prengué força de nou fins a la dècada de 1660.

Als efectes de la mala conjuntura socioeconòmica, cal sumar-hi també els avatars de la mala gestió dels fons de la Companyia a Manresa, tal i com recordaria en dates posteriors el pare general Michelangelo Tamburini (1648-1730) en una il·lustrativa carta a Roma:

*«Pues aunque la injuria de los tiempos y las guerras pasadas han sido mucha causa de los daños que lleva la provincia: no hay duda, sino que la mala administración, es la mayor parte de tantas ruinas. [...] He puesto ya en ejecución la idea que me tenía comunicada para el mayor culto de la Santa Cueva de Manresa».*⁹⁴

Els primers xocs amb els dominics i els caputxins

L'establiment a la ciutat d'una comunitat permanent de jesuïtes, no tardà en originar friccions i xocs amb la resta d'ordres religiosos de la ciutat. Durant la segona meitat del segle XVII es succeïren dues grans polèmiques entre els jesuïtes del nou Col·legi i dues de les comunitats més consolidades de la ciutat, els pares dominics del convent de Sant Pere Màrtir i els pares framenors caputxins del convent de Sant Bartomeu.

La primera gran polèmica fou la que es donà amb els pares predicadors. El convent de Sant Pere Màrtir fou un espai enormement important dins l'experiència ignasiana a Manresa.⁹⁵ La seva estreta relació amb el pare Galceran Perelló, prior del convent motivà que el futur Sant passés algunes temporades allotjat en una de les seves cel·les. Fou precisament en una d'aquestes estades quan Ignasi experimentà els pitjors escrúpols de la seva etapa manresana.⁹⁶

Tal i com es descriu en els punts 23 i 24 de la coneguda Autobiografia:

«Aquesta temporada s'estava en una cambreta que li havien donat els dominics en el seu monestir i seguia fent les set hores d'oració agenollat, llevant-se sempre a mitjanit, i tots els altres exercicis ja esmentats. I en cap d'ells no trobava remei per als escrúpols, tot i que feia molts mesos que el turmentaven. [...] Mentre estava amb aquests pensaments, li venien moltes

⁹³ COMAS, F. "Sobreviure al segle XVII. La pesta de 1654" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 27-58; SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, pp. 59-60.

⁹⁴ AHSIC, AC, Cúria General [CG], Núm. 07, ff. 546r-551v, Michelangelo Tamburini a Francisco Sierra [11-10-1721]. Vegeu la carta completament transcrita a Annexos, Documents Transcrits, 3.

⁹⁵ COLL, J.M. "San Ignacio de Loyola y el convento de Santo Domingo de Manresa" a *Analecta sacra tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, Vol. 29, Núm. 2, 1956, pp. 313-343.

⁹⁶ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola ...*, pp. 83-84.

temptacions i, amb gran força, de tirar-se per un forat gran que hi havia en aquella cambra, tocant al lloc on feia oració. I, sabent que matar-se era pecat tornava a cridar:

- *Senyor, no faré res que us ofengui».*⁹⁷

Segons esmenta Bonaventura Bassegoda, amb l'arribada dels jesuïtes a Manresa i l'èxit de la fundació del nou Col·legi i del culte ignasià a la ciutat, va fer que els pares dominics també es volguessin sumar al culte al Sant, reivindicant alhora l'esmentada importància del seu convent en l'estada d'Ignasi. Per aconseguir-ho, l'any 1649 col·locaren un gran quadre del Sant en una de les capelles del claustre del convent.⁹⁸

En el quadre, d'oli sobre tela, i que havia sigut comissionat pels dominics a un autor encara desconegut, s'hi representava la figura de Sant Ignasi amb quatre escenes laterals on es definien els fets més importants de l'estada d'Ignasi al convent de Sant Pere Màrtir. El

Quadre de Sant Ignasi encarregat pels dominics (c.1650). Oli sobre tela. Actualment se'n troba una reproducció exposada a "l'Espai 1522", a la plaça Fius i Palà de la ciutat.

quadre s'acompanyava d'una cartel·la amb medallons on s'esmentaven moments importants de la relació del convent amb el futur Sant. A un costat del quadre, els pares dominics hi col·locaren un cartell explicatiu on s'hi descrivien les esmentades escenes. Una de les escenes representa precisament les temptacions de suïcidi d'Ignasi, pintant-lo acompanyat d'un diable al costat d'una finestra del pis superior del claustre, mentre que una altra el plasma escrivint els Exercicis Espirituals en el mateix convent.⁹⁹

Aquesta iniciativa dels dominics fou particularment ofensiva pels pares del Col·legi, que no tardaren en elevar una protesta pública al prior del convent de Santa Caterina de Barcelona.¹⁰⁰ Les seves queixes no només es centraven en les escenes de la temptació de suïcidi i de l'escriptura dels Exercicis, sinó també el fet que representaven a Ignasi

⁹⁷ RAMBLA, J.M. *El pelegrí...* pp. 59-60.

⁹⁸ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 27. El quadre fa 172 cm d'alçada i 116 cm d'amplada.

⁹⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 135-136.

¹⁰⁰ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola ...*, p. 86.

vestit amb un sac d'espart. També es mostraren ofesos per algunes de les històries narrades en els cartells explicatius que acompanyaven el quadre, on s'explicava que la conversió d'Ignasi havia sigut al convent i no a Montserrat, o que durant la seva estada a Manresa s'havia allotjat de manera preeminent a Sant Pere Màrtir.¹⁰¹ Més enllà d'això, el gener de l'any 1650 sembla que els jesuïtes manresans publicaren un fulletó de protesta on es recollien els arguments que contestaven tant la pintura com els escrits dels dominics.¹⁰²

Aquestes pugnes deixaren l'esfera popular i fulletonesca per acabar-se elevant al tribunal de la Santa Inquisició i desembocant en un plet que, finalment, quedaria inconclús.¹⁰³ Com a resultat del procés judicial, es traslladaren l'obra i els escrits a Barcelona per ser inspeccionats i reconeguts. Anys després, el 1664, el quadre fou retornat al convent on es tornà a mostrar públicament.¹⁰⁴ Sarret i Arbós recollí alguns testimonis de visitants del convent del segle XVIII i XIX que pogueren contemplar la pintura i els cartells i no dubtaren a posar per escrit les diferències entre el que s'hi deia i representava i la doctrina general sobre l'experiència ignasiana a Manresa.¹⁰⁵

Per bé que la desamortització del convent i les torbacions civils dels segles XIX i XX feren que la pintura i els textos originals es perdessin, a principis de la dècada de 2010 es localitzà el quadre en els magatzems del Museu Comarcal de Manresa. A dia d'avui es pot trobar exposat en l'esmentat museu, mentre que també se'n pot veure una reproducció a l'Espai Manresa 1522, un petit espai museïtzat situat a un cantó de l'antic claustre del convent de Sant Pere Màrtir.¹⁰⁶

Per altra banda, el plet entre els jesuïtes i els pares caputxins del convent de Sant Bartomeu s'inicià a causa de les feines d'adequació, decoració i embelliment de la Cova de Sant Ignasi per part de la Companyia de Jesús a la dècada de 1660.¹⁰⁷ La proximitat entre la nova residència jesuïta i el convent de Sant Bartomeu acabà derivant en un cru i llarg litigi sobre l'autenticitat de la Santa Cova. El conflicte s'allargà prop de 60 anys, fins la consecució de les concòrdies que aconseguiren posar pau entre ambdues

¹⁰¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 139-140.

¹⁰² BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 27.

¹⁰³ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola ...*, p. 86.

¹⁰⁴ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 28.

¹⁰⁵ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola ...*, pp. 87-89.

¹⁰⁶ <http://www.manresaturisme.cat/cat/article/5966-espai-manresa-1522-la-ciutat-d-ignasi>.

¹⁰⁷ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 113.

comunitats.¹⁰⁸ La primera concòrdia es signà a Manresa el 26 d'octubre de 1734 i fou ratificada el juny següent. Finalment, s'hi sumà una tercera acta de ratificació feta i signada a Roma pels generals de les dues ordes el gener de 1736.¹⁰⁹ Per a un tractament més en detall d'aquest conflicte i, molt especialment, de la seva resolució, vegeu el capítol intitulat "L'acabament de la nova residència i la fi del plet de la Cova amb els caputxins (1721-1736)".

L'inici del procés d'embelliment de la Cova en una època de grans tensions (1660-1700) Entre 1660 i 1700, tingué lloc un important procés de remodelació de la Cova de Sant Ignasi que la dotaria d'alguns dels seus elements més representatius. Aquest procés constructiu i decoratiu fou possible gràcies a l'acumulació constant de recursos de la comunitat jesuïta manresana i a les generoses donacions privades que es generalitzaren en aquell període.¹¹⁰ A més de les ja esmentades donacions privades, també tenim constància de l'existència d'un donatiu del consell de la ciutat al pare Rafael Subirats, rector del Col·legi de la Companyia a la ciutat, de 40 lliures per les obres de la Cova fet el juliol de 1661.¹¹¹

La primera residència i els problemes amb els caputxins

Durant la dècada de 1660 s'actuà en l'entorn de la Cova de manera múltiple, tant en el propi espai de la Coveta, com també en la zona de la capella de Sant Ignasi, que a partir d'aquest moment es destinarà a ser la base per la futura residència. També es procedí a la construcció de la primera fase de la gran façana barroca que, avui, encara decora la façana lateral del complex. L'esmentada capella de Sant Ignasi construïda el 1603 prop de la balma original, serví el fonament i base per la construcció d'una torre d'uns 33

¹⁰⁸ Aquestes concòrdies seguiren a diverses sentències, com la del 20 de novembre de 1732. *Executoria de la sentència proferida a 23 de agosto 1730 por el Eminentissimo Sr. el Señor D. Alexandro Aldobrandini, por la gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica, Arçobispo de Rodas, Nuncio ... a favor del Reverendissimo Padre Provincial de la Compañía de Jesus de la Provincia de Aragon, y de la Casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola, extra muros de la ciudad de Manresa, con los Reverendissimos Padres, Provincial, y definatorio, de la religion de los Capuchinos de la Provincia de Cataluña y el Convento de San Bartholome de su orden, extra muros de la misma Ciudad.* 10 pàgines. Referència on-line de la còpia present a la Biblioteca Nacional de España: <http://datos.bne.es/edicion/bima0000013595.html>.

¹⁰⁹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp.157-158; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 56.

¹¹⁰ BOSCH, J. "Com depèn el culte religiosíssim de l'ornament exterior: La Santa Cova entre 1660 i 1685", *Dovella*, 37, (1990), p. 46; FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 119-120. Podem esmentar els casos particulars d'Anna d'Aymeric i Cruïlles, que llegà a la Companyia un llegat valorat en 1.000 lliures. També Don Pedro de Osorio, que llegà 8.000 escuts per facilitar la construcció. BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages del segle XVII*. Manresa: Caixa de Manresa, 1990, p. 212; NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 73.

¹¹¹ SERRA I JUNYENT, M. "La façana lateral de La Cova de Sant Ignasi" a *Dovella*, Núm. 24, 1988, p. 15.

metres que, en un futur, havia d'esdevenir el suport principal per la resta de l'edificació.¹¹²

Aquesta primera torre, aviat fou envoltada per dues ales d'habitacions, destinades a acollir tots aquells religiosos o seglars que visitessin el santuari o que s'acostessin a la ciutat per buscar assistència espiritual.¹¹³ La concessió de l'indulgència plenària –i de diverses gràcies més– als practicants dels Exercicis Espirituals, per part d'Alexandre VII l'any 1657, fou un element clau per impulsar, definitivament, aquest projecte de residència.¹¹⁴ Segons sembla, aquesta primera residència no estigué plenament operativa fins l'any 1677.¹¹⁵ L'antiga capella i la nova residència connectaven amb la Coveta a través d'un passadís mig soterrat.¹¹⁶

Com ja s'ha avançat, la construcció d'aquesta nova estructura fou el detonant de la pugna entre els jesuïtes de la Cova i els framenors caputxins del convent de Sant Bartomeu. El fet que la torre de la nova residència arribés a l'alçada dels horts del convent caputxí originà notables atacs públics entre les dues comunitats. Les terres de les dues ordres sempre s'havien situat les unes prop de les altres. Aquesta successió de litigis entre els dos ordes al llarg de setanta anys provocà greus endarreriments en la construcció de la residència. Entre els anys 1677/1678 i 1725, les obres restaren totalment aturades. El reinici de les obres durant la dècada de 1720 acabà derivant en el darrer plet entre les dues comunitats i les concòrdies dels anys 1730 i 1734.¹¹⁷

L'engrandiment i decoració interior de la Coveta

A partir de 1661 també s'engrandí ostensiblement l'espai de la Coveta, prolongant-ne la superfície 4'5 metres més en direcció Nord-oest i 0'50 metres en direcció Sud-est, assolint una longitud total de 11'50 metres –no tots ells útils, ja que es construï una petita sagristia al cantó Nord-oest, que ocupà uns 2'5 metres d'aquesta superfície–.¹¹⁸ Aquest engrandiment s'acompanyà d'una rebaixa important del sòl de pedra, una vegada retirades les rajoles que el cobrien. Alhora, es picà la part de la cobertura de

¹¹² BORRÀS, A. “La Cova de Sant Ignasi de...”, p. 600.

¹¹³ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 120.

¹¹⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 73.

¹¹⁵ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 92.

¹¹⁶ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p.121.

¹¹⁷ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio en Manresa*, pp. 113-114.

¹¹⁸ PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* p. 18. Per l'execució del procés d'engrandiment s'empraren pics i martells però també càrregues de pólvora per fer voladures.

pedra més propera a la sagristia, per tal de fer lloc a la futura instal·lació d'un retaule ornamental que es situaria darrera de l'altar.¹¹⁹

Aquest retaule, obrat entre 1671 i 1672, és el resultat de l'artesania i treball conjunt de l'escultor manresà Joan Grau (1608-1685), i del mestre de cases Miquel Massalvà.¹²⁰

El primer, insigne representant de la important escola d'escultors manresans del moment, s'encarregà dels treballs més ornamentals, tant en la creació del propi relleu d'alabastre com amb

Retaule d'alabastre de Joan Grau (1671-1672). Avui encara a la Coveta.

l'embelliment de l'estructura i suports de fusta noble que l'aguanten. El segon, un dels mestres de cases més sol·licitats a la Manresa de la segona meitat del XVII, s'encarregà de les tasques més constructives de la composició.¹²¹

El retaule, inspirat en un primigeni quadre de Sant Ignasi enviat a Manresa pel preposít general Muzio Vitelleschi (1563-1645) i col·locat a la petita capella de Sant Ignasi Màrtir el 1624, reproduceix l'escena de Sant Ignasi vestit de sac, sota la balma i escrivint els Exercicis sota la inspiració de la Mare de Déu, amb la Seu, el Cardener i Montserrat al fons.¹²² El marc que envolta aquesta escena principal es caracteritza per una carregada combinació de garlandes, bustos i "amorets" o *putti*, molt pròpia de les tendències iconogràfiques dels tallers bagencs.¹²³ Aquest tipus d'embelliment també es troba a la façana barroca del complex, obra del mateix autor. Val a dir que aquest retaule s'ha conservat a la seva posició original fins als nostres dies, constituint un dels elements més icònics de tot el complex de la Cova.

¹¹⁹ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 29.

¹²⁰ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 70.

¹²¹ PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* p. 18.

¹²² BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 212.

¹²³ *Ibidem*, p. 117.

El preu final del contracte, comissionat i signat pel pare Raimon Brocà, rector del Col·legi, fou de 500 lliures per l'elaboració del retaule i d'un petit cimbori d'alabastre i pedra negra.¹²⁴ A més a més, l'obra es complementava amb un exquisit altar amb l'ara d'alabastre ricament decorada per un relleu, amb la Immaculada Concepció al centre. Aquesta representació de la Immaculada recorda al relleu de l'Assumpció, del retaule del Roser de l'antiga església de Sant Pere Màrtir de Manresa, així com a la imatge de la Immaculada feta al 1678 per Francesc Grau (1638-1693), sota contracte de Diego Girón de Rebolledo (?-1682) – avui a l'església de Sant Francesc de Tarragona.¹²⁵ Aquesta peça, que amb posterioritat va ser col·locat a la primerenca Avantcova, ha acabat esdevenint l'actual altar principal de l'església de la Cova.¹²⁶

Després de la mort dels dos Grau, pare i fill, els nous encàrrecs escultòrics de la Coveta aniran a parar a mans de Josep Sunyer i Raurell (1671-1751), un escultor format en tallers rossellonesos, però amb experiència de treball al costat de Francesc Grau en alguns encàrrecs per la Seu de finals de 1689 i 1691.¹²⁷

La façana barroca

Tant Joan Grau com Martí Massalvà, juntament amb el fill de Grau, Francesc, i amb el germà de Massalvà, Jaume, foren els principals artífex de la magnífica façana barroca que s'edificà i decorà entre 1661 i 1683. Aquest magna obra, que es constitueix en la mostra més imponent del barroc monumental manresà, fou un dels elements més definitoris de l'empenta constructiva que el complex de la Cova patí durant la segona meitat del XVII. Un primer mur mut, fet de pedra sorrenca i calç i construït en talús, es començà a edificar entre novembre de 1665 i l'inici de 1666 –data que consta a la cartel·la de l'angle de ponent– per Miquel i Jaume Massalvà.

Tal i com es pot llegir en el protocol recollit pel notari manresà Benet Font:

«Miquel i Jaume Massalvà comenen y en bona fe es sometent a dit molt Rnt. Pare Josep Vinyas vicerector de fer una paret de pedra y cals en la Cova ahont St. Ignasi estigué retirat desde fonament de la obra ferma fins alt sobre la Cova a una rocha que esta cenyida de un eura ab dos cordons de pedra picada y cantonada també de pedra picada que fa falsa unió ab altra

¹²⁴ El pare Brocà pagà 275 lliures a Joan Grau i 225 lliures a Miquel Massalvà, els quals «*le obliga a fer la obra de dit retaule y simbori de pedra blanca i fasse al tot lo que en la tabba de dit retaule y simbori haja*». ACBG, AHPM, Notari Ignasi Terrats, Manual 1671, m. 1146. 3 de maig de 1671, full solt.

¹²⁵ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* pp. 182, 217 i 224-226.

¹²⁶ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 40 i 57.

¹²⁷ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p.83. Per una sintètica biografia de l'escultor manresà, vegeu SERRA I SELLARÉS, F. "Biografies de manresans destacats dels segle XVI-XVIII" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 354-356.

paret comensada per la galeria ab pareque dits Massalva han de tenir los manobres por lo demás necessari perdita obra y que sols lo dit pare vicerector haja de donar la arena y la cals posador en la capella y la fusta necessària per la bistida y haya de donar axi mateix la pólvora necessària per a trencar la rocha y assometen per a tenir i fermar sens dilació alguna ab restitució de sos danys [...] Item dit pare vicerector per la [?] feta per dits Massalvà los donara i pagarà vuytanta sinch lliures barcelonines es a saber vint y sinch lliures lo die que comensarsa dita obra, vint y sinch lliures a mitja obra y les restants trenta sinch lliures en aver acabat dita obra».¹²⁸

Sembla que al llarg de l'any 1666 es definí decorativament aquesta primera fase de la façana. A primer cop d'ull es pot establir una divisió inicial del frontispici en tres cossos ben diferenciats. El primer és un basament nu de decoració. L'ornamentació del tram central d'aquest espai –que pren els cinc primers intercolumnis– té com a punt central el bigarrat ull de bou octogonal, coronada per un àngel portaestendard amb l'emblema de la Companyia, que dotava de llum natural a la Coveta. Aquest mur inicial cobria des de la petita sagristia que s'acabava de construir dins de la Coveta fins a un petit vestíbul que s'obria davant seu.¹²⁹

Contiguament a l'intercolumni de l'ull de bou octogonal, s'hi troben dos panys de paret decorats amb òculs cecs ornamentats i amb angelets sostenint filacteris que resen la llegenda “COVA DE” i “S. IGNASI”. Aquests envans, a la vegada, limiten amb dos trams

Imatge dels tres òculs centrals de la façana barroca.

extrems –un a cada cantó del mur– que són els que es corresponen a la sagristia i al petit vestíbul. Aquests trams tenen, cadascun, una finestra rectangular amb llinda i amb un ampit molt treballat amb gallons incisos o ressaltats, mascarons i volutes.¹³⁰ Aquestes finestres queden al mig de dues petites pilastres amb el fust decorat, que sostenen un petit entaulament amb el fris partit per mòdols, a sobre del qual hi trobem un frontó trencat amb bustos al mig del timpà.¹³¹

¹²⁸ ACBG, AHPM, Notari Benet Font, Esborrany del manual 1665, m. 989. s/f. [15-11-1665]

¹²⁹ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 214.

¹³⁰ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 30.

¹³¹ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 215.

Per bé que visualment hi dominen les formes horitzontals, també s'hi troben unes pilastres jòniques adossades que ajuden a definir l'espai d'aquest cos central de la façana. Aquestes semblen descansar en unes mènsules d'ordre dòric ricament decorades amb motius vegetals o amb bustos. Molts d'aquests tenen expressions canviants i fesomies desdibuixades. El que més crida l'atenció, però, és una representació de la mort envoltada amb un sudari i sostenint un rellotge de sorra a la mà. A l'angle exterior de ponent, hi tenim uns bustos especials i grotescos que presideixen una cartel·la amb la data de 1666 gravada. Aquests bustos han sigut identificats popularment com els reformadors religiosos Martí Luter (1483-1546) i Joan Calví (1509-1564), tot i que és una afirmació difícil de verificar, ni iconogràficament ni històricament.¹³² A sota dels bustos, hi trobem un escut. Es tracta d'un escut d'armes borbònic, amb la corona tancada i amb el toisó d'or.¹³³

Sobre les grans pilastres adossades del cos central, s'hi troba un fris que actua de límit amb l'entaulament superior, que està articulat amb un alt relleu de figures d'àngels músics que sembla que es sostinguin sobre les columnes del cos central. Aquest fris de transició, decorat amb bustos humans entre garlandes, resulta una característica comuna en les obres de Joan Grau i de la majoria dels escultors establerts a Manresa del moment.¹³⁴

L'àtic està coronat per un seguit de frontons amb volutes i motius vegetals, en les que també es representen bustos de reis i guerrers. Sembla que la condició militant de la Companyia de Jesús i la seva manera de concebre la doctrina catòlica tenen un important pes en aquest complex decoratiu.¹³⁵

Una segona fase constructiva i decorativa s'inicià a l'entorn de 1690, quan una major arribada de pelegrins a la ciutat –així com un creixement important de les donacions– afavorí un allargament del vestíbul i de la seva façana corresponent.¹³⁶ Aquesta ampliació en el cos central constava de sis intercolumnis que seguien estilísticament els models plantejats per les finestres rectangulars inicials. Així mateix, els cossos superior i inferior seguiren la mateixa unitat estilística que el primer tram. De tota manera, Joan

¹³² BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 32; SERRA, M. “La façana lateral de La Cova de Sant Ignasi”, p. 16.

¹³³ SERRA, M. “La façana lateral de La Cova de Sant Ignasi”, p. 69.

¹³⁴ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 242.

¹³⁵ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 31; BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 215.

¹³⁶ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 101-102

Bosch i Ballbona apunta que en aquesta segona fase de la construcció de la façana, es pot observar una certa deixadesa per part dels escultors pel caràcter inacabat d'alguns dels bustos situats entre els frontons de les finestres.¹³⁷ Tot i que ignorem la data de finiment d'aquestes obres, sembla poc probable que la seva construcció i decoració s'allargués gaire més temps després de la mort de l'escultor Francesc Grau (1693).

L'adquisició del priorat de Sant Pau (1700)

La culminació d'aquest primer gran moment expansiu de la Companyia a Manresa arribà amb l'adquisició del priorat de Sant Pau a finals de l'any 1700. L'ermita original, situada prop del Pont Vell, s'havia fundat a principis del segle XIV en honor de la Mare de Déu de l'Alba i de Sant Pau.¹³⁸ Durant la Guerra Civil Catalana (1462-1472), el complex passà a ser propietat del monestir de Poblet –juntament amb els territoris agregats del convent cistercenc femení de Santa Maria de Valldaura– i ocupat per una comunitat cistercenca masculina.¹³⁹

L'any 1522, sent prior Alfonso de Agurreta y Aragón, Ignasi solia visitar-lo per conversar amb ell i ser instruït en diversos aspectes del dogma i la fe. El vincle que forjaren ambdós fou important, així com la petjada que Agurreta deixà en l'inexpert pelegrí. Tant és així que el 1524 el futur Sant decidí retornar a Manresa una darrera vegada per reunir-se amb el seu amic i preceptor. Malauradament, Agurreta ja havia mort i Ignasi retornà a Barcelona per seguir la seva formació a l'entorn de l'Estudi General.¹⁴⁰

El vincle ignasià de l'espai no havia passat desapercebut pels pares de la Companyia des del seu establiment a Manresa. El mal estat de les instal·lacions del priorat, ben conegut per les autoritats manresanes des del 1616, la difícil situació política i militar del Principat durant el segle XVII i l'enorme pes econòmic que comportava pels frares de Poblet dificultaren notablement l'estabilitat de la comunitat.¹⁴¹

Finalment, segons recullen Sarret i Arbós i Ignasi Riera, l'abat de Poblet decidí vendre el priorat a la Companyia de Jesús amb una acta signada davant del notari tarragoní

¹³⁷ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 214.

¹³⁸ SARRET I ARBÓS, J. *Historia religiosa de Manresa...*, pp. 208-209.

¹³⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 143-144.

¹⁴⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 47 i 90.

¹⁴¹ SARRET I ARBÓS, J. *Historia religiosa de Manresa...*, pp. 214-216.

Joan Fleix (1674-1709), el dia set d'octubre del 1700, per un preu de 1.900 lliures.¹⁴² Amb la possessió del priorat també s'hi sumaren els delmes i censos lligats a les terres i a l'edifici. Aquestes rendes s'anirien augmentant amb els anys posteriors.¹⁴³

Al llarg del segle, i molt especialment a partir de la dècada de 1720, sembla que la comunitat jesuïta manresana dedicà temps i diners a la restauració de la capella gòtica i al manteniment de la finca, explotant-la com a mas i casa de camp de la comunitat i establint-hi l'imponent dipòsit d'aigua per regar que s'ha utilitzat fins l'actualitat.¹⁴⁴ Per altra banda, segons apunta Sarret i Arbós, aconseguiren diverses gràcies eclesiàstiques per part del bisbat de Vic, com el fet de poder administrar sagraments sense el permís de la Seu i el privilegi d'enterrament en un terreny específic vinculat al casal principal.¹⁴⁵

La família Amigant i la capella de Sant Ignasi Malalt: una mostra del culte manresà a Sant Ignasi (1703)

Una gran nissaga manresana d'època moderna

Per bé que el culte ignasià a Manresa fou principalment dirigit i fomentat per la comunitat jesuïta de la ciutat, cal no oblidar l'impacte popular que la figura d'Ignasi provocà en els manresans del seu moment i els seus descendents. Tal i com s'ha pogut comprovar en capítols anteriors, la passió popular per recordar l'estada ignasiana i reivindicar l'impacte que la ciutat havia tingut en el futur Sant, fou ben present i fonamental tant durant l'execució dels processos de beatificació i canonització com també per assegurar l'establiment de la primera comunitat jesuïta manresana.

Una de les nissagues manresanes més estretament relacionades amb la figura i culte de Sant Ignasi a l'època moderna fou la família Amigant.¹⁴⁶ Tal i com ja s'ha explorat en profunditat en dos dels anteriors treballs guardonats pel Premi Pare Ignasi Puig, la relació entre Ignasi, Pere d'Amigant i la seva esposa Àngela Seguí, fou particularment

¹⁴² *Ibídem.*

¹⁴³ ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 460, *Índice de los censos y diezmos que percibe el Colegio por razón del Priorato de San Pablo en el año 1723. Como también está al último de este libro los Censos de Peguera y el P. Mauricio Esbert y lo que a comprado el Colegio.*

¹⁴⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 91; Vegeu també <http://www.manresaturisme.cat/cat/article/5592-diposit-de-sant-pau>.

¹⁴⁵ SARRET I ARBÓS, J. *Historia religiosa de Manresa...*, p. 217.

¹⁴⁶ Una aproximació als principals membres de la nissaga es pot trobar a SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític-social de Manresa*, Manresa: Impremta i enquadernacions de Sant Josep, 1925, pp. 201-213. Sens dubte, la història de la família Amigant a l'època moderna mereixeria una monografia pròpia que, malauradament, encara no s'ha dut a terme.

estreta.¹⁴⁷ Les estades del futur Sant en dependències de l'edifici que la família Amigant tenia al carrer que connecta la plaça major i l'església del Carme durant els seus moments més durs a la ciutat foren un dels exemples més clars de l'acolliment que els manresans donaren a l'inexpert i trasbalsat pelegrí. Amb el temps, i especialment amb el fulgurant èxit i expansió de la Companyia de Jesús i la universalització de la figura del Sant, els Amigant no dubtaren a fer públic i notori aquest vincle, acostant-se a la Companyia i col·laborant estretament en tots els passos que els jesuïtes catalans i de fora del Principat feien per exaltar i reconèixer el seu fundador.

El doctor Joan d'Amigant i Vives (?-1644) fou particularment actiu en aquesta empresa. Net de Pere i Agnès, acabà esdevenint hereu de la nissaga Amigant el 1610, pledejant fins i tot contra el consell manresà per assegurar les seves possessions i rendes familiars.¹⁴⁸ Segons apunta Mireia Vila, Joan ja s'havia consolidat com a rendista amb el seu enllaç amb la pubilla del mas Torrebruna de Sallent, Esperança Carrera, el 1602.¹⁴⁹ Doctor en ambdós drets per l'estudi general de Lleida, no dubtà a fer servir la seva influència professional per consolidar l'honor i el prestigi familiars vinculant-los al culte i celebració de l'estada d'Ignasi a Manresa. Col·laborà activament amb el pare jesuïta Pere Gil en els processos de beatificació i canonització, i influí de manera decisiva en el permís que el bisbe Robuster de Vic donà per construir la primera capella dedicada a Sant Ignasi Màrtir sobre la balma de la Cova primerenca, l'any 1603.¹⁵⁰

Seguint les investigacions de Vila, també sabem que Joan Amigant hauria exercit com a advocat i assessor fiscal de la vegueria i la batllia de Manresa, col·laborant activament amb les autoritats reials del territori perseguint pertorbadors de la pau i ofensors de la moral pública. També participà en processos contra bruixes, com el que l'any 1619 dugué a l'execució de la sallentina Salvadora Corominas.¹⁵¹ Després de la canonització de Sant Ignasi el 1622, lluità per convertir el 31 de juliol en festa de precepte per la ciutat.¹⁵²

¹⁴⁷ VILA CORTINA, M. *Les Ínyigues. L'entorn femení...*, pp. 103-114; GALOBART I SOLER, J. "Els manresans que van acollir...", pp. 72-114.

¹⁴⁸ SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 206.

¹⁴⁹ VILA CORTINA, M. *Les Ínyigues. L'entorn femení...*, p.115.

¹⁵⁰ SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 208; VILA CORTINA, M. *Les Ínyigues. L'entorn femení...*, p. 116.

¹⁵¹ VILA CORTINA, M. *Les Ínyigues. L'entorn femení...*, p. 116.

¹⁵² SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 208

Les conseqüències de la Guerra dels Segadors i els intents de la Companyia per aconseguir la casa dels Amigant.

Amb l'arribada de les grans torbacions de 1640, tant el doctor Joan d'Amigant com el seu primogènit, Joan Josep d'Amigant i Carrera, també doctor en dret i jurisconsult destacat, prengueren partit inicialment per la Terra, al costat de la Diputació i contra les tropes castellanques. Pare i fill col·laboraren amb la causa de les institucions catalanes i amb l'aliança francesa, tant amb les armes com amb la ploma.

És ben coneguda la participació de Joan Josep d'Amigant i Joan Pere Fontanella (1575-1649) en l'ambaixada que la Diputació envià al mariscal francès Philippe de La Mothe-Houdancourt (1605-1657), virrei del Principat per ordre de Lluís XIII de França (1601-1643), amb l'objectiu d'assegurar el compliment de les Constitucions i lleis catalanes per les tropes franceses, així com evitar la persecució de nobles fugits del Principat per la seva lleialtat a Felip IV (1605-1665).¹⁵³ Joan d'Amigant i Vives morí a Manresa el 6 de novembre de 1644, mentre que el seu fill era acusat de massa zel fiscalitzador contra dues guardes ordinàries de la col·lecta de Barcelona en el seu exercici com a assessor de la Diputació.¹⁵⁴

Sembla que l'acció de la guerra i la creixent desafecció dins del bàndol francocatalà cap als excessos comesos per les tropes aliades franceses, dugueren a Joan Josep d'Amigant i a diversos altres oficials i nobles catalans a conspirar contra les autoritats gal·les. A principis de gener de 1646 fou empresonat per ordre de les autoritats franceses de Barcelona perquè «hauria confessat saber y ser còmplice en una conspiració contra la present ciutat y província», despertant greus protestes per part dels oficials de la Generalitat.¹⁵⁵ La conspiració semblava comptar amb l'aprovació del diputat eclesiàstic i president de la Generalitat, Gispert d'Amat (?-1696), nobles d'importància com la baronessa d'Albi o el mercader barceloní Onofre Aquiles.¹⁵⁶ Joan Josep d'Amigant, amb Onofre Aquiles i Josep Ferrer, també assessor i oïdor de la Diputació foren executats públicament per traïció Barcelona el dissabte 17 d'abril de 1646, «en un

¹⁵³ SANABRE, J. *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956, p. 282. Per conèixer una mica millor la controvertida gestió de La Mothe-Houdancourt com a lloctinent a Catalunya, vegeu AZNAR Y MARTÍNEZ, D. "Gloria y desgracia de un virrey francés de Cataluña: El mariscal De La Mothe-Houdancourt (1641-1644)" a *Pedralbes*, Núm. 26, 2006, pp. 189-261.

¹⁵⁴ CAPDEFERRO PLA, J. *Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Tomás de Montagut i Estragués, Universitat Pompeu Fabra, 2010, pp. 406-407.

¹⁵⁵ ACA, Generalitat, Sèrie general (N), Vol. 50, ff. 581r-581v [09-03-1646].

¹⁵⁶ SANABRE, J. *La acción de Francia...*, pp. 330-333.

catafal de fusta públicament posat en la plaça vuy dita de Llotja y abans dels traydors lo qual ere inculpat de ser hu dels cabos de la conspiratio feta contra lo present Principat de Cathalunya». ¹⁵⁷

L'execució no fou l'única pena per la seva falta. Segons recull un memorial elaborat per Francesc d'Amigant i Carrera, germà de Joan Josep, també li confiscaren tota la hisenda «que se estimava en más de sesenta mil ducados de plata, sin comprehender el dote de su muger, y dieron su casa de la Ciudad de Manresa, que es la mejor y de mayor recreo, a los Padres de la Compañía de Iesus». ¹⁵⁸ Sembla que, segons apunta Josep Sanabre, que bona part del mobiliari i possessions de Joan Josep d'Amigant haurien acabat en mans d'Enric de Lorena, comte d'Harcourt (1601-1666) i virrei francès del Principat des de 1645 a 1647, que els hauria destinat a decorar les habitacions del seu palau. ¹⁵⁹

La decisió de cedir les possessions manresanes dels Amigant a la Companyia de Jesús no foren massa ben rebudes pel consell de la ciutat. La grandària dels edificis i la seva localització immillorable al centre del teixit urbà les feien enormement atractives pel propi comú. Tant és així que decidiren enviar dos síndics a Lleida per reunir-se amb el virrei i evitar que es fes efectiva aquesta cessió. Fructuós Perera, conseller primer, i Pere Torres deixaren la ciutat «ab hun traginer y dos fadrins» el dia 14 de juliol. Un mes més tard, el mateix Fructuós Perera presentà un memorial amb les despeses dels set dies de viatge perquè li fossin reemborsades pel clavari de la ciutat, arribant a ser de 81 lliures, 3 sous i 8 diners. ¹⁶⁰

Sembla que les gestions de Perera no reeixiren, atès que el 1648 s'envià a Pere Màrtir Febrés a Barcelona per gestionar el mateix assumpte amb les noves autoritats reials. Febrés contractà com a l'advocat barceloní don Joan Sota pel preu de quatre lliures, perquè es posés en contacte amb el propi virrei, Michele Mazzarino (1605-1648), el seu secretari i a Jacint Serroni, bisbe d'Aurenja [Orange], home de confiança del lloctinent Mazzarino des de la seva arribada el 1647 i màxima autoritat eclesiàstica a les diòcesis

¹⁵⁷ CARRERAS I CANDI, F. i SCHWARTZ, F. (eds.). *Manual de novells ardots, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Volum Catorzè*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892, p. 175; SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 209.

¹⁵⁸ AMIGANT, F. *Relacion de servicios de los Caualleros Amigants desde el año de mil y seisciecentos y quarenta*, ff. 3v-4r.

¹⁵⁹ SANABRE, J. *La acción de Francia...*, p. 609.

¹⁶⁰ ACBG, AHCM/AM, Col·legi de Sant Ignasi, llig. 395, "1646. Casa del Dr. Amigant", s/f, [17-08-1646].

catalanes sota domini francocatalà.¹⁶¹ Febrés pagà 27 lliures durant la seva missió a Barcelona 22 lliures per la seva manutenció dels 12 dies emprats, quatre lliures per pagar el salari de Joan Sota i una lliura més per pagar a l'escrivà i notari Bernat Solera per fer «quatre copias de las suplicasions se feran per lo nagosi dels pares de la Companya».¹⁶²

Desafortunadament, ignorem si els esforços de Febrés tingueren la seva recompensa. El que sí sembla evident és que si els pares jesuïtes manresans prengueren possessió de les cases dels Amigant, no hi emprengueren cap procés de modificació fins que aquestes tornaren als seus legítims propietaris. Segons recull Sarret i Arbós, els fills de Joan Josep d'Amigant, Josep i Pere d'Amigant i Ferrer, així com la seva vídua Maria Ferrer, es retiraren a la ciutat després de la seva execució.¹⁶³

Maria Ferrer finà el juny de 1652, pocs mesos abans que la ciutat i els pocs membres de la Diputació que encara hi quedaven allotjats des de que deixaren Barcelona per l'epidèmia de pesta d'aquell mateix any, donessin l'obediència definitiva al rei hispànic Felip IV.¹⁶⁴ La gestió del retorn dels béns familiars alienats quedà en mans del germà de Joan Josep, el canonge de la catedral de Barcelona Jaume Francesc d'Amigant i Vives.¹⁶⁵

L'establiment de la capella de Sant Ignasi Malalt i la seva primera destrucció (1700-1713)

Tot i el trauma descrit, sembla que la passió ignasiana de la família Amigant sobrevisqué a les flames de la guerra. Dels dos plançons de Joan Josep d'Amigant i Carrera, el més conegut n'és, sens dubte, el cèlebre jurisconsult i magistrat de la Reial Audiència de Barcelona Pere d'Amigant i Ferrer (1645-1707).¹⁶⁶ Per altra banda, l'hereu de la casa, Josep d'Amigant i Ferrer, no tardà en ampliar el patrimoni familiar mitjançant el seu matrimoni amb Teresa d'Olzina el 1673, alhora que sol·licitava una mercè perpètua al rei Carles II (1661-1700) com a reparació familiar pel procés executat

¹⁶¹ BUSQUETS I DALMAU, J. "Neutralitat de la Santa Seu i gal·licanisme a Catalunya durant la Guerra de Separació (1640-1659)" a *Revista catalana de teologia*, Vol. 19, Núm. 1, 1994, pp 291-292; Ibídem, "Bisbes espanyols i bisbes francesos a la Guerra dels Segadors" a *Jornades sobre el barroc català*. Col·legi Universitari de Girona, 1987 [consulta: 23-12-2021]. Vegeu: <http://hdl.handle.net/10256.1/685>.

¹⁶² ACBG, AHCM/AM, Col·legi de Sant Ignasi, llig. 395, "1646. Casa del Dr. Amigant", s/f, [30-05-1648].

¹⁶³ SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 209.

¹⁶⁴ MESSEGUER, P. "La Generalitat de Catalunya..." , pp. 54-55.

¹⁶⁵ SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 210.

¹⁶⁶ PADRÓS I CASTILLON, X. "Poder i institucions: Pere d'Amigant, magistral de la Reial Audiència de Catalunya (1645-1706)" a *Actes I Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Vol. II, Barcelona, Publicacions i Edicions UB, 1984, pp. 149-159.

pel govern intrús contra el seu pare i les greus conseqüències que tingué per la família.¹⁶⁷

Essent un gran devot de la figura de Sant Ignasi i bon coneixedor de la importància de la seva nissaga en la seva experiència manresana, Josep d'Amigant decidí honorar aquest passat convertint en una capella una part de la seva casa situada al carrer que connecta la plaça major i l'església del Carme, on Pere d'Amigant i Àngela Seguí havien acollit el futur fundador de la Companyia de Jesús. Segons apunta Sarret i Arbós, a principis de març del 1703, Josep d'Amigant ja havia obtingut permís i llicència de les autoritats del bisbat per obrir l'esmentada capella, tot i que aquesta decisió fou fredament rebuda pels membres del capítol de la Seu.¹⁶⁸ Un mes més tard, el llibre del capítol del paborde recull la següent resolució, que reflectia part d'aquest malestar i una defensa tancada de les prerrogatives capitulars:

*«Se proposà de com se havia tingut notícia que don Joseph Amigant feya una capella a invocació de Sant Ignasi en la casa [que] té al carrer que puja des de la plassa al Carme comunament dit de la taverna, y volia fer també porta a l'altre carrer dit del forn, com sempre redundan en dany de la parròquia ni aquella es podrà fabricar sens consentiment de dita Parròquia [és a dir, la Seu] y amb Butlletó de Sa Santitat deliberen de que se ves lo advocat a Conselleria y segons son sentit donàs recado a dit Josep lo elegit per lo capítol qui són lo canonge Llanes de dit Il·lustre Capítol».*¹⁶⁹

Dos dies després, arribà la resposta de Josep d'Amigant al capítol de mans del propi canonge Cesari Llanes:

*«[...] lo recado de la resposta [que] féu don Joseph de Amigant acerca de la Capella [de Sant Ignasi Malalt] dient que es ver feya una capelleta però que no estava determinat si faria porta al carrer o si se entraria per la principal que dona al carrer de la taverna y que ell encara que la feya no judicava ser perjudicial a la Iglesia que antes desitjava los augments y que estava afectat molt a ella y que quant se determinàs en fer tràurer portal al carrer donaria raó al Il·lustre Capítol y ab consentiment de dit se posaria en execució y que sens ell no mouria cosa ni passaria avant en executar en fer la dita porta o portal».*¹⁷⁰

Sembla que aquesta resposta tranquil·litzà de suficientment els membres del capítol. Poques setmanes després, el 10 de maig, s'inicià de manera oficial l'edificació del portal de la capella i la reorganització del seu interior amb la benedicció de la primera

¹⁶⁷ ACA, Consell d'Aragó [CA], Llig. 245, Núm. 77, s/f [1676].

¹⁶⁸ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 100. L'autorització del capítol de la Seu, com a parròquia de la zona, era imprescindible per consagrar i obrir qualsevol nou temple a Manresa.

¹⁶⁹ Arxiu de la Seu de Manresa [ASM], Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 46v [25-04-1703].

¹⁷⁰ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 47r [27-04-1703].

pedra per part del prevere de la Seu Esteve Adrofeu.¹⁷¹ Per part de la família Amigant, la gestió de tot l'afer de la capella restà en mans de Francisco Ignasi d'Amigant i Olzina, primogènit de Josep d'Amigant. Fou el mateix Francisco Ignasi qui, gairebé una setmana més tard, procurà tancar una primera concòrdia definitiva amb el capítol de la Seu. Aquest primer acord recollia en sis grans punts les prerrogatives que es reservaria la família i les que correspondrien al capítol.¹⁷² A canvi del permís per obrir la capella, quedaren ben clares les preeminències dels membres del capítol de la Seu a l'hora d'ordenar i efectuar-hi el culte i la celebració dels aniversaris i festes en honor a Sant Ignasi. També es prohibí fundar-hi beneficis, cedir-la a qualsevol ordre regular de la ciutat o enterrar-hi ningú sense la prèvia aprovació del capítol.

Amb tot, pel que es desprèn de la nota lateral del document on hi ha la concòrdia i de les gestions que s'esdevingueren els mesos següents, aquest pacte no acabà entrant en vigor. El 9 d'agost següent, el capítol es feia eco de l'interès en signar un pacte definitiu que solucionés l'assumpte.¹⁷³ Els encarregats de fer-ho foren el vicari general Joan Solernou i el canonge Baltasar Rovira, que tres dies després es reuniren amb Jaume i Francesc Ignasi d'Amigant a casa del notari Francesc Madriguera per la redacció i signatura final de la concòrdia.¹⁷⁴

El text del 12 d'agost, transcrit íntegrament per Joan Creixell i per Sarret i Arbós, és una reelaboració de la concòrdia prèvia, amb alguns afegitons importants.¹⁷⁵ En el punt que toca als eventuals enterraments a la capella, s'hi concretà que tot sepeli s'hauria de fer «seguint lo estil y forma que se observa en los que se enterran en las Iglesias de la Companyia o de Sant Francisco de Paula de la present Ciutat». En el punt relatiu a la “independència” perpètua de la capella de qualsevol ordre regular, també s'especificà que mai es faria la donació de l'espai per fundar-hi «collegis, hospicis ni hospitals ni altrament per algun altre effecte».

La novetat més gran es donà en els punts tocants a la fundació de beneficis. Per bé que es mantingué la prohibició de fundar beneficis, aniversaris o misses cantades que no

¹⁷¹ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 100.

¹⁷² Per la transcripció completa de la concòrdia, vegeu Annexos, Documents Transcrits, 1.

¹⁷³ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 52r-52v [09-08-1703]

¹⁷⁴ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 129-130; SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 101-103.

¹⁷⁵ Se'n pot trobar una altra còpia a ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 52v-53v [12-08-1703]. Els fragments transcrits a continuació provenen d'aquest exemplar.

fossin fetes per membres del capítol de la Seu, sí que es permeté a la família escollir el religiós secular que hauria d'oficiar i celebrar les tres primeres misses "quotidianes" de la capella, essent-ne qualsevol altre privativa dels membres del propi capítol.

Així doncs, finalment es posà en marxa la petita capella de Sant Ignasi Malalt. Segons apunta Joan Creixell, l'any 1710 les misses diàries eren administrades pel sallentí Francesc Joncadella.¹⁷⁶ Malauradament, el curs de la Guerra de Successió determinà el destí de la petita capella. El destructiu incendi que patí la ciutat el 13 d'agost de 1713 tingué com a epicentre l'espai que ocupen l'actual plaça Major i el carrer de Sant Miquel, afectant totes les cases de l'entorn, inclosa la capella. Sarret i Arbós cita un còdex inèdit escrit pel pare jesuïta manresà Ignasi Mollet, datat l'any 1740, on l'autor hi indicà que la casa i la capella foren cremades.¹⁷⁷

¹⁷⁶ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria póstuma...*, p. 130.

¹⁷⁷ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 103.

L'APOGEU

La Guerra de Successió i l'actitud dels jesuïtes manresans (1705-1714)

El clergat català a la Guerra i Postguerra de Successió (1701-1721)

La Guerra de Successió (1701-1714/15) fou un conflicte determinant en la modernitat catalana, hispànica i europea. L'accés de la casa francesa dels Borbó al tron de Madrid comportà un gran daltabaix polític, social, econòmic i militar que transformà de manera definitiva la Monarquia Hispànica i el Principat de Catalunya. Sens dubte, l'esfera eclesiàstica i religiosa no en suposà pas una excepció. Per bé que resulta complex elaborar una síntesi general sobre aquest àmbit, sí que podem trobar algunes constants interessants i transversals que ens permetran esclarir una mica les actituds empreses pels religiosos catalans al llarg del conflicte.¹⁷⁸

Ambdós bàndols es serviren d'arguments de naturalesa espiritual i religiosa per tal de denigrar i atacar l'adversari a través del púlpit, el confessionari o la ploma. Especialment durs foren els furibunds atacs propagandístics borbònics contra les potències protestants i alguns actes de saqueig, robatori i sacrilegi empresos per les tropes aliades en espais religiosos. Per altra banda, el bàndol austriacista denunciava el suport de França a Felip V, una potència marcada pel gal·licanisme i per les seves aliances històriques amb els otomans, berbers i suecs.¹⁷⁹

També resulta particularment difícil plantejar les posicions del clergat de manera sectorial, segons les jerarquies o estrats de cada sector. Per bé que tradicionalment s'ha identificat el baix clergat secular i les ordres regulars –amb la notòria excepció de la Companyia de Jesús– amb l'austriacisme i s'ha manifestat la important divisió entre l'alt clergat secular, alguns autors com Rosa Maria Alabrús ja assenyalaren fa anys que resulta poc encertat definir l'actitud del clergat català d'una manera tan corporativa i orgànica.¹⁸⁰ Si bé els membres de base d'algunes ordes com els caputxins o els carmelites descalços demostraren una pionera adhesió imperial –juntament amb la majoria dels mossens i rectors de l'interior del Principat, tal i com mostra l'exemple de

¹⁷⁸ Una de les darreres aportacions historiogràfiques de major entitat sobre el tema és el llibre recopilatori BOADA, C i BRUGUÉS, I. (Ed.) *L'església a Catalunya durant la Guerra de Successió*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.

¹⁷⁹ CORTÉS PEÑA A. L. "La Iglesia y el cambio dinástico" a SERRANO, E. (Ed.) *Felipe V y su tiempo. Congreso internacional*. Saragossa: Diputació de Zaragoza, 2004, pp. 1001 i 1003-1004.

¹⁸⁰ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala: ¿un problema en las negociaciones de Utrecht?" a *Cuadernos de Historia Moderna*, Núm. 12, 2013, p. 154.

Llorenç Tomàs i Costa (1664-1738), rector de Santa Eulàlia de Riuprimer estudiat per Neus Ballbé¹⁸¹, els dominics sempre es mostraren més moderats en la seva definició.¹⁸² Aquesta militància austriacista, radicalitzada a partir de 1709 pel canvi d'actitud de la Santa Seu, neix també per la por davant les polítiques de reforç de l'autoritat règia en assumptes religiosos dutes a terme per Felip V i alguns dels seus ministres.¹⁸³ Les Corts de 1701-1702 ja avançaren algunes d'aquestes distensions a causa d'un possible creixement de la càrrega fiscal sobre l'estament eclesiàstic per finançar la guerra contra l'Aliança.¹⁸⁴ Tot i aquestes habituals tensions durant les sessions, el resultat final de les Corts fou prou avantatjós pels interessos del clergat català.¹⁸⁵ Cal esmentar també que les corts austriacistes de Barcelona de 1705-1706 resultaren altament beneficioses en termes fiscals per l'estament eclesiàstic català, a més de ratificar el monopoli dels naturals a les mitres del Principat ja concedida per Felip V el 1702.¹⁸⁶ De tota manera, les iniciatives encaminades a l'apropiació de les rendes, terres i béns dels religiosos borbònics fugits van despertar algunes reticències papals.¹⁸⁷

El creixement dels xocs institucionals i de la tensió internacional també tingué un clar impacte en les pràctiques religioses i devocions al Principat. L'amenaça d'un eventual desembarcament aliat a Barcelona a la primavera de 1704 motivà la prohibició de la processó de Corpus de l'any 1704.¹⁸⁸ Aquest fou un moment clau que acabà d'encendre els ànims de bona part del baix clergat català, motivant una reacció d'arrel tradicionalista vers les polítiques executives de l'autoritat secular en els afers religiosos.¹⁸⁹ De la mateixa manera, i especialment en l'àmbit del Principat, cal sumar-

¹⁸¹ BALLBÉ SANS, N. "Els eclesiàstics austriacistes durant la guerra de Successió d'Espanya: el cas de Llorenç Tomàs i Costa, canceller del Principat de Catalunya" a *Pedralbes*, Núm. 28, 2008, pp. 73-88. Pel cas dels caputxins, vegi's SERRA DE MANRESA, V. *Els caputxins de Catalunya de l'adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat, cultura, (1700-1814)*, Barcelona: Editorial Herder, 1996, pp. 84-92; *Ibidem*, "Els caputxins de Catalunya. La teologització de la Guerra de Successió (1705-1714)" a *Revista Catalana de Teologia*, 2014, Vol. 39, Núm. 2, pp. 820-821.

¹⁸² BADA ELIAS, J. "L'església catalana davant la dinastia borbònica i el Decret de Nova Planta (1701-1726)" a ALBAREDA, J. (Coord.) *Del patriotisme al catalanisme: societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo editorial, 2001, pp. 258-259; ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en la Guerra de Sucesión" a *Estudis*, Núm. 40, 2014, pp. 214-215.

¹⁸³ CORTÉS PEÑA A. L. "La Iglesia y el cambio dinástico", pp. 999; ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 215.

¹⁸⁴ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", p. 155.

¹⁸⁵ LALINDE, J. "Las Cortes de Barcelona de 1702" a *Anuario de historia del derecho español*, Núm. 62, 1992, pp. 28-31.

¹⁸⁶ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 218.

¹⁸⁷ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", p. 160.

¹⁸⁸ ALBAREDA, J. *Els catalans i Felip V: De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona: Vicens Vives, 1993, p. 249.

¹⁸⁹ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", p. 158.

hi les reticències a la procedència gala del nou monarca derivades de més de mig segle de confrontació activa militar en terres catalanes.¹⁹⁰ En els moviments previs a l'alçament austriacista, sembla que hi tingueren una participació especial d'alguns dels alts prelats del territori, com els bisbes Benet Sala (1646-1715) de Barcelona i Guillem de Gonyalons (1642-1708) de Solsona, i els canonges Bonaventura de Lanuza de Tarragona, Andreu Foix de Barcelona i Josep Bosch de Vic.¹⁹¹ Molts d'ells foren víctimes de les primeres onades repressives organitzades pel virrei Francisco Antonio Fernández de Velasco (1649-1716).¹⁹²

Definitivament, serà en l'alta jerarquia eclesiàstica on hi haurà una major disparitat d'actituds i posicions. Mentre podem trobar algunes figures de clara simpatia austriacista com l'arquebisbe de Barcelona Benet Sala, o el bisbe de Solsona Guillem de Gonyalons, també existiren figures de marcada militància borbònica com el bisbe de Girona Josep de Taverner (1670-1726) o molt especialment, el bisbe de Lleida Francisco de Solís (1657-1716).¹⁹³

Les trajectòries de Sala i Solís poden resultar il·lustratives dels motius i raons que dugueren a ambdós alts prelats a prendre militàncies tant enfrontades. Per bé que d'orígens i passats diferents –Sala era català, benedictí i format a Montserrat i Solís, nascut al castell del Peñón de Vélez i mercedari– ambdós religiosos acabaren doctorant-se i exercint de professors de teologia a la ciutat de Salamanca, Solís a la universitat i Sala al col·legi de San Vicente.¹⁹⁴ Mentre que el català des de la seva posició com a bisbe de Barcelona (1698), entaulà una profunda relació amb el virrei Georg de Hesse-Dramstadt (1669-1705) i exercí una important militància austriacista que el dugué a participar de les conspiracions contra el virrei Velasco i a ser desterrat a Madrid a principis de 1705.¹⁹⁵ Solís, per la seva banda, aprofità el púlpit de Lleida per llançar furibundes crítiques a la figura de Hesse-Dramstadt i proclames borbòniques que

¹⁹⁰ ESPINO, A. *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte (1652-1714)*. Madrid: Edaf, 2014, pp. 433-441. A aquest fet, cal sumar-hi el temor a una política regalista contrària als interessos del clergat, que fou un dels arguments més definitoris que feren decantar alguns eclesiàstics cap a posicions més austriacistes, BADA ELIAS, J. "L'església catalana davant...", p. 260.

¹⁹¹ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", pp. 156-157. Amb tot, la majoria de les altes magistratures eclesiàstiques romangueren en posicions borbòniques o indeterminades. ERILL I PINYOT, G. "El clergat a Catalunya durant la Guerra de Successió. Primera aproximació" a *Arraona: revista d'història*, Núm. 34, 2014, pp. 127-129.

¹⁹² ALBAREDA, J. *Els catalans i Felip V...*, pp. 250-251.

¹⁹³ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 216.

¹⁹⁴ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", p. 156; FERNÁNDEZ ALONSO, J. "Francisco de Solís, obispo intruso de Ávila (1709)" a *Hispania Sacra*, Vol. 13, Núm. 25, 1960, pp. 175-176.

¹⁹⁵ ALABRÚS, R.M. "El caso de Benet Sala...", pp. 156-157.

dugueren a una important tensió entre el bisbe i la seva congregació. La presa austriacista de Lleida (1705) forçà la seva sortida del Principat.¹⁹⁶ Benet Sala fou alliberat per les tropes imperials en la seva entrada a Madrid, tot i que aviat tornà a ser capturat i enviat a Avinyó, mentre el llavors ja emperador Carles VI demanà per ell el capell cardenalici com a mesura acceleradora del seu retorn –que fou concedit l’any 1713 per Climent XI (1649-1721), i rebut per Sala a Barcelona l’abril del mateix any.¹⁹⁷ Solís fou una peça clau en la pugna entre Felip V i el papat pel nomenament de les seus vacants castellanès fetes pel primer, en el seu paper com a bisbe d’Àvila l’any 1709.¹⁹⁸ Després de ser condemnat per Roma, Solís abandonà Àvila i es retirà a Madrid fins la fi de la guerra i després a Córdoba, on morí el 1716.¹⁹⁹ Sala deixà Barcelona per ordre de Carles III, morint a Roma el juliol de 1715.²⁰⁰

L’actitud de la Santa Seu i el final de la guerra.

L’acció de la Santa Seu en el conflicte fou clau en el destí d’aquests dos prelats, però també fou definitiva pel desenvolupament global del conflicte. També, com es veurà en el proper capítol, per entendre les complexes actituds dels jesuïtes catalans durant la contesa. Per bé que Innocenci XII (1615-1700) es mostrà partidari del candidat Borbó durant l’estiu de 1700, el seu decés aquell mateix any i l’ascens de Climent XI canvià l’estratègia papal cap a l’equilibri i la neutralitat envers el conflicte successori.²⁰¹

Previngut davant dels possibles efectes que una guerra continental a gran escala podria tenir als territoris italians, el nou Papa optà per una estratègia inicial d’equidistància, caracteritzada per una important acció internacional –per mitjà de representacions, cartes i breus– dirigida a evitar l’inici del conflicte militar.²⁰² Reconegué el dictamen fet pel seu antecessor pel que fa a la successió del tron de Madrid per a Felip V, però evità concedir-li la investidura del Regne de Nàpols, fet que alimentà algunes primeres desavinences amb el bàndol borbònic.²⁰³ Aquestes tensions es veieren incrementades

¹⁹⁶ FERNÁNDEZ ALONSO, J. “Francisco de Solís...”, p. 176; ALABRÚS, R.M. “El clero catalán en...”, p. 216.

¹⁹⁷ ALABRÚS, R.M. “El caso de Benet Sala...”, pp. 160-161 i 166-170.

¹⁹⁸ FERNÁNDEZ ALONSO, J. “Francisco de Solís...”, pp. 177 i 180.

¹⁹⁹ SÁNCHEZ DE FERIA, B. *Palestra Sagrada o Memorial de Santos de Córdoba: con notas y reflexiones críticas sobre los principales sucesos de sus Historias*. Volum IV, Córdoba: Oficina de Juan Rodríguez, 1772. (En línia a <https://digibug.ugr.es/handle/10481/37953>, consultat per darrera vegada el dia 27-10-2021), p. 450

²⁰⁰ ALABRÚS, R.M. “El caso de Benet Sala...”, pp. 172-174.

²⁰¹ CORTÉS PEÑA A. L. “La Iglesia y el cambio dinástico” pp. 995 i 999.

²⁰² MARTÍN, D. “El proyecto de mediación de la Santa Sede como alternativa a la Guerra de Sucesión española” a *Revista de historia moderna: Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 25, 2007, p. 133.

²⁰³ *Ibidem*, pp. 140-144; ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona:

per les vulneracions a les immunitats eclesiàstiques efectuades per les polítiques de Melchor de Macanaz (1670-1760) com a jutge de confiscacions a la València reconquerida per les Dues Corones.²⁰⁴

La pressió provocada per una important presència de tropes imperials a les fronteres dels Estats Pontificis i l'ocupació de Milà, sota les ordres d'Eugeni de Savoia (1663-1736), acabà de determinar el viratge definitiu de la Santa Seu que es donà el 10 d'octubre de 1709, reconeixent a Carles com a Rei Catòlic.²⁰⁵ El reconeixement i la marxa dels representants de Felip V de Roma fou corresposta amb la consegüent expulsió del nunci papal Zondadari i així com també de tots els membres de la Nunciatura que no fossin súbdits hispànics dels territoris borbònics.²⁰⁶ Més enllà del reconeixement, l'activitat papal no cessà els seus esforços per conciliar-se amb França a través dels seus nuncis, ni tampoc deixà de protestar per algunes de les vulneracions contra les immunitats eclesiàstiques comeses pels decrets promulgats per Carles III des de Barcelona.²⁰⁷ Cal constatar que, més enllà d'una pretesa militància austriacista, l'actitud de la Santa Seu en el conflicte successori es veié clarament definida per la voluntat de protegir les immunitats eclesiàstiques contra les vulneracions d'ambdós bàndols, i pels condicionants immediats dels fets militars a territori italià.

De tota manera, i tal i com apunta Antonio Luís Cortés Peña, les accions de Climent XI «debieron suponer un incremento de la confusión, división y de las contradicciones internas» del clergat hispànic.²⁰⁸ Aquesta confusió i divisió es transformà, en el teatre català, en un progressiu abrandament de la militància religiosa en la causa austriacista. La marxa de la guerra, l'evacuació de les tropes aliades i la tèbia participació del Braç eclesiàstic a la Junta de Braços de juny de 1713, acabaren provocant una important radicalització dels eclesiàstics barcelonins i, en general, de les jerarquies inferiors del clergat regular i secular dels territoris assetjats. L'abandonament de la ciutat per part de bona part de les altes esferes nobiliàries i religioses –com la majoria dels canonges de la

Crítica, 2010, p. 253

²⁰⁴ CORTÉS PEÑA A. L. “La Iglesia y el cambio dinástico”, p. 1008.

²⁰⁵ COLLINS, R. *Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy*. New York: Basic Books, 2009, pp. 395; BADA ELIAS, J. “L'església catalana davant...”, pp. 244-245.

²⁰⁶ ALABRÚS, R.M. “El caso de Benet Sala...”, p. 164.

²⁰⁷ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 254; ALABRÚS, R.M. “El caso de Benet Sala...”, p. 165.

²⁰⁸ CORTÉS PEÑA A. L. “La Iglesia y el cambio dinástico”, pp. 1009; ALABRÚS, R.M. *Felip V i l'opinió dels catalans*, Lleida: Pagès Editors, 2001, pp. 210-211.

catedral de Barcelona– en reforçà aquest procés.²⁰⁹

Pel que fa a la resta del territori, Domenico Recco (?-1729), tinent general de l'exèrcit de les Dues Corones i governador de Roses, recollia la importància d'aquesta acció religiosa a través de les següents paraules: «[...] frailes y capellanes de Cataluña son peores que nunca y se da por fijo que, a no ser las diabólicas persuaciones con que enredan los pueblos, se experimentaría mucha más reducción y buen ánimo de los Catalanes».²¹⁰ Es multiplicaren els actes religiosos a les parròquies, a través de rogatives, vots, processons i penitències.²¹¹ A l'agost de 1713, es formalitzà una Junta de Teòlegs amb l'objectiu d'incentivar la resistència antiborbònica. Aquesta junta, formada per algun secular i regulars dels dominics, mínims, trinitaris o carmelites, acabà decidint la contribució monetària a la resistència, el gener de 1714.²¹²

L'inici del bombardeig de la ciutat l'abril següent acabà derivant en l'ús de convents com a menjadors i hospitals pels resistents alhora que s'efectuaven consultes sobre la resistència a través del confessorari, i s'augmentaven les rogatives i novenes a les esglésies barcelonines.²¹³ Tant a l'interior de la ciutat com al territori s'instà al clergat a prendre les armes per la defensa. Aquest fet no fou pas estrany, atès que hi ha constància de la presència de religiosos a les partides guerrilleres, almenys, des de 1707.²¹⁴

A la Barcelona de mitjans de 1714, l'ambient quasi apocalíptic de les darreres setmanes de setge foren un dels contextos on aquesta religiositat popular, exacerbada i barrejada amb la voluntat de resistència a ultrança, es manifestà de manera més palmària. Potser la mostra més paradigmàtica d'aquesta religiositat fou la declaració de la Mare de Déu com a general en cap dels exèrcits de la ciutat.²¹⁵ Tampoc podem obviar el doble paper polític i religiós que tenia el penó de Santa Eulàlia, que fou enarborat pels consellers barcelonins en la darrera resistència de la ciutat com a símbol de la defensa de la

²⁰⁹ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 378.

²¹⁰ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 222.

²¹¹ CASES IBÁÑEZ, A. *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2015, p. 193.

²¹² *Ibidem*, pp. 223-224.

²¹³ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, pp. 382-383; ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", pp. 225-226.

²¹⁴ CASES IBÁÑEZ, A. *Guerra i quotidianitat militar...*, p. 126.

²¹⁵ TORRAS I RIBÉ, J.M. *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005, p. 146.

ciutat.²¹⁶

La fi de la guerra: La repressió múltiple del clergat català
Com s'ha vist fins ara, el paper dels religiosos catalans a la Guerra de Successió fou notable, amb participacions de múltiples naturaleses i prenent posicions molt diverses. Consegüentment, el clergat fou plenament partícip de la repressió posterior al conflicte tant com a perpetradors com també esdevenint-ne víctimes directes. La repressió contra eclesiàstics catalans es desenvolupà a través de mesures pròpies del seu estament, però també els afectaren les que es dirigiren el global de la població. Pel que fa als ja esmentats problemes d'immunitat eclesiàstica, les noves autoritats apostaren per una eina repressiva pròpia de l'estament i amb una llarga tradició: El tribunal del Breu Apostòlic.²¹⁷

Conformat per personatges religiosos i seglars catalans de provada fidelitat borbònica – amb Miquel Valls i Taverner a la presidència i amb l'assistència de Francesc Ametller (1657-1726), Josep d'Alós i Ferrer (1653-1720) i Gregori Matas i Pujol–, en la seva primera reunió de desembre de 1714, decidí excloure de la repressió a tots aquells religiosos que s'acolliren a l'indult general de 30 de març de 1713. Per tant, es justificava l'acció de càstig contra aquells individus que, ignorant l'oferta d'indult, havien incidit doblement en delictes d'extrema gravetat com el de lesa majestat, sedició o rebel·lió.

Mesos abans de la creació d'aquest tribunal, el 2 d'octubre de 1714, el duc de Berwick decretà l'expulsió d'una important quantitat d'eclesiàstics dels territoris del rei catòlic, essent-ne un bon nombre d'origen català. De les llistes elaborades per les autoritats militars al Principat, podem parlar d'un mínim de 44 persones entre regulars i seculares, acusats entre d'altres, de sedició, creació de falses profecies i actuació directa contra l'autoritat reial.²¹⁸ Per bé que alguns d'ells acabaren arribant i establint-se als territoris sota domini austríac com Viena, Nàpols i Gènova, la majoria es dirigiren a Roma o restaren al Rosselló.²¹⁹ A Roma, els seus moviments foren controlats atentament per

²¹⁶ SOLDEVILA, F. *Història de Catalunya*. Barcelona: Editorial Alpha, 1963. Pàg.1162.

²¹⁷ La informació que farem servir per definir la creació, conformació i actuació d'aquest òrgan, creat a través de la Butlla de 6 de juny de 1531 de Climent VII, l'extraurem de GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Contener con más autoridad y fuerza: la represión del austracismo en los territorios de la Corona de Aragón (1707-1725)" a *Cuadernos Dieciochistas*, Núm. 1, 2000, pp. 141-143.

²¹⁸ LEÓN SANZ, V. "Felipe V y los eclesiásticos catalanes 'infidentes a la Corona' en Roma" a *Pedralbes*, Núm. 28, 2008, pp. 39-40; ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", pp. 228.

²¹⁹ ALCOBERRO, A. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2002, pp. 46, 51,

l'agent de Felip V a la ciutat, el català Josep Molines i Casadevall (1645-1719).²²⁰ Mentrestant, a Catalunya, bona part de les propietats, oficis, rendes i béns dels eclesiàstics exiliats foren alienats i confiscats per les noves autoritats.²²¹ No fou fins l'any 1717 que alguns dels religiosos seculars presents a Roma començaran a sol·licitar el retorn a la Península i la restitució dels seus oficis i rendes, apel·lant a la misericòrdia de Felip V a través de la mediació de l'ambaixador Francesco Acquaviva (1665-1725).²²²

Més enllà dels fets esmentats fins ara, la repressió es deixà sentir d'una manera més ferma i directa al Principat. Els eclesiàstics també foren víctimes de les onades de detencions i humiliacions públiques.²²³ Resulten il·lustratives les descripcions recollides per Manuel Bruguera de com:

*«...el 19 de diciembre [de 1714] se vieron pasar por las calles más principales, y escoltados por la soldadesca a D. Nicolás Albicio, D. Domingo Máximo y cincuenta personas más entre eclesiásticos, frailes y seglares, todos con grilletes [...] mordazas y montados en borricos para ser escarnio y baldón de los soldados».*²²⁴

També tenim constància d'alguns religiosos condemnats a mort, com ho va ser el cas del diaca Ramon de Moga, que morí executat al garrot el 3 d'agost de 1715.²²⁵

Aquesta acció directa s'acompanyà d'una important campanya propagandística i de condemna des del púlpit de les accions empreses durant la guerra. Baltasar de Bastero i Lledó (1687-1750), vicari general de Girona, fou una de les figures més combatents en la condemna de l'austriacisme. El seu decret de 8 de juny de 1715, constituí una furibunda crítica en forma de memorial sobre l'ús de la religió com a element adoctrinador per part dels clergues seguidors de l'arxiduc Carles.²²⁶

La reivindicació de la fidelitat dinàstica i l'exaltació de la nova dinastia foren dos elements clau que caracteritzaren les primeres passes de l'església borbònica catalana de la postguerra. El primer concili provincial de la Tarraconense posterior al conflicte es

76, 79 i 93.

²²⁰ LEÓN SANZ, V. "Felipe V y los eclesiásticos catalanes...", p. 397.

²²¹ LEÓN SANZ, V. "Felipe V y la sociedad catalana al finalizar la Guerra de Sucesión" a *Pedralbes*, Núm. 23, 2003, p. 277.

²²² LEÓN SANZ, V. "Felipe V y los eclesiásticos catalanes...", pp. 400-402.

²²³ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 232.

²²⁴ BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona...* II, p. 439. Citat també a TORRAS I RIBÉ, J.M. *Felip V...*, p. 180.

²²⁵ LÓPEZ, E. "Contener con más autoridad...", p. 143.

²²⁶ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", p. 229-230.

celebrà entre el 21 de juny i el 4 d'octubre de 1717.²²⁷ Fou presidit pel bisbe de Girona i futur arquebisbe de Tarragona, Miquel Joan de Taverner (1646-1721).²²⁸ La tercera de les seves 36 constitucions, que versava sobre la inconveniència i prohibició de cap clergue o laic en parlar sobre la intrusió d'un príncep il·legítim, va ser canviada en la seva publicació posterior, urgint confessors i rectors a defensar, de manera explícita, la fidelitat a Felip V.²²⁹ De tota manera, i sempre dins d'aquesta actitud de submissió, en el concili es debaté i criticà la inclusió del patrimoni eclesiàstic en el repartiment del cadastre, un conflicte entre la monarquia i l'estament que s'allargaria fins al Concordat de 1737.²³⁰

També aixecà tensions la creació de la Universitat de Cervera (1717), per bé que en l'elaboració dels seus estatuts es buscà la participació activa de diversos bisbes i superiors d'ordres religioses catalanes.²³¹ La desaparició de les altres universitats catalanes i de la facultat de graduar dels col·legis religiosos post-tridentins, despertà una resistència important, que es manifestà en les grans reticències a traspasar els seus béns i rendes a la nova institució, per bé que alguns membres d'ordres regulars hi acceptaren càtedres.²³²

La Guerra de la Quàdruple Aliança i l'amenaça del retorn.

De tota manera, aviat es produí un empitjorament de la situació al Principat. L'agressiva política exterior mediterrània empresa per Felip V i els seus consellers més propers, molt especialment el religiós parmesà Giulio Alberoni (1664-1752), comportaren una important tensió internacional que acabà amb la creació de la Quàdruple Aliança, conformada per la Gran Bretanya, França, Àustria i les Províncies Unides.²³³ En aquest context, el retorn d'eclesiàstics exiliats al Principat es veié com un focus de desestabilització per part de les noves autoritats borbòniques.²³⁴ A les previsions frontereres derivades dels prolegòmens del conflicte, s'hi sumaren les disposicions contra el retorn de clergues, endurint-ne les batudes, detencions i controls de passaports.

²²⁷ MARQUÉS, J.M. "El Concili Tarraconense de 1717; El procediment", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironina*, Vol. XXXIX, 1998, pp. 217-233.

²²⁸ BADA ELIAS, J. *Història del Cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 2005, pp. 148

²²⁹ BADA ELIAS, J. "L'església catalana davant...", pp. 252-253.

²³⁰ *Ibidem*, pp. 254-256.

²³¹ ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", pp. 233.

²³² BADA ELIAS, J. "L'església catalana davant...", pp. 259.

²³³ Per a una síntesi del conflicte i el seu efecte al Pirineu català, navarrès i basc, vegeu FERRÉ GISPETS, D. "Las fronteras pirenaicas ante la Guerra de la Cuádruple Alianza (1718-1720)" a *Príncipe de Viana*, Núm. 272, 2018, pp. 1195-1210.

²³⁴ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña (1719-1720)", a *Hispania*, Núm. 65, 2005, pp. 547.

Seguint en aquesta línia, la Reial Audiència recollí un acord de setembre de 1718 per prohibir l'entrada a Catalunya d'elements sediciosos provinents de Roma.²³⁵ També en la documentació epistolar de les autoritats borbòniques s'hi troben alguns exemples de detencions de religiosos estrangers amb passaports expedits al Rosselló i amb documentació sospitosa.²³⁶ Aquestes mesures s'acompanyaren de trasllats forçosos d'alguns religiosos de tendències austriacistes a Castella, així com de l'elaboració i distribució de cartes pastorals en català i castellà sobre la virtut de la fidelitat reial com a qualitat cristiana i sobre la qualificació de la infidelitat i la traïció com a pecats terribles. Els que no ho fessin, serien castigats.²³⁷

Les autoritats borbòniques no anaren del tot desencaminades en la seva prevenció. Alguns preveres, com el rector d'Abella, predicaven en favor de l'alçament armat i qualificaven al guerriller austriacista Pere Joan Barceló (1682-1743) com «un ángel enviado del cielo para la libertad».²³⁸ En aquest sentit, calia contrarestar aquestes tendències mitjançant les mostres d'adhesió. La capital del Principat esdevingué un punt clau d'aquestes tendències, tant per la seva importància estratègica com pel seu valor simbòlic. Així, l'arribada de les notícies de la victòria de Francavilla (20 de juny de 1719) feu que el capità general interí, Antonio del Valle, trametés una carta a l'ajuntament de Barcelona per informar-los de l'esdeveniment, alhora que expressava la conveniència de celebrar-la amb un Tedèum a la catedral de la ciutat. Aquest fet fou ràpidament acatat pel consistori:

*«[...] y por lo que mira a las demostraciones del Publico, se hiciesen tres días de luminarias por toda la Ciudad haciendo pregón a éste fin en nombre del señor Corregidor y que a costas de la Ciudad se diesen seis achas de cera a cada uno de los señores Corregidor y Ayuntamiento».*²³⁹

Aquest cerimonial es repetí metòdicament després de cada victòria borbònica. De tota manera, no totes estigueren exemptes de polèmica. L'organització del Tedèum que s'havia de celebrar a la catedral de Barcelona per exaltar la presa de Castellciutat, el 29

²³⁵ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona [AHCB], Real Audiencia, Acords, 6A. I-1, pp. 128r *Acuerdo del 22 de septiembre de 1718 para que no se admitan en el Principado sujetos desafectos que vengan de Roma.*

²³⁶ Archivo General de Simancas [AGS], Guerra Moderna, Suplemento, llig. 199. Autoritats de Girona a la Sala Criminal de la Reial Audiència, [05-11-1719].

²³⁷ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Contener con más autoridad...", pp. 152; ALABRÚS, R.M. "El clero catalán en...", pp. 232.

²³⁸ AGS, Guerra Moderna, Suplemento, llig. 199. Francisco Canal al Marquès de Castel-Rodrigo, [06-11-1719]. Citat a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "La postguerra olvidada de Catalunya. La Quàdruple Aliança davant del revisionisme d'Utrecht (1719-1720)" a *Afers*, Núm. 52, 2005, pp. 636.

²³⁹ AHCB, Consell de Cent, Dietari de l'antic Consell barceloní, 1B. XXV-45, pp. 17v [28-VII-1719].

de gener de 1720, comportà un important xoc entre els membres de l'ajuntament, el bisbe de Barcelona i el canonge Copons a causa de definir qui s'encarregaria de pagar la cerimònia.²⁴⁰

L'esfera religiosa de la Guerra de Successió al Principat, tant pel que fa a la participació directa del clergat català, com pel que es refereix a la construcció dels relats justificadors i propagandístics, resulta un punt essencial per entendre la contesa en tota la seva complexitat. La participació efectiva dels religiosos catalans en ambdós bàndols i els interessos múltiples que motivaren aquestes adhesions –sentiments, interessos i afinitats corporatives, familiars, territorials...– dificulten enormement la caracterització de l'actitud de l'estament eclesiàstic català durant el conflicte. L'acció de la Santa Seu, el tardà reconeixement de Carles III d'Habsburg per part de Climent XI i la duresa dels darrers compassos de la guerra, contribuïren a una radicalització de les postures religioses de l'austriacisme més popular.

Aquesta participació dual s'allargà durant les dinàmiques de la postguerra, amb elements religiosos reprimits, i d'altres participant activament de l'aparell repressor. Aquesta persecució, com hem vist, es manifestà a través de mecanismes propis de l'estament –com els efectuats pel tribunal del Breu– i també a través de l'aplicació de mesures repressives més directes. L'exili forçat, les detencions, els empresonaments, les persecucions, les alienacions de béns, la imposició del cadastre o la fi del sistema universitari anterior a la guerra, són mostres clares de la multiplicitat i diversitat de la repressió a que es sotmeté el clergat austriacista català.

La idea de la participació religiosa en la radicalització popular de l'austriacisme fou ben present quan la guerra retornà al Principat, a partir de 1718. El control de la tornada dels eclesiàstics exiliats o l'exaltació de la fidelitat dinàstica –des del púlpit i a través de cartes pastorals, celebracions de fidelitat com Tedèums o Il·luminàries– foren elements essencials dins l'estratègia borbònica dins del teatre català del conflicte.

²⁴⁰ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Conflicto armado con Francia...", pp. 596; GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "La postguerra olvidada de Catalunya..." Pàg. 645-646. Al final es celebrà el dia 7 de febrer.

La Companyia de Jesús davant de la crisi successòria

Les actituds abans de les hostilitats

Tot i l'existència d'un consens més o menys generalitzat dins la historiografia catalana a l'entorn de la posició majoritàriament austriacista del baix clergat al Principat, aquesta assumptió es fa difícil de generalitzar si es té en compte el complex conjunt de poders i jerarquies que integren el conjunt de l'església. Una posició que, sens dubte, no va ser pas uniforme ni dins l'episcopat català ni a cap de les ordres religioses presents al Principat. I com totes elles, la Companyia de Jesús no en fou pas una excepció.²⁴¹

Per una banda, els dos confessors de Felip V durant el conflicte foren jesuïtes, primer Guillaume Daubenton (1648-1723) i després Jean Robinet (1706-1716). Daubenton fou designat com a assistent per França del general de la Companyia Michelangelo Tamburini després de no haver reeixit la seva candidatura a la XV Congregació General de 1706.²⁴² Amb tot, el futur emperador Carles també tenia confessors jesuïtes, primer el bohemí Jakob Kresa, que ho fou durant la seva joventut, i després l'alemany Vitus Georg Tönnemann, que fou confessor seu des de 1705 fins al seva mort a Vièna el 1740.²⁴³

La historiografia més clàssica sobre el conflicte coincideix en assenyalar que els jesuïtes es decantaren majoritàriament per la opció borbònica de manera corporativa.²⁴⁴ Aquestes beuen de fonts i testimonis directes del conflicte. Des del bàndol borbònic, les afirmacions fetes per Vicente Bacallar (1669-1728), marquès de San Felipe, en els seus famosos *Comentarios de la guerra de España*, són molt clares. Bacallar no perd ocasió de reafirmar la fidelitat dels jesuïtes sempre que es parla de les tendències rebels del clergat regular. Vegi's com a exemple quan descrigué l'aixecament català contra Felip V, deixà clar «Que hasta los Religiosos y todos los Eclesiásticos estaban por la Casa de Austria, menos los Jesuitas...».²⁴⁵

²⁴¹ Per aquest capítol, seguirem de manera general l'únic estudi monogràfic dedicat a la posició dels jesuïtes durant el conflicte successori elaborat per Joan Bada. BADA ELIAS, J. "La postura de la Companyia de Jesús davant la Successió (1700-1718)" a MORALES, M., RENOM, M. CISNEROS, M. (Coord.) *Actes del Congrès l'Apostat Catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007, pp. 137-146.

²⁴² BADA ELIAS, J. "La postura de la...", pp. 138-139; ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, pp. 72 i 74-75 i 151

²⁴³ BADA ELIAS, J. "La postura de la...", p. 138;

²⁴⁴ DOMÍNGUEZ ORTÍZ, A. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, Barcelona: Ariel, 1988, pp. 43 i 45.

²⁴⁵ BACALLAR, V. *Comentarios de la guerra de España e historia de su Rey Phelipe V el animoso desde el principio de su regnado hasta la paz general del año 1725*, Gènova: Impremta de Mateo Garvizia, Volum I, p. 217

Seguidament, a l'hora de descriure el govern de l'arxiduc a Barcelona i la presència de tropes protestants, apuntà que:

*«Por eso no fueron aceptos a aquel Gobierno los Jesuitas, cuyo celo ardiente por la Religión Católica Romana, hacia los mayores esfuerzos para conservarla ilesea, porque había Cathedra publica de la errada doctrina de Lutero y Calvino».*²⁴⁶

Pel cantó austriacista, són ben conegudes les paraules de Francesc de Castellví a l'entorn de la posició de la Companyia de Jesús en el conflicte successori. Sense deixar d'expressar les seves simpaties pels jesuïtes, escrigué en les seves *Narraciones Históricas*:

*«Los padres de la Compañía [de Jesús] en Cataluña desde luego fueron considerados por afectos a la dominación francesa. El celo que manifestaba esta religión (de quién el autor es muy afecto) tenía profundas consideraciones que dictaba la prudencia y aconsejaba la política y no podían sondearse por los poco advertidos, de que se componen la mayor parte de los pueblos. [...] Esta fue la religión que más se distinguió en el partido del rey Felipe».*²⁴⁷

El mateix Castellví descrigué sumàriament les accions empreses pel preposít general de la Companyia, Tirso González (1624-1705) originari d'Arganza, León, per assegurar la fidelitat a Felip V de tots els jesuïtes de la Monarquia Hispànica, escrivint a tots els pares provincials:

*«...con serias reflexiones que se aplicasen en exhortar a todos generalmente de manifestar apoyo al rey Felipe [...] que el provincial de Aragón [que podria ser tant el pare Francesc Badia com el pare Juan Bautista Gormaz], hombre sabio y recto, exhortó a todos con la mayor viveza a aplicarse a tan saludable fin, suponiendo que esto evitaría disturbios en los reinos [de la Corona d'Aragó] y sería saludable a todos los naturales y de crédito de la religión. En los Reinos de Aragón, Valencia, Mallorca y Cataluña fue muy favorable esta prevención, que indujo a muchas familias nobles al partido del rey Felipe».*²⁴⁸

Tot i aquests conflictes i la posició majoritària de l'alta jerarquia de la Companyia, no podem ignorar pas la presència d'alguns pares jesuïtes dins les files aliades. Un dels més coneguts fou, sens dubte, el teòleg i cardenal Álvaro Cienfuegos (1657-1739).²⁴⁹ A causa de la seva acció com a conseller del també austriacista Juan Tomás Enríquez de Cabrera (1646-1705), comte de Melgar i darrer almirall de Castella, fou un dels diversos acompanyants que el seguiren a l'exili portuguès el 13 de setembre de 1702.²⁵⁰

²⁴⁶ BACALLAR, V. *Comentarios de la guerra...*, p. 243.

²⁴⁷ CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas*, Vol. I, p. 257.

²⁴⁸ *Ibidem*.

²⁴⁹ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, pp. 105, 119, 422; EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*, Madrid: Marcial Pons, 2004, p. 226

²⁵⁰ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 95.

En un àmbit més ideològic, als xocs doctrinals entre ordres religioses –emmarcats en el debat gairebé secular entre suaristes i tomistes– a finals del Sis-cents s’hi sumaren alguns elements de caire polític i partidista que arribaren a provocar autèntics conats de violència.²⁵¹

Els pares de la Companyia, defensors acèrrims de la doctrina del també jesuïta Francisco Suárez (1548-1617) havien intentat fer-se valer en el panorama universitari i escolar català de majoria tomista des de mitjans del segle XVII.²⁵² El paper de la Corona com a agent regulador del debat fou un element decisiu que afavorí notablement el creixement de la tensió dins i fora de les aules. Els mandats reials de 1665 i 1697 on s’ordenava una alternació entre catedràtics tomistes i no tomistes, fou particularment mal rebuda a l’Estudi General de Barcelona.²⁵³

A principis d’abril del 1701 aquesta rivalitat acabà cristal·litzant en enfrontaments violents entre els estudiants de l’Estudi General de Barcelona i els del col·legi de Cordelles dels jesuïtes de Barcelona que comportaren el tancament de la universitat durant unes tres setmanes. Per mitjà del virrei Luis Antonio Tomás Portocarrero, comte de Palma (1649-1723), el jove monarca Felip V aturà el nomenament de les noves càtedres de l’Estudi General, amb l’objectiu d’executar de manera efectiva l’alternativa de càtedres entre tomistes i suaristes en termes d’equilibri.²⁵⁴ Aquest fet exaltà els ànims a la ciutat comtal, on van començar a córrer rumors del paper decisiu que havia tingut el jesuïta francès Guillaume Daubenton, el confessor del rei i conegut suarista.²⁵⁵

L’oposició de l’Estudi General i la del Consell de Cent a acatar aquestes ordres acabà degenerant en un conflicte jurisdiccional entre el virrei i la ciutat. A causa de la desobediència dels consellers barcelonins i les seves constants queixes i representacions, el comte de Palma multà els membres del consell barceloní i prohibí

²⁵¹ OLIVA I RICÓS, B. “Conflicte ideològic i control de la Universitat: la "Verdad Triunfante" de Narcís Feliu de la Peña (1682)” a *Recerques: història, economia, cultura*, Núm. 44, 2002, pp. 182-191.

²⁵² RAMIS BARCELÓ, R. “La defensa del tomismo frente al suarismo: la Facultad de Artes y Filosofía de la Universidad de Barcelona a comienzos del siglo XVIII” a *Espíritu*, Any 67, Núm. 155, 2018, pp. 91-96.

²⁵³ ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al suarismo. La cuestión de “la alternativa de cátedras” del Estudi General de Barcelona durante el inicio del reinado de Felipe V” a *Pedralbes: revista d’història moderna*, Núm. 30, 2010, pp. 269-271; RAMIS BARCELÓ, R. “La defensa del tomismo...” p. 96.

²⁵⁴ CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas*, Vol. I, p. 256.

²⁵⁵ ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al...”, pp. 272-273 i 277-279.

novament les oposicions.²⁵⁶ La tensió política i els xocs al carrer continuaren durant tot l'estiu, fins que el 20 d'octubre la Corona acabà acceptant que el repartiment de càtedres es fes a la manera tradicional, sense cap repartiment entre doctrines.²⁵⁷ Amb tot, aquest fet no posà fi a la situació de tensió generada per les càtedres.²⁵⁸

Tant des del punt de vista d'observadors contemporanis als fets –Narcís Feliu de la Penya, Francesc de Castellví...– com també per cronistes i historiadors posteriors aquesta airada reacció institucional i popular s'entengué com una mostra de descontentament polític més que no pas com una pugna eminentment filosòfica o teològica.²⁵⁹ Una mostra primerenca i poc organitzada d'oposició d'arrel barcelonina a les posicions i polítiques de la nova dinastia borbònica, identificada amb les tesis suaristes i amb la pròpia Companyia de Jesús. D'aquesta manera, s'establí un eventual vincle entre els jesuïtes, l'alta noblesa educada al seu col·legi barceloní, el confessor reial i la nova casa regnant.²⁶⁰ Una oposició, d'altra banda, identificada no només amb catedràtics, doctors, joves estudiants de l'Estudi barceloní, sinó també amb membres de la menestralia i les classes més populars de la ciutat, sectors propers a un ambient cultural d'arrel tradicional, localista i fortament vinculat a les doctrines propugnades per les ordres mendicants com els dominics –Sant Tomàs d'Aquino (1224-1274)– o els franciscans –Ramon Llull (1232-1316) o *Duns Scoto* (1266-1308).²⁶¹

L'acció dels jesuïtes durant la guerra a la Península Ibèrica (1705-1714)

Aquesta identificació de la Companyia amb la causa borbònica es deixà veure de manera clara durant els moments posteriors al desembarcament aliat a Barcelona d'agost de l'any 1705. Un cop generalitzada la revolta al centre del país i amb les tropes de l'arxiduc a punt de desembarcar, el clima de tensió dins de la ciutat comtal i als afores arribà a nivells difícils de controlar. Els homes del virrei Velasco executaren diversos “vigatans” i esvalotadors. Com a resposta, les forces austriacistes de l'exterior

²⁵⁶ FELIU DE LA PENYA, N, *Anales de Cataluña y Epilogo Breve de los Progressos, y Famosos Hechos de la Nación. Tomo Tercero*, Barcelona: Impremta de Juan Pablo Martí, 1709, pp. 479-482; ALBAREDA, J. *Els catalans i Felip V...*, pp. 69-70.

²⁵⁷ ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al...”, p. 274.

²⁵⁸ S'hagué d'esperar a l'estiu de 1703 per reprendre el procediment de renovació de les càtedres. CANALS VIDAL, F. *La tradición catalana en el siglo XVIII. Ante el Absolutismo y la Ilustración*, Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1995, p. 38.

²⁵⁹ FELIU DE LA PENYA, N, *Anales de Cataluña*, Vol. III pp. 481; CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas*, Vol. I, p. 257; ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al...”, p. 279.

²⁶⁰ Són ben conegudes les posicions de l'historiador Ferran Soldevila a l'entorn d'aquesta idea. SOLDEVILA, F. *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)*, Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1938, pp. 4-11.

²⁶¹ CANALS VIDAL, F. *La tradición catalana...*, p. 41; ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al...”, p. 281; RAMIS BARCELÓ, R. “La defensa del tomismo...” p. 97-102.

cremaren les cases d'alguns borbònics assenyalats com el jutge reial Josep d'Alós i Ferrer (1653-1720) i també una torre propietat de la Companyia de Jesús que es trobava més amunt de la vila de Gràcia. Segons Velasco, aquesta acció fou ordenada per un dels grans caps vigatans, Antoni de Peguera, deixant que es cremés la capella que hi tenien i que els vestits, casulles i robes dels pares jesuïtes s'utilitzessin per fer corbates.²⁶² Quan les forces austriacistes prengueren Girona a finals de setembre, la comunitat de jesuïtes del col·legi de Sant Martí Sacosta també patí robatoris i exaccions.²⁶³ Amb la derrota militar, l'aixecament popular contra el virrei Velasco i l'entrada de les tropes aliades a Barcelona, bona part dels membres de la Companyia van aprofitar els passaports donats pel comandant aliat, el comte de Peterborough (1658-1732), per deixar la ciutat.²⁶⁴

Les tensions dinàstiques dins la pròpia Companyia també es deixaren veure a l'altre banda de l'Atlàntic. Una bona mostra en foren les exclamacions pro borbòniques per part del jesuïta Alonso Fernández Guitérrez amb un *Memorial a la Nación Española* des de Lima (1706).²⁶⁵ Per altra banda, el jesuïta alemany Miguel Schabel jugà un paper clau en la mobilització d'opinions a Amèrica, organitzant i contactant amb diversos religiosos trinitaris que es dirigirien a les Índies per guanyar suports a la causa austriacista.²⁶⁶

Tant des de les altes instàncies de la Companyia com des dels seus òrgans representatius, sembla que la tendència majoritària fou la borbònica. En la congregació provincial convocada a Saragossa el setembre de 1705, tant els representants de Lleida com de València asseveraren la seva fidelitat a Felip V i manifestaren la por de la presència de tropes protestants aliades a la Península Ibèrica.²⁶⁷ El nou prepòsit general, el modenès Michelangelo Tamburini que fou escollit el gener de 1706 a la XV^a congregació general de la Companyia, decidí comunicar la seva elecció oficialment a Felip V i no pas a l'arxiduc Carles, seguint les tendències borbòniques del seu predecessor Tirso González.²⁶⁸

²⁶² ALBAREDA, J. *Els catalans i Felip V...*, pp. 191 i 194.

²⁶³ *Ibidem*, p. 200.

²⁶⁴ PORTA I BERGADÀ, A. *La victòria catalana de 1705*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1984, p. 559; BACALLAR, V. *Comentarios de la guerra...* p. 230.

²⁶⁵ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 112-113.

²⁶⁶ *Ibidem*, pp. 132-133.

²⁶⁷ BADA ELIAS, J. "La postura de la...", p. 139.

²⁶⁸ BADA ELIAS, J. "La postura de la...", p. 141; CRÉTINEAU-JOLY, J. *Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jésus, Composée sur les documents inédits et authentiques*, Vol. 6, Brussel·les: Société des Bonnes Lectures, 1845, pp. 448-449.

El decantament papal pel bàndol aliat el 1709 –que s’ha descrit en el capítol anterior– posà les coses encara més difícils a la Companyia a causa de la seva especial vinculació al solí romà per acció del famós “quart vot” que prenen tots els seus membres. Segons Joan Bada, el preposít general Tamburini mantingué una pretesa neutralitat amb les seves comunicacions amb països d’ambdós bàndols. Tot i això, es seguí dirigint a Felip V com a monarca hispànic mentre que obvià a Carles III, ja coronat a Barcelona, optant per comunicar-se directament amb l’emperador Josep I (1678-1711) com a interlocutor dels aliats.²⁶⁹

Amb tot, Tamburini semblava ser conscient que la situació a Catalunya, València i Mallorca no era gens fàcil, i que la posició dels jesuïtes de l’antiga Corona d’Aragó distava molt de ser unànime. Com recull Castellví, després de la batalla d’Almansa (25 d’abril de 1707), uns 20 jesuïtes austriacistes de terres aragoneses i valencianes es retiraren amb les tropes aliades cap a Catalunya.²⁷⁰ La correspondència del preposít general amb els seus homes a Viena i a Barcelona, els pares Baltasar Miller i Ignasi Maurone respectivament, semblava plena de dobles intencions. Per bé que Tamburini ordenà que es mantingués la imatge de fidelitat de la Companyia al llavors Carles III, a l’hora que els encarregà buscar una unitat d’acció que evités tensions i trencaments dins les comunitats locals de la Companyia.²⁷¹

Amb el pas del temps i l’avanç imparable de les tropes de les Dues Corones, les posicions dels jesuïtes catalans i mallorquins. A Mallorca, on el 1707 ja havien sigut deportats 10 jesuïtes «tots per botiflèrs», alguns dels jesuïtes que quedaven a l’illa participaren activament en una frustrada conspiració filipista per lliurar l’illa el 1711.²⁷² Al Principat, la comunitat jesuïta de Girona es dedicà en cos i ànima a la cura dels malalts i al socors de la població i la guarnició borbòniques durant el setge austriacista de 1712, quan les forces aliades sota comandament del general Starhemberg intentaren

²⁶⁹ BADA ELIAS, J. “La postura de la...”, pp. 140. El mateix Tamburini felicità a Felip V pel naixement de l’infant Lluís amb una efusiva carta el 5 de novembre de 1707 on li fa saber que es faran celebrar 4.000 misses per la bona nova.

²⁷⁰ CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas*, Vol. I, p. 257.

²⁷¹ BADA ELIAS, J. “La postura de la...”, pp. 141-142.

²⁷² JUAN VIDAL, J. “El austracismo en el reino de Mallorca” a *Cuadernos dieciochistas*, Vol. 15, 2014, pp. 172 i 184; Ibídem “El reino de Mallorca del filipismo al austracismo. 1700-1715” a SERRANO, E. (Ed.) *Felipe V y su tiempo. Congreso internacional*. Saragossa: Diputación de Zaragoza, 2004, p. 196; ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 274;

recuperar la ciutat que havia caigut en mans borbòniques un any abans.²⁷³ Com descrigué Bacallar a la seva famosa obra:

*«En los Monasterios no se comía más que pan bañado en agua; muchos Religiosos, mal sufridos, dexaron la Ciudad: Los Jesuítas nunca asistieron con mayor caridad á los enfermos y afligidos, que eran en gran número, con tanta diversidad de males. Allí se conoció la constancia y juicio del Gobernador».*²⁷⁴

El 1713, a la Barcelona assetjada per les tropes borbòniques, el pare jesuïta Carles Copons participà en la Junta de Teòlegs que tant el diputat com l'oïdor eclesiàstics convocaren el 7 de juliol per decidir com havia d'actuar el braç eclesiàstic davant l'eventual manteniment de la resistència armada.²⁷⁵ Segons sembla, el parer de Copons i d'alguns altres fou que la declaració de continuar la guerra no era justa «[...] porque faltaban medios que aplicar para la pacificación antes de emprenderla».²⁷⁶

La repressió sobre els jesuïtes austriacistes

Un cop rendida Barcelona, la repressió borbònica de primera hora també afectà a alguns dels pocs jesuïtes més significats per la causa austriacista. Segons Castellví, a un jesuïta valencià de cognom Martínez «[...]se le quitó la sotana por afecto a la casa de Austria y poco reflexivo en un sermón que predicó en Tortosa en día de los Reyes».²⁷⁷

Tal i com apunta Joan Bada, en el “Catàleg d’Aragó” de l’any 1720 hi apareixen 13 membres de la Companyia –sis sacerdots, dos escolars, dos coadjutors i tres novicis– originaris dels territoris de l’antiga Corona d’Aragó que vivien exiliats fora de la província.²⁷⁸ A tots ells els havien reunit a Saragossa les autoritats filipistes, per després enviar-los als Estats Pontificis. El pare olotí Gerard Morcillo, l’únic català del grup, havia sigut rector del Col·legi de Manresa entre els anys 1691 i 1696.²⁷⁹ Precisament Morcillo fou un dels primers en rebre el perdó reial i el permís per tornar a casa el 1717. El paper del confessor jesuïta de Felip V Guillaume Daubenton fou clau per aconseguir

²⁷³ MORALES, F. X. “Girona i la guerra de Successió» a *Revista de Girona*, Núm. 254, 2009, pp. 49-50.

²⁷⁴ BACALLAR, V. *Comentarios de la guerra...* p 115.

²⁷⁵ BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, Volum II, Barcelona: Tipografia de Luís Fiol i Gros, 1871-1872, p. 196.

²⁷⁶ SANPERE i MIQUEL, S. *Fin de la nación catalana*, Barcelona: Tipografia de l’Avenç, 1905, p. 151.

²⁷⁷ CASTELLVÍ, F. *Narraciones Históricas*, Vol. I, p. 257.

²⁷⁸ BADA ELIAS, J. “La postura de la...” p. 143.

²⁷⁹ BAJONA, I. *L’antic Col·legi...*, p. 289.

aquests perdons.²⁸⁰ Tot i així, l'agressiva política mediterrània de Felip V en complicà els retorns de la majoria. L'any 1726 encara hi figuren vuit membres a l'exili.

De tota manera, els pares afectats per la repressió borbònica foren una petitíssima minoria dins el conjunt de membres de la Companyia de la província d'Aragó. L'any 1720, quan es prepara per la primera congregació provincial després de la Guerra de Successió, hi havia presents 512 membres (232 sacerdots, 202 coadjutors i 78 estudiants).²⁸¹ Les xifres parlen per si soles.

L'impacte de la guerra a la comunitat jesuïta manresana (1705-1720)

La Companyia de Jesús a Manresa durant la Guerra de Successió (1705-1714)

Com gairebé la totalitat de viles, pobles i ciutats del Principat, la Guerra de Successió afectà profundament la ciutat de Manresa. Gràcies als estudis publicats la darrera dècada, molts a l'entorn de la celebració del Tricentenari de la caiguda de Barcelona i Cardona el 1714, podem conèixer bona part de les greus conseqüències que el conflicte ocasionà a la capital bagenca.²⁸²

Per bé que la població i les institucions manresanes es significaren notablement per la causa austriacista, hi hagué un important nucli borbònic que, després d'haver d'abandonar la ciutat el 1705, retornà al poder el 1713-1714 amb la victòria de l'exèrcit de les Dues Corones. Els membres dels primers ajuntaments borbònics a partir de 1718, com Josep Soler de la Plana, Jacint Torras de Bages, Joan Pujol o Joan Ignasi Daví són exemples clars d'aquest grup filipista manresà.²⁸³

Aquestes posicions diferents, com en tants altres conflictes civils que han assolat el Principat, es feren evidents dins de les mateixes famílies de la ciutat. El cas més ben conegut és el dels germans Francesc i Ignasi Picalqués i Viladoms, que es distingiren militarment lluitant en ambdós bàndols de la contesa successòria.²⁸⁴ Precisament el tercer dels germans, Josep Picalqués i Viladoms, havia decidit prendre els hàbits entrant a la Companyia de Jesús. Després de la seva formació a Tarragona, Barcelona i

²⁸⁰ BADA ELIAS, J. "La postura de la...", pp. 143-144.

²⁸¹ *Ibidem*, pp. 138 i 144.

²⁸² Vegi's com a exemple els excel·lents i sintètics capítols de Francesc Serra i Sellarès: SERRA I SELLARÉS, F. "La Guerra de Successió a Manresa" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 158-186; *Ibidem*, "Les conseqüències de la Guerra de Successió a Manresa" a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 187-198.

²⁸³ MERCADER, J. *Felip V i Catalunya*, Barcelona: Edicions 62, 1985, pp. 416-418.

²⁸⁴ El primogènit i hereu, Francesc, lluità per Felip V, mentre que el seu primer germà, Ignasi, ho feu pel bàndol austriacista. SERRA I SELLARÉS, F. "Els germans Picalqués, destacats militars manresans de la Guerra de Successió" a *Dovella*, Núm. 106, 2011, pp. 20-30.

Manresa, acabà assolint el càrrec de rector del Col·legi de Sant Ignasi des de 1698 fins la seva mort el 26 de maig de 1703.²⁸⁵

Tot i que malauradament no tenim notícies directes de gaires accions de la comunitat jesuïta manresana durant el conflicte, és necessari prendre en consideració que la ciutat no vivia pas aliena a les dinàmiques que s'han descrit en els epígrafs anteriors. D'aquesta manera, no es pot ignorar el fet de que les autoritats locals i el mateix poble manresà era coneixedor de la pretesa fidelitat borbònica majoritària de la Companyia de Jesús que, com ja s'ha descrit, es donava per descomptada tant des del bàndol austriacista com des del bàndol borbònic.

La desconfiança que aquest fet generà en un consell marcadament austriacista com el de Manresa es fa difícil de calibrar, molt especialment pel que fa a la gestió de les relacions habituals amb els jesuïtes de la ciutat. Malauradament, l'ínfim registre documental que aquestes relacions han deixat durant la cronologia de la contesa encara ho ha posat una mica més difícil. Tot i així, sí que n'hem trobat alguna mostra interessant.

Abans de l'arribada de la guerra a terres catalanes, la relació entre la comunitat jesuïta manresana i la resta d'autoritats eclesiàstiques de la ciutat es mantenia viva, tot i l'existència d'algunes petites tensions. L'estiu de 1703 es donà una curiosa situació que podria il·lustrar aquesta dinàmica. En ple debat sobre la creació de la capella privada de Sant Ignasi Malalt per part de la família Amigant, un representant del Col·legi de Sant Ignasi s'adreçà al capítol de la Seu per demanar-los que, en motiu de l'arribada de les festes canòniques de Sant Ignasi «se fes la professó que se acostuman tots anys fer desde la Seu fins la Cova com los dos anys antecedents».²⁸⁶

El capítol, reunit després de la marxa de l'enviat jesuïta, es trobà amb dificultats per fixar quina hauria de ser la seva resposta. El principal punt de conflicte era l'horari de la processó, si es celebraria al matí o a la tarda. Tant fou el desacord entre els membres del capítol, que decidiren enviar una missiva al Col·legi on s'hi especificava el següent:

«en vista de algunas rahons se havien donades y alguns inconvenients se consideraven de que venia bé se fes la professó al matí o a la tarda sols dit Pare Ministre ves ab sos medis se evitàs

²⁸⁵ SERRA I SELLARÉS, F. "Els germans Picalqués...", p. 21; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 289.

²⁸⁶ ASM, Llibre de les deliberacions del Molt Il·lustre Capítol de Paborde i Canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 51v-52r [28-07-1703]. Aquesta processó s'havia institucionalitzat el juliol de 1680, quan el consell de la ciutat proposà al capítol de canonges de la Seu que es celebrés aquest acte religiós cada dia 31 de juliol, dotat amb una donació de 400 lliures feta pel prevere de la Seu Francesc Ros. FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 135-136.

*tot disturbi podria redundar y que fos ab tota pau y quietud tant per part de la dita Ciutat com Iglesia y bona unió se prengué en formar y darse assiento per ser sempre y no cada any sempre axis ab Cuentos».*²⁸⁷

Sembla, doncs, que no era la primera vegada que hi havia hagut tensions a causa de l'esmentada processó. És per aquesta raó que el capítol demana la fixació d'una norma permanent i que aquesta discussió no es repetís any rere any. Finalment, després que el canonge Llanes i Rovira portés la resposta al Col·legi, es resolgué que la celebració tingués lloc la tarda del dia 31.

Pel que sembla, malgrat l'inici del conflicte amb l'alçament vigatà de l'estiu de 1705, les aules de gramàtica i filosofia que el comú de la ciutat finançava al Col·legi de Sant Ignasi seguien funcionant de manera més o menys usual. Segons el catàleg provincial de la Companyia de l'any 1705, sabem que la comunitat del Col·legi al principi de la guerra estava formada per 11 individus, amb el pare Josep Quintana actuant com a rector.²⁸⁸ Hi eren professors de gramàtica y retòrica els pares barcelonins Jacint Sardeny i Antoni Guiu, mentre que la filosofia quedava en mans del pare manresà Ignasi Mollet. El 29 d'abril de 1707, dos anys després de l'esclat de la guerra a la ciutat, el consell rebé el següent missatge del pare rector Quintana:

*«Al Sr. Conceller en Cap. Ilustre Señor Mío. El Padre Rector y dize que siente mucho haver de participar a Vuestra Merced que experimentando en todo el año que la ciudad no contribuye con los alimentos para las aulas de Gramática y Filosofía se ve el Colegio precipitado por falta de medios a cerrarlas, lo que pongo a noticia de Vuestra Merced pues de oy en adelante no se tocará más a leer. Y aunque en esto no puede el Colegio servir más a la Ciudad, en lo demás servirá mui gustoso el quanto Vuestra Merced me mandare».*²⁸⁹

Davant d'aquestes paraules amb visos d'ultimatum de Quintana, el consell de la ciutat deliberà quines accions s'havien de prendre per mitigar els seus efectes. Per una banda, es procurà que aquestes places d'ensenyant de gramàtica i retòrica es tonguessin per oposició oberta i pública «a qualsevols licenciados capellans y dits per lo termini de tres anys ab lo salari de 100 lliures a quiscun subjecte ensenyarà dites ciencias segons lo mètode y direcció se farà per part de la dita universitat».²⁹⁰

²⁸⁷ ASM, Llibre de les deliberacions del Molt Il·lustre Capítol de Paborde i Canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 51v-52r [28-07-1703].

²⁸⁸ ARSI, Aragonia 13, ff. 19v-20v [1705]

²⁸⁹ ACBG, AHCM/AM, I-39. Abrisias de las deliberaciones del consell, 1700-juny 1717, s/f [29-04-1707]. Vegeu també vegeu Annexos, Documents Transcrits, 2.

²⁹⁰ *Ibidem*.

A més a més, a partir d'aquell moment, s'ordenà que es fessin les lliçons «en casa la Ciutat y en presencia dels Il·lustres Senyors Consellers». Seguidament, també deliberaren que no només es deixés de pagar la manutenció de la plaça, com havia denunciat el pare Quintana, sinó que també «sia llevat lo salari de la càtedra de filosofia al Col·legi de la Companyia de Jesús de la present Ciutat». Per acabar, ordenaren que totes aquestes decisions fossin comunicades immediatament al pare rector del Col·legi.

Tot i l'enorme exigència econòmica que les arque del comú manresà havien suportat des de l'inici del conflicte, aquest fet de 1707 podria il·lustrar l'esmentat el possible clima de tensió entre la comunitat jesuïta i el consell austriacista de la ciutat. En el mateix manual d'acords del comú, així com en els manuals del racional de la mateixa època, s'hi troben anotades diverses donacions monetàries i en espècie a altres comunitats religioses de la ciutat, com les monges de Santa Clara o els caputxins del convent de Sant Bartomeu.²⁹¹ Per altra banda, tal i com Adrià Cases comentà en un breu article a l'entorn de la figura del metge solsoní Joan de Miquel, l'existència d'una xarxa més o menys homogènia de partidaris borbònics enmig d'una zona eminentment austriacista com ho era la Catalunya central, és un element poc estudiat però gens forassenyat.²⁹² Així doncs, l'amenaça de la col·laboració soterrada amb l'exèrcit de les Dues Corones per part d'individus propers a l'esfera filipista fou ben viva durant gairebé tot el conflicte, fet que hauria pogut posar la comunitat jesuïta manresana al punt de mira de les autoritats austriacistes de la ciutat.

Com ja s'ha apuntat, l'any 1709 marcà un abans i un després a l'esfera religiosa de la Guerra de Successió. L'octubre d'aquell any, el pontífex Climent XI reconegué l'arxiduc Carles com a únic monarca de la Monarquia Hispànica. Aquest reconeixement dugué a un establiment i normalització de les relacions entre la cort del llavors Carles III i la Santa Seu, que es traduí amb l'arribada a Barcelona d'un nou nunci papal, l'abat llombard Giuseppe Lucini.²⁹³

Segons Ignasi Bajona, en aquest any hi hagué un canvi de pare rector al Col·legi, cessant en el càrrec el pare Jordi Torres i iniciant el seu rectorat el pare Narcís Lliura,

²⁹¹ ACBG, AHCM/AM, I-340, Manuals del racional (1705-1712), f. 48v [1707].

²⁹² CASES IBÁÑEZ, A. "Actituds filoborbòniques a la Catalunya central: la conspiració del tinent coronel Joan de Miquel" a *Dovella*, Núm. 107, 2011, pp. 9-10.

²⁹³ ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión...*, p. 254; QUIRÓS, R. "Reconstruyendo el ceremonial. Diplomacia y audiencias públicas en la corte carolina de Barcelona" a ALBAREDA, J. & ALCBERRO, A. (Coord.) *Actes del congrés Els Tractats d'Utrecht. Clarors i foscors de la pau. La resistència dels catalans*, Barcelona: MHC i Generalitat de Catalunya, 2015, p. 474.

que continuaria fins la fi del conflicte successori.²⁹⁴ Malauradament, a causa de la dispersió i la destrucció documental ocasionada per la guerra, es fa molt difícil seguir els avatars de la comunitat del Col·legi durant tota la conjuntura bèl·lica.

A principis del 1710 arribaren notícies des de Girona i Barcelona d'una possible visita de Carles III a Manresa.²⁹⁵ La comissió de ciutadans encarregada d'organitzar l'arribada del rei organitzà processons, enramades, ballades i altres actes de rebuda.²⁹⁶ Ignorem la participació dels pares jesuïtes del Col·legi en aquestes preparacions.²⁹⁷ Tot i els grans esforços del consell manresà, la visita del monarca no es pogué materialitzar a causa d'un petit accident d'equitació durant el seu viatge entre Centelles i Vic. Ferit al turmell per una mala caiguda, Carles fou traslladat a Barcelona per rebre les cures necessàries.²⁹⁸

Els jesuïtes manresans sí que tingueren un paper protagonista en la visita que feu el nou nunci papal, Giorgio Spínola (1667-1739) el juny de 1712.²⁹⁹ Spínola, que des del juny de 1711 actuava com a arquebisbe *in partibus* de Cesarea de Capadòcia, havia sigut nomenat nunci a Barcelona en substitució del ja esmentat Giuseppe Lucini.³⁰⁰ Segons esbossa Fidel Fita en la seva coneguda monografia sobre la Cova, en una tauleta on es recollen les gràcies atorgades per alts prelats i prínceps a la Cova, hi trobà la següent inscripció:

«El Ilmo. y Rmo. Sr. D. Jorge Spínola por la gracia de Dios y de la Santa Sede apostólica, Obispo de Cesarea y Nuncio con facultad de legado a latere en los Reinos de España por nuestro Smo. Padre Clemente Papa XI habiendo visitado esta santa Cueva en data de 17 del mes de Junio del año 1712, concedió 80 días de indulgencia á todos los fieles que verdaderamente contritos después de confesados y comulgados visitaren la dicha santa Cueva en que San Ignacio hizo penitencia y está bajo la dirección y cuidado de los Padres de la Compañía de Jesús, ó la capilla del santo Rapto situada en la misma Iglesia de la Compañía, tantas cuantas veces dicho un Padre Nuestro y un Ave María rogaren a Dios por la paz y la

²⁹⁴BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 289.

²⁹⁵ACBG, AHCM/AM, I-39. Aprisies de las deliberaciones del consell, 1700-juny 1717, s/f [20-01-1710].

²⁹⁶S'hi gasten almenys 746 lliures, 7 sous i 5 diners. ACBG, AHCM/AM, I-340, Manuals del racional [1705-1712]. ff. 103r [1710].

²⁹⁷SERRA I SELLARÉS, F. "La Guerra de Successió ...", p. 157.

²⁹⁸SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, pp. 159-160.

²⁹⁹RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 91.

³⁰⁰QUIRÓS, R. "Reconstruyendo el ceremonial...", p. 475-476. Per una breu biografia del personatge, vegeu [https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-spinola_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-spinola_(Dizionario-Biografico)). Es pot trobar un resum de la seva acció com a nunci i una transcripció de les instruccions donades per Climent XII a MARQUÉS, J.M. *Las instrucciones de la Nunciatura de Barcelona (1710-1713)*, Roma: Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica, subsidia núm. 16, 1978.

*concordia entre los Príncipes Cristianos, extirpación de las herejías y aumento de la Santa Iglesia».*³⁰¹

Tant les indulgències concedides com el motiu de la seva concessió són una mostra clara de la difícil i mesurada posició del papat a la Catalunya austriacista, així com de la seva acció manifestament pacifista i no militant. Es donaren indulgències per les pregàries per la concòrdia entre prínceps cristians, no pas per la victòria de les armes imperials. L'esment directe de les heretgies, per bé que comú en pregàries i concessions similars del moment, no es pot pas deslligar de la important presència de protestants que hi havia entre les tropes de l'arxiduc.

Sens dubte, el fet més important de la Guerra de Successió a Manresa va ser l'enorme incendi de la ciutat que tingué lloc el 13 d'agost de 1713.³⁰² El foc descontrolat s'originà en una acció de càstig executada per les tropes borbòniques comandades pel tinent general José de Armendáriz (1670-1740). Aquesta acció punitiva venia motivada pel fet que la ciutat s'havia aixecat en armes en favor de l'emperador quan ja s'havien lliurat a l'obediència del rei Felip el mateix juliol de 1713.³⁰³

L'ordre de cremar les cases dels austriacistes més assenyalats de la ciutat vingué directament de mà de del duc de Populi, capità general borbònic i comandant en cap de l'exèrcit de les Dues Corones desplegat al Principat. Tot i que l'objectiu inicial de les tropes d'Armendáriz fos limitat, les condicions climatològiques, la presència de dipòsits de pólvora a l'interior de les cases i les estructures de fusta properes les unes d'altres acabaren fent que les flames s'estenguessin per la ciutat. Finalment, l'incendi destruí unes 522 cases del centre de la ciutat, especialment les dels carrers de Sobrerroca, Sant Miquel, Sant Andreu i Santa Llúcia.³⁰⁴

Tant la Cova com el Col·legi de Sant Ignasi i la capella del Rapte sembla que no es veieren afectats pel foc al trobar-se fora de les muralles de la ciutat, que actuaren com a barrera per l'estesa de les flames. Amb tot, no tots els espais ignasians de la ciutat se'ns sortiren igual de bé.

³⁰¹ FITA, F. *La Santa Cueva...*, pp. 138-139.

³⁰² SERRA I SELLARÉS, F. "La crema de Manresa del 13 d'agost de 1713" a *Dovella*, Núm. 107, 2011, pp. 35-40.

³⁰³ SERRA I SELLARÉS, F. "La Guerra de Successió ...", p. 164.

³⁰⁴ SERRA I SELLARÉS, F. "La crema de Manresa...", p. 37.

La capella de Sant Ignasi Malalt, patrocinada per família Amigant, fou completament destruïda per l'incendi, al trobar-se al costat de la plaça major, on s'iniciaren les cremes de cases.³⁰⁵

L'incendi, tot i la seva virulència i la seva sobtadesa, no aturà l'acció repressiva de les tropes borbòniques. Segons recollí la *Gazeta de Barcelona*, les tropes d'Armendáriz s'endugueren una cinquantena de presoners després de desallotjar la ciutat, entre ells alguns eclesiàstics, «atados todos con inhumanidad».³⁰⁶ No s'hi esmenta si entre aquests eclesiàstics empresonats hi havia cap jesuïta.

³⁰⁵ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 130.

³⁰⁶ SERRA I SELLARÉS, F. "La Guerra de Successió ...", p. 168.

La postguerra i l'embelliment de la Coveta (1715-1720)

El retorn a la gestió habitual i la devoció de la nova dinastia.

La fi de la Guerra de Successió comportà, més enllà d'una gran multitud de canvis polítics, administratius i impositius, el manteniment de les exaccions extraordinàries provinents del conflicte.³⁰⁷ Tot i que les persones eclesiàstiques i les terres de la seva titularitat es trobaven exemptes per privilegi dels repartiments i capitacions que es feien per pagar aquests impostos extraordinaris, aquestes prerrogatives no sempre es complien. En el moment més cru de la postguerra, es demandà a les noves autoritats locals borbòniques del terme de Rocafort l'execució d'un repartiment de 45 rals per cada cap de casa i de 25 rals per cada fill. Per bé que alguns individus «dos o tres de los més poderosos» fossin exempts d'aquest pagament, els regidors de Rocafort sí que feren pagar als dos masovers de les heretats de Vilomara i Solanes, que eren propietat del Col·legi de Sant Ignasi.³⁰⁸

Aquesta acció despertà una furibunda reacció del pare rector del moment, que escrigué amenaçadorament als regidors de Rocafort, avisant-los no sols del frau comès per taxar masovers de terres eclesiàstiques sinó també per l'exempció feta a aquests individus “poderosos” del poble. El pare rector «[...] volent y procurant que se execute la Sagrada Immunitat» exhortà als regidors a que «[...] cessen y se abstingan de la injusta pretensió que tenen projectada contra dits nostres colonos o massovers».³⁰⁹ Si no s'acceptava la seva proposta, el rector accediria a pagar les quantitats requerides tot i:

*«ab protesta emperò expressa de voler recobrar tot lo que V.M. [els regidors] injustament faran pagar, y de recórrer al Il·lustríssim y Reverendíssim Señor Bisbe de Vich peraque en vista dels procehiments de V.M. passe ha executar lo que segons sa prudent y jurídica conducta se dega fer contra V.M. com a violadors y vulneradors de la Sagrada Immunitat eclesiàstica; y de recórrer juntament a Sa Magestat y a sos reals ministres à que pertañia, del enorme frau y vulneració ques fa a son real patrimoni».*³¹⁰

Malauradament, en el plec documental original no s'hi adjunta la resposta del comú de Rocafort, però pel termes i to emprats, esdevé difícil imaginar que les autoritats locals seguissin endavant amb les seves pretensions.

³⁰⁷ TORRAS I RIBÉ, J.M. *Felip V...*, pp. 285-288.

³⁰⁸ ASM, V-95.I, s/f [04-12-1714]. També s'escriu una missiva en termes similars als regidors del terme de Santa Maria de la Roca.

³⁰⁹ *Ibidem*.

³¹⁰ *Ibidem*.

Igualment, a causa de la dispersió documental ignorem si en algun moment del conflicte successori o de la immediata postguerra el Col·legi de Sant Ignasi quedà completament deshabitat, així com la composició exacta de la comunitat entre els anys 1706 i 1717. El que sí podem confirmar és que l'any 1717, quan s'elaborà el primer catàleg provincial després del conflicte successori, la comunitat jesuïta manresana ja havia recuperat un nombre usual de membres que havien tingut des de 1690. A la ciutat s'hi troben nou jesuïtes, sis pares i tres germans coadjutors, i amb el manresà Josep Quintana com a rector.³¹¹

Així doncs, el rector Quintana va ser l'encarregat de gestionar i reconèixer les possessions del Col·legi que, com ja s'ha pogut comprovar, no sempre s'havien trobat indemnes. A mitjans de 1716 ja havia nomenat procurador seu al pare manresà Jordi Torres, instal·lat en aquell moment al col·legi de Cervera.³¹² Uns mesos després, el mateix Quintana gestionà l'arrendament per cinc anys del mas del Pont de Vilomara i totes les seves terres al corder manresà Antoni Boix per una renda de vuit quarteres de blat mestall aportada directament i sense despeses de transport al Col·legi de Sant Ignasi, així com tretze quarteres del mateix per cadascun dels darrers dos anys de l'arrendament.³¹³ Un any més tard, Jordi Quintana també arrendà al pagès manresà Ramon Mas pel termini de cinc anys una casa i unes terres a la partida de Sant Joan d'en Coll –al límit dels actuals barris de la Carretera de Vic-Remei i la Font dels Capellans–, en aquesta ocasió per la quantitat de 120 lliures barceloneses.³¹⁴

De la mateixa manera, a l'abril del 1717 els germans coadjutors Antoni Masgrau i Josep Mir reberen l'encàrrec de capbrevar o fer revista de tots els masos, cases, molins, terres i totes les altres propietats i possessions, censos, fruits, dècimes, taxes agràries, d'explotació o reials del Col·legi de Sant Ignasi.³¹⁵ La recopilació d'informació és un element clau per vertebrar una gestió efectiva dels recursos, alhora que, en un context de postguerra com el de 1717, també esdevé una eina molt il·lustrativa per comprovar els efectes de la guerra en totes i cadascuna de les possessions del Col·legi.

L'any següent, el capítol de canonges de la Seu decidí millorar la dotació que dedicava a la celebració de la processó anual que des de 1680 es feia per la diada de Sant Ignasi, i

³¹¹ ARSI, Aragonia 13, ff. 19v-20r [1717].

³¹² ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4863, ff. 374r-374v, [12-09-1716].

³¹³ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4863, ff. 414r-416v, [17-12-1716].

³¹⁴ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864, ff. 59v-61v, [06-02-1718].

³¹⁵ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4863, ff. 457v-459v, [04 i 05-04-1717].

que tot apunta que s'havia recuperat després de la Guerra de Successió.³¹⁶ A causa de la gran aflluència que els darrers anys havia acumulat la celebració i el consegüent augment del dispendi en caritat que s'esperava repartir, el capítol de la Seu decidí augmentar la dotació de la processó en 50 lliures i deu sous més cada any, que provindrien de la caixa de les Quotidianes Distribucions.³¹⁷

Més enllà de la pròpia gestió de les seves possessions i de la defensa de les seves prerrogatives impositives, alguns jesuïtes manresans que es trobaven a Barcelona també intentaren intervenir per mitigar els onerosos efectes que la nova fiscalitat tenia pel conjunt d'habitants del terme de Manresa. Precisament, el pare manresà Ignasi March, que acabaria sent rector del Col·legi de Sant Ignasi entre el 20 de febrer de 1722 i el 21 d'agost de 1725, escrigué una sentida carta als consellers manresans el març de l'any 1717 des de la seva residència barcelonina, molt il·lustrativa de la seva participació en aquest tipus d'iniciatives relacionades amb la problemàtica fiscal:

*«Recibo con mi maior estimación la carta de Vuestras Señorías por la que hago de essa Patria mía siento el estrago que le amenaza en la violenta exacción de contribución tan sobre las fuerzas de essa Ciudad, que teniendo gran fuerza las tres razones que me dan Vuestras Señorías para ser en gran parte minorada, se las he hecho representar al Señor Intendente. Por no permitir la reclusión de nuestros Exercicios que actualmente estoy haciendo, salidas de Colegio en este Santo tiempo, que a no ser Causa tan justificada, yo por mí mismo hubiere ya la diligencia y con la maior viveza y eficacia, la que no creo habrá faltado a la Persona que por favorecerme se ofreció agenciar esta dependencia, aunque sin aquellas fundadas esperanzas, por mirar al Señor Intendente General con particular necesidad y hambre de dinero. En saliendo de Exercicios verá la resulta y holgaré aia sido favorable a essa tan infeliz Ciudad, como amada Patria mía».*³¹⁸

Malauradament, no coneixem ni el contingut de la carta dels consellers manresans ni el resultat final de les iniciatives del pare March.

Més enllà de les gestions patrimonials, l'any 1718 és ben conegut pel que fa a la història de la Cova de Sant Ignasi a causa del regal enviat per Felip V a la Cova com a mostra de la seva devoció ignasiana. Aquest fet ha estat descrit per la pràctica totalitat dels cronistes i historiadors que han estudiat el santuari.³¹⁹ Un dels primers, Fidel Fita, ho descriu de la següent manera:

³¹⁶ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 136.

³¹⁷ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 236-239.

³¹⁸ ACBG, AHCM/AM, Col·legi de Sant Ignasi, llig. 394, s/f [12-03-1717].

³¹⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 91.

«Puesto y asegurado en el trono Felipe V, muy bellos días de prosperidad auguró para la santa Cueva extendiendo sobre ella su regia protección, y mandándole una prenda muy propia del piadoso ánimo y favor de aquel gran monarca. Esta prenda sirve aún [1872] en los de alguna solemnidad para las misas que se dicen en el altar de la Cueva. Consiste en un gran cáliz de plata maciza sobredorado, de gusto sencillo pero exquisito; en cuyo pie en torno de las armas reales, corre la inscripción: PHILIPVS V, D, G, HISPANIARVM, REX VIRTUTE PROTECTIONE, y siguiendo en la orla extrema más inferior EL ILL^{MO} S^R D^N CARLOS DE BORJA PATRIARCA DE LAS YNDIAS CAPELLAN Y LIMOSNERO MAIOR».³²⁰

Segons apunta Francesc Riera, fent-se ressò del mateix Fidel Fita, el calze s'havia elaborat l'any 1712 a «la platería de Muñoz» com es desprèn de la marca *Muñoz* que posseïx, i estava destinada originalment a ser utilitzat a la capella reial.³²¹ Juan Muñoz era un dels argenters madrilenys més propers a la cort, essent nomenat *contraste y marcador de oro y plata* l'any 1695, és a dir, que era l'encarregat d'inspeccionar i aprovar la majoria d'obres de plata que es feien a les argenteries de Madrid mitjançant la seva marca personal.³²² Tenint en compte aquestes circumstàncies, és possible que el calze no fos elaborat directament per Juan Muñoz o pels operaris de la seva argenteria, sinó que senzillament fos visurat i aprovat per ell. Aquest no seria l'únic exemple d'una confusió en la identificació de les obres d'aquest argenter. Un cas similar es donà amb una creu processional preservada al *Victoria and Albert Museum* de Londres, marcada per Muñoz el mateix any 1712 però definitivament atribuïda a Antonio Fernández Cantero, un altre important argenter madrileny de principis del Set-cents.³²³

Tot i els dubtes sobre l'autoria de la peça, és imprescindible ressaltar que el nom del monarca s'acompanya també del del seu capellà i almoïner major, Carles de Borja Centelles i Ponce de León (1663-1733), que en aquell moment era una de les autoritats eclesiàstiques més importants de la monarquia, posseïnt alhora el càrrec de vicari general de tots els exèrcits de Sa Majestat Catòlica (1705) i la dignitat honorària de patriarca de les Índies (1708).³²⁴ Aquest fet reforça la idea plantejada per Fita de que la peça provenia directament de les emprades a la capella reial. Sens dubte, es tracta d'una bona mostra no només de la coneguda devoció religiosa de Felip V, sinó també d'un

³²⁰ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 139-1740.

³²¹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 91, n. 10.

³²² Es mantindria en aquest ofici fins la seva mort, l'any 1731. MARTÍN, F. A. "Contrastes y marcadores de la platería madrileña en el siglo XVIII" a *Villa de Madrid: revista del Excmo. Ayuntamiento*, Núm. 77, 1983, pp. 25-26.

³²³ CRUZ VALDOVINOS, J.M. "Sobre Antonio Fernández Cantero, platero madrileño de la primera mitad del siglo XVIII" a *Archivo español de arte*, T. 47, Núm. 185, 1974, pp. 78-80

³²⁴ Carles de Borja acabaria assolint el cardenalat l'any 1720. DE LA FUENTE, V. *Historia eclesiástica de España*, Madrid: Compañía de Impresores y Libreros del Reino, 1875, pp. 102 i 439.

reconeixement de la importància del paper de Manresa i la Cova en l'experiència ignasiana i dels esforços dels membres de la Companyia per dignificar-la i embellir-la, de ben segur transmeses al monarca pels seus confessors jesuïtes.

L'arribada de l'ofrena de Felip V a Manresa coincidí amb l'autèntic inici d'un nou conflicte internacional que tornaria a portar la inestabilitat al Principat i al pla de Bages només tres anys després de l'acabament de la Guerra de Successió. L'esclat de la Guerra de la Quàdruple Aliança comportà que la Corona demanés nous esforços militars als seus súbdits catalans i un nou esclat de tensió i inseguretat provocada pels xocs armats entre les esquadres borbòniques i les partides austriacistes. Aquesta situació, que afectà plenament Manresa acabà afavorint un allargament de les terribles conseqüències de la guerra i un consegüent endarreriment dels plans de la comunitat jesuïta per iniciar l'anelhada reforma de la Cova.³²⁵

Tot i la nova inestabilitat, en cap moment es descuidà la gestió activa de les possessions de la comunitat jesuïta, tant les dependents de la Cova com les del Col·legi. Aquesta gestió passava, més enllà dels arrendaments, per assegurar la productivitat de les terres i masos directament gestionats pels pares i germans de Manresa. Un clar exemple el trobem l'any 1720, quan rector Pau Roca aconseguí tancar un acord amb el veler manresà Josep Pich, on a canvi de donar permís al veler per fer una rasa amb claveguera per regar unes terres del Col·legi, Pich:

«[...] dona llicència al dit Pare Rector en dit nom y als seus pera fer y obrir rech en dit son camp de dit Pich en apart ahont menester serà y menor dany farà a fi de conduir per aquell la aygua del torrent vuy dit de Sant Ignasi pera regar las terras que dit Collegi té en dita partida y terres anomenadas la Trieta y altres que regar ne puga dit Collegi y de otras que lo Rector de dit Collegi voldrà se reguían».³²⁶

La fi del conflicte vingué acompanyada per un dels darrers grans episodis de pesta al continent Europeu, la famosa pesta de Marsella de 1720.³²⁷ La notícia de l'epidèmia i el nou tancament de les fronteres amb França arribà a Manresa el dia 17 de setembre.³²⁸ Poques setmanes després, el capità general informà a la ciutat de la campanya militar empresa per les tropes de Felip V per alliberar la ciutadella de Ceuta del setge que la

³²⁵ SERRA I SELLARÉS, F. "Les conseqüències de la Guerra...", pp. 187-189.

³²⁶ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864, ff. 78r [13-08-1720].

³²⁷ CARRIÈRE, C., COURDURIÉ, M. REBUFFAT, F.; *Marseille, Ville Morte. La Peste de 1720*, Marseille: Éditions Jeanne Laffite, 1968.

³²⁸ ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [17-09-1720].

bloquejava des de l'any 1694.³²⁹ Els dos assumptes requerien tant de l'acció humana com de l'ajuda divina, de manera que des de les autoritats reials es demanà que es fessin rogatives pel bon finiment de les dues crisis. Davant d'aquesta disjuntiva, arribà a l'ajuntament de la ciutat la notícia que «los Pares de la Companyia de Jesús desitjen aplicarse en fer una missió, que per so se donia la cera convenient per dita missió y vella necessària per los carrers, per lo acte de contricció y per las cercanias de la Iglesia ahont se farà dita missió».³³⁰

Igualment, a causa de la traumàtica mort del rei Lluís I (1707-1724) esdevinguda l'agost de 1724 i que posà fi al seu brevíssim regnat, el pare rector del Col·legi Ignasi March – que ja havia retornat a Manresa després de la seva estada a Barcelona– es distingí en les celebracions funeràries que tingueren lloc a Manresa en honor al jove monarca, rebent com a present per part de les autoritats locals de la ciutat «una cuyta de xocolata» per valor de 13 lliures, 10 sous i 6 diners.³³¹

Finalitzades les primeres grans crisis després de la Guerra de Successió, els pares rectors del Col·legi de Sant Ignasi decidiren actuar per assegurar la tranquil·litat i quietud de les seves terres de conreu més properes, procurant unificar-les. Més enllà de l'hort tancat que el Col·legi posseïa en les seves immediacions, també tenien diversos horts oberts entre el torrent de Sant Ignasi i l'antic camí de Viladordis. Entre l'hort tancat i la resta de terres de conreu hi havia una peça de terra campa, amagada de la vista, que segons el pare rector Pau Roca, «no serveix de utilitat ninguna, ans bé es casa de fraus y de maldats per ser part tant retirada, y no freqüentat».³³² Amb l'objectiu de remeiar aquestes circumstàncies, Pau Roca sol·licità a l'ajuntament permís per «tancar dit cantó ab parets a fi de comunicarse lo dit hort clos ab los oberts y reduirlos tots a una clausura de que necessita molt dit Col·legi [...] per lo efecte sobredit, que además nefara Vostra Senyoria una gran obsequi a Déu Nostre Senyor per las maldats y fraus se evitaran».³³³ Finalment, després de que els regidors Joan Ignasi Daví i Joan Pujol haguessin inspeccionat l'espai i deliberat la conveniència d'acceptar o no la sol·licitud del rector, l'ajuntament acabà acceptant la petició.

³²⁹ ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [06-10-1720].

³³⁰ En aquest cas, el terme “missió” s'empra per descriure una sèrie de prèdiques continuades fetes en un espai determinat per sacerdots forans a aquest espai. Ignorem a quina església es refereix, però podria ben ser la capella del Col·legi. ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [22-11-1720].

³³¹ ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [24-12-1724].

³³² ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [28-10-1722].

³³³ *Ibidem*

L'embelliment de la Coveta (1720-1727)

L'acumulació de recursos per finançar les obres. El paper del pare Jacint Sardeny
Amb tot, no passaria gaire temps fins que les obres de la Cova, aturades des de finals del segle anterior, es poguessin reprendre de nou. El pare Jacint Sardeny (1670-1760), d'origen barceloní, seria el membre de la comunitat de jesuïtes de Manresa que prendria tota la responsabilitat de la gestió i l'empresa d'aquestes obres. Segons la petita biografia del personatge que ha elaborat Francesc Riera, després d'ingressar al noviciat de Tarragona amb 18 anys, acabaria destinat com a professor de gramàtica al col·legi de la Seu d'Urgell (1690) i a Girona (1700).³³⁴ Cinc anys més tard, just a l'esclat de la Guerra de Successió ja es trobava al Col·legi de Sant Ignasi de Manresa.³³⁵ Sembla que durant aquests tumultuosos anys es dedicà a diverses tasques pastorals i docents al Col·legi i a la ciutat, especialment a l'entorn dels sectors més pobres i marginats, distingint-se en el catecisme a les famílies de gitanos que habitaven a Manresa i esdevenint coadjutor l'any 1709.³³⁶

Per bé que en el catàleg de 1717 no hi apareix cap marca diferencial entre els membres de la comunitat, a partir de 1715 Jacint Sardeny fou escollit pel pare provincial Antoni Rius per tenir «cuýdado de la Administración de la Santa Cueva y su fábrica, prefecto de la Congregación de seculares».³³⁷ Tal i com recordaria el pare Miquel Sabater, rector del Col·legi de Sant Ignasi a la primavera de 1760, «[Sardeny] no perdonaba a trabajos en razón de promover la devoción a este Santuario de la Cueva; ni omitía diligencia para adelantar las rentas de esta casa [...] confiándole juntamente la administración de las rentas de esta casa [de la Cova], a la sazón muy cortas».³³⁸

Una de les primeres tasques que emprengué el nou administrador, i a la que dedicà bona part dels seus esforços durant els primers anys de la prefectura, fou la d'intentar consolidar i augmentar els rèdits, rendes i possessions vinculats directament a la Cova.³³⁹ Aquesta intensa activitat d'acumulació de recursos tenia tres clars objectius. En

³³⁴ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 94.

³³⁵ ARSI, Aragonia 13, f. 20r [1705].

³³⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 94.

³³⁷ ACBG, AHPM, Notari Ignasi Casas Puig, llig. 4943, ff. 63r-64r [31-05-1716]. Usualment, s'acostuma a marcar l'any 1721 com l'inici d'aquesta nova etapa de construcció i decoració de la Cova, coincidint amb la carta del general Tamburini on especifica la posició de Sardeny, però podem veure com sis anys abans ja consta com a encarregat del procés. Vegeu, com a exemple BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", pp. 604-605.

³³⁸ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 106-108.

³³⁹ Sobre l'organització econòmica de les comunitats religioses de la Catalunya del segle XVIII, vegeu FATJÓ GÓMEZ, P. "Las haciendas eclesiásticas en la Catalunya del XVIII" a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 119-146.

primer lloc, es volia assegurar la subsistència de la comunitat permanent que s'hi pretenia establir i, alhora, possibilitar-ne el creixement. Segonament, la possibilitat de continuar de manera segura el procés d'adequació i embelliment del propi espai de la Coveta i del seu entorn. Finalment, l'engrandiment i adequació d'una residència capaç d'acomodar tant la pròpia comunitat permanent com un noviciat que pogués acollir els futurs jesuïtes en formació de tota la província, a més d'aquells que volguessin deixar la península per servir a la Companyia a les Índies.³⁴⁰

Precisament, el febrer de l'any 1718 Sardeny reconeixia a Isidre Servitja com a apoderat del pagès de Sant Martí de Torroella Agustí Cornet de la Vilella, haver rebut 65 lliures barceloneses que Cornet devia a la Cova pel censal mort venut l'any 1697.³⁴¹ De la mateixa manera, el maig de 1718, Sardeny tancà un contracte amb els mestres de cases manresans Felip Gerifau, Josep Bach i Fermí Gros, concedint-los la facultat:

*«per temps es a saber de 4 anys que comensan a córrer del dia present en avant y finalitsaran als 22 del mes de maig del any 1722 [...] de tallar, arrencar, treballar y [?] y fer dita pròpia tota y quantitat predita [que] voldran tan per si com per altres de la pedrera que en dit moment té sobre lo camí que va a la porta de la casa de la Santa Cova enseguint lo tall està vuy obert desde sota una feixa de Camp de la casa que dit Collegi de Sant Ignasi de la present ciutat té y posseheix sobre dita pedrera y de aquí fins la última barrinada que es trobaren dit tall de dita pedra an embenint la porta de la Casa de dita Santa Cova».*³⁴²

Aquest conveni es tancà amb diferents condicions. Gerifau, Bach i Gros no podien tallar ni arrencar cap pedra «del single de la Roca que es sota dita Pedrera». Tampoc podien afectar de cap manera cap de «los camins de dita Santa Cova, tant los de dalt com los de baix degan estar illesos e intactos» ni dels marges o parets que es troben a la mateixa zona. Finalment, els tres mestres haurien de pagar, cadascun d'ells de manera individual, la suma de quatre lliures barceloneses cada any.³⁴³

Mercès al procés generat pels diversos plets entre les comunitats de jesuïtes i de framenors manresans, s'ha pogut datar amb precisió el dia en que Jacint Sardeny i Josep Gelat s'instal·laren permanentment a la Cova. Segons consta de la documentació compulsada per ser feta servir durant la vista del procés, s'aportà com a prova un llibre eloqüentment titulat *Libro de las Visitas de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro*

³⁴⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 96.

³⁴¹ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864, ff. 70r-71v, [28-02-1718].

³⁴² ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864, ff. 115r-116v, [22-05-1718].

³⁴³ *Ibidem*.

*Patriarca San Ignacio en Manresa que comienza a ser habitada de un Padre y un hermano Coadjutor a quatro de agosto de 1721.*³⁴⁴

L'any 1721 també es donà la primera gran adquisició de terres manresanes per part de la Cova, com a comunitat independent del Col·legi. El pare Jacint Sardeny comprà una casa situada al carrer Sobrerroca de Manresa al candeler Magí Sanmartí, una peça de terra de dos jornals amb algunes moreres a la partida de «lo Colomer d'en Daví» i una peça de terra a la partida de l'Alzina Grossa a la vídua Teresa Esbert, invertint-hi a l'entorn de 1.400 lliures.³⁴⁵ Pel que fa a la darrera peça de terra, fou arrendada immediatament al fill de la mateixa Teresa, Josep Esbert, per un pagament anual de 15 lliures.³⁴⁶ Aquest arrendament es renovaria per tres anys més el gener de 1724 i de nou el 1726.³⁴⁷ Contemporàniament a aquestes compres, l'arrier de Manresa Francesc Vila també vengué a Sardeny un terreny de vinya de nou jornals a Viladordis per 900 lliures, mentre que el blanquer Francesc Febrés i la seva esposa Rosa vengueren una altra peça de terra campa i de vinya de dos jornals per 380 lliures.³⁴⁸

Una bona part dels recursos destinats a l'adquisició d'aquestes propietats venien de donacions fetes per fidels locals i estrangers, especialment quan es trobaven assabentats de l'inici de les obres i embelliments de la Cova, així com dels projectes de noviciat que s'hi plantejaven. Els benefactors de les Índies foren particularment importants, fet que motivà un notable zel en assegurar la seva bona gestió i, sobretot, la seva seguretat i coordinació en la seva despesa. Per aquesta raó, el pare provincial José Matías de Lerís i el general Tamburini deixaren clar que totes les almoines destinades a la Cova que s'havien rebut:

«[...] se pongan todas en una arca de dos llaves; de las quales, la una tendrá el Rector de el Collegio, y la otra el Administrador de la Santa Cueva: mandando con Precepto de Santa Obediencia que de ella no se saque cantidad alguna, por ningún título o urgencia; sino quando huviere ocasión de comprar tierras de regadío; lo qual tampoco se executará sin que preceda Consulta del rector con sus Consultores y Administradores, sobre la utilidad y regularidad de la

³⁴⁴ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 197r-198v [05-01-1730].

³⁴⁵ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4865, f. 129v, [27-01-1721]; *Ibidem*, Notari Fèlix Soler, llig. 4902, ff. 267r-267v [08-09-1721].

³⁴⁶ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4865, ff. 235r-237r [17-12-1721].

³⁴⁷ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4867, ff. 8r-9r [14-01-1724] i ff. 203v, [10-09-1726].

³⁴⁸ Són prop de quatre hectàrees i mitja. ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4902, ff. 330r-333r [16-11-1721]; AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 62r-64v [1743].

*compra; avisando antes de todo al Provincial; para que en vista de los Informes determini lo conveniente».*³⁴⁹

Dos anys més tard, després de la seva primera visita a la Cova, el pare provincial Miguel Gerónimo Monreal tornaria a reforçar aquestes idees en els punts cinquè i sisè del seu informe, intentant limitar els excessos de fons destinats a l'almoïna pública i assegurant l'establiment de controls més rigorosos pel que fa a les despeses d'embelliment i engrandiment de les dependències de la Cova:

5. *«Aunque es bien que el Padre Administrador de limosna a pobres, a proporción de sus Rentas y a proporción de los Colegios; no la ha de dar a los que se la piden por las calles, o casas, mientras anda por ellas; ni por ahora la de en la Casa de forma que como a cosa entablada acuda a hora determinada el concurso de los Pobres. Y porque no aya exceso inmoderado y porque lo pide la debida ritualidad, ponga en el libro del gasto lo que diere de limosna, para que lo vea y lo juzgue el Padre Provincial en sus visitas».*³⁵⁰
6. *«Al Padre Administrador, estrechamente le mando que sin licencia del Padre Provincial no enagene ni aún permutando con otra igual o mejor alhaja o otra coa que sean de algún valor tocantes a la Casa y a la Santa Cueva; y que ni haga compra alguna de nuevo de bienes sitios ni aún de muebles de algún valor; y que ni haga nueva disposición [full incomplet i trencat en el document original] gran monta o de grave consideración, así en la fábrica de la casa o mayor ensanche del edificio o Yglesia o atrios que adornen la Santa Cueva, como en la compra de más alajas para la Casa o Cueva; y en la dirección y manejo de la hacienda y en la introducción de nuevos litigios o pretensiones a nuestro favor; y en otras materias semejantes o desemejantes que sean de grave consideración».*³⁵¹

Tal i com es veurà tot seguit, aquestes disposicions foren motivades directament per les importants adquisicions fetes per Jacint Sardeny entre 1724 i 1727, així com els nombrosos problemes i plets que se'n derivaren, juntament amb el reinici de les tensions amb els framenors caputxins manresans.

Les grans adquisicions de rendes i llocs: Golmés, Su, Castelladral, Valldeperes, Orriols i Matamargó

Amb tots aquests recursos a la seva disposició, Sardeny aconseguí tancar la primera gran adquisició de propietats de la Cova l'any 1724. Després d'intenses negociacions, el superior de la Cova arribà a un acord amb els regidors i el batlle del lloc de Golmés per comprar la capacitat de cobrar una vint-i-dosena part «de todos los frutos que se cogarán en dicho término de Golmés y de [lo que] que se paga diezmo y primicia. Y también

³⁴⁹ AHSIC, AC, CG, Núm. 07, ff. 582-583, Michelangelo Tamburini a José Matías de Lerís [05-05-1725]. Carta citada i transcrita parcialment a BORRAS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 606, n. 36.

³⁵⁰ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [05-06-1727].

³⁵¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [05-06-1727].

vendieron las hierbas y pastos de dicho término y las aguas y aguadas que fuesen menester para todo el ganado que tuviese el comprador o su arrendador» per la important quantitat de 17.600 lliures.³⁵²

El pacte també comprenia algunes condicions certament restrictives pels habitants de Golmés, com el fet de no poder tenir més de 50 caps de bestiar en propietat i només poder-los pasturar en una zona molt limitada de «la partida de las Heras y Mota», a més de la prohibició expressa de no poder tallar cap tipus de llenya o arrencar matolls i flors.³⁵³

Per quina raó les autoritats locals de Golmés acabaren acceptant aquestes condicions? Doncs a causa de la urgència que tenien per pagar els nombrosos creditors que tenia el poble després d'anys de guerres i despeses extraordinàries.³⁵⁴ Precisament, l'any 1725 el pare Sardeny lluí nombrosos censals que tenia el comú de Golmés amb diversos particulars i institucions com la comunitat de Bellpuig i el rector de l'església de Mollerussa, entre d'altres.³⁵⁵ La mateixa Cova corregué amb les despeses notariales d'aquests llüiments, abonant l'any 1737 al notari barceloní Fèlix Avellà 13 lliures i 1 sou «per rahó de diferents apochas y diffinicions de censals se han lluit y quitat en son poder que feya la universitat del lloch de Golmés».³⁵⁶

Amb tot, la quantitat pactada amb Sardeny fou clarament insuficient per eixugar el deute local. Aquest fet motivà que tres anys després, el 1728, l'administrador de la Cova i els representants de Golmés renegociessin les condicions del seu acord. Per una banda, el prefecte de la Cova pagaria 3.345 lliures més, que sumades a les 17.600 lliures pagades el 1724, arribarien a la important quantitat total de 20.945 lliures. Per l'altra, els drets de cobrament de les rendes que posseiria la Cova s'augmentarien notablement, passant d'una vint-i-dosena part a una catorzena part.³⁵⁷

³⁵² AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 1r-8r [1743].

³⁵³ *Ibidem*

³⁵⁴ ««[...] la qual cantidad [de 17.600 lliures] sirvió para luír y quitar los censales que habían y prestaban el común y particulares de Golmés. [...] no pudieron dar cabal y entera satisfacción a la quitación de todos los censales y se vehían molestados de varios acreedores » AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 2r [1743].

³⁵⁵ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona [AHPB], 950/18, Notari Fèlix Avellà, ff. 357v-438v [30-08-1725 a 05-11-1725]

³⁵⁶ AHPB 950/30, Notari Fèlix Avellà, ff. 250v-252v, [18-06-1737].

³⁵⁷ AHPB 950/21, Notari Fèlix Avellà, ff. 140r [04-06-1728]

Tot i el nou pacte, les restrictives condicions sobre la població golmesenca es mantingueren vigents. Amb el pas dels anys i la millora general de les condicions econòmiques del territori, això derivaria en un important augment de la tensió local que acabaria generant nous problemes i conflictes entre el lloc i la Cova. Aquestes querelles i els seus eventuals resultats seran tractats amb més deteniment en capítols posteriors.

Continuant amb la descripció de la política d'adquisicions de rendes i baronies dels jesuïtes manresans, l'any 1726 fou especialment important pel que fa a l'engrandiment de les possessions de la Cova. El dia 19 de juliol, a la ciutat de Barcelona, es feren i firmaren pactes de compravenda perpètua entre el pare Sardeny i el doctor Josep Dalmases i Ros, sagristà major de la catedral de Barcelona i don Ramon Anton Dalmases, Ros i de Vilana:

«Primo De tot lo castell i quadra anomenat de Suu ab sas murallas, fortalesas, edificis, heretats ab sas terras a dit castell unidas y de pertinença de aquell ab la jurisdicció civil situat dins la batllia de Riner, vegaria de Sagarra, bisbat de Solsona. 2º De tots los Drets y actions pera reivindicar y recuperar qualsevols pessas de terra de pertinencias de dit castell venudas a carta de gràcia. 3º De tot lo feu de Delme, vulgarment dit dret de cortó que és part dels delmes y censos y foriscapis que se cobra dels habitants y terratinents en lo castell, terme y parròquia de Matamargó de dita, vegaria de Sagarra, bisbat de Solsona. 4º De dos parells de gallinas censaleres o rendals que se cobran dels masos de Perafita y den Rovira de Vilonés de dit castell y terme de Matamargó. 5º Del delme que cobra en los masos anomenats den Lop y den Basses del terme de dit castell de Matamargó y part del delme dels masos de la Garriga. 6º Dels censos, delmes i foriscapis que se cobran dels llochs de Castelladral, Valldeperes, y Orriols. 8º De una casa situada en Manresa. 9º y finalment de una pessa de terra situada en lo Terme de Manresa. La qual venda fonch feta per preu de 14.750 lliuras»³⁵⁸

El recull de béns i possessions de la Cova fet l'any 1743 també ofereix algunes informacions més a l'entorn de les possessions manresanes que formen part d'aquesta gran compra. Per una banda, l'esmentada casa situada a Manresa es tracta d'un habitatge «en la ciudad de Manresa en la plazuela dicha de Don Jorge al lado de la Casa de Soler».³⁵⁹ Per altra banda, la peça de terra és de la partida pròpia del mas d'en Pla.

L'adquisició dels drets de cobrament de les rendes de Castelladral, Valldeperes i Orriols, requeria l'aprovació de les autoritats reials, atès que el seu domini directe era de la Corona. L'intendent Antonio de Sartine (1681-1744), abans d'aprovar la venda, ordenà al tribunal de la Intendència de Catalunya que elaborés un informe sobre el procés d'adquisició que incloïa una capbreuació. En aquest informe s'apuntà que

³⁵⁸ AHSIC, AC, OB 46, Document nº 1, s/f [19-07-1726].

³⁵⁹ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, f. 38r [1743].

aquestes rendes havien passat a la família Dalmau per la venda feta per Lluís Soler i de Peguera a Francesc Ros l'any 1680.³⁶⁰ El flequer –i posterior cavaller– Francesc Ros havia aconseguit fer aquesta adquisició mercès als beneficis generats per importants contractes de proveïment de pa de munició i bescuit a l'exèrcit a les dècades de 1660 i 1670.³⁶¹ Fou a través de la seva filla Caterina, casada amb Pau Dalmases i Castells des de 1670, que aquestes propietats acabaren en mans de la família Dalmases, una de les nissagues comercials barcelonines més properes a l'arxiduc Carles d'Àustria durant la Guerra de Successió i propietaris d'una de les companyies comercials més potents de la Barcelona austriacista.³⁶² Precisament, el net de Pau Dalmases i Castells fou Pau Ignasi de Dalmases i Ros, insigne delegat diplomàtic a Anglaterra de les institucions catalanes durant els anys 1713 i 1714.³⁶³ De fet, foren el germà i el fill de Pau Ignasi Dalmases – Josep i Ramon Anton respectivament– els que vengueren aquest conjunt de propietats a Jacint Sardeny.

Aquesta important operació econòmica no s'esdevingué pas en un moment casual, sinó que fou una conseqüència directa dels importants endeutaments generats per la gran quantitat de censals que Pau Dalmases i Ros havia lligat a les seves possessions. Ell mateix, conscient de la important càrrega de deute que hauria d'entomar el seu hereu, deixà clar en el seu testament que:

«[...] vull y expressament ordeno, que en lo cas lo die de mon òbit sobre dita ma heretat y béns se troben censals per mi presos y carregats sien aquells efectivament quitats y lluïts en esta forma, a saber es que totas las vegadas se farà balans de la Compañia del negoci [companyia de Dalmases, Catà i Piria] lo Administrador de aquella se dega reservar y retenir dels beneficis i avansos tocants per mon capital tres mil lliuras moneda Barcelona a effecte de lluir y quitar censals de ma heretat y bens per mi presos y manllevats fins y atant tots sian lluïts y quitats».³⁶⁴

Per bé que a les dècades anteriors i, fins i tot, durant la Guerra de Successió, la societat de Dalmases, Catà i Piria havia obtingut importants beneficis econòmics, la conjuntura de postguerra havia afectat notablement els rèdits de la companyia comercial. Aquesta circumstància feu pràcticament impossible de lluir els censals necessaris per eixugar l'esmentat deute. Aquest fou el principal motiu que dugué a Josep Dalmases i Ros, i a

³⁶⁰ AHPB 950/19, Notari Fèlix Avellà, f. 196r [19-07-1726].

³⁶¹ OLIVA I RICÓS, B. “Negocis cortesans durant la Guerra de Successió” a *Sessió d'Estudis Mataronins*, Núm. 28, 2012, pp. 19-21.

³⁶² *Ibidem*, pp. 25-27.

³⁶³ ALBAREDA, J. *El “cas dels catalans”. La conducta dels Aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2005, pp. 145-160.

³⁶⁴ AHSIC, AC, OB 46, Document n° 3, s/f [09-05-1722].

Ramon Anton Dalmases, Ros i de Vilana a vendre part de les possessions que havia obtingut en herència. Novament, com en el cas de Golmés, a causa de l'endeutament, en aquesta ocasió, familiar. Tal i com els mateixos Dalmases expressaren al corregidor en el memorial enviat per obtenir els permisos necessaris per fer efectiva la venda:

«[...] en estado imposible de poder luyr y quitar el thenor de dichas disposiciones, en atencion que es muy poco el comercio, y cortísimos los lucros de la compañía y ahun a veces se pierde, y assi computados unos años con otros queda muy poco por dicho Don Ramon como se justificará con la información se ofrece. Y assi de muchos años no hay esperanzas de poder redimir uno si quiera de los muchos censales a que la hacienda está obligada. Y aquellos son tan crecidos que importan 34.916 libras, 3 sueldos y 4 dineros en sus precios. Y esto va cada día atrazando más la hacienda de esta parte y no descontándose del catastro las pensiones de dichos censales que juntas importan cada año 1.620 libras 10 sueldos y 2 dineros».³⁶⁵

Els mals resultats econòmics de la societat foren corroborats el mateix dia i en el mateix procés per Joan Catà i Renau, germà d'Antoni Catà i Renau, l'administrador de la companyia en aquell moment. Finalment, la venda fou permesa pel corregidor de Barcelona el dia 19 de juliol, la mateixa data en que es legalitzà el procés a la notaria barcelonina de Fèlix Avellà.³⁶⁶

Més enllà de la gran operació de compra de Su i de tots els altres territoris, rendes i partides que s'hi adquiriren, a l'estiu del mateix any 1726, el pare rector Jordi Torres del Col·legi de Sant Ignasi també vengué a Sardeny l'heretat de "les Cases", situat a Sant Vicenç de Castellet, per valor de 534 lliures.³⁶⁷ Dos anys més tard, Sardeny adquirí diverses partides de terres, boscos i vinyes dins de la mateixa heretat, que fins llavors havien sigut propietat dels pagesos Josep Serra i Josep Morató.³⁶⁸

Aquell mateix 1728 la Cova adquirí diversos horts i peces de terra prop de la capella de Sant Marc. A principis d'any, Sardeny comprà un petit hort a Tomàs Miralda, mentre que a finals del mes d'octubre hi sumà dues peces de terra comprades als matrimonis de Josep i Caterina Pujades i de Pere i Margarida Subirà.³⁶⁹ A totes aquestes adquisicions, caldria agregar-hi també, a causa de la concòrdia feta per tancar el plet reobert entre les comunitats de jesuïtes i caputxins de la ciutat:

³⁶⁵ AHSIC, AC, OB 46, Document nº 2, s/f [08-07-1726].

³⁶⁶ AHPB 950/19, Notari Fèlix Avellà, ff. 185v-198v, [19-07-1726].

³⁶⁷ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4868, ff. 50r-56r [26-09-1727].

³⁶⁸ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 53r-54r [1743].

³⁶⁹ ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4909, s/f, [19-02-1728], [26-10-1728], [31-10-1728].

«La feixa que tiene la Santa Cueva más cerca del camino que va de la Ciudad a la Cueva respecta por haberla comprado a los Padres Capuchinos de Manresa como consta de la última concordia que se hizo entre el Padre provincial de la Compañía y el Padre provincial y Definitorio de los Capuchinos en la qual cedieron a la Santa Cueva la dicha tierra por lo que sería ultimada».³⁷⁰

Cal tenir en compte que a la dècada de 1720, a més de totes aquestes les compres la Cova també rebé algunes possessions per donació dels seus propietaris. Per exemple, el 2 de gener de l'any 1724 l'hereu del fuster manresà Josep Boix va fer donació d'una petita peça de terra campa d'un jornal i una casa «situada en la ciudad de Manresa en la calle de las Codinas, confronta a Oriente con la casa de Juan Soler, labrador, a medio día con la casa de Francisco Rovira, a poniente con la Calle de las Codinas y a tramontana con dicha casa de Rovira».³⁷¹ Amb tot, aquestes donacions també comportaven algunes condicions. Per exemple, la casa hauria d'estar a disposició de la vídua de Boix fins la seva mort o fins que assolissin un acord amb ella perquè es traslladés a un altre espai. Dit acord s'assolí el dia 22 de desembre del mateix 1724, quan la vídua accedí a abandonar la casa a canvi de 40 lliures.³⁷²

L'exornació de la Coveta: estucs, medallons i arrambadors

Sembla que existeix un cert consens entre els cronistes i estudiosos de la Cova que amb l'inici de la dècada de 1720, es posaren en marxa les primeres actuacions d'embelliment. Fidel Fita va ser qui va destacar per primera vegada l'existència d'una taula de fusta daurada amb la data de 1720 a l'esquerra de l'entrada de la Coveta.³⁷³ Sembla que aquest senyal s'hauria mantingut en el mateix espai fins a principis del segle XX quan, segons Jaume Nonell, hauria sigut retirat amb la impressionant remodelació de l'espai dirigida per Martí Coronas.³⁷⁴ Els dos autors discrepen sobre el significat de la data. Mentre que Fita defensa que es tracta de la data d'inici del procés de decoració, Nonell ho identifica com la data del seu acabament. Joan Creixell, per altra banda, opta per fer-se ressò d'un *Álbum Histórico de San Ignacio en Manresa*, publicat l'any 1897, on s'exposa que els medallons d'alabastre que fins l'any 2014 decoraven l'interior de l'espai s'haurien acabat.³⁷⁵ A més a més, també identifica l'any

³⁷⁰ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 72v [1743].

³⁷¹ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 75r-75v [1743].

³⁷² ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4867, ff. 26v-27r [03-02-1724].

³⁷³ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 142-143.

³⁷⁴ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 106.

³⁷⁵ Creiem que es refereix a una nova edició del següent llibret publicat per primera vegada l'any 1891. DD.AA. *Album histórico: San Ignacio en Manresa escrito é ilustrado por Padres de la Compañía de Jesús*. Barcelona: Henrich y Cia. 1891.

1720 com el de l'acabament dels sumptuosos estucs que encara avui decoren el tancament esquerre –que correspon a la paret interior de la façana barroca– de la Coveta.³⁷⁶ Tot i les petites discrepàncies assenyalades, tant Fita com Creixell o Francesc Riera coincideixen en fer allargar el procés d'adequació i embelliment de la Coveta fins l'any 1729 o 1730.³⁷⁷

És ben possible que les tasques d'adequació de l'espai s'iniciessin a l'entorn d'aquesta data, atès que en la ja citada missiva enviada pel pare general Tamburini al provincial Francisco Sierra el dia 11 d'octubre de 1721, dona notícia que l'agost anterior se li havia comunicat que el provincial havia «puesto ya en ejecución la idea que me tenía comunicada para el mayor culto de la Santa Cueva de Manresa de Manresa de el Padre Sardeny, a quién Vuestra Reverencia ha nombrado por el primer morador».³⁷⁸

Sens dubte, les peces més conegudes d'aquesta intervenció són el conjunt de nou relleus d'alabastre atribuïts a un dels darrers grans mestres de l'escola barroca manresana, Josep Sunyer i Raurell.³⁷⁹ Les nou escenes, vívidament tallades i enquadrades originalment per uns marcs de fusta policromada sostinguts per petits angelets –que es substituirien a principis del segle XX pels actuals bastiments metàl·lics – reproduïxen diversos moments del pas de Sant Ignasi per Manresa i Catalunya i el seu camí fins a Roma.³⁸⁰ Per bé que és complicat datar exactament l'elaboració d'aquests medallons, mercès al procés legal iniciat entre les comunitats de caputxins i jesuïtes manresans sabem amb certesa que l'any 1732 feia pocs anys que s'havien col·locat, tal i com ho descriu el següent passatge d'un dels documents generats pel plet:

*«Quarto, digan si saben que para mayor adorno de dicha Santa Cueva, se hallan de esta parte de pocos años formadas unas tarjetas de mármoles de colores naturales que encubren parte de la peña que se halla y antiguamente se veía a la parte del cierzo de la dicha Santa Cueva y si encima de dichos mármoles se hallan collocadas unas medallas de mármol blanco con diferentes passos de los prodigios que sucedieron a San Ignacio en el tiempo de su vida, con unos follages dorados que sirven de adorno y acompañamiento, y si de presente tras estos follajes aún se ve y repara la peña viva y natural».*³⁸¹

³⁷⁶ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria póstuma...*, p. 99.

³⁷⁷ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 92-93.

³⁷⁸ AHSIC, AC, CG, Núm. 07, ff. 545-546, Michelangelo Tamburini a Francisco Sierra [11-10-1721].

³⁷⁹ Els nou relleus es troben descrits i reproduïts fotogràficament a BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 41 i 44-45.

³⁸⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 93.

³⁸¹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 f. 121r [1732].

Segons apunta Francesc Riera, l'alabastre emprat pels medallons provindria de les pedreres de Santa Maria de Segueró, al terme garrotxí de Beuda.³⁸² Sembla que Riera pren aquesta referència de Jaume Nonell, que en base a l'acord entre els regidors de Manresa i l'escultor Jacint Miquel per fer l'escut de la ciutat per la façana del nou ajuntament l'any 1763, s'hi esmenta clarament que aquest escut ha de ser «de piedra de Segueró, de la qual piedra son los medallones de la historia de San Ignacio de la Cueva, al entrar, a la derecha».³⁸³

El mateix Nonell fa referència a la descripció de les pedreres de Segueró feta per Pascual de Madoz al seu famós *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* (1849), on s'hi diu que el petit nucli tenia «una cantera de alabastro tan blanco y hermoso, que después de bruñido no se distingue del marfil».³⁸⁴ Mig segle abans, en el cèlebre *Discurso sobre la agricultura, comercio e industria del Principado de Cataluña* (1780) elaborat per encàrrec de la Junta de Comerç de Barcelona a un equip dirigit pel religiós igualadí Jaume Caresmar, també s'hi descriuen les pedreres de Segueró de la següent manera:

«En Sagaró hay canteras de piedra blanca muy dulce y fácil de trabajar; hay abundancia y es apta para la construcción de retablos a poca costa, por lo que proporciona también más facilidad para la ejecución de la Real Pragmática que dispone que los retablos se hagan en lo sucesivo en piedra».³⁸⁵

De moment, l'autoria de Sunyer no ha pogut ser demostrada documentalment. Bassegoda els atribueix a l'ínclit escultor manresà per comparació, atès que, segons descriu assertivament «una simple comparació estilística amb d'altres peces segures de [Josep] Sunyer Raurell basta per poder-les incorporar al seu nodrit catàleg».³⁸⁶ Altres autors de provat prestigi com Joan Bosch i Ballbona i Teresa Avellí també els hi atribueixen, essent Bosch i Ballbona qui acota més la seva manufactura en el bienni 1728-1729.³⁸⁷

³⁸² *Ibíd.*, p. 93, n. 13.

³⁸³ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 110.

³⁸⁴ MADOZ, P. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar, Tomo XIII*, Madrid: Imprenta del Diccionario, 1849, pp. 615-616; NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 110, n. 1.

³⁸⁵ JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA, *Discurso sobre la Agricultura, Comercio e Industria del Principado de Cataluña (1780)*. Edició a cura d'Ernest Lluch, Barcelona: Editorial Altafulla, 1997, p. 229.

³⁸⁶ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 47.

³⁸⁷ AVELLÍ, T. "Els retaules del taller dels Sunyer a l'església de Sant Martí de Joc" a *Locus amoenus*, Núm 6, 2002-2003, p. 279, n. 42; BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 83.

Més enllà dels trets estilístics propis de l'escultura de Josep Sunyer i Raurell que mostren els medallons, altres dades que avui tenim a l'entorn de les seves activitats posteriors a la Guerra de Successió reforcen l'idea que aquesta atribució no és pas arbitrària. Tot i el manteniment de la seva estreta relació artística i laboral amb els territoris dels comtats del Rosselló i la Cerdanya sota autoritat francesa des de 1659, el gruix de la producció artística de Sunyer i Raurell durant les dècades de 1720 i 1730 es centrà al Principat en general i a la Catalunya central en particular.³⁸⁸ Des de l'any 1715, s'havia traslladat de nou a Manresa des del Rosselló per emprendre les obres del nou cadirat de la Seu, amb l'objectiu de substituir les peces cremades en l'assalt al temple fet per les forces austriacistes al final de la Guerra de Successió.³⁸⁹ A més del cadirat de la Seu, entre 1718 i 1723 plantejà i executà el sepulcre d'alabastre del canonge Mulet i els retaules de les capelles del Santíssim Sagrament i de Sant Antoni Abat a la mateixa església i una imatge de la Mare de Déu dels Dolors per la desapareguda església de Sant Miquel.³⁹⁰ El 1722 havia contractat dos retaules més per l'església de Santa Margaria de Montbui mentre treballava amb el seu soci Jacint Morató i Soler (1683-1736) en el retaule major de la basílica de Santa Maria d'Igualada (1718-1730) i en un altre de l'església de Santa Clara de Vic.³⁹¹

Sens dubte, la intensa activitat duta a terme per Josep Sunyer i els seus col·laboradors podria haver inclòs no només els esmentats medallons d'alabastre sinó també l'acabament de la part superior de la façana de la Cova i el seu allargament, tal i com apunta Joan Bosch i Ballbona.³⁹² Tal i com Joan Creixell ja descrigué en el seu interessant volum de 1922, quan el pare provincial José Matías de Lerís va fer la primera visita a la Cova l'any 1724 encara no s'havien emprès aquestes obres.³⁹³ En paraules del propi provincial Lerís, s'esmenta que «La parte de la pared que haze

³⁸⁸ AVELLÍ, T. "Els retaules del taller dels Sunyer...", p. 279.

³⁸⁹ Se li donaren 200 lliures com a bestreta, ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 78r [19-08-1715]. Sobre l'ocupació de la ciutat pel marquès del Poal, vegeu SERRA I SELLARÉS, F. "La Guerra de Successió ...", pp. 178-180.

³⁹⁰ SARRET I ARBÓS, J. *Historia religiosa de Manresa...*, pp. 79, 88-89 i 109; SERRA I SELLARÉS, F. "Biografies de manresans destacats...", p. 355.

³⁹¹ ASTURIOL, E. i FERNÁNDEZ, I. "L'escultor Jacint Morató Soler: Castellterçol, 1682 - Solsona, 1736" a *Oppidum: revista cultural del Solsonès*, Núm. 8, 2010, pp. 60-81; AVELLÍ, T. "Els retaules del taller dels Sunyer...", p. 279, n. 42.

³⁹² BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* p. 83.

³⁹³ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 101-102.

ermoso frontispicio en la Santa Cueva y está por perfeccionar en la parte alta, podrá el Padre Administrador quanto antes concluir-la».³⁹⁴

Aquesta carta és certament reveladora, atès que no només permet conèixer l'estat de la façana barroca de la Cova, sinó també els plans i objectius que l'alta administració provincial de la Companyia tenia per un espai tan important per l'espiritualitat ignasiana. Més enllà de l'agraïment i reconeixement que Lerís expressa per la tasca de Sardeny, «por lo mucho que promueva el ornato y la veneración de la Santa Cueva, como también por lo mucho que se aplica a la conservación y aumento de sus Propios», també expressa la prohibició de que les obres d'embelliment de l'interior afectessin les pedres del cantó dret de l'entrada de la Coveta «Y así aun que se haya de poner el rexado de metal del Imperio como está discurrido, nada se debe tocar de las peñas como queda prevenido en el precepto del Padre Francisco Sierra».³⁹⁵ Per altra banda, també s'esmenta la voluntat de Sardeny de fer una petita església o capella a l'entrada de la Coveta, fet que Lerís prohibeix executar si no es té un permís exprés i directe del pare general de Roma. Tenint tot això present, és ben possible que la data de la seva elaboració sigui més propera a l'any 1730, quan es col·locà el primer arrambador de marbre treballat a la part baixa de la paret de la balma original de la Coveta, també d'autor desconegut.³⁹⁶

Tanmateix, segurament les primeres actuacions ornamentals que es feren a la Coveta a principis de 1720 foren els ja esmentats estucs executats a la part interior de la façana de la Coveta. Es tracta d'un conjunt de set estucs principals separats per pilastres també estucades imitant la textura del marbre de colors terra i maragda, amb composicions netament geomètriques de marc quadrangular amb un rombe o un escut al centre, d'entre 1,3 i 1,5 metres d'alçada. El panell central mostra la famosa frase llatina atribuïda a Sant Ignasi de Loiola, *Ad maiorem Dei gloriam*, i adoptada com a lema o divisa de la Companyia de Jesús, escortada a banda i banda per dos panells on s'hi representa, dins d'un escut ovalat amb motlures que recorden els blasons heràldics tradicionals, amb els monogrames de Crist i de la Mare de Déu –IHS i IXXI a dreta i esquerra respectivament des de l'entrada de la Coveta– a banda i banda.³⁹⁷ Bonaventura

³⁹⁴ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Josef Mathias de Leris, Provincial, s/f, [08-06-1724].

³⁹⁵ *Ibidem*. Recordem que Francisco Sierra fou provincial d'Aragó entre el 1721 i el 1723.

³⁹⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 93.

³⁹⁷ Els estucs s'han descrit profusament i amb imatges a BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 34-35, 42-43 i 47-48; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 93.

Bassegoda descriu acuradament el procés d'elaboració d'aquest tipus de decoració, coneguda com a nascut a la península italiana al tombant dels segles XVI i XVII, i que es basaria en treballar una pasta de guix, pigment natural i sorra amb algun tipus d'aglutinant que, un cop col·locada i seca, permetria ser polit i abrillantat, aconseguint aquest efecte de textura marbre.³⁹⁸

Existeix, tal i com apunten Creixell, Nonell, Puig, Bassegoda i Riera, un interessant dubte sobre l'autoria d'aquests estucs, essent atribuïts a un germà coadjutor jesuïta que podria respondre tant del cognom Setí com dels cognom Capsada o Sesé.³⁹⁹ Tot i que cap d'aquests cognoms aparegui a la comunitat manresana al llarg del segle XVIII, els historiadors que han intentat esbrinar-ne l'autoria esmenten dues principals fonts que donarien validesa a les opcions de Setí o Sesé.⁴⁰⁰ L'opció de Setí és la més recollida, essent el seu principal valedor Josep Creixell, originant-se en una citada carta sense data del pare Lluís Gravalosa al pare Jaume Nonell on se l'identificava com l'autor dels estucs de la Cova, uns estucs del Col·legi de Sant Ignasi i uns altres de la capella de Sant Agustí de la Seu.⁴⁰¹ Amb tot, Francesc Riera deixa clar que en la seva recerca als catàlegs provincials d'Aragó duta a terme conjuntament amb el malaurat pare Ignasi Vila, no ha aconseguit trobar cap jesuïta de cognom Setí a cap col·legi de Catalunya durant aquest període.⁴⁰²

En la mateixa carta s'esmenta l'existència d'un germà coadjutor aragonès, de nom Sesé, que hauria sigut responsable d'uns estucs fets al col·legi de la Companyia a Saragossa. Serà aquest Sesé a qui el pare Jaume Nonell atribuirà l'autoria de la Coveta en la gran monografia sobre el santuari de la Cova.⁴⁰³ En aquesta monografia, Nonell fa present un conjunt d'informacions remeses a ell per l'arxiver de la companyia l'any 1915, el pare Luís Schmitt.⁴⁰⁴ El germà Miguel Sesé, nascut a Monfort l'any 1662, s'hauria traslladat a Tarragona poc després d'ingressar a la Companyia l'any 1684, on s'hi hauria estat gairebé permanentment fins la seva mort l'any 1740. També hauria estat als col·legis de la Companyia de la Seu d'Urgell l'any 1690 i al de Saragossa el 1694. Potser el més

³⁹⁸ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 47-48.

³⁹⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 99-100; NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 104-106; PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio...* pp. 18-19; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 47-48; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 92.

⁴⁰⁰ Aquesta circumstància es pot comprovar amb els taules de buidatge dels membres de la comunitat de jesuïtes manresans entre 1690 i 1766 que es troba als annexos del present treball.

⁴⁰¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 100, n. 1.

⁴⁰² RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 92, n. 11.

⁴⁰³ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 104

⁴⁰⁴ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 104, n. 2.

interessant d'aquestes informacions és el fet que, segons Schmitt, en els catàlegs provincials solia aparèixer com a daurador, pintor o *fictor lapidum artificialium*, és a dir, imitador de pedra artificial. Efectivament, Sesé apareix anomenat amb diversos oficis relacionats amb l'escultura o l'arquitectura, com a *inaurator* [daurador] al col·legi de la Seu d'Urgell (1690) i a la casa de provació de Tarragona (1692),⁴⁰⁵ o amb l'ocupació de *adorna la Iglesia* (1725) i *artífex pro ornatu ecclesiae* (1726, 1728, 1731) a Tarragona.⁴⁰⁶ En el catàleg de 1737, apareix també a Tarragona, on se'l qualifica com a *senex*, és a dir, vell i amb els oficis de *fictor lapidum artificialium* et *pictor*.⁴⁰⁷ De les seves obres al noviciat de Tarragona, on es troba treballant des d'almenys 1723 ja en donà testimoni el jesuïta alemany Joseph Braun l'any 1913 en la seva obra dedicada a l'art jesuïta a Espanya.⁴⁰⁸

Difícilment sabrem mai l'autoria definitiva de l'obra, atès que es tracta d'una intervenció duta a terme per un membre de la Companyia i sense signar, fet que fa pràcticament impossible que s'hagi deixat algun rastre documental en fonts notariales. Tot i així, atenent a les informacions donades fins ara, tot i no haver pogut certificar l'estada de Sesé a Manresa durant la dècada de 1720, esdevé l'opció més probable. El fet que en la seva estada a la Seu d'Urgell l'any 1690 hagués coincidit amb Jacint Sardeny, que també es trobava al mateix col·legi exercint de professor de gramàtica, encara sembla reafirmar una mica més aquesta teoria.⁴⁰⁹

Les dificultats de la vida a la Cova a l'any 1724

Malauradament, la dispersió documental que en nombroses ocasions afecta els registres documentals de les comunitats religioses locals fa certament complicat esbrinar elements més o menys propis de la vida material d'aquestes cases i residències. Amb tot, la Companyia de Jesús és ben coneguda per la seva capacitat metòdica i burocràtica pel que fa al govern i control de les seves comunitats. Gràcies a aquesta diligència, els arxius provincials de la Companyia han aconseguit preservar algunes sèries pràcticament completes dels informes de visites dels Provincials a la Santa Cova.⁴¹⁰ Per

⁴⁰⁵ ARSI, Aragonia 12, f. 108v [1690]; ARSI, Aragonia 15, f. 217r [1692]

⁴⁰⁶ ARSI, Aragonia 15, ff. 241r [1725], ff. 248v [1726], ff. 258r [1728], ff. 284r [1731].

⁴⁰⁷ ARSI, Aragonia 13, ff. 413v [1737].

⁴⁰⁸ BRAUN, J. *Spaniens alte Jesuitenkirchen: ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1913, pp. 128-129.

⁴⁰⁹ ARSI, Aragonia 12, f. 108r [1690].

⁴¹⁰ Desgraciadament, no s'hi poden trobar les del Col·legi de Sant Ignasi, fet que ens impedeix conèixer de primera mà aquests aspectes més quotidians de la seva administració i de la vida de la seva comunitat.

la dècada de 1720, tenim a disposició els informes fets pels pares provincials Josep Matías Lerís (1724) i Miguel Gerónimo Monreal (1727 i 1728).

Quan el provincial Lerís visità la Cova, sols havien passat dos anys des de que s'hi havia establert una petita comunitat permanent.⁴¹¹ És per això que els dos jesuïtes que hi vivien, el pare Sardeny i el germà coadjutor Josep Gelat, encara no havien pogut traslladar tots els elements pertanyents al nou espai. Per aquesta raó, a l'acabament del seu informe, Lerís fa present que «se le ordena al Padre Administrador, recoxa quanto antes los libros y alajas que pertenecen a la Santa Cueva y están en el Colegio».⁴¹²

És més que probable que Sardeny i Gelat s'establissin a l'edifici inacabat i clausurat de la residència que s'havia començat a construir a la dècada de 1660 i que fou l'origen de la greu pugna entre jesuïtes i caputxins que veurem més endavant. L'abandonament de les obres l'any 1667 amb sols dos dels tres pisos projectats, deixà la casa sense les dues aules de cambres projectades inicialment, fet que mantingué l'edifici només com a espai per realitzar-hi puntualment exercicis espirituals.⁴¹³ A més a més, les dificultats experimentades durant les primeres dècades del segle de ben segur que haurien dificultat el manteniment material de les instal·lacions fins l'arribada de Sardeny i Gelat per establir-s'hi permanentment.

Tanmateix, les dures condicions de vida que van experimentar els membres de la petita comunitat, convivint en un espai poc adequat, amb escasses o nul·les comoditats, i en un clima de grans contrastos com el manresa, no van afectar de la mateixa manera als dos integrants que la conformaven. Sembla que la enorme iniciativa i empenta de Sardeny en la gestió dels emoluments i rendes de la Cova contrastava amb les carregoses feines de manteniment i adequació de l'espai que havia d'executar el seu company Gelat. Aquest fet, sens dubte, podia ser motiu de tensió i malestar. Com descriu vivament el provincial Lerís:

«Siendo los que avitan en la Cueva dos no más al presente y llevando el Hermano Coadjutor [Gelat] todo el trabajo y grandes ratos de soledad, es muy justo que el Padre Administrador atienda a su consuelo, pues de otra suerte podrá suceder que no aya Hermano que quiera ir a avitar tan Santo Lugar. Hacia este fin ordeno 1º que no se le impida no dificulte al hermano que viviere en la Santa Cueva el recurso de venir al Colegio frecuentemente para consolarse y comunicar con los nuestros. 2º que al hermano se le trate así de palabra como en la confianza

⁴¹¹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 94.

⁴¹² AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Josef Mathias de Leris, Provincial, s/f, [08-06-1724].

⁴¹³ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 73-74.

*que se debe hacer de un religioso, con la caridad y amor que acostumbre la Compañía pues no es esclavo ni criado, sino Compañero. Y en su proporción se le debe tratar también al Padre Criado con el amor que se suelen tratar a los criados en una casa honrada. 3º Que habiendo de guisar el hermano, se le conceda el tiempo conveniente para esta ejecución, pues estando casi toda la mañana fuera de la casa, muchas veces, mal puede atender a essa incumbencia. 4º Que se asista con la ropa de verano e invierno como se haze en los Colegios y convendrá que en la Santa Cueva se declina más a la abundancia para suavizar la soledad».*⁴¹⁴

A més a més, és important tenir en compte que, des de la seva primera presència a Manresa recollida als catàlegs provincials, l'any 1705 fins l'any 1723, Gelat era descrit com a sagristà i sastre, a més d'haver sigut l'encarregat de les habitacions del Col·legi.⁴¹⁵ Sens dubte, havent format part llargament de la comunitat del Col·legi i havent tingut contacte estret, directe i més que regular amb tots els pares i germans ateses les seves ocupacions, és més que comprensible la cruesa de la seva nova situació a la Cova. Finalment, seria substituït com a ajudant de Sardeny a la Cova a mitjans de 1728 pel també germà coadjutor Antoni Miralles, de Tàrraga.⁴¹⁶ Gelat tindria un destí incert. Desapareix de tots els catàlegs provincials, i no s'indica enlloc si fou traslladat fora de Catalunya, si morí o si acabà deixant la Companyia.

⁴¹⁴ *Ibídem.*

⁴¹⁵ ARSI, Aragonia 13, f. 20r [1705], 71v [1717] i 123r [1723]; ARSI, Aragonia 15, f. 226r [1720].

⁴¹⁶ ARSI, Aragonia 15, f. 268r [1728].

LA CONCÒRDIA

L'acabament de la nova residència i la fi del plet de la Cova amb els caputxins (1727-1736)

La reactivació del litigi.

Com hem vist fins ara, les obres d'embelliment de la Coveta s'havien emprès amb un renovat esforç gràcies a la iniciativa del pare Sardeny, al convenciment per part de les autoritats provincials de que calia dignificar l'espai i a l'activa estratègia d'assegurament de possessions i rendes que poguessin suportar econòmicament el procés. Per altar banda, també hem comprovat com tot i l'establiment permanent d'un pare i un germà coadjutor a la Cova, les condicions de l'espai no eren especialment desitjables. Aquest fet dificultaria notablement la consolidació i engrandiment de la incipient comunitat.

Es feia imprescindible, doncs, recuperar el projecte de residència que havia quedat incomplet per la primera gran pugna amb el convent dels caputxins.

Els antecedents

L'inici del plet entre jesuïtes i caputxins de la nova residència a la "veritable" Cova. (1660)

Com ja s'ha apuntat en els capítols introductoris, les tensions entre els pares caputxins del convent de Sant Bartomeu i la comunitat de jesuïtes manresans nasqué a mitjans del segle XVII, a causa de les obres per establir una primera residència o casa d'exercicis al costat de la balma que a dia d'avui coneixem com "la Coveta". Aquestes obres coincidirien amb l'inici de la primera fase de la imponent façana barroca a cura dels escultors Grau.

A principis de l'any 1660 es començà a ampliar la capelleta de Sant Ignasi construïda el 1603, posant les bases d'una imponent torre de 33 metres d'alçada alhora que es construïa una ala sobre la balma original on s'hi acabarien fent tres estances.⁴¹⁷ Aquesta edificació mantindria com a atri d'entrada l'espai quadrat de 4,66 metres de llargada de paret de la capella original.⁴¹⁸ El bon ritme amb que avançaven les obres i la notable alçada que acabaria tenint la nova torre, feren posar nerviosos els pares caputxins del convent de Sant Bartomeu. Tot i les bones relacions mantingudes entre ambdues

⁴¹⁷ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 92. Aquestes estances s'acabarien el 1677, i serien les que, mig segle més tard, ocuparien Sardeny i Gelat quan s'establirien permanentment a la Cova.

⁴¹⁸ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 ff. 123r [1732].

comunitats fins llavors, les intenses iniciatives constructives unilaterals empreses pels jesuïtes i els possibles obstacles visuals i la més que evident pèrdua de privacitat que la nova residència de la Cova originària al convent caputxí, foren el detonant que marcà l'inici d'un litigi de més de setanta anys.⁴¹⁹ Les reclamacions inicials dels caputxins, que iniciaren un plet civil per aturar les obres, eren dobles. Per una banda, hi havia el tema visual, estètic i de privacitat de la nova torre, especialment cinc de les dotze finestres del seu pis superior, que oferien una vista directa de l'hort del convent i les cel·les de Sant Bartomeu. Per l'altra, la construcció del nou complex de la Cova podria invalidar el privilegi "de les canes" concedit per la Santa Seu a les ordres mendicants.⁴²⁰

El consell de la ciutat intentà tercejar en la pugna a través de diverses crides a la concòrdia. Al final s'aconseguí que els provincials d'ambdues ordres, Jacinto de San Julián per part dels caputxins i Ginés Vidal pels jesuïtes signessin una concòrdia pública el 28 de gener de 1661.⁴²¹ Amb aquest primer acord s'aturaren momentàniament les obres, deixant inacabat el pis superior de la torre, amb només la planta baixa i la primera planta com a espai útil.⁴²²

Tot i això, aviat s'encetaren noves polèmiques. L'any 1663 els caputxins decidiren edificar quatre capelles en les balmes inferiors del terreny del seu convent, dedicades a Sant Joan Baptista, Santa Maria Magdalena, Sant Francesc d'Assís i Sant Ignasi de Loiola.⁴²³ En l'acte públic i obert d'inauguració de les primeres capelles acabades – «admitido el público, aún las mujeres dentro la clausura» en paraules de Joan Creixell–⁴²⁴ per la diada de Sant Francesc de 1664, s'acabà la celebració amb una missa a la capella dedicada a Sant Ignasi, davant d'una imatge del fundador dels jesuïtes.⁴²⁵ Sembla que ja en aquesta celebració i a partir de llavors, per part dels caputxins i dels seus addictes, es començà a qüestionar quina de les dues balmes era la que havia acollit Ignasi, si la que ornaven els jesuïtes o la que s'havia adequat al convent de Sant

⁴¹⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 82-84.

⁴²⁰ Aquest privilegi consistia en la reserva d'un espai de tres-centes canes, uns 466 metres i mig, a l'entorn del seu edifici per tal de que cap altre orde hi pogués edificar. BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 601; ALSINA, C., FELIU, G. i MARQUET, L. *Pesos, mides i mesures...* p. 130. Segons Ignasi Riera, els jesuïtes manresans haurien obtingut una exempció papal del compliment d'aquesta llei per assegurar el compliment de les seves missions. RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 84.

⁴²¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 84-85.

⁴²² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 39, ff. 189r-193r [28-01-1661].

⁴²³ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 126-127. Tant Fita com tots els autors posteriors daten l'inici d'aquestes obres en base al testimoni del cronista manresà Magí Canyelles, CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa...*, p. 390.

⁴²⁴ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 85.

⁴²⁵ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 84-85.

Bartomeu.⁴²⁶ Segons apunta Pere Cardona en el seu interessant estudi dels caputxins manresans, la idea que Sant Ignasi sojornà a més d'una de les balmes de la zona, passant alguns dies a les que es trobaven dins del terreny del convent, era quelcom tradicional pels propis caputxins i per alguns dels manresans més devots, fet que havia dut al provincial framenor, Ignasi de Sant Feliu Sasserra, a afavorir l'embelliment de les balmes.⁴²⁷

Aquestes insinuacions tan directes no només indignaren als jesuïtes manresans, sinó que també incitaren una furibunda declaració del consell de la ciutat feta el 20 de setembre de 1664 on s'obligava als frares caputxins a treure qualsevol imatge de Sant Ignasi de la seva capella i a deixar clara l'autenticitat de la balma dels jesuïtes.⁴²⁸ Els caputxins donaren llargues a les inquisicions i demandes del consell, adduint que venien per pressions de tercers, i continuaren embellint les seves capelles mentre iniciaren un procés al deganat de la Seu per esclarir la veritat sobre la Cova i la seva unitat o multiplicitat.⁴²⁹

Tot i una nova crida a l'ordre per part de les autoritats locals, el dia 4 d'octubre del mateix any, després d'haver celebrat el capítol provincial dels framenors, es va fer una nova inauguració de les capelles restants, fent una segona missa pública a la capella dedicada a Sant Ignasi i no pas a la dedicada a Sant Francesc d'Assís, de qui era la festivitat.⁴³⁰

A redós de la tensió derivada d'aquesta nova celebració, es continuà el procés iniciat a la Seu per part dels caputxins, amb diversos interrogatoris a testimonis a partir del dia 19 de desembre de 1664.⁴³¹ Les entrevistes despertaren una gran tibantor entre els testimonis i alguns dels interrogadors, com el notari Francesc Madriguera, a qui Pere Cardona titlla de massa proper als jesuïtes i que fou substituït a mig procés per Francesc Coixet a qui, amb tot, els propis caputxins reconeixien com a «gran contrari nostre».⁴³²

⁴²⁶ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", pp. 601-602.

⁴²⁷ CARDONA, P. *El convent de framenors caputxins de Manresa (1582-2007): aproximació històrica*, Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2014, p. 81.

⁴²⁸ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 85.

⁴²⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 85; ⁴²⁹ CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 81.

⁴³⁰ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 603. CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 85.

⁴³¹ CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 82. En aquesta i les subsegüents pàgines s'hi poden trobar les identitats dels testimonis citats i fragments transcrits de les seves declaracions durant els esmentats interrogatoris.

⁴³² CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 82, n. 128.

Les fonts caputxines transcrites per Cardona donen una imatge de profunda crispació protagonitzada pels seguidors més acèrrims dels jesuïtes, que haurien arribat a coaccionar el notari Gaspar Madriguera «aunque tan aficionat nostre, sens dubte suplicat, o, atemoriat per los contraris»; o bé ahora de saber on es celebrarien les sessions, arribant a tancar-se testimonis i instructors a casa del degà de la Seu «per ser muchas las opressions de la part altra ocasionadas».⁴³³

Davant d'aquestes grans tibantors, el consell de la ciutat decidí encarregar al jurista Francesc Vicens l'escriptura d'una peça de protesta intitulada *Manifiesto en hecho de la verdad, y unidad de la Santa, y prodigiosa Cueva, que se venera en la ciudad de Manresa*, on a través d'una de les primeres anàlisis històriques sobre la Cova, es defensa la veritat de la balma jesuïta.⁴³⁴ Aquest text fou contestat amb un opuscle publicat el mateix any amb el títol de *Evidencia de la verdad opuesta al sentido del doctor Francisco Vicens*, on s'intentaven desmuntar els arguments defensats per Vicens, de manera «nula e indigesta, solo digna de la forma gongorina con la que se presenta en público», segons expressà vehementment Jaume Creixell a principis del segle passat.⁴³⁵ Tal i com ja apuntà Bonaventura Bassegoda, aquest primer xoc entre les comunitats religioses despertà una autèntica batalla propagandística que produí diversos textos i testimonis on s'empraren arguments d'ordre històric, processal i doctrinal, recurrent, fins i tot, als processos de canonització.⁴³⁶

La tensió generada arribà a Roma, on el pare general dels jesuïtes i el pare vicari dels caputxins procuraren posar-se d'acord per atenuar el conflicte manresà, a petició del pare provincial jesuïta Jacint Piquer.⁴³⁷ Davant de les explicacions rebudes, el pare general jesuïta Goswin Nickel (1582-1664) s'afanyà a escriure als jesuïtes del Col·legi de Manresa perquè tapiessin immediatament les finestres que havien despertat els recels dels caputxins, ahora que donà ordre de no acabar l'escala interior que conduïa fins al darrer pis de la torre, deixant-lo completament inútil.⁴³⁸ Amb tot, sembla que tot i la implementació de les ordres de Nickel la situació de tensió a Manresa no disminuï en

⁴³³ Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya [APCC], B-2-11, Llibre de memorias de la cosas mes importants de est convent de Caputxins de Manresa, ff. 329-340 [1664-1665], Fragments transcrits a CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 82, n. 128 i p. 83, n. 129.

⁴³⁴ Se'n pot trobar una còpia incompleta a ACBG, Jesuïtes, *Manifiesto en hecho de la verdad y unidad de la Santa y Prodigiosa Cueva que se venera en la ciudad de Manresa...*(1665).

⁴³⁵ Se'n pot trobar una còpia incompleta a ACBG, Jesuïtes, *Evidencia de la verdad opuesta al sentido del doctor Francisco Vicens...*(1665)

⁴³⁶ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 52.

⁴³⁷ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 84-85.

⁴³⁸ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 86.

absolut, ateses les queixes expressades pel mateix Josep Piquer quan tornà a Catalunya a finals de març de 1666.⁴³⁹

Un mes més tard, arribà a Manresa el bisbe de Vic Jaume de Copons i de Tamarit (?-1680). En la seva estada a la ciutat i després d'haver passat per la Cova, visità llargament el convent de Sant Bartomeu i les seves noves capelles a les balmes, concedint indulgències per pregar en totes les imatges del convent, excepte la de Sant Ignasi, mantenint així una postura d'imparcialitat.⁴⁴⁰

Sembla que la visita del bisbe Copons ajudà a calmar els ànims, atès que la situació no tornà a canviar fins uns anys més tard. El 1677 –o bé el 1667 segons Francesc Riera–⁴⁴¹ es reiniciaren les obres de la residència, fet que provocà una nova resposta legal dels caputxins, portant el cas al tribunal civil, mentre que els jesuïtes van recórrer a la Reial Audiència de Barcelona. En aquest punt, es decretà de nou la paralització de les obres fins que es clarifiqués l'assumpte.⁴⁴²

Al 1680, per pressionar encara més les posicions caputxines, el consell de la ciutat retirà part de les donacions lligades a la carn, la pesca i altres al convent per la seva intransigència a l'hora de reconèixer la Cova dels jesuïtes com la única i veritable.⁴⁴³ Tot i aquestes interrupcions, durant aquest període s'amplià l'espai de la Coveta uns 32 pams –uns 6 metres– en direcció al Nord-oest, situant la seva llargada total a l'entorn de 56 pams –uns 11 metres– i es comunicà internament la Coveta amb la Torre per un passadís i una escala picada a la pedra que s'iniciava a la petita sagristia situada darrere del gran retaule d'alabastre de Joan Grau.⁴⁴⁴ Alhora s'igualà el sòl de la balma, havent de buidar part de la roca, fet que acabà disposant els tres nivells diferents d'alçada connectats amb escales que, encara avui, tenen la Coveta, l'Avantcova, i la sala que connecta l'església amb aquestes estances.⁴⁴⁵

L'apaivagament momentani de les tensions, juntament a l'inici d'una època de notables inestabilitats com ho fou el tombant de segle deixaren en suspensió un conflicte larvat i mai tancat de manera definitiva i acordada. Un conflicte que no tardaria a tornar a

⁴³⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 88.

⁴⁴⁰ CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 87.

⁴⁴¹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 86.

⁴⁴² BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de..." p. 604.

⁴⁴³ CARDONA, P. *El convent de framenors...* pp. 87-88. Es poden seguir les diverses protestes fetes per uns i altres al llarg de l'any 1680 a AHSIC, AC, OB 90, Doc. 8, ff. 25v-26v [1732].

⁴⁴⁴ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 123-124.

⁴⁴⁵ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 93.

esclatar davant l'establiment de la primera comunitat permanent de la Cova i de la imparable iniciativa i empenta de Jacint Sardeny i els seus projectes per transformar-la en un noviciat.

La primera picabaralla. La filtració d'aigües a l'hort del convent de Sant Bartomeu.

Segons Pere Cardona, la primera esquerda a la fràgil pau mantinguda des de finals del Sis-cents arribà a principis de la dècada de 1720. En la seva monografia, hi transcriu un document on s'hi recull una denúncia feta pel pare guardià dels caputxins l'any 1720 o 1721 a la cúria local manresana sobre les malvestats que ocasionaven a les propietats del convent de Sant Bartomeu les continues filtracions d'aigua provinents de les canalitzacions de la Cova.⁴⁴⁶ Segons sembla, el pare guardià recriminà a Sardeny «como el agua da la Assequia, que baxa de la parte de San Marcos experimente este Convento [...] algunos notables gravámenes advertidos».⁴⁴⁷

Els caputxins es queixaven que l'aigua havia arribat a amaran l'interior de la capella del Sant Crist i la sagristia de l'església. A més a més, s'entollava al mig del carrer de les Escodines i «xorriava dentro del huerto del convento».⁴⁴⁸ Per bé que les autoritats locals no prengueren mesures actives immediates per obligar a Sardeny a fer compondre i millorar les canalitzacions i aqüeductes de rec, aquesta denúncia s'acabà agregant al procés general que derivaria en la concòrdia de 1734, essent la majoria dels testimonis preguntats sobre els efectes de les filtracions d'aigües.⁴⁴⁹

Tot i que Pere Cardona relaciona aquesta denúncia amb les gestions que Jacint Sardeny emprengué amb l'ajuntament de Manresa per permetre als regants de les finques veïnes a les seves terres de Viladordis d'aprofitar l'aigua de rec que sobrava als jesuïtes, sembla que la correlació entre ambdós fets és bastant feble.⁴⁵⁰ Per una banda, es tracta d'espais certament allunyats l'un de l'altre i que prenen l'aigua de llocs diferents. Per altra banda, en el cas del regatge de Viladordis, s'emmarca en el procés d'ampliació de possessions i terres que s'ha descrit en els capítols anteriors.

En canvi, sí que sabem que a l'entorn de 1720, els jesuïtes de Manresa disposaven de la propietat d'unes terres de conreu que clarament limitaven amb el convent de Sant

⁴⁴⁶ CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 136.

⁴⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁴⁹ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 27r-180r [19 i 20-01-1730].

⁴⁵⁰ ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [22-11-1720]. CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 136.

Bartomeu i que podrien haver sigut les que motivaren les queixes dels framenors. En el cens de béns immobles eclesiàstics fet pel Reial Cadastre de l'any 1720, en l'apartat de la comunitat dels jesuïtes s'especifica clarament la possessió d'una «terra a la partida dels caputxins sobra la Cova de Sant Ignasi ací habitada per son llogater que se'n trau lloguer importa 4 lliures».⁴⁵¹

Per altra banda, és més que probable que l'ús d'aquestes aigües no es limités al regatge dels horts i terres de conreu de l'entorn de la Cova sinó que també servís per abastir la nova comunitat permanent. Tal i com es desprèn de les declaracions fetes l'any 1745 per Antoni Palaudarias, apoderat del pare superior de la Cova en un altre conflicte per les canalitzacions d'aigua amb els pares caputxins, els jesuïtes de la Cova no tenien altra font d'aigua que aquest aflorament que venia a sortir a un costat de l'hort dels propis framenors:

*«en donde ha una estancia llamada la capilla de San Antonio y desde este lugar, por medio de un conducto artificial se conducía dentro de la clausura de la Santa Cueva en donde entre unas peñas hay como un algibe en el qual se recogía esta otra pequeña porción de agua que servía para el uso de la casa».*⁴⁵²

Tot i que no s'ha pogut localitzar la documentació del plet local a l'entorn d'aquest conflicte d'aigües, mercès als informes i testimonis recollits durant el procés judicial de 1730-1732, sembla que aquestes demandes dels caputxins aviat quedaren embrancades amb la resta de demandes que nasqueren d'altres iniciatives empreses pel pare Sardeny, tal i com es veurà més endavant.

La visita de José de la Puente i la importància del mecenatge privat.

Tot i aquesta primera mostra de fricció, la situació no acabà esdevenint preocupant fins l'any 1726. Va ser a mitjans d'aquest any quan, segons la immensa majoria dels testimonis recollits durant el procés legal, s'iniciaren de nou les obres de la torre i de la casa de la Cova que s'havien aturat a finals del segle anterior.⁴⁵³ Segons Jaume Nonell, aquesta represa de les obres estava íntimament lligada a l'adequació de les cambres interiors per rebre novicis i acollir visitants a la Cova de manera solvent.⁴⁵⁴

⁴⁵¹ ACBG, Reial Cadastre, Carpetes, Relatiu de las casas y terres dels eclesiàstichs..., nº 175, ff. 6v-7r [24-04-1720].

⁴⁵² ACA, Reial Patrimoni [RP], Batllia General del Reial Patrimoni [BGRP], Procesos, 1745, nº 2, B

⁴⁵³ Alguns dels testimonis eren operaris que havien participat activament en les obres, com és el cas els mestres de cases Miquel Santacú i Joan Roca. AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 27r-180r [19-01-1730].

⁴⁵⁴ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 112.

Sens dubte, un dels visitants més cèlebres que tingué la Cova durant tot el segle XVIII fou José de la Puente y de la Peña, marquès de Villapiente (1660-1739). Tot i els seus orígens càntabres, José de la Puente es traslladà a les Índies amb només 12 anys d'edat, concretament a Nova Espanya, on va aconseguir amassar una gran fortuna mercès a les influències del seu oncle, Francisco de la Peña.⁴⁵⁵ A causa de la seva condició d'*hidalgo*, els notables beneficis obtinguts del canvi de plata i el comerç de cotxinilla i els serveis prestats a la Corona en la supressió de la revolta mexicana de 1692 i a l'inici de la Guerra de Successió, aviat obtingué una important posició en l'aparell de govern virregnal, a la que hi sumà el títol de marquès de Villapiente de la Peña aconseguit el 1703.⁴⁵⁶ Els seus negocis posteriors, centrats en l'abastiment de carn a la rica zona del Chalco i sobretot a la gestió del patrimoni de la seva esposa –i cosina– Gertrudis de la Peña, arribarien a aportar-li uns rendiments anuals propers a 1.200.000 rals.⁴⁵⁷

De la Puente decidí invertir bona part de la seva immensa fortuna en nombroses obres de caritat i fundacions arreu del món, especialment a l'entorn de la Companyia de Jesús. Aquest fet li valgué grans elogis per part de la historiografia sacra setcentista i vuitcentista, arribant a ser qualificat pel famós historiador jesuïta Francisco Javier Alegre com «su más insigne bienhechor [dels jesuïtes californians], si puede llamarse así solo de la California y no antes una Fuente y tesoro común de toda la universal Compañía y de todo el orbe cristiano».⁴⁵⁸ Les seves obres i fundacions a la pròpia Amèrica, però també al nord d'Àfrica, a la Índia, a la Xina o a les Filipines han sigut vastament descrites i esmentades en diferents treballs, tant sobre els jesuïtes americans i hispans o aquells centrats en les mateixes fundacions.⁴⁵⁹

De ben segur que la fama de la generositat de José de la Puente arribà a tots els racons on es trobava la Companyia de Jesús, inclosa la ciutat de Manresa. Tant devia ser així que, en el seu afany per aconseguir donacions i rendes que servissin per embellir i engrandir el santuari de la Cova, procurés aconseguir infructuosament el permís per

⁴⁵⁵ SANCHIZ RUIZ, J. E. “Título de marqués de Villapiente de la Peña a don José de la Puente y Peña Castexón y Salzines” a *Estudios de historia novohispana*, Núm. 41, 2009, p. 139.

⁴⁵⁶ SANCHIZ RUIZ, J. E. “Título de marqués de...”, pp. 140-143.

⁴⁵⁷ SÁNCHEZ GÓMEZ, M.A. “El colegio de jesuitas de Santander. Vida material y patrimonio” a *Hispania Sacra*, Vol. 70, Núm. 142, 2018, p. 589.

⁴⁵⁸ ALEGRE, F. J. *Historia de la Compañía de Jesús en Nueva-España. Tomo III*, México: Impreso por J.M. Lara, 1842, p. 270.

⁴⁵⁹ ASTRAIN, A. *Historia de la Compañía de Jesús en la asistencia de España. Tomo VII*, Madrid: Administración de Razón y Fe, 1925, pp. 242-243; ALEGRE, F. J. *Historia de la Compañía...*, pp. 270-271; CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 103-104.

passar a les Índies per obtenir-ne de mecenes com el marquès de Villapiente.⁴⁶⁰ Tot i la infructuositat de les seves demandes, segons Jaume Nonell, la passió i ànim de Sardeny no defalliren, arribant a cartejar-se directament amb el marquès i despertant les seves ganes de visitar un espai tant important per la espiritualitat ignasiana de la que era tan devot.⁴⁶¹

Ignorem si les cartes de Sardeny foren l'element decisiu que acabà fent decidir a José de la Puente de visitar la Cova. El que sí que tenim clar és que en un dels seus pelegrinatges europeus iniciat l'any 1726 amb destí a la basílica i santuari de la Santa Casa de Loreto acabà passant per la ciutat de Manresa.⁴⁶² Segons descriu Nonell, transcrivint la ja citada carta laudatòria a Sardeny feta pel pare superior de la Cova Miquel Sabater el 1760, durant els quatre dies que el marquès passà a la Cova:

*«En ellos trató con el Padre Sardeny de lo perteneciente a la salvación de su alma, e hizo confesión general con particular consuelo de ambos y no menos edificación de toda esta Ciudad, viendo la maior demostración de respeto que dio Su Excelencia al entrar en la santa Cueva; pues quitándose los zapatos, anduvo de rodillas todo el tramo desde la Puerta hasta el altar de Nuestro Santo Padre».*⁴⁶³

Les mostres de devoció, pietat i generositat del marquès no es limitaren a aquestes notables demostracions de fervor. Sembla que les atencions donades per Sardeny i els plans que l'administrador tenia per transformar la Cova en un gran noviciat que pogués acollir la formació de novicis jesuïtes d'arreu del món, tingueren un gran impacte en el noble, que decidí oferir la important suma de 80.000 rals de vuit.⁴⁶⁴ Segons escriu Fidel Fita, al marquès el meravellà la idea de traslladar el noviciat de Tarragona a la Cova, atès que per ell aquest era un «lugar más propio que el de Tarragona, puesto que el mismo San Ignacio, conforme consta de sus biógrafos, solía apellidar *noviciado suyo* la gruta de Manresa».⁴⁶⁵

Sembla que una part substancial d'aquesta xifra, uns 30.000 rals de vuit, fou efectivament abonada quan es va fer la mateixa oferta general, el dia 2 de novembre de 1727.⁴⁶⁶ Els 50.000 rals de vuit restants s'haurien cobrat uns tres o quatre anys

⁴⁶⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 94-95.

⁴⁶¹ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 107.

⁴⁶² CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 103-104. És ben possible que aquesta visita de quatre dies a la Cova estigues plantejada des de l'inici del viatge.

⁴⁶³ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 112, n. 1.

⁴⁶⁴ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 104.

⁴⁶⁵ La cursiva es troba en el text original. FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 141.

⁴⁶⁶ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 113.

després.⁴⁶⁷ La notícia d'aquesta donació fou rebuda amb gran felicitat tant pels jesuïtes manresans com pel govern provincial de la Companyia. Uns mesos després de rebre aquesta generosa donació, havent fet la seva segona visita a la Cova, el pare provincial Miguel Gerónimo Monreal escrigué que:

*«Doy repetidas gracias al Padre Prefecto por su gran zelo en promover el culto de Nuestro Patriarca San Ignacio en su Santa Cueva; ya asistiendo con nuestros ministerios propios a los que la visitan, ya trabajando en sus vistosos adornos y aplicando sus diligencias en situar y asegurar para una futura insigne fundación los caudales dados para ese fin, y los principales y mayores que ha dado el muy Ilustre Señor Marqués de Villa Puente».*⁴⁶⁸

Les primeres accions

Aquesta important arribada de capital, sumada als augments de les propietats directament vinculades a la Cova i a l'actitud expansiva mostrada pel pare Sardeny, degueren generar una notable preocupació a la comunitat dels framenors de Sant Bartomeu.

A més a més, a finals de 1727, coincidint amb l'esmentat cobrament dels 30.000 rals de vuit, les noves obres iniciades de la casa de la Cova a mitjans de l'any anterior prenen una velocitat certament notable, arribant a ultimar la creació d'un terrat a sobre de l'estructura de la torre.⁴⁶⁹ Tot i així, és possible que la gota que va fer vessar el got fos una altra.

Per bé que la majoria d'autors relacionen el reinici del plet amb l'obertura d'algunes de les finestres del pis superior de la torre de la casa de la Cova l'any 1729, tapiades des de finals de la dècada de 1660, sembla que aquest fet podria haver-se donat dos anys abans.⁴⁷⁰

El litigi per l'ampliació del camí de la Cova

A l'estiu de 1727, Magí Sanmartí actuant com a síndic del convent de Sant Bartomeu inicià un nou plet contra el prefecte Sardeny de la Cova. Seguint les informacions extretes de la documentació caputxina transcrita per Pere Cardona, els framenors denunciaven els excessos comesos pels paletes, operaris i mestres de cases contractats

⁴⁶⁷ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 141; CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 104.

⁴⁶⁸ AHSIC, AC, OB 91, 3. Visita 2ª de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el P. Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [15-09-1728].

⁴⁶⁹ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 112.

⁴⁷⁰ Vegi's com a exemple, NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 113; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 53; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 103.

pel pare Sardeny per eixamplar i millorar el camí principal d'accés a la Cova i que la unia amb el camí reial de Manresa a Barcelona.⁴⁷¹ Segons els demandants, els operaris que treballaven per la Cova no havien avisat al convent de la seva feina i, a més a més, s'havien excedit tant retirant pedres i terra de la zona de sota l'hort caputxí que n'havien fet perillar els fonaments. En canvi, Sardeny defensava no haver-los avisat perquè les obres d'ampliació es feien fora del recinte o clausura del convent, és a dir, fora de la seva propietat.⁴⁷²

Per tal d'escatir si les terres i graves extretes en les tasques d'ampliació havien afectat veritablement als fonaments de les hortes de Sant Bartomeu, la cúria manresana decidí nomenar dos experts que peritessin les obres i n'emetessin un judici, aturant tots els treballs momentàniament i despertant una conseqüent protesta de Sardeny que sembla que fou clarament desestimada.⁴⁷³

El dia 11 de setembre de 1727 foren nomenats pèrits el mestre de cases Josep Bach i el mestre fuster Josep Boix.⁴⁷⁴ Ambdós experts havien tingut relacions anteriors amb la Cova. Per una banda, Josep Bach havia tancat un contracte l'any 1718 –juntament amb els altres mestres de cases manresans Felip Gerifau i Fermí Gros– amb Jacint Sardeny per extreure pedres de la “pedrera” que hi havia «sobre lo camí que va a la porta de la casa de la Santa Cova» durant quatre anys.⁴⁷⁵ Per altra banda, Josep Boix havia tingut tractes amb Sardeny per l'execució del testament del seu pare, el també fuster Josep Boix, que havia donat a la Cova una peça de terra a Viladordis i una casa al carrer de les Escodines.⁴⁷⁶

La tasca pericial que havien de dur a terme Boix i Bach quedà fixada de la següent manera:

*«sobre si dicho Padre Sardeny podía quitar la tierra y piedras del pie de la penya donde está construida la muralla del guerto [de] dichos Padres Caputxinos, y si podía hacer una habertura había hecho en dicha penya tirando algunas piedras de la referida penya, la qual da a la parte de afuera la clausura de dichos Padres Caputxinos y Padre Sardeny bajo los sipresses y capillas de San Antonio que son al guerto de dichos Padres Caputxinos o no».*⁴⁷⁷

⁴⁷¹ CARDONA, P. *El convent de framenors...* pp. 136-137.

⁴⁷² *Ibíd.*

⁴⁷³ ASM, V-95.I, s/f [09-10-1727].

⁴⁷⁴ CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 137.

⁴⁷⁵ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864, ff. 115r-116v, [22-05-1718].

⁴⁷⁶ ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4867, ff. 26v-27r [03-02-1724].

⁴⁷⁷ ASM, V-95.I, s/f [09-10-1727].

Un mes més tard, els pèrits testificaren davant la cúria que:

*«Y habiendo mirado y con la mayor atención reconocido el lugar de dicha cuestión y haver visto que dicho Padre Sardeny la avia hecho azer una grande abertura a la referida penya seca de la pared de la clausura del patio donde dicho Padre Sardeny tiene los cubos y está construida la fuente de San Ignasio y que socava la tierra del pie de dicha penya. Digimos al dicho reverendo padre Sardeny [...] que en ninguna manera havia podido azer expresada abertura en dicha penya porque en tiempo venidero podría ser de grande perjuicio a dichos Padres Caputxinos y causas de mucha ruina al guerto de dichos Padres Caputxinos y asi que devía y tenía obligación de paredar a cal y canto dicha abertura haciendo una pared a cal y canto de tres palmos de ancho desde tierra con sus simientos asta llegar a la parte buena dicha abertura a fin de mantener dicha pared la penya que mantiene la muralla del guerto de dichos Padres Caputxinos».*⁴⁷⁸

El veredict dels experts, doncs, va ser completament contrari als interessos dels jesuïtes. Davant de la contundència del testimoni, el pare Sardeny acceptà ràpidament mantenir aturades les obres del camí, alhora que prometia:

*«que cumpliría en continente en hacer dicha pared del modo y manera que nosotros deziamos que él no quería dar perjuicio alguno a dichos Padres Caputxinos como en efecto pasados dos o tres días lo dicho que abia de orden del expresado Padre Jacinto Sardeny hize [es refereix a ell mateix, Josep Bach] dicha pared a cal y canto de tierra firme con sus simientos hasta llegar a tapar dicha apertura, la qual era tierra por dentro y fuera a cal y canto de forma que no ay que temer de que por las partes de la referida pared venga ningún perjuicio a los referidos Padres Caputxinos».*⁴⁷⁹

Per bé que podria semblar que l'assumpte quedava definitivament tancat a favor dels framenors, amb el reinici del plet general l'any 1729 aquests fets tornaren a sortir a col·lació.⁴⁸⁰

La situació de tensió entre les dues comunitats religioses no degué passar desapercebuda per les altes autoritats eclesiàstiques. És certament curiós com el dia 3 de gener de l'any 1728, els membres del capítol de la Seu reberen una carta del bisbe de Vic Ramon de Marimon i de Corbera-Santcliment (1670-1744) avisant de la seva arribada a la ciutat l'endemà. Precisament, la missiva puntualitzava que:

«demà a la tarda, arribaria a esta ciutat, ço es a la Cova de Sant Ignasi y hospedar tres o quatre dies y confirmar venint dit Illustrissim Senyor del Concili Tarraconense y anantsen

⁴⁷⁸ ASM, V-95.I, s/f [09-10-1727].

⁴⁷⁹ *Ibidem*.

⁴⁸⁰ ACA, Reial Audiència [RA], Registros [REG], Núm. 49, ff. 83v-84v i 86r-87r [11-03-1729].

*adritura a Vich y juntament prevenia a dit Vicedegà que participàs al capítol la sua vinguda y que no fes demostració alguna en eixir a rebre-lo».*⁴⁸¹

Segons descriu la mateixa font, els integrants del capítol visitaren el bisbe a la mateixa Cova, fet que sembla indicar que durant aquesta visita el prelat passà la major part del temps dins les noves i remodelades instal·lacions de la casa de la Cova. Aquests coneixements de primera mà de l'edifici, de la comunitat i de les tensions locals entre framenors i jesuïtes acabarien sent molt útils pel bisbe Marimon, atès que poc més d'un any i mig després, seria requerit pel nunci papal per actuar com a jutge local del gran litigi obert entre ambdós bàndols.

Fou finalment a l'any 1729 quan s'iniciaren les diligències principals que culminarien amb la cèlebre concòrdia de 1734. Tot i que documentalment ha resultat infructuosa la localització exacta de la data en la que es va fer la reobertura de les tres finestres tapiades a mitjans del Sis-cents, és ben possible que es donés entre finals del 1728 i principis del 1729. Per bé que Fidel Fita marca el dia 20 de març com la data en la que s'interposà per part del síndic apostòlic dels caputxins manresans la primera demanda a la Reial Audiència per l'obertura de les finestres, les diligències del plet s'iniciaren més d'un mes abans.⁴⁸²

El procés del tribunal de la Nunciatura pel plet de la casa de la Cova (1729-1730)

L'inici de les diligències

El dia 6 de maig de 1729, el notari causídic Antonio López Delgado presentà una demanda al tribunal de la Nunciatura de Madrid contra el prefecte de la Cova de Sant Ignasi, actuant en nom del pare provincial dels Caputxins de Catalunya.⁴⁸³

En l'escrit de denúncia, es fa una referència directa al plet anterior, descrivint la construcció de la torre de la nova residència dels jesuïtes, l'obertura de les finestres i la gran polèmica que portà al seu definitiu tancament l'any 1665. Tot i aquests antecedents, segueix López Delgado, «de poco tiempo a esta parte, por el Padre Prefecto y Religiosos de dicha Cueva de San Ignacio se ha pasado a abrir tres ventanas».⁴⁸⁴

⁴⁸¹ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 100v-101r [03-01-1728].

⁴⁸² FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 143.

⁴⁸³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 38, ff. 187r-188r [06-05-1729].

⁴⁸⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 38, f. 187r [06-05-1729].

Seguidament, s'esmenta que fins i tot després d'haver-se iniciat el plet a la Reial Audiència a principis d'any, a més de les finestres originals, el dia 21 de març del 1729 els jesuïtes de la Cova havien obert dos altres grans finestrals encarats al mateix claustre dels caputxins des d'on:

*«descubren las celdas, azutea y claustro por ser abierto a aquella parte sin que pueda salir ni entrar alguno en el Convento por la portería que no sea visto y registrado, como también quanto se executa en dicha Azotea y Celdas [...] experimentando el dicho Convento de San Bartholomé el perjuizio del Registro de las ventanas, que se han abierto y demás que se quieran abrir».*⁴⁸⁵

Finalment, López Delgado sol·licità al tribunal que s'ordenés als pares jesuïtes aturar les obres iniciades, que es notifiqués aquesta ordre a qualsevol operari o mestre que hi estava treballant i que tanquessin les cinc finestres obertes i que no n'obrissin cap més. A més a més, es demanà que el bisbe de Vic esdevingués la primera autoritat arbitral al territori, dirigint a la cúria vigatana qualsevol resposta, al·legació o impugnació que els pares de la Companyia de Jesús volguessin presentar.

El tribunal admeté la denúncia sense esmenes, i el mateix dia es decretà la paralització immediata de les obres en nom del nunci Alessandro Aldobrandini (1667-1734). Aquest decret fou comunicat al prefecte Sardeny de la Cova el dia 14 de juny de 1729, i el dia següent al mestre d'obres que treballava a les noves obres.⁴⁸⁶

Tot i la comunicació efectiva d'aquestes ordres, cinc dies després els caputxins feren anar el mestre de cases manresà Josep Termes a fer un reconeixement de les obres que comprovés la proximitat entre les dues clausures i la forma en que s'havia construït l'aqüeducte o canalització per portar aigua a la Cova.⁴⁸⁷ Havent rebut aquest informe de Termes, el pare provincial dels caputxins es tornà a dirigir al tribunal de la Nunciatura el dia 27 de juliol, al·legant que no només que les obres no s'havien aturat sinó que «se avia prosseguido en la obra, metiendo más Maestros y peones y haziendo un aqueducto, que entrava en la clausura de dicho Convento de San Bartholomé de Capuchinos».⁴⁸⁸ D'aquesta manera, els problemes derivats de les filtracions d'aigües i de les canalitzacions de rec de la Cova que dataven d'inicis de la dècada de 1720 es sumarien definitivament a la resta de denúncies del plet.

⁴⁸⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 38, f. 187r [06-05-1729].

⁴⁸⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, f. 178r [23-09-1730].

⁴⁸⁷ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 36, ff. 182r-182v [19-06-1729].

⁴⁸⁸ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, ff. 178r-178v [23-09-1730].

Davant les noves reclamacions dels framenors, el nunci Aldobrandini ordenà que es traslladés l'ordre ferma d'interrupció de les obres no només als pares de la Cova de Sant Ignasi sinó també al Col·legi de Sant Ignasi, atès que la demanda era dirigida a tota la comunitat jesuïta manresana.

Pocs després, el dia 11 d'agost el pare provincial dels jesuïtes Vicente Juan, presentà diverses al·legacions a les mesures cautelars de suspensió de les obres, demanant permís per continuar-les, alhora que des de la part caputxina s'insistí en que s'havia de desmuntar l'aqüeducte i totes aquelles estructures fetes des de la primera notificació de la Nunciatura.⁴⁸⁹ Per bé que la documentació consultada no permet saber de manera ferma què s'esdevingué durant les següents setmanes, tot sembla apuntar a que finalment els jesuïtes manresans decidiren tapiar l'aqüeducte mentre ambdues parts es preparaven per l'obertura definitiva del procés judicial.

El procés del plet

Finalment, el tribunal de la Nunciatura cità els procuradors de jesuïtes i caputxins per iniciar les diligències el dia 11 d'octubre del 1729. Després de llegir tots els documents de la denúncia i la causa, la cúria marcà un termini de vint dies on ambdues parts «probassen y justificassen lo que les conviniesse [...] por una y otra parte se hizieron sus probanças con bastante número de testigos, por el tenor de los interrogatorios que cada una presentó, é hizieron otras diligencias, que se puso todo en los autos».⁴⁹⁰

En un altre document, s'explica amb més detall com durant aquests dies:

*«se presentaron interrogatorios de preguntas a cuyo thenor pidieron fuessen examinados sus testigos y acusaron las revedias sobre repreguntas y por la de dicho Padre provincial de la Compañía de Jesús se pidió nos sirviessemos deputar juez que executasse dichas probansas y que hiziesse vista de ojos, planta o diseño de dicha obra y territorio».*⁴⁹¹

La proposta del provincial jesuïta, a més, fou que es cedís l'autoritat competent per executar aquestes diligències sobre el terreny al bisbat de Vic, comunicant-ho al vicari general del bisbe Ramon de Marimon.⁴⁹² La part caputxina acceptà les demandes dels jesuïtes, accedí a nomenar pèrits. Finalment, la darrera diligència del tribunal de la Nunciatura fou manar compulsar tots els documents, llibres de partits, actes notarials, i papers que les parts farien servir en les seves al·legacions, acceptant així els

⁴⁸⁹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, f. 178v [23-09-1730].

⁴⁹⁰ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, f. 179r [23-09-1730].

⁴⁹¹ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), f. 183r [07-12-1729].

⁴⁹² AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), f. 184r [07-12-1729].

interrogatoris fets fins llavors, concedint una pròrroga dels terminis per l'execució de totes aquestes gestions.⁴⁹³

És molt probable que fos precisament en aquestes setmanes de novembre de 1729 quan els jesuïtes manresans escolliren al mestre escultor Josep Sunyer i Raurell com a pèrit expert de la seva part.⁴⁹⁴ Com s'ha vist en capítols anteriors, a més d'un artesà de prestigi contrastat, Sunyer era un bon coneixedor de la Cova, havent-se empleat en diferents treballs de les façanes i els interiors de l'espai des de finals del segle XVII.⁴⁹⁵

En el mateix document, els jesuïtes proposaren 21 punts que haurien de vertebrar l'interrogatori i la visura dels experts nomenats per cada una de les parts.⁴⁹⁶ Les qüestions presentades per la Companyia es centraven en quatre grans àmbits. El primer fou l'orientació i la tipologia de les finestres obertes, és a dir, si es podia veure el claustre del convent o només servien perquè hi entrés la llum tant a les estances com a l'escala que unia els sis pisos de l'edifici. Segonament, quines eren les vistes que es podien tenir des de qualsevol espai de la torre de la Cova de les dependències de Sant Bartomeu, així com l'ombra, les dificultats en la ventilació i les privacions de pluja i de llum solar que les obres dels jesuïtes produïen als horts dels caputxins. En tercer lloc, que es constatés els veritables efectes que tenia el nou aqüeducte que abastia d'aigua la Cova sobre la clausura dels framenors i el camí reial de Barcelona, comprovant si les denúncies de filtracions i humitats eren certes o no. Finalment, que els experts comprovesin si des d'altres punts propers, com els camps de sobre el camí reial, els terrenys i la casa del doctor Ignasi Mollet i l'hort de Jacint Vorés –situats al costat de Sant Bartomeu–, o els pisos superiors del molí fariner situat al costat del Pont Vell, també es podien observar aquests espais de la clausura dels caputxins de la mateixa manera que es feia des de la torre de la Cova.

Més de dos mesos després de l'inici del procés a la cúria de la Nunciatura, el doctor en ambdós drets Salvador de Llenes i de Bosser, com a provisor i vicari general del bisbe Marimon, convocà el notari vigatà Emanuel Comes perquè el dia 21 de desembre es llegís de manera pública a la plaça de Vic les provisions enviades des de Madrid per la continuació de les diligències a Manresa. Prosseguint amb el procés, el mateix dia es nomenà el canonge i col·lector de la catedral de Vic Joan Pau Sanmartí, com a delegat

⁴⁹³ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 183r-185r [07-12-1729].

⁴⁹⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 37, f. 183r [1729].

⁴⁹⁵ BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages...* pp. 214, 232-235.

⁴⁹⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 37, ff. 183r-185r [1729].

episcopal a Manresa i encarregat d'organitzar i recollir els testimonis i visites pericials.⁴⁹⁷

Amb l'inici d'un nou any i un cop formalitzades aquestes delegacions de l'autoritat judicial, arribà l'hora de la presentació de les comissions, subdelegacions i preguntes per part de cadascuna de les parts. Aquest procés, com els que es donaren posteriorment, serien presidits per Joan Sanmartí i legalitzats pel notari vigatà Marià Portell. Els primers a presentar la documentació foren els jesuïtes, el dia 11 de gener del 1730, mentre que el torn dels framenors arribà dos dies després, el 13 de gener.⁴⁹⁸

D'entre tots els escrits presentats, en sobresurten els dos qüestionaris de 13 preguntes preparats per cadascuna de les parts per interrogar els testimonis durant el procés. Pel que fa als testimonis presentats pels jesuïtes de Manresa, plantegen la majoria de qüestions amb enunciats més curts i de naturalesa més general que les dels seus adversaris. Amb tot, les seves preguntes vindiquen vehementment els grans beneficis espirituals que les obres de la Cova tindran mercès a la fundació d'un nou noviciat pels missioners d'Índies, a més del fet que les finestres de la discòrdia, s'havien obert més de dos anys abans de la primera denúncia dels caputxins, i que només tenen per objectiu la ventilació i la il·luminació de l'esmentat futur noviciat.⁴⁹⁹

Per altra banda, la inquisició proposada als testimonis dels framenors posa l'accent en l'antigor del convent de Sant Bartomeu respecte de la casa de la Cova, en els conflictes anteriors entre totes dues ordres i les prohibicions d'obres que se'n derivaren.⁵⁰⁰ A partir de la pregunta número 5, es deixen veure de manera particularment il·lustrativa els principis de la visió caputxina de la querella. Els més rellevants són la culpabilitat del pare Sardeny per la reobertura de les hostilitats —«Si saben que desde últimos del año pasado de 1726 el Padre Prefecto de dicha Casa de la Cueva amplió la referida Torre [...]»— la proximitat entre les finestres de la Cova i les dependències de Sant Bartomeu —«[...] el referido cuarto ensanchado y levantado en el año pasado de 1726 dista [...] al poniente dos varas solo de la Clausura»⁵⁰¹ i la pèrdua de privacitat que el convent pateix per culpa d'aquestes noves finestres:

⁴⁹⁷ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 186r-188r [21-12-1729].

⁴⁹⁸ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 180r-201r [11-01-1730] i ff. 202r-224r [13-01-1730].

⁴⁹⁹ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 191r-194r [11-01-1730].

⁵⁰⁰ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 215r-218r [13-01-1730].

⁵⁰¹ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 216r-217r [13-01-1730].

*«Si saben que las referidas ventanas expressadas son gravemente perjudiciales porque desde ellas se puede registrar no solo los Huertos de dicho Convento sino también el Claustro del Convento que por parte del mediodía está abierto y otras oficinas y Quartos y hasta la Portería de suerte que no puede nadie pasearse por el huerto, ni pasar por el Claustro ni salir a las ventanas ni a los assoleadores sin ser visto y reconocido por dichas ventanas de nuevo fabricadas y más quando las oficinas principales de dicho Convento y en particular el Coro solo tienen en común por medio de dicho Claustro».*⁵⁰²

Però això no era pas tot. Les qüestions també recollien els problemes de la ventilació i la llum dels horts i les filtracions que ja s'han trobat en altres fases del procés legal. La darrera pregunta de l'interrogatori, però, encara suma un nou argument a les queixes dels caputxins que fins llavors no havia aparegut en la documentació del plet:

*«Si saben que amenaza mayor perjuicio en atención que se pretende fabricar [un] lugar inmundo a la punta del Quarto nuevo, en cuyo caso, dicho lugar común en el referido paraje se Introducirán las aguas Inmundas en dicho Convento o Huerto Inferior del porque se incorporarían con las aguas de dichas dos fuentes y darían mal olor a dicho huerto, haziendole Ingrato e Incomerciable».*⁵⁰³

Tots aquests elements es deixaren veure clarament durant els vuit dies d'interrogatoris que s'iniciaren el dia 13 de gener de 1730. Entre les dues parts, s'interrogaren 29 testimonis: 11 religiosos, quatre mestres de cases, dos armers, dos fusters, dos sabaters, dos velers, un escultor, un ferrer, un pagès, un doctor en drets i un doctor en medicina.⁵⁰⁴

Sens dubte, tots els individus convocats mantenien una estreta relació amb les comunitats religioses que els citen. Per exemple, els armers Francesc Tardà i Maurici Girifau, expressaren que coneixien l'espai de la torre de la Cova «por aver intervenido todos los años en las fiestas que se hacían de San Ignacio de Loyola desde hace doce o trece años a esta parte poco más o menos a despachar desde esa Torre distintos Instrumentos de fuego».⁵⁰⁵

Semblantment, la pràctica totalitat dels mestres de cases i fusters citats per la defensa dels jesuïtes s'havien empleat d'una manera o altra en les obres de la casa i torre de la Cova, ja fos durant aquesta darrera etapa d'ampliació o en les precedents. D'aquesta manera, descriuen amb tot detall els tancaments i formes de les finestres que originaren la disputa i la imperiosa necessitat de llum i ventilació que necessitava l'edifici per

⁵⁰² AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 217r-218r [13-01-1730].

⁵⁰³ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), f. 218r [13-01-1730].

⁵⁰⁴ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 25r-174r [13-01-1730 a 22-01-1730]. Vegeu Annexos, Taules de dades 1.

⁵⁰⁵ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 31r-34r [22-01-1730].

poder-lo fer habitable i instal·lar-hi el futur noviciat. Precisament, el projecte del noviciat ocupà una part substancial de les declaracions d'alguns dels membres més influents de la societat manresana cridats a testificar pels jesuïtes, com el doctor en teologia Antoni Escorcell, el metge Tomàs Mollet o els preveres beneficiats de la Seu, Bonifaci Homs i Francesc Soler. En el cas de Tomàs Mollet, a més a més, el seu testimoni encara tenia més raó de ser per la defensa dels interessos dels jesuïtes, atès que el metge era propietari d'una casa i un camp de conreu des d'on es podia observar directament l'activitat del convent dels caputxins, tal i com recollirien els pèrits experts en el seu procés de visura:

*«Dezimos y relación hazemos que desde el huerto de la Casa del Doctor Mollet, se ve y registra parte del huerto inferior en que se halla una fuente del Convento de Capuchinos y la puerta del tránsito y pasadizo de los huertos inferiores y así mismo se ve y mira una ventana del refetorio del expresado Convento».*⁵⁰⁶

Per altra banda, els testimonis citats pels framenors són majoritàriament de religiosos regulars de la comunitat de carmelites calçats del convent de la Mare de Déu del Carme. Tot i així, també hi trobem alguns artesans manuals com els sabaters Pau Pujol i Joan Bohigues o els velers Bonifaci Pla i Baptista Casamitjana, així com el mestre de cases Joan Roca que havia treballat personalment a les obres de la Cova.⁵⁰⁷

Les respostes d'aquests testimonis, sense sorpreses, van més encaminades a constatar l'antigor i prestigi del convent de Sant Bartomeu, a explicitar la bel·ligerància demostrada pels pares jesuïtes en el procés d'adequació i habilitació dels edificis de la Cova des de l'establiment de la capella inicial i, molt especialment, a corroborar l'impacte que tenen en els horts i capelles de la clausura les filtracions d'aigua de les canalitzacions denunciades. De fet, aquest darrer àmbit prengué un protagonisme inesperat, apareixent de manera preeminent en totes les declaracions dels testimonis, essent alguns d'ells pràcticament només preguntats per aquest tema, com fou el cas del veler Baptista Casamitjana.⁵⁰⁸

El dia 19 de gener, en ple procés d'execució dels interrogatoris, els delegats episcopals encarregaren als escultors Josep Sunyer i Raurell i Josep Quer –experts designats per jesuïtes i caputxins respectivament– que procedissin a executar la visura dels espais de la Cova i del convent de Sant Bartomeu. Dos dies més tard, se'ls facilità una llista amb

⁵⁰⁶ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 12r-13r [28-01-1730].

⁵⁰⁷ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 47r-53r [19-01-1730].

⁵⁰⁸ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 79r-81r [20-01-1730].

els elements i preguntes que el tribunal considerava essencials que ambdós observessin, descriguessin i responguessin durant el seu peritatge.⁵⁰⁹ Com en els casos anteriors, els elements a observar distaven notablement segons si havien estat proposat pels jesuïtes o pels caputxins. Pels primers, resultava essencial demostrar tant la necessitat de ventilació i il·luminació de la nova construcció de la casa de la Cova que s’aconseguia mercès a les finestres obertes com també el fet que la clausura dels framenors podia ser observada lliurement des de molts altres llocs fora de les dependències dels jesuïtes. Pels segons, la inspecció de les finestres de la torre i la casa de la Cova i la visió de la clausura de Sant Bartomeu que es podia tenir des de totes elles es posava al mateix nivell que l’examen de les canalitzacions i filtracions d’aigua.

Finalment, la inspecció visual es dugué a terme el dia 28 de gener.⁵¹⁰ El matí d’aquell dia, Josep Sunyer i Josep Quer es desplaçaren personalment a la Cova per dur a terme el procés de visura. En primer lloc examinaren la torre i la casa dels jesuïtes, començant pel terrat i les golfes, i aturant-se a reconèixer les finestres de cada pis i de l’escala. Seguidament, es traslladen als terrenys del costat de la Cova per comprovar si des d’allà es podien veure les dependències del convent de Sant Bartomeu amb la mateixa facilitat com es veien des de la Cova. Aquests espais eren la casa de la Trieta, la casa i camp del metge Tomàs Mollet, el punt més alt del Pont Vell i la planta més alta del molí nou de la Ciutat. Des d’allà s’encaminaren cap al convent de Sant Bartomeu, on observaren des de diferents espais les vistes que els framenors tenien de l’interior de la casa de la Cova. Finalment, es dirigiren a les immediacions del convent per observar les canalitzacions d’aigües i les filtracions dels horts.

Les opinions expressades per Sunyer i Quer en el seu informe del procés pericial són profundament descriptives, decantant-se lleugerament vers els interessos dels jesuïtes. Tot i que ambdós conclouen els mals que es deriven de la precarietat d’alguns trams de les canalitzacions d’aigua i de les filtracions i olors que aquestes causen a la clausura de Sant Bartomeu, també defensen que la majoria de les finestres i obertures de la torre de la Cova són essencialment utilitàries i que des de molt poques es pot veure fàcilment totes les dependències del convent dels framenors que els seus propietaris denunciïn. A més a més, també afirmen que la clausura és ben visible des de la resta d’espais visitats, i que els propis caputxins poden veure grans espais de la casa i patis de la Cova des dels

⁵⁰⁹ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 227r-245r [19-01-1730].

⁵¹⁰ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 5r-16v [28-01-1730]. Vegeu Annexos, Documents Transcrits, 4.

horts i golfes de Sant Bartomeu. A més del seu informe escrit, els dos pèrits també entregaren al tribunal cinc dibuixos diferents que servien per il·lustrar els espais descrits. Un d'aquests dibuixos, elaborats amb tinta xinesa sobre paper, es pot veure exposat al Museu Comarcal de Manresa.⁵¹¹

Un cop acabades totes aquestes diligències, Joan Pau Sanmartí, com a president del tribunal, va signar la darrera acta del procés a Vic el dia 3 de març, procedint a enviar tota la documentació recollida i degudament compulsada al tribunal de la Nunciatura de Madrid.⁵¹²

La primera sentència

Després de mesos de deliberació i estudi de les proves presentades tant a la cúria madrilenya com a les delegacions de Manresa i de Vic, el tribunal de la Nunciatura emeté una primera sentència del cas el dia 23 d'agost de 1730.⁵¹³ En ella, el nunci Aldobrandini:

*«=Dixo, que absolvía, absolvió, daba y dio por libre á la mencionada casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola, y al Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón en su nombre, de lo pedido contra ellos en este pleyto, por el expressado Padre Provincial y Definitorio de Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios del Principado de Cataluña en nombre de dicho Convento de su Orden, extra muros de Manresa».*⁵¹⁴

Com a conseqüència d'aquest dictamen, s'ordenava aixecar la paralització forçosa de les obres decretada per ells mateixos el maig del passat 1729, donant permís per continuar els treballs a la Cova. Per altra banda, també s'obligava a reformar i tancar el canal de rec obert pels jesuïtes per evitar les filtracions però dividint el cost de l'obra entre les dues comunitats religioses.

Els termes de la sentència, comunicats als framenors manresans el dia 2 de setembre, eren completament inacceptables, fet que feren més que evident interposant una immediata apel·lació al mateix tribunal madrileny, i sol·licitant la possibilitat d'elevat el seu recurs directament a la cúria de Roma. El dret d'apel·lació a Roma els fou reconegut

⁵¹¹ Museu Comarcal de Manresa [MCM], 10492. Altres dibuixos es troben a ACA, Colecciones, Mapas y Planos, 95 /1-3 [1730]. Tots ells es poden trobar reproduïts a BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 50.

⁵¹² AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 247r-250r [03-03-1730]

⁵¹³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, ff. 179v-180r [23-09-1730]. Per la transcripció sencera de la sentència, vegeu Annexos, Documents Transcrits, 5.

⁵¹⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, ff. 179v [23-09-1730].

pel nunci Aldobrandini però ho feu *en efecto devolutivo tantum*.⁵¹⁵ És a dir, que tot i donar als caputxins un termini de quatre mesos per efectuar el seu recurs, no es mantindrien les mesures cautelars vigents des de l'inici del plet, ni tampoc se'n dictarien de noves. Per tant, els jesuïtes de la Cova poden continuar les obres sense més entrebancs.

La reobertura del plet sobre la veritable Cova. La darrera oportunitat dels caputxins manresans.

Una nova querella al tribunal de la Intendència de Catalunya

Enmig d'aquest clima de tensió entre les comunitats religioses i en ple procés de deliberació del tribunal de la Nunciatura, les iniciatives de Jacint Sardeny per seguir adequant les instal·lacions i accessos a la Cova acabaren derivant en una nova contesa entre caputxins i jesuïtes. A mitjans d'abril de 1730, Sardeny sol·licità un permís a la Intendència de Catalunya per poder adequar i arreglar un camí que unia la Cova de Sant Ignasi amb el lloc conegut com "el Molinet".⁵¹⁶ En base a les informacions recollides per Gaietà Cornet i Mas (1824-1897) a la seva *Guía del viajero en Manresa y Cardona* de 1860, aquest nom era el que rebia llavors el molí del Salt, és a dir, l'espai que més tard ocuparia la cèlebre fàbrica del Salt al costat del torrent Mirable, a l'actual via Sant Ignasi.⁵¹⁷ De fet, és gairebé indubtable que aquest camí al que es refereix Sardeny sigui l'antecessor directe de l'actual Camí de la Cova. Segons Sardeny, el motiu principal pel qual es feia aquesta sol·licitud era perquè a través d'aquest camí tant inestable:

*«de uns anys a esta part, lo clero y ciutat de Manresa lo dia o festa de Sant Ignasi ab solempne professó van a visitar dita Santa Cova. Y peraque ab més decència y comoditat se puga passar por lo dit camí, necessita no sols de ampliarse en algunes parts, alsarsse en altres y en altres abaixarse algunes parets, rompent algunes roques i disminuint algunes pujades».*⁵¹⁸

Aquest permís, però, era particularment inoportú en aquells moments perquè, com el mateix Sardeny reconegué:

*«la expresada porción de camino que media entre dicho huerto que es del Collegio de la Compañía y un campo pequeño que antes fue de Juan Llucià y ahora de los Padres Capuchinos viniendo desde dicha Cueva al camino real a la derecha y con parte de la pared del huerto de los padres capuchinos a la izquierda».*⁵¹⁹

⁵¹⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, ff. 180r [23-09-1730].

⁵¹⁶ ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp, s/f [1730].

⁵¹⁷ CORNET I MAS, G. *Guía del viajero en Manresa y Cardona: descripción de todo lo notable en ambas poblaciones*, Barcelona: Imprenta de Vicente Magriñá, 1860, pp. 21, 120, 147.

⁵¹⁸ ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp, s/f [1730].

⁵¹⁹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp, s/f [1730].

El fiscal de la Intendència, després d'haver fet les consideracions pertinents, sol·licità que es crees una comissió al territori, on el subdelegat de la Intendència a la ciutat nomenés dos pèrits experts que examinessin el camí i donessin la seva opinió sobre si la concessió del permís a Sardeny comportaria algun atemptat al bé públic. L'influent assessor de la Intendència i del Consell de Sa Majestat Josep Francesc d'Alòs i Rius (1687-1757) aprovà aquesta diligència.⁵²⁰

Gairebé un mes més tard, Carles Riu i Rovira com a tinent de corregidor i subdelegat de la Intendència a Manresa designà com a pèrits experts per inspeccionar l'espai els pagesos Tomàs Torrents i Francesc Rovira de 68 i 45 anys respectivament. Després d'un examen acurat de l'espai i del seu coneixement del terreny, arribaren a la conclusió que es podia concedir el permís demanat, atès que l'únic perill que podien tenir els treballs d'adequació era «que se arrimase demasiado a las paredes de entreambas partes de modo que corriesen riesgo de caerse aquellas».⁵²¹

El permís oficial per remodelar el camí es donà el dia 6 de juny de l'any 1730, a canvi de l'establiment d'un cens a compte de la comunitat de la Cova de 4 lliures d'entrada i 19 rals d'ardit de pensió anual.⁵²² Amb tot, sembla que amb aquest permís, els jesuïtes de la Cova optaren per tancar l'accés al camí, construint-hi una paret.⁵²³

Com no podia ser d'altra manera, aquesta acció despertà una furibunda reacció dels caputxins manresans, atès que afectava directament el seu accés a un dels seus horts. Com en el cas del litigi per l'adequació i repeu del camí que unia la Cova amb el camí reial de Barcelona, aquest procés quedà completament vinculat a la resta de processos legals que s'havien iniciat entre ambdues comunitats religioses manresanes, arribant a formar part de la concòrdia final signada l'octubre 1734.

[El reinici del plet sobre la veritat i unitat de la Cova](#)

Tant la rotunditat de la sentència inicial de la Nunciatura com els arguments esgrimits per testimonis i pèrits no presagiaven massa èxit pels possibles recursos que els framenors intentessin presentar. Sens dubte, durant el propi procés d'interrogatori i visura, els procuradors dels caputxins i els germans del convent de Sant Bartomeu ja

⁵²⁰ ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp, s/f [24-04-1730].

⁵²¹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp, s/f [20-05-1730].

⁵²² ACA, RP, BGRP, Procesos,1737, n° 1, Nn, s/f [1737] i ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, n° 1, Pp [06-06-1730].

⁵²³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, f. 167r [26-11-1734].

devien augurar que el desenvolupament del judici no els era massa favorable. És per això que, poques setmanes després de finalitzar totes les diligències a Vic i a Manresa, trobem alguns indicis del canvi d'estratègia de litigi que la part dels framenors decidirà emprendre fermament després de la primera sentència.

Segons les actes de l'ajuntament de la ciutat, a principis de maig de 1730 es celebrà un capítol provincial dels caputxins catalans al convent de Sant Bartomeu. Més enllà de les implicacions que aquesta trobada tenia en el marc del procés judicial obert a la ciutat, els regidors manresans assistiren:

«[...] en forma de Ciudad a la procesión que se hizo el día 7 del mes de mayo del citado año 1730 que con motivo del Capítulo Provincial que se celebrava entonses en el referido Convento se hizo, y que en el curso de aquella se entró en la Cueva o balma que está fabricada baxo los Claustros de dicho Convento en que se venera una Imagen de barro del glorioso Patriarca San Ignacio de Loyola y que parando la procession en dicha balma o Cueva, el Padre Provincial que llevaba la custodia la colocó sobre el altar de ella y cantó la Capilla de la Seo un villancico interesante a todo este Ayuntamiento».⁵²⁴

Tot i les evidents implicacions d'aquest acte, sembla que no fou fins després de la primera sentència de la Nunciatura que els caputxins manresans decidiren reobrir el contenciós sobre la unitat i la veracitat de la Santa Cova. Imitant els passos que ja marcaren els seus predecessors de la dècada de 1660, aviat les pugnes iniciades per motius purament terrenals i pragmàtics acabaren derivant noves querelles de naturalesa purament religiosa.

El dia 3 de novembre de 1730, un procurador del caputxins manresans presentà una nova *extrajudicial información* a la cúria eclesiàstica de la ciutat que tenia com a objectiu justificar i validar “les coves” de sota el convent de Sant Bartomeu com un dels espais on Sant Ignasi s'estigué durant els seus mesos a Manresa. Jacint Sardeny ho descriu de la següent manera, dient:

«haber llegado a su noticia que instante el acerto Syndico Apostólico del Convento de San Bartholomé de Religiosos Capuchinos de esta ciudad de Manresa en 3 de noviembre de 1730 se habría tomado una extrajudicial información en la Curia Eclesiástica del Deganato de Manresa y Bages, a fin y efecto de justificar con ella el culto y la veneración que pretende dicho convento tener y haver tenido la supuesta y fingida Cueva de San Ignacio fabricada bajo la bóveda del claustro de dicho Convento».⁵²⁵

⁵²⁴ ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736), s/f [30-07-1732].

⁵²⁵ ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736), s/f [30-07-1732].

Així doncs, un dels arguments principals que esgrimien els framenors era, precisament, el fet que amb la seva visita en la processó el maig anterior, els membres de l'ajuntament de Manresa havien legitimat la veracitat d'aquesta nova "Cova" sota el claustre i pati del seu convent.

Unes setmanes després, el dia 17 de novembre, els caputxins sol·licitaren i reberen una certificació del mateix Joan Pau Sanmartí, vicari general del bisbe de Vic, sobre les indulgències concedides pel Papa Inocenci XI (1611-1689) a les "coves" del convent de Sant Bartomeu.⁵²⁶ Durant els mesos següents, la comunitat caputxina manresana i els seus apoderats recolliren tota la documentació administrativa, arxivística i bibliogràfica que pogués sustentar la seva petició i la veracitat de les seves posicions, preparant-se per un nou embat legal amb els jesuïtes.

Sens dubte, quan en monografies i estudis anteriors s'ha tractat el llarg contenciós entre els caputxins i els jesuïtes manresans, el focus principal d'atenció dels estudiosos, investigadors i cronistes s'ha centrat especialment en aquesta fase del plet, en ocasions sols esmentant sumàriament o directament ignorant els litigis previs per la privacitat de la clausura i les filtracions d'aigües.⁵²⁷

D'entre tots els historiadors que s'han interessat per aquest procés judicial, Fidel Fita és el que hi dedicà una major atenció i detall, servint-se de les fonts documentals que a dia d'avui es troben guardades a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya. Fita, com a cronista i bon coneixedor dels arxius, però també com a home de fe i membre de la Companyia de Jesús, elaborà un relat il·lustratiu i manifestament parcial a favor de les posicions jesuïtes, però alhora fermament fonamentat per la documentació del procés guardada pels pares de la Companyia.

Així doncs, seguint el relat de Fidel Fita, el nou nunci papal a Madrid, Vincenzo Alamanni (1679-1635),⁵²⁸ admeté al tribunal de la Nunciatura la denúncia dels caputxins manresans que iniciaria el nou plet sobre la veritable i única Santa Cova el dia 7 de setembre de 1731.⁵²⁹ Precisament aquest mateix dia, Juan González del Camino, com a apoderat del pare provincial dels framenors catalans, redactà una instància per

⁵²⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 10, f. 45v [07-09-1731].

⁵²⁷ Vegi's com exemple NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 113-114, BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 606 o RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 84-85 i 103.

⁵²⁸ Havia pres possessió de la Nunciatura madrilenya el dia 20 de desembre de l'any 1730. [https://www.treccani.it/enciclopedia/alamanni-nasi-vincenzo-antonio_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/alamanni-nasi-vincenzo-antonio_(Dizionario-Biografico)).

⁵²⁹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 144.

demanar la compulsa i legalització de tots els documents recollits que formarien part de l'esmentada denúncia.⁵³⁰

En un excel·lent resum de les posicions dels caputxins manresans, Fita descriu que els seus arguments «[...] para poner en tela de juicio la unidad de la Santa Cueva» foren els següents:

«1. Que su Cueva de San Ignacio era natural, no artificialmente labrada.

2. Que se comunicaba antiguamente con la principal, poseída por los jesuitas. En dicho paraje estaba y se veía, según tradición de padres á hijos, la solana y la fuente en que solía apagar su sed y solazarse San Ignacio. Habitaría por tanto ya en una cueva, ya en otra.

3. Que en el año 1649 pasando por Manresa el Reverendísimo. Padre General de la Orden capuchina Fray Inocencio de Caltagirone, en ejecución de lo que se había dispuesto en el capítulo general habido en roma en 1644, y por la particular noticia y voz común pública que de ello había en Manresa, mandó se aderezasen y aliñasen dichas cuevas en la debida forma y memoria gloriosa del Santo.

4. Que al mismo sitio había concedido indulgencias el Papa Inocencio XI.

5. Que la verdad jurídica también brotaba de las informaciones que se tomaron á fines del año 1664 por el Padre Fr. Antonio de Barcelona, subdelegado el día 15 de Agosto de aquel año por el R. Padre Fray Manuel de Manlleu, guardián de Manresa, y esta a su vez delegado cinco días antes por el Rmo. Padre Fray Ángel de San Hipólito, provincial de Cataluña.»⁵³¹

Per altra banda, Lorenzo de Amor, que actuà com a lletrat defensor de la postura dels jesuïtes al tribunal de Madrid, el dia 26 d'abril del 1732 demanà que es poguessin presentar els testimonis de la seva part a declarar i que es compulsessin diversos documents. Es sol·licitaren les còpies legalitzades de les concessions d'indulgències a la Santa Cova, els documents de donació dels terrenys a la marquesa d'Aitona el 1602 i la Companyia de Jesús el 1603, els extractes del capítol dotzè del primer llibre de la *Historia de la Vida de San Ignacio de Loyola* del jesuïta Francisco García imprès a Madrid el 1722, el paràgraf onzè del llibre primer de l'obra *Orígen e Instituto de la Compañía de Jesús* del també jesuïta Lorenzo Ortiz imprès a Sevilla el 1679, i «otros qualesquier Capítulos o Párrafos que por mi parte se señalaren assí de la Historia General de Religión de la Compañía como de otros qualesquiera».⁵³²

⁵³⁰ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 10, ff. 45r-45v [07-09-1731].

⁵³¹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 144-146.

⁵³² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 19, ff. 90r-93v [26-04-1732].

L'establiment del tribunal delegat a la Seu de Manresa

Tal i com ja s'havia esdevingut en els litigis anteriors, ateses les particularitats de la querella i la importància de les diligències territorials, el tribunal de la Nunciatura decidí delegar la seva autoritat judicial al bisbe de Vic després d'haver practicat totes les gestions preliminars.⁵³³ Emperò, en aquesta ocasió, el bisbe Ramon de Marimon no encomanà la tasca judicial a un membre de la cúria diocesana vigatana com ho havia estat Joan Pau Sanmartí pel plet de 1730, sinó que ho feu al rector de Santa Maria Sallent, el doctor Joan Llobera.⁵³⁴ És possible, tal i com sembla insinuar Francesc Riera, que, tant en aquest cas com en el litigi anterior, la decisió de delegar la presidència del tribunal estigues motivada –almenys en part– per l'estreta relació del bisbe amb la Companyia, clarament exemplificada pel càrrec ostentat pel seu germà, el pare jesuïta Francesc Marimon del col·legi de Betlem de Barcelona.⁵³⁵

Més enllà del seu prestigi com a doctor en drets i la seva posició com a rector, tenim indicis que apunten al fet que Llobera tenia una posició econòmica acomodada, acumulant a la seva posició de rector, almenys un benefici de la capella de Sant Pere i Sant Pau de l'església de Sant Pere Apòstol de la vila de Granyena, a la Segarra.⁵³⁶ L'any 1743, aquesta puixança econòmica li permeté comprar el dret de cobrament de l'onzè dels grans de Rocallaura a la família Borràs de Tàrrega amb ofertes que arribarien a superar les 4.000 lliures catalanes.⁵³⁷

Llobera fou nomenat jutge delegat el mateix dia 26 d'abril del 1732.⁵³⁸ A partir de llavors, es donaren 20 dies hàbils a cadascuna de les parts per provar justificadament la raó de de les seves postures. Així mateix, de manera immediata el pare Jacint Sardeny demanà a Llobera que se li concedís permís i facilitats per poder executar totes les gestions necessàries que s'haguessin de fer presencialment a Manresa per tal d'aconseguir els testimonis i els documents requerits pel procés.⁵³⁹ Sardeny havia deixat de ser Prefecte de la Santa Cova el dia 9 de setembre del 1731, essent substituït pel pare

⁵³³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 19, ff. 90r-93v [26-04-1732].

⁵³⁴ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 606.

⁵³⁵ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 103, n. 35.

⁵³⁶ GRAU I PUJOL, J.M. i PUIG I TÀRRECH, R. "Rocallaura segons el cadastre de 1730-1731 i l'endeutament del municipi" a *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, Núm. 1, 1989, p. 96.

⁵³⁷ PLANES, J. M. "Els Borràs de Tàrrega (SS. XVII-XVIII)" a *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, Núm. 3, 1991, p. 170.

⁵³⁸ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 144.

⁵³⁹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 20, ff. 94r-94v [26-04-1732]. Aquest permís es prorrogarà fins a tres vegades, els dies 28-04-1732, 17-05-1732 i el 10-06-1732.

manresà Jordi Torres.⁵⁴⁰ Tot i haver deixat el càrrec, Sardeny seguia sent el membre de la comunitat jesuïta manresana encarregat del procés legal amb els caputxins, per delegació tant del nou prefecte Torres, com del pare provincial de la Companyia Vicente Juan.

Finalment, Joan Llobera va constituir el seu tribunal i va iniciar les sessions a la sala capitular de la Seu de Manresa el dia 23 de juny del 1732.⁵⁴¹ El mateix dia 23 es fixà el cronograma del procés, i s'avisà a les parts que es presentessin davant del tribunal dos dies més tard:

*«en la Aula Capitular del Illustre Cabildo de Canónigos de la Iglesia Colegiata de esta Ciudad de Manresa cita dentro de la mesma Iglesia desde las ocho horas hasta las once de la mañana; y desde las tres hasta las seys de la tarde, y en los días veinte y siete, treinta del corriente [juny de 1732]. Y en todos los demás alternative jurídicos y no feriados en honra de estos inmediatamente siguientes, y hasta que este remisorial y compulsorial negocio sea totalmente concluydo para reconocer y ver jurar los testigos [...] sobre las preguntas o interrogatorio por su parte producidos».*⁵⁴²

El 2 de juliol es notificà a Sardeny i a Tomàs de Barcelona, procurador dels caputxins, que dos dies més tard havien de comparèixer davant del tribunal constituït a Manresa en els mateixos horaris descrits anteriorment per compulsar nous documents necessaris pel plet i per presentar les possibles impugnacions que es poguessin donar.⁵⁴³

L'endemà, Joan Llobera ordenà al prefecte de la Seu Jacint Romanyà i a Miquel Soler, canonge secretari i arxiver del capítol de la mateixa església, que traguessin de l'arxiu del capítol «un libro de foleo mayor manu escrito con encuadernación colorada custodiado y reconocido en dicho archivo intitulado= *Descripció de la grandesa y antiquitats de la Ciutat de Manresa*» i que el presentessin davant seu el dia 5 de juliol a les cinc de la tarda.⁵⁴⁴ A més a més, del mateix llibre es manaren compulsar diversos paràgrafs dels folis 261 i 287, en els quals es descrivia el procés de construcció de les quatre capelles de l'hort del convent de Sant Bartomeu l'any 1663, així com la descripció que Magí Canyelles feu de la balma on s'estigué Sant Ignasi, situant-la «baix la casa del Pares Caputxins, a la caiguda de una muntanyeta sobre lo Riu Cardener».⁵⁴⁵

⁵⁴⁰ ARSI, Aragonia 15, f. 294r [1732].

⁵⁴¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 105.

⁵⁴² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 21, ff. 96r-96v [23-06-1732].

⁵⁴³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 22, ff. 97r-98r [02-07-1732].

⁵⁴⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 23, ff. 99r-100r [03-07-1732].

⁵⁴⁵ CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa...*, pp. 390 i 407-408.

Més enllà del procés a les corts judicials de Madrid i de la Seu, el mateix dia 3 de juliol Jacint Sardeny va fer arribar a l'ajuntament de Manresa una representació a l'entorn del plet. En aquest document, Sardeny comunicava als regidors que la defensa dels caputxins havia fet servir com un dels arguments justificadors de la seva posició el fet que els membres de l'ajuntament manresà havien assistit a la processó celebrada durant el capítol provincial del dia 7 de maig de 1730, en la que s'havia entrat a les "coves" del convent de Sant Bartomeu i s'havia col·locat la custòdia del Santíssim Sagrament a l'altar dedicat a Sant Ignasi. D'aquesta manera:

«[...] considerando el suplicante [Jacint Sardeny] que el principal objeto de dicho syndico ha sido calificar con el acto referido la veracidad de dicha supuesta y fingida Cueva de los Padres Capuchinos y que esto fue muy extraño y totalmente ajeno de la mente e intención de Vuestra Señoría teniéndola solamente con aquel de dar culto y veneración al Santísimo Sacramento y no en manera alguna al lugar de dicha cueva o balma quando así Vuestra Señoría como sus predecesores, antiguos Consellerses y Consejo con tan repetidos y multiplicados actos y públicas demostraciones tiene manifestado lo contrario y venerado en todos tiempos por única y verdadera la Santa Cueva que possehe la religión de la Compañía extra muros de esta Ciudad».⁵⁴⁶

Així doncs, el síndic de la Companyia demanava als regidors de la ciutat que manifestessin pública i notòriament la seva posició, esclarint qualsevol ombra de dubte del paper que jugaren en aquesta controvertida processó. L'acord de resposta de l'ajuntament no es va fer esperar. Després de descriure les demandes d'uns i altres, els regidors aprovaren el següent acord:

«Acordó con el presente auto solemne de acuerdo declarar y manifestar que el haver asistido este Ayuntamiento en forma de Ciudad a dicha procesión fue principalmente por complicarse al tiempo del Capítulo Provincial la Celebridad de la canonización de San Fidele Mártir, religioso Capuchino y que el haver entrado en el Curso de aquella en dicha balma o Cueva no fue con ánimo ni intención de dar culto ni veneración alguno a este lugar como a Cueva Ilustrada y santificada por San Ignacio si meramente por veneración y culto al Santísimo Sacramento llevando el Palio y para que dicha información recibida a instancia del Síndico Apostólico del dicho convento no pueda inferir por lo venidero perjuicio alguno a la verdad que sobre queda declarada y conste de ella se haze la presente deliberación de acuerdo en la forma estilada y asimismo ha dicho Muy Ilustre Ayuntamiento acordado que todos los años por el Escribano de dicho Ayuntamiento se tome auto como de presente se toma un año por otro de la protesta que hasse la Ciudad por su procurador General de ser la única y verdadera Cueva de San Igancio la que posehen, tienen y veneran los Padres de la Companyia de Jesús y supuesta, fingida y nuevamente echa la de los padres Capuchinos y por la copia o copias que se pidieren de esta deliberación, se permite al Escribano del Ayuntamiento de copia de ella y se ponga el sello de las Armas de esta Ciudad».⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736), s/f [30-07-1732].

⁵⁴⁷ *Ibidem*.

La resta de diligències s'allargaren uns quants dies més. El dia 19 de juliol, Lorenzo de Amor, en nom del pare provincial Vicente Juan demanà al tribunal de la Nunciatura de Madrid que es convoqués una nova visura o inspecció ocular, en aquesta ocasió, de les “coves” dels caputxins del convent de Sant Bartomeu, nomenant cada part un pèrit expert perquè descriguessin i fessin plànols i plantes dels espais.⁵⁴⁸

Per altra banda, el pare provincial dels Caputxins es negà a deixar fer aquest reconeixement pericial si no es se'n feia abans un a la Cova dels jesuïtes i seguint les mateixes pautes.⁵⁴⁹ Aquesta apel·lació dels caputxins endarrerí la tramitació del procés de visura, no remetent les ordres per executar-lo a Joan Llobera fins el dia 14 d'agost.

Mentre es resolvia l'esmentada apel·lació, el tribunal decidí continuar el procés amb l'examen públic i contrastat de les proves documentals i l'eventual resolució dels punts de controvèrsia expressats per jesuïtes i caputxins. El 23 de juliol es convocà novament a les parts per reunir-se una setmana més tard, el dia 29 del mateix mes, a casa del velluter manresà Tomàs Pujol de les vuit fins les onze del matí i de les dues fins les sis de la tarda:

*«para ver hazer el reconocimiento de los Processos que los Ilustrísimos Señores Obispos de Barcelona y Vique en virtud de comisión de Su Santidad formaron en las ciudades de Barcelona, Manresa y Monserrate para la canonización del Patriarca San Ignacio [...] como también de la Bula de la Canonización de dicho Santo Patriarca a fin de averiguar con dicho reconocimiento de si en dichos procesos se haze o no la mínima mención de la Cueva sita dentro de la clausura de los Padres Capuchinos o si ay algún testigo que la anuncie directamente o indirectamente o si hablan únicamente de la Santa Cueva que oy tiene la Compañía de Jesús por ser la única y sola en que el Santo fundador hizo su admirable penitencia, compuzo el libro de los Exercicios Espirituales que le dictó la Virgen Santísima y recibió a extraordinarios favores del Cielo».*⁵⁵⁰

Efectivament, el matí del dia 29 de juliol s'inicià l'examen dels documents aportats per ambdues parts, un procés que es va allargar fins el dia 4 d'agost a la tarda.⁵⁵¹ Al finalitzar aquella jornada, el notari Pere Cases de Vic, secretari del tribunal establert a Manresa, declarà que ni en els testimonis recollits pels processos de beatificació i canonització de Sant Ignasi ni en la butlla que oficialitzà la canonització «no se haze la

⁵⁴⁸ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 25, ff. 105r-106r [14-08-1732].

⁵⁴⁹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 26, ff. 107r-108r [14-08-1732].

⁵⁵⁰ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, ff. 101r-101v, [04-08-1732].

⁵⁵¹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, ff. 101r i 103v, [04-08-1732]. Fidel Fita fa allargar el procés fins el dia 24 d'agost, tot i que sembla referir-se al mateix document que es troba citat i que es troba doblement datat el dia 4 d'agost. FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 154.

más mínima mención de la Cueva sita dentro la clausura de los Padres Capuchinos ni hay testigo alguno que la enuncie directa o indirectamente». ⁵⁵²

Pel que fa a l'eventual unitat o unicitat de la Santa Cova en la balma que posseeixen els jesuïtes, en aquest mateix examen documental es manifestà que en els processos de beatificació i canonització es recollí el testimoni de Fra Joan Andreu, vicari provincial de l'Orde de Sant Agustí i consultor del tribunal de la Santa Inquisició, que deixà clar que, a part de Montserrat, Ignasi estigué i es recollí en “unes coves” –en plural– fora les muralles de Manresa. Aquest testimoni fou corroborat pel de Francesc d'Agullana i de Calders, tresorer del Rei al Principat de Catalunya. ⁵⁵³

Davant del dubte que podien despertar aquestes declaracions, es procedí a comprovar les descripcions de les “coves” fetes per la resta dels testimonis recopilats durant els processos i recollides en llengua llatina, evidenciant d'aquesta manera que:

«resulta hablarse en dichos Procesos únicamente de la Santa Cueva que oy tiene la Compañía de Jesús por ser esta la que tiene dones y presentallas y no tenerlas la de dichos Padres Capuchinos y también por hallarse la Cueva de dichos Padres de la Compañía de Jesús más cerca y vecina del río Cardener y al mencionado Puente llamado lo Pontvell que la que se halla dentro de la clausura de dichos Padres Capuchinos.» ⁵⁵⁴

Finalment, pel que fa a l'escriptura dels Exercicis Espirituals a la Cova i els grans dons del cel que hi rebé Sant Ignasi segons la tradició jesuítica, el tribunal ho considerà provat gràcies als testimonis de Jaume Ramon Vila, prevere de Barcelona i també per les descripcions de la vida del Sant que es feren a la butlla de la canonització. ⁵⁵⁵

Un nou examen ocular. El procés de visura de Josep Arnaudies i Josep Morató
Deu dies després d'acabar els exàmens documentals i havent resolt les al·legacions dels framenors, el tribunal de la Nunciatura de Madrid tramità les ordres per fer efectius els processos de visura o peritatge visual a les “coves” d'ambdues comunitats, remetent-les seguidament a Joan Llobera perquè les fes efectives. ⁵⁵⁶

De la mateixa manera que s'havia fet pel procés anterior, els síndics Jacint Sardeny i Tomàs de Barcelona entregaren al tribunal respectivament una proposta de nomenament

⁵⁵² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, f. 102r [04-08-1732].

⁵⁵³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, ff. 102r-103r [04-08-1732].

⁵⁵⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, f. 102r [04-08-1732].

⁵⁵⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 24, f. 103v [04-08-1732].

⁵⁵⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 30, ff. 125r-128r [19-08-1732]

d'un pèrit i un recull de qüestions i punts que els experts haurien de contestar i observar amb la seva inspecció ocular.⁵⁵⁷

Dels 26 punts de qüestió presentats inicialment per Jacint Sardeny, el tribunal no acceptà que els pèrits es pronunciessin sobre els punts 20, 25 i 26 de l'interrogatori proposat.⁵⁵⁸ Aquests punts versaven sobre algun aspecte particular de les vistes de Montserrat que es tenien des de la Cova a través dels òculs oberts en la façana de 1666, sobre l'existència d'una font d'aigua fresca dins la balma dels jesuïtes i, finalment, si a les coves del convent de Sant Bartomeu:

*«[...] se hallan presentallas y tablonos pintados ofrecidos a San Ignacio en memoria de haver recibido favores del Cielo por la intercesión del Santo. Y si en la Cueva y Sacristía de San Ignacio de los Padres de la Compañía se ven y reparan muchos dones ofrecidos al santo y tablonos pintados».*⁵⁵⁹

Aquesta negativa del tribunal es degué al fet que els propis caputxins havien impugnat aquests articles –a més del número 24– perquè, segons ells, tocaven «a cosa que parece ser agena y estraña al presente juicio».⁵⁶⁰ En les propostes d'ambdues parts, es posà un gran èmfasi en el reconeixement acurat dels espais, tant de les “coves” de Sant Bartomeu, com de la Cova dels jesuïtes, parant especial atenció i discernint aquells elements purament naturals d'aquells que havien sigut alterats de manera artificial. Es demanà que es descriguessin les entrades i sortides de totes les balmes, les divisions internes dels espais mitjançant parets i els paviments. També es feu especial atenció en l'existència de fonts, brolladors o filtracions d'aigua en ambdós espais, i si aquestes aigües eren deus naturals o provenien de canalitzacions manufacturades.

Pels caputxins era particularment interessant que els pèrits comprovessin si mai havia existit, o encara existia, algun camí de trànsit natural entre la balma de la Cova de Sant Ignasi i les “coves” de sota de Sant Bartomeu, tot i les diverses modificacions posteriors, els horts plantats i les parets de separació entre les clausures de les dues ordres.⁵⁶¹ Aquesta eventual connexió podria legitimar la reclamació del framenors de

⁵⁵⁷ A l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya se'n conserven diverses versions de totes dues parts amb molt poques variacions entre elles. AHSIC, AC, OB 90, Doc. 7, ff. 16r-18v [1732]; Doc. 8 ff. 20r-22r [1732]; Doc. 28 ff. 113r-115r [1732]; Doc. 29 ff. 118-120v [1732]; Doc. 32, ff. 136r-156v [1732].

⁵⁵⁸ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, ff. 37v [20-11-1732].

⁵⁵⁹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 7, ff. 18r-18v [1732].

⁵⁶⁰ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 32, ff. 136r i 155r [1732].

⁵⁶¹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 8 ff. 21r-21v [1732]

que Sant Ignasi es podria haver mogut indistintament per tots dos espais durant el seu retir manresà.

Per altra banda, els jesuïtes posaren molt més èmfasi en la descripció de l'interior de la seva Cova. D'entre totes les direccions exposades, en sobresurten pel seu grau de detall les dedicades a l'examen del retaule de Joan Grau:

«[...] si en la parte de poniente se halla un Altar que tiene mira así al Oriente todo compuesta de piedra de mármol blanco y negro, con la imagen de San Ignacio en forma de penitente esculpido debajo de una peña, arrodillado y con la pluma en la mano, vuelto el rostro a una Imagen de la Virgen con el niño Jesús que tiene en sus brassos como quien atiende para escribir lo que la Virgen le dictava [...] y reparen si en el mismo quadro de mármol en donde se halla la Imagen de San Ignacio de la forma expressada en el Interrogatorio antecedente, se halla así mismo formado y esculpido al pie de la Imagen del dicho Santo una peña, se ve esculpido el templo de la Seo de Manresa y juntamente en el referido quadro se ve esculpido un Pahís que va rematando hasta en donde se hallan esculpidas las peñas de Moncerrate con la Virgen y el niño Jesús que tiene en sus brassos y finalmente si se ven esculpidas en el dicho quadro unas disciplinas y otros instrumentos de penitencia [...] y reparen si lo que se ve esculpido en él es un vivo retrato de San Ignacio de Loyola baxo de la peña que forma bóveda en la presente Cueva y lo demás una individual manifestación de los lugares circumvecinos a la dicha Cueva y demás se descubren y ven desde la misma Santa Cueva».⁵⁶²

Per altra banda, ambdues parts també entregaren un altre conjunt d'informacions i clarificacions destinades «a fin de que con más acierto puedan los peritos hazer su juicio y relación» o «para que con mayor certidumbre puedan los expertos hazer su relación».⁵⁶³

Aquests documents descriuen els canvis i particularitats que havia tingut a Manresa el culte a la figura de Sant Ignasi des del mateix 1522, algunes de les grans fites dels segles XVI i XVII que permeteren l'adequació, construcció i embelliment del santuari de la Cova i també alguns dels testimonis i declaracions dels processos de beatificació i canonització del fundador de la Companyia de Jesús. És ben possible que, tant pel to emprat com pels punts que descriuen, aquests documents hagin servit com un dels pilars per construir el relat del culte ignasià a la Manresa moderna que ha sigut transmès, bé sigui directament o indirecta, en les monografies i articles dels autors que han tractat aquest subjecte en anteriors ocasions. Bona part d'aquests arguments de caire més

⁵⁶² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 ff. 118v [1732].

⁵⁶³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 8 ff. 22r-36r [1732] i Doc. 29 ff. 121r-123v [1732].

històric foren descrits pel mateix Fidel Fita en el capítol dedicat al plet de la seva cèlebre obra sobre la Cova.⁵⁶⁴

Amb tota aquesta documentació i les nominacions de cadascuna de les parts i havent resolt totes les apel·lacions prèvies, el tribunal establert a la Seu i el seu president ja estava a punt per continuar les gestions del procés de visura. El dia 8 de novembre es va fer la comissió als dos experts escollits per les parts, el mestre de cases Josep Arnaudies de Barcelona per part dels jesuïtes i el també mestre de cases Josep Morató, de la ciutat de Vic.⁵⁶⁵ Alhora, en cas de discòrdia entre els pèrits es nomenava al mestre de cases de Folgueroles establert a Barcelona Antoni Reit com a possible tercer expert que, en representació del tribunal, hauria d'acabar resolent la visura.⁵⁶⁶

Tots els experts nomenats eren professionals de vàlua més que contrastada, i alguns d'ells amb gran experiència en aquest tipus de peritatges. Per exemple, segons les informacions que Manuel Arranz recollí en la seva excel·lent tesi sobre els menestrals constructors barcelonins del Set-cents, Josep Arnaudies va ser requerit en diverses ocasions com a pèrit expert per resoldre plets centrats en aspectes molt diversos de l'art constructiu, fet que segons ell «ens cal suposar que tenia uns coneixements amplis i sòlids que abraçaven tots els aspectes de l'art de l'edificació».⁵⁶⁷ Per altra banda, ignorem si el Josep Morató que participà com a pèrit en aquest plet va ser Josep Morató i Soler (1677-1734) o el seu fill Josep Morató i Sellés (1712-1768), però ambdós són considerats com els màxims representants de la nissaga de constructors vigatans més prolífica i puixant del barroc.⁵⁶⁸

Finalment, tot i no haver de requerir dels seus serveis, el possible tercer pèrit, Antoni o Anton Reit (1666-?) fou, segurament, un dels mestres constructors més influents i actius del primer terç del segle XVIII a Barcelona, tot i el desconeixement que avui tenim de la seva figura.⁵⁶⁹ La seva activitat principal fou la provinent dels contractes públics, tant

⁵⁶⁴ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 147-153.

⁵⁶⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, ff. 37r-42v [20-11-1732].

⁵⁶⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 32, f. 157r [08-11-1732]

⁵⁶⁷ ARRANZ, M. *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*, Barcelona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona, 1991, pp. 16-18. Aquests plets el dugueren el 1728 a Tortosa per visurar la catedral i el 1746 a aprovar com a expert els plànols de sis convents de Barcelona.

⁵⁶⁸ GARGANTÉ LLANES, M. "L'activitat constructiva a Vic i comarca durant el segle XVIII: Els Morató com a paradigma" a *Ausa*, Vol. 26, Núm. 174, 2015, pp. 1021-1059; Ibídem, "Josep Morató i Codina: epíleg d'una nissaga de constructors vigatans. Les seves obres fora vila" a *Locus Amoenus*, Núm. 16, 2018, p. 185.

⁵⁶⁹ Una breu biografia a ARRANZ, M. *Mestres d'obres i fusters...*, pp. 385-388.

amb l'administració local barcelonina com, després de 1714, amb les noves autoritats borbòniques catalanes pel manteniment i construcció de fortificacions, organitzant i dirigint un important nombre de quadrilles, mestres, peons i aprenents. A més de participar activament en la construcció de la Ciutadella, Anton Reit i la seva companyia també aconseguiren els contractes pel manteniment de les fortificacions de Barcelona (1719) o de Castellciutat (1725), entre d'altres.⁵⁷⁰ Per tant, es tractava d'un individu amb arrels osonenques, de gran prestigi professional i amb estretes connexions amb l'administració del país, fet que l'hagués fet idoni per actuar com a pèrit extraordinari del tribunal, si hi hagués hagut falta d'entesa entre Morató i Arnaudies.

El mateix dia 8, el tribunal interrogà tres testimonis, el doctor en drets Joan Oller, el pare Serafín de la Puente, guardià del convent de Sant Bartomeu, i Dionisio de Tivissa, president actual del mateix convent. Tots tres foren preguntats per l'existència de maons pintats darrere les "coves" dedicades a Sant Francesc d'Assis i de Santa Maria Magdalena i sobre les aigües que brollaven dins la capella dedicada a Sant Ignasi, que es trobaven assenyalades amb «un letrado que dize fuente de San Ignacio de Loyola».⁵⁷¹ Amb tot, el darrer testimoni de Dionisio de Tivissa aporta una informació molt rellevant:

*«Y que es verdad que de esta parte de tres años en el mesmo lugar en donde se halla la dicha Capilla se hallava otra de más pequeña con la Imagen de San Francisco de Assis, cuya Imagen fue sacada quando se formó la dicha nueva Capilla, y entonces se collocó la dicha Imagen de San Ignacio».*⁵⁷²

Durant la resta del procés, hi ha constància documental de la realització de 22 interrogatoris més, que es troben registrats sense la seva data de realització i sense esmentar la identitat dels testimonis entrevistats.⁵⁷³ La immensa majoria de les respostes van encarades a refermar la posició dels jesuïtes, afirmant tant per experiència com per coneixement històric i documental, que l'única i veritable balma on Sant Ignasi es retirà durant la seva estada a Manresa era la que tenia la Companyia de Jesús.

Més enllà dels testimonis particulars, el dia 14 de novembre finalment s'iniciaren els tràmits d'execució del procés de visita que s'havia de realitzar al convent de Sant Bartomeu i a la Cova de Sant Ignasi. En aquella jornada, es fixà l'inici per una setmana

⁵⁷⁰ ACA, RP, BGRP, Vol. 106, s/f, [27/28-11-1715]; ACA, RP, BGRP, Vol. 110, ff. 3v-10v, [02-01-1719]; ACA, RP, BGRP, Vol. 115, ff. 68r-77v, [23-06-1725].

⁵⁷¹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 32, f. 159v [08-11-1732]

⁵⁷² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 32, ff. 159v-160r [08-11-1732]

⁵⁷³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 11, ff. 48r-52v [1732]

més tard, el dia 20 de novembre entre les vuit i les onze del matí i entre les tres i les cinc de la tarda.⁵⁷⁴ Malauradament, tot i que els pèrits inspeccionaren els dos espais sagrats, a l'arxiu provincial dels jesuïtes de Barcelona sols s'hi conserva l'informe de la visura feta al convent de Sant Bartomeu.⁵⁷⁵

Amb tot, en aquest informe Arnaudies i Morató no deixen cap ombra de dubte de quina de les dues parts tenia pràcticament assegurat l'èxit al plet. De fet, al llarg del document els dos pèrits refutaren els principals arguments que esgrimien els framenors manresans. En primer lloc, després de profuses descripcions de les "coves" dels caputxins i dels oratoris que hi tenien, els dos experts no dubtaren a qualificar aquest espai com a totalment artificial i manufacturat:

*«Ítem juzgamos y aseamos relación que, si se quitase de la piesa, Cueva o oratorio de San Ignasio de los Padres Capuchinos toda la obra artificial que la forma y construye, como son las paredes y bóvedas, le faltaría entonces el pabimento y piso del Claustro del Convento que corresponde encima dicha piesa por ser sostenido de su bóveda y de haberse quitado o de querer quitarse toda la supuesta obra artificial restaría dicha piesa un lugar público y raso».*⁵⁷⁶

A més a més, segons el seu parer resultava pràcticament impossible que les balmes de la Cova de Sant Ignasi i les del convent de Sant Bartomeu es trobessin connectades d'alguna manera particular fora dels camins d'ús comú, atesa l'abruptesa del terreny:

«Ítem para transitar desde las quatro piessas, oratorios o Cuevas de los Padres Capuchinos designadas en el número primero a la Casa de Residencia y Cueva de la Companyia de Jesús tomando por las huertas del Convento de Padres Capuchinos fuera de Caminos públicos tomando el recto dista 44 varas hasta llegar a la pared de la Clausura de la mencionada Casa de Residencia. Y desde dicha pared hasta encima la peña que sirve de bóveda a la Santa Cueva de los Padres de la Companyia de Jesús dista 22 varas, y deste puesto se baja a la mencionada Santa Cueva por una escalera artificialmente formada y mucha parte de ella dentro la peña que a punta de pico se ha abierto y trabajado de calidad que las gradas son al centro de la roca y lo que hace pared de cada lado gradas, y todo es piesa antera de peña viva y en su natural sentro y en este supuesto reconocemos el paraje y terreno dentro el mencionado distrito muy barranco por las peñas [que] se conoce que ya en aquel tiempo se habían desprendido y de los ribasos y derrumbaderos an quedado según vemos, juzgamos dificultoso a ver avido señal de paso o senderal que una persona pudiera transitar desde la Cueva de los Padres de la Companyia a la Cueva de los Padres Capuchinos sin que fuese por lugares públicos.

Ítem las peñas que terminan la Santa Cueva de los Padres de la Companyia no tienen mira, ni conesion con las que terminan las Cuevas de los Padres Capuchinos por razón de estar altas a poca distancia del camino Real que pasa de Manresa a Barcelona y debaxo la Era de San Bartolomé que oy es el claustro del Convento de Capuchinos. Y las peñas que corresponden a

⁵⁷⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 31, ff. 127v-128r, [19-11-1732].

⁵⁷⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, ff. 37r-42v [20-11-1732]. Per la transcripció completa, vegeu a Annexos, Documents Transcrits, 6.

⁵⁷⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, f. 40r [20-11-1732].

*la Santa Cueva de los Padres de la Compañia son totalmente distintas y apartadas bajo a la vertiente del monte vesino del río Cardaner y así no les siga ninguna unión a los ribasos de unas y otras Cuevas de calidad, que no jusgamos se transitase sin pasar por parajes públicos en la manera lo tenemos dicho».*⁵⁷⁷

Sens dubte, tant els testimonis recollits com la duresa del procés de visura feien preveure un futur poc esperançador pels interessos caputxins.

La signatura de la concòrdia final a Manresa (26-10-1734)

Finalment, les dues parts decidiren acabar amb la successió de litigis iniciats amb la signatura d'una concòrdia general que recollís els interessos d'ambdues comunitats. D'aquesta manera, el dia 26 d'octubre de l'any 1734 es reuniren a Manresa el pare provincial de la Província de la Mare de Déu de Catalunya, Fra Bernadí de Barcelona, i el pare provincial de la província d'Aragó dels jesuïtes, Francisco Bono, per «terminar de una vez en amigable ajuste y concordia todos los dichos litigios pendientes, y los por venir, para el mayor bien y quietud de ambas partes y no menor edificación y exemplo de toda la República».⁵⁷⁸

La concòrdia s'estructurà en 12 grans punts que serviren per tancar els quatre grans plets que havien estat dificultant les relacions entre les comunitats, és a dir:

1. Els problemes d'integritat estructural que l'engrandiment del camí de la Cova al camí reial de Barcelona havien provocat als fonaments de l'hort i la clausura del convent de Sant Bartomeu.
2. El tancament per part dels jesuïtes del camí de la Cova al Molinet i la dificultat que tenien els caputxins per accedir les seves terres de l'altre cantó del camí.
3. El renovat procés d'engrandiment de la casa i residència de la Cova de Sant Ignasi que havia dut a l'obertura de les finestres de les plantes superiors de la torre de l'esmentada casa, permetent als jesuïtes observar l'activitat de molts

⁵⁷⁷ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, ff. 41r-41v [20-11-1732].

⁵⁷⁸ a AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, ff. 166r-170v, [26-11-1734] i ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4871, ff. 176r-178v, [26-10-1734]. Per la transcripció completa, vegeu a Annexos, Documents Transcrits, 7. Alguns autors com Bonaventura Bassegoda o Pere Cardona diuen que la primera concòrdia es signà a Vic i que es ratificà a Manresa el juny de 1735. Aquesta informació prové d'un estudi de Basili de Rubí sobre els caputxins a la Catalunya dels segles XVI i XVII. Tot i aquestes informacions, a la documentació conservada a Arxiu Històric de la Compañia de Jesús de Catalunya a Barcelona i de l'Arxiu Comarcal del Bages consta com a acordada i signada directament a Manresa el mateix 26 d'octubre de 1734. BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 54, CARDONA, P. *El convent de fra menors...* p. 138; DE RUBÍ, B. *Un segle de vida caputxina a Catalunya (1564-1664). Aproximació històrico-bibliogràfica*, Barcelona: Caputxins de Sarrià, 1978, pp. 878-879.

espais útils del convent de Sant Bartomeu com els horts, el claustre i l'entrada a la biblioteca.

4. La querella sobre la unitat i veracitat de la Santa Cova, per la qual es posava en qüestió que la balma propietat de la Companyia de Jesús fos l'únic i veritable espai on el futur Sant Ignasi de Loiola s'havia retirat durant la seva estada a Manresa i on havia concebut els seus Exercicis Espirituals.

Els primers punts de la concòrdia es dedicaren a resoldre, almenys momentàniament, les dues querelles generades per l'ampliació dels camins de la Cova. Pel que fa al tancament del camí que unia la casa dels jesuïtes amb el Molinet, la Companyia de Jesús es comprometé a retirar-se del plet de la Intendència, a reobrir el trànsit del camí, enderrocant les parets recentment construïdes. Per altra banda, els caputxins acceptaven que per aquell camí hi pogués passar aigua perquè la comunitat de la Cova pogués regar les seves terres de l'altra banda. Per evitar nous problemes, els framenors manresans decidiren transferir als jesuïtes:

*«todo el derecho que tienen o piensan tener sobre un pedazo de tierra por la mayor parte hyerma y plantada poco ha de algunos olivos sita baxo de el Camino que va de dicha Santa Cueva a la Ciudad, la qual puede ser de utilidad a la dicha residencia, por tener otras tierras allí vecinas y al dicho Convento no le puede ser de conveniencia por estar totalmente separada y distante de su clausura: y con esta voluntaria cesión se evitan los disturbios que fácilmente pudieran suceder en adelante».*⁵⁷⁹

Aquesta peça de terra s'uní a dos horts comprats per la Cova el 1728, comprenent un espai que anava de l'esmentat camí fins a les immediacions de la capella de Sant Marc.⁵⁸⁰

Pel que fa al litigi derivat de l'ampliació del camí de la Cova cap al camí reial de Manresa a Barcelona, els jesuïtes es comprometeren a cedir als framenors una distància d'entre un pam i un pam i mig –uns 30 centímetres– per fer un repeu ferm que assegurés els fonaments de les parets de l'hort inferior del convent de Sant Bartomeu, a més d'evitar que cap de les parets de la clausura tingués forats per on s'escolessin les aigües provinents de la Cova. A canvi, els caputxins cedirien part del terreny del seu hort inferior perquè els jesuïtes, corrent amb totes les despeses, construïssin una canalització per fer de desguàs de les esmentades aigües de la Cova de manera segura. Per assegurar

⁵⁷⁹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, ff. 167v-168r [26-11-1734].

⁵⁸⁰ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 72r-72v [1743].

que les filtracions d'aigua no seguirien compromentent els fonaments ni l'interior de l'hort, els mateixos framenors accediren a bastir una paret o tàpia entre l'hort i les dependències de la casa de la Cova, assegurant així que la canalització oberta de les aigües pluvials no amararia les parets principals de cap de les edificacions principals.

Arribant a la part principal de la concòrdia, els jesuïtes acceptaren tancar les tres finestres del pis superior de la torre de la casa de la Cova, a més de comprometre's a pujar entre un pam i un pam i mig les finestres de les golfes i del replà de l'escala del segon pis. A més a més, es comprometeren a construir una paret sòlida davant de les finestres de ponent del primer pis de la torre, evitant així que es pogués veure l'interior de la clausura de Sant Bartomeu. Per altra banda, els caputxins s'obligaven a fer créixer les parets de tota la seva clausura «desde la del lugar común que se ha de hacer, hasta la Capilla de San Antonio» fins que arribés a tenir entre vuit i nou pams d'alçada –entre 1,5 i 1,80 metres–.⁵⁸¹ Els framenors també acceptaren podar i controlar que el lledoner plantat a l'extrem del seu hort no molestessin a la casa de la Cova, evitant així que creixessin «por aquella parte de tal suerte sus ramas que le quite la vista ni menos que de ellas pueda hazerse escala para entrar en su clausura».⁵⁸²

Seguidament, les dues parts decidiren ampliar els convenis fets per resoldre les querelles existents a tots aquells eventuals plets que es pogueren esdevenir en el futur. D'aquesta manera, en el punt vuitè de la concòrdia, les parts acordaren:

*«que por parte de dicho Convento de los Padres Capuchinos no se pondrá como por el presente prometen dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y el dicho síndico Apostólico no poner el menor embarazo en la nueva obra de la residencia de dicha Santa Cueva que se tiene ideada y que quanto más vaya, estará más distante de dicho Convento. Y por parte de dicha Santa Cueva, si acaso en igualar el terreno o en desmontar las penyas, se ocasionare algún perjuicio a su clausura, lo reparará todo a sus expensas propias, y lo volverá a poner en el mismo estado. Como también, si alguna o algunas ventanas del nuevo edificio, sin embargo de la mayor distancia, dieren alguna sujeción al huerto o al Convento, se serrarán o levantarán conforme a lo que se dixo en los capítulos sexto y séptimo».*⁵⁸³

Per acabar de reblar l'acord, en nom d'ambdues comunitats i d'ambdues religions, les parts acceptaren desistir i abandonar el plet que encara s'estava tramitant al tribunal de la Nunciatura sobre la unitat i veracitat de la Cova, acceptant de manera pública i

⁵⁸¹ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, ff. 168r-168v [26-11-1734].

⁵⁸² AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, f. 168r [26-11-1734].

⁵⁸³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, f. 168v [26-11-1734].

notòria la unitat i veritat de la balma que posseïa la Companyia de Jesús. Com a mostra d'aquest reconeixement, els framenors decidiren que:

«[...] no abrirá el dicho Convento de los Padres Capuchinos ni permitirá que se abra a la Cueva que tiene en su huerto, ni por Iglesia ni por otra parte comunicación alguna fuera de las quatro que al presente tiene la dicha Cueva en su mesma clausura, esto es, las tres que dan enfrente de la huerta y la otra de una pieza de dicha clausura. No dará de ella ni repartirá piedra ni tierra a los devotos, ni hará ni dará lugar a que se haga en dicha Cueva ningún acto positivo público en que pueda concurrir Pueblo».⁵⁸⁴

Per afirmar encara més aquesta concòrdia feta entre els pares provincials, decidiren finir el document compromentent-se a fer arribar l'acord a Roma perquè també fos reblat i confirmat pels respectius procuradors generals de les dues ordes. Aquesta confirmació a Roma es va fer finalment el gener de l'any 1736.⁵⁸⁵

Tot i que, com ja s'ha apuntat anteriorment, la querella sobre la naturalesa única i veritable de la Cova és la que tradicionalment ha rebut més atenció historiogràfica, en la concòrdia final només se'n parla de manera directa en un dels punts acordats –el desè– mentre que els pactes de resolució del plet de les finestres i de l'engrandiment de la torre i casa dels jesuïtes n'ocuparen cinc –del quart al vuitè–. Aquest fet, certament il·lustratiu de les prioritats dels representants provincials d'ambdues comunitats, esdevé una clara mostra de que, tal i com ja havien apuntat encertadament Bonaventura Bassegoda i Antoni Borràs, aquests continus conflictes entre caputxins i jesuïtes que marcaren profundament el tombant dels segles XVII i XVIII tenien uns fonaments i una naturalesa molt més terrenal del que usualment s'ha considerat.⁵⁸⁶

A més a més, és important constatar la rellevància que tingueren en aquesta darrera fase els altres dos plets derivats de l'adequació dels camins de la Cova, contribuint a una galopant intensificació de l'hostilitat entre comunitats que afavorí la continuïtat d'una escalada judicial tan intensa que acabà obligant a les autoritats provincials d'ambdues ordes a intervenir i forçar la concòrdia final.

Amb tot, per bé que entre les dècades de 1670 i 1720 ja s'havien esdevingut altres obres a la Cova que havien derivat en querelles i controvèrsies «de menor monta», tal i com els qualificà Fidel Fita, en cap moment la tensió arribà a motivar una reobertura dels

⁵⁸⁴ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, f. 169r [26-11-1734].

⁵⁸⁵ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 54.

⁵⁸⁶ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 51-52; BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", pp. 606-607.

processos judicial amb la hostilitat i virulència que es donà a partir de 1725. Què havia canviat doncs?

Sens dubte, la resposta a aquesta pregunta passa per la presència a la comunitat jesuïta manresana d'un personatge cabdal, sense el qual l'actual santuari de la Cova difícilment hauria sigut el mateix. L'empenta i capacitat mostrades constantment pel pare Jacint Sardeny foren, segurament, l'element principal –per bé que no l'únic– que motivà la nova escalada judicial i la concòrdia final entre ambdues comunitats. Fou Sardeny qui esperonà l'inici de les obres als camins de la Cova i l'embelliment i ampliació de la Coveta i de la casa i torre de la Cova, a més de ser el principal responsable d'acumular els recursos que les haurien de finançar, bé fos a través de la compra de drets i rendes territorials, bé a través de donacions de grans mecenes com el marquès de Villapiente. Ell fou el primer jesuïta que habità permanentment a l'espai, el primer pare superior o administrador, i el principal defensor de la posició dels jesuïtes en tots els plets estudiats, fins i tot després de ser rellevat al capdavant de la comunitat de la Cova pel pare Jordi Torres. El seu zel i la seva hiperactivitat fins i tot havien arribat a despertar les suspicàcies dels pares provincials, que visita rere visita li cridaven l'atenció i li prohibien seguir venent i comprant propietats de la Cova sense el seu permís, a més d'advertir-lo constantment de passar els comptes de la comunitat al rector del Col·legi de Sant Ignasi perquè aquest els pogués controlar.⁵⁸⁷

Les accions i gestions de Sardeny, totes elles, permeteren a la comunitat de la Cova de Sant Ignasi seguir creixent, ampliant i embellint els espais de culte i d'habitació que acabarien esdevenint, anys després, peces clau del santuari actual, com ho poden ser la residència o l'església. És d'aquesta manera doncs, com amb la fi de les grans polèmiques entre jesuïtes i framenors caputxins, s'inicià una etapa de relativa tranquil·litat i benestar que facilità la consolidació totes aquestes dinàmiques, esdevenint un dels moments de major esplendor de la Companyia de Jesús a Manresa des del seu establiment a la ciutat.

⁵⁸⁷ Alguns exemples a AHSIC, AC, OB 91, Visita 1^a de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [05-06-1727]; AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [15-09-1728]; AHSIC, AC, OB 91, Visita de la Casa de la Santa Cueva hecha por el Padre Pedro Audifret de comisión del Padre Vicente Juan, Provincial, s/f, [15-10-1730], totes elles transcrites a Annexos, Documents Transcrits, 11.

Esplendor jesuïta, renovació del Col·legi de Sant Ignasi i construcció de l'Església de la Cova (1737-1759)

El breu noviciat de la Cova (1742-1744)

Una de les principals motivacions que havien incentivat i fet econòmicament viable l'ampliació i adequació de la casa de la Cova havia sigut el projecte llargament desitjat per la comunitat jesuïta manresana d'establir-hi un noviciat per formar els jesuïtes que desitjaven anar a les Índies a fer el seu ministeri.

Des de la mateixa fundació de la Companyia, la vocació missional fou un dels elements més importants de la seva raó de ser.⁵⁸⁸ Les 14.067 cartes *indipetae* enviades a Roma des de mitjans del segle XVI per joves novicis jesuïtes d'arreu d'Europa sol·licitant el seu enviament a les missions d'Amèrica i Àsia són la prova més clara d'aquesta dinàmica.⁵⁸⁹ No és estrany, doncs, que la possibilitat que aquests joves altament motivats poguessin preparar-se per entomar la seva causa missional a un espai tan important per l'espiritualitat ignasiana com Manresa fos altament atractiu.⁵⁹⁰

Tot i l'empenta que rebé el projecte amb les generoses donacions del marquès de Villapiente, l'intens plet entre jesuïtes i caputxins havia aturat momentàniament les gestions que el pare Sardeny havia iniciat des de principis de la dècada de 1720. Amb tot, el bon rumb que havien pres aquests litigis pels interessos de la Companyia va motivar que la petita comunitat encapçalada pels pares Torres i Sardeny reiniciés les gestions per establir l'esmentat noviciat a la Cova. El dia 7 d'agost de l'any 1732, després de congratular-se dels progressos fets en la construcció de la residència, el pare provincial Vicente Juan, expressà que:

*«Ahora que la misericordiosa dignación de Dios ha movido el ánimo de uno de los más Illustres Bienhechores de la Compañía (y por ventura el más Illustre) a querer que se haga en memoria y honra de Nuestro Patriarca San Ignacio una insigníssima fundación en su Santa Cueva; y para este fin ha dado ya algunas gruesas cantidades, de suerte que se ha podido ya erigir esta casa en Residencia y podrá por el tiempo, llegar a Colegio muy principal».*⁵⁹¹

Tot i els desitjos del pare Juan i el bon ritme de les obres de la nova residència a partir de la concòrdia de 1734, el projecte no s'acabà materialitzant fins a finals de la dècada

⁵⁸⁸ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, p. 179.

⁵⁸⁹ MALDAVSKY, A. «Pedir las Indias. Las cartas *indipetae* de los jesuitas europeos, siglos XVI-XVIII, ensayo historiográfico» a *Relaciones: Estudios de historia y sociedad*, Vol. 33, Núm. 132, 2012, pp. 147-181.

⁵⁹⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 96.

⁵⁹¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

de 1730. El maig de 1741, en la seva segona visita a l'espai, el pare provincial Agustí Berart donà inici a aquest noviciat:

*«Más por quanto verá frozoso poner aquí un pequeño Noviciado para Índias, aunque no sea para mucho tiempo, encargo con las mayores veras que se les instruya conforme a la práctica del Noviciado de Tarragona, sin discriminar en un ápice los ejercicios de virtud, de mortificación, humildad y otros, que son al fundamento de la vida espiritual. Y mucho más se cuyde de que los antiguos les precedan en el exemplo de un porte inculpable y enteramente religioso según nuestras reglas. A este fin señalaré a un Padre que sea Maestro de Novicios, que cuyde únicamente de su educación. Este padre les hará sus prácticas, les tendrá sus conferencias y les confesará y tendrá plena facultad de absolverles».*⁵⁹²

El pare Tomàs Olvés fou l'escollit pel provincial com a mestre de novicis. Olvés, nascut a Calatayud l'any 1700, havia entrat a la casa de provació de Tarragona l'any 1719 i hi exercia com a professor de Retòrica i Humanitats l'any 1723.⁵⁹³ Entre els anys 1723 i 1742 el seu nom no apareix en cap de les cases jesuïtes de Catalunya, essent possible que es trobés en alguna altra comunitat dins la província d'Aragó, o bé a les missions, tot i que no aparegui esmentat en els epígrafs dedicats als pares de la província d'Aragó destinats a les Índies.⁵⁹⁴ Olvés apareix de nou a Catalunya a la casa de la Cova en el catàleg de l'any 1742, amb l'ocupació de *magister novitiorum designatorum ad Provincias Indicas*, a més d'admonitor i consultor espiritual.⁵⁹⁵

A més de designar un nou mestre de novicis, el provincial Berart també destinà una habitació de la residència perquè el pare Olvés, pogués aplicar degudament les mesures disciplinàries necessàries «las veces que hubieren licencia los novicios».⁵⁹⁶

L'any següent, el nou pare provincial Tomàs Juste, escrivia amb evident orgull que:

*«[...] después que en esta Residencia y Santa Cueva se ha establecido Noviciado para criar Operarios fervorosos que con sus trabajos y sudores acuden al cultivo de la Viña del Señor plantada en las Indias, no puedo menos de admirar el orden y concierto de esta Casa, la virtud y espíritu de esta nueva Planta, las creces que ha hecho en tan breve tiempo, los frutos de edificación que ha producido y los que promete producir en adelante, así como en la propia perfección, como en la salud espiritual de los próximos y salvación de las almas».*⁵⁹⁷

⁵⁹² AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la referida Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el P. Agustín Berart, Provincial, s/f, [28-05-1741].

⁵⁹³ ARSI, Aragonia 15, f. 231v [1720]; ARSI, Aragonia 13, f. 117v [1723]

⁵⁹⁴ Vegi's com a exemple ARSI, Aragonia 15, f. 342v [1739].

⁵⁹⁵ ARSI, Aragonia 15, f. 390r [1742].

⁵⁹⁶ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la referida Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el P. Agustín Berart, Provincial, s/f, [28-05-1741]; ARSI, Aragonia 15, ff. 380v-381r [1742].

⁵⁹⁷ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [20-11-1742].

Després d'escriure elogioses paraules agraint la feina feta pel pare superior Bernat Bolós i pel mestre de novicis Olivés, afegia que:

*«exhorto que no remitan en el fervor con que han emprendido el camino de la perfección, pues con eso unos y otros no solo llenaran los deseos de mi Antecesor, que deseava se formase este Noviciado nuevo a semejanza del antiguo de Tarragona, sino que los vencerán también, haciendo que este Noviciado, aunque moderno, pueda servir de Modelo y exemplar a otros Noviciados más antiguos».*⁵⁹⁸

Tenint en compte les paraules emprades pel provincial Berart l'any 1741, és possible que el trasllat efectiu del noviciat a la Cova no es concebés inicialment com un possible recanvi o substitut del de Tarragona sinó que es plantegés –almenys en un primer moment– com un espai de formació provisional i particular. En canvi, els ampul·losos elogis expressats pel provincial Juste fan pensar que els primers resultats del trasllat foren molt positius, possiblement afermant la idea d'establir-lo permanentment a Manresa. Sens dubte, les possibilitats d'ampliació i adequació de l'espai, a més de les crescudes rendes de la comunitat de la Cova acumulades pel pare Sardeny i consolidades després pels seus successors en el càrrec, foren un altre al·licient.⁵⁹⁹

És possible que a causa d'aquesta idea de continuïtat i permanència, Tomás Juste posés un gran èmfasi en la millora de les relacions entre les dues cases jesuïtes manresanes. Amb un possible creixement de l'arribada de novicis i pares jesuïtes a la ciutat seria clarament necessari un esforç compartit del Col·legi i la Cova per entomar-lo. D'aquesta manera, el provincial ordenà que:

*«Y porque el mejor fomento de esta unión caritativa consiste en la comunicación dejo ordenado en el Colegio, que el día del Santísimo Nombre de Jesús combite a la Comunidad de la Santa Cueva, y esta le corresponderá con otro combite el día de los Santos Martyres del Japón. El día de N. P. San Ignacio repetirá el combite, y le corresponderá con otro esta Residencia uno de los días de su Octava. Y en las torres generales se combidarán mutuamente entrambas Comunidades, y se hará lo mismo quando huviere difunto de una u otra casa».*⁶⁰⁰

El fet de designar el dia dels màrtirs del Japó –també coneguts com els 26 màrtirs de Nagasaki– com a festivitat per celebrar a la Cova, essent aquesta una diada tan estretament relacionada amb l'ànim missioner i evangelitzador, resulta certament

⁵⁹⁸ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1^a de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [20-11-1742].

⁵⁹⁹ «En quanto a lo temporal devo dar muchas gracias al P. Superior por su acertada Administración, pues en poco tiempo ha aumentado la hacienda, ha adelantado los pleitos comenzados, ha ampliado la habitación y la ha provehido abundantemente de todo lo necesario, no solo para la más conveniente asistencia de los sujetos, sino también para la más segura manutención de esta Casa y de tan Sancta Comunidad». AHSIC, AC, OB 91, Visita 1^a de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [20-11-1742].

⁶⁰⁰ *Ibidem*.

il·lustrativa de les aspiracions del moment i de la relació entre aquesta ordre del pare Juste i l'establiment del noviciat.

A finals de novembre de l'any 1742, hi havia 15 novicis a la residència de la Cova, tal i com recollien els comptes de la casa: «Mantiene asimismo 15 sujetos admitidos para Índias con los alimentos que sus procuradores pagan a esta Residencia y no se regulan por renta por no ser fija ni permanente».⁶⁰¹ Les donacions dels procuradors per alimentar i mantenir els novicis acabaren ascendint a 570 lliures i 10 sous pels 18 mesos que van des del 28 de maig de 1741 al 20 de novembre de 1742. Amb tot, és molt possible que part de les despeses que generaven aquests joves es derivessin en una altra partida extraordinària que duia per títol «Gastos generales en dicho tiempo de 18 meses en fábrica, luiciones de censos, aumentos de propios y gastos extraordinarios en provisiones por razón de los Indianos» i que arribava a la important quantitat de 6.942 lliures, 8 sous i 2 diners de despesa.⁶⁰²

A desgrat de tots els esforços fets i de totes les bones intencions expressades una i altra vegada, el projecte del noviciat no pogué culminar-se de la manera desitjada. Tal i com ja descrigué Jaume Creixell, les disposicions fetes pels pares manresans no havien sigut suficients per mantenir-lo permanentment a la ciutat.⁶⁰³ Sembla que el trasllat dels futurs missioners a Tarragona s'inicià a finals de l'any 1743, atès en la segona visita a la Cova del provincial Juste a l'octubre de 1744 es constata que ja s'havia produït. En els catàlegs de 1744, el pare Tomás Olivés ja apareix identificat com a rector de la casa de provació de Tarragona des del dia 6 de gener de 1744.⁶⁰⁴

Tot i la més que probable decepció que devien sentir pares de la Cova, el provincial Juste afegí en el seu informe de 1744 que:

«parece que su orden y concierto [del noviciat] y los fervores de sus espíritu los dejó como herència, comunicados a los Moradores de esta Santa Casa, según se puede colegir de la paz y quietud que se goza en esta Corta Comunidad de la regular observancia con que en ella se vive

⁶⁰¹ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Manresa en 20 de noviembre 1742, s/f [20-11-1742].

⁶⁰² AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Manresa en 20 de noviembre 1742 s/f [20-11-1742].

⁶⁰³ CREIXELL, J. San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma..., p. 107.

⁶⁰⁴ ARSI, Aragonia 15, f. 398r [1745]. Per una sintètica però excel·lent descripció del noviciat tarragoní a l'època moderna, vegeu MARTÍNEZ TORNERO, C. A., "Origen y destino del noviciado jesuita de Tarragona, donde se formó Requeno", a ASTORGANO ABAJO, A. (coord.), *Vicente Requeno (1743-1811): Jesuïta y restaurador del mundo grecolatino*, Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2012, pp. 79-100.

*y del orden y concierto con que se gobiernan en todas sus cosas, así en lo espiritual, como en lo temporal de la hacienda».*⁶⁰⁵

Malgrat la muda del noviciat a Tarragona, és important fer notar que, tal i com Ignasi Vila apuntà en una ponència inèdita que ha sigut citada per Francesc Riera, fins l'any 1766 alguns dels joves jesuïtes de la província d'Aragó que volien passar a les províncies americanes se'ls reunia prèviament a Manresa «i allí comencen el Noviciat».⁶⁰⁶

Per altra banda, la Cova de Sant Ignasi continuà sent un punt important dins del circuit formatiu jesuïta, juntament amb el Col·legi manresà. En els catàlegs dels anys següents hi ha tres membres de la comunitat de la Cova que es troben en la tercera provació, és a dir, en el darrer any previ a professar els quatre vots perpetus de la Companyia.⁶⁰⁷ Aquest són el pare José German al catàleg de l'any 1745 i els pares José Díaz i Luís Bernardo al de 1746.⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [24-10-1744].

⁶⁰⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 97, n. 23.

⁶⁰⁷ Abans d'arribar a aquesta fase, els novicis ja haurien passat un mínim de cinc anys en institucions de la Companyia, durant el que es coneixia com la *segona provació* i el *juniorat*. RUIZ JURADO, M. "La tercera probación en la Compañía de Jesús" a *Archivum Historicum Societatis Iesu*, Núm. 119, 1991, pp. 264-351.

⁶⁰⁸ ARSI, Aragonia 15, ff. 399r [1745]; ARSI, Aragonia 15, ff. 408v [1746].

La construcció de l'església de la Cova i l'inici de les obres del nou Col·legi de Sant Ignasi

La continuació de les obres a la Cova

L'any 1732, després de visitar la residència de la Cova i d'ordenar com s'havia de practicar el culte de l'espai, el pare provincial Vicente Juan reconegué que era molt difícil confessar la gent que ho desitgés a la Coveta, atès que l'espai era tan petit que la resta de persones que s'hi trobaven pregant podien sentir pràcticament tota la confessió. Per aquesta raó, el provincial disposà que:

*«ordeno estrechísimamente que desde luego se forme delante de la Santa Cueva un atrio con su bóveda (que pueda servir para la Iglesia que se ha de fabricar) y en él se podrán poner un par de confesionarios bien separados entre su, donde ni puedan ser ohidos el confesor ni el penitente de los demás que estuvieren en la Cueva».*⁶⁰⁹

Aquest atri, que també serviria com a accés principal a la Coveta pels pelegrins i visitants, aprofitaria l'espai obert durant les darreres obres d'allargament de la façana barroca fetes a la dècada de 1690.

En la mateixa visita de 1732, el provincial Vicente Juan constatà que l'edifici de la residència de la Cova ja s'havia bastit i acabat. Amb tot, és probable que sols es referís a un acabament d'aquells elements purament estructurals, atès que en la mateixa visita també avisà i descrigué que l'atri de la segona porteria encara no tenia el paviment acabat i que l'escala principal de la residència i la que anava de la casa a la sagristia encara no tenien barana, havent-se de compondre el més aviat possible.⁶¹⁰ L'edifici de la residència ja s'havia adequat completament per l'any 1740, fet que permeté rebre dos anys més tard els 15 novicis que formarien part del breu noviciat per les Índies que s'establí a la Cova.⁶¹¹

Les obres de l'Avantcova s'haurien iniciat immediatament després de la visita de 1732, tancant i adequant completament l'espai per l'any 1735. En la carta ànnua de 1735 s'hi explica que a causa de la gran veneració de la gent que anava a la Cova, aquell mateix any s'estava construint una petita capella en aquell atri que precedia a la balma original—*Exstructum hoc anno est pulchrum sacellum, quod loco atrii erit*— i que també serviria

⁶⁰⁹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

⁶¹⁰ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

⁶¹¹ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 607, n. 45.

per anar cap a la nova església.⁶¹² Tot aquest procés hauria coincidit amb el primer relleu al capdavant de la comunitat de la Cova, prenent el càrrec de superior el pare manresà Jordi Torres el setembre de 1731, així com les darreres fases del tancament del conegut litigi entre jesuïtes i caputxins.⁶¹³

Com apuntà Joan Creixell, en aquests primers moments de la seva existència l'Avantcova ja es plantejà com una obra necessària però accessòria. Un espai que permetés alleugerir la càrrega de visitants creixents de la Cova, alhora que hi afavorís un culte més ordenat durant els anys que passarien mentre es construïa l'església principal que havia de fer d'autèntic vestíbul de la balma original.⁶¹⁴

La descripció més detallada del procés de construcció de l'església de la Cova i de la seva decoració artística l'oferiren Jaume Creixell en el seu *Glòria Postuma* i Jaume Nonell en la seva coneguda obra dedicada al Santuari. Més recentment, tant Bonaventura Bassegoda com Francesc Riera, han pres com a base els relats de Nonell i Creixell per elaborar les seves descripcions, complementant-los i contrastant-los amb altres fonts i documents. Els textos d'aquests quatre autors seran els que vertebraran principalment els propers epígrafs.

Tal i com es desprèn dels dibuixos i plànols fets durant els diversos processos de visura de la Cova entre 1730 i 1732, de la balma primerenca en sortia un petit caminet que, un cop s'havia arribat al nivell del sòl superior de la Coveta, s'unia amb un altre caminet que conduïa a la casa i torre de la residència. L'espai existent entre ambdós camins l'ocupava una parcel·la de terra amb diversos horts.⁶¹⁵ Aquests horts i el camí superior acabarien esdevenint l'espai on s'acabaria construint la planta del nou temple.⁶¹⁶

Segons Nonell, les obres de l'església no s'iniciaren amb els treballs de consolidació i anivellament del terreny per fer els fonaments del cos central, sinó amb la continuació de la façana barroca que havien construït els Grau entre 1660 i 1690.⁶¹⁷ Tot i mantenir una certa continuïtat estilística, és certament observable a simple vista que la perícia tècnica i la qualitat artística d'aquest fragment de façana no es correspon amb la seva

⁶¹² ARSI, Aragonia 26, ff. 73r-73v [1735]. Part del document transcrit a BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p. 607, n. 44.

⁶¹³ ARSI, Aragonia 15, f. 294r [1732].

⁶¹⁴ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 108-111.

⁶¹⁵ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 117.

⁶¹⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 99.

⁶¹⁷ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 118.

predecessora.⁶¹⁸ Cal constatar, però, que aquest tercer allargament de la façana no es correspondria plenament al que després ocuparia el cos de l'església, sinó al que ocupava –i encara ocupa– l'espai de transició que uneix l'església i l'Avantcova, així com la primera part d'aquest atri. L'any 1743, el pare superior Bernat Bolós sol·licità a l'ajuntament de Manresa el permís per compondre i ampliar el camí que anava de la Cova a la Casa per fora, fet que després seria aprofitat en les obres de construcció de l'església.⁶¹⁹ Després de l'examen visual de l'espai per part de dos regidors, l'ajuntament concedí el permís.⁶²⁰

Les obres principals del temple s'iniciaren a partir de 1749, quan el pare provincial Gabriel Juan disposà que es destinessin mil lliures anuals de les donacions i les rendes de la Cova per la construcció, iniciant les obres de la planta immediatament.⁶²¹ Amb tot, la important feina d'anivellament del terreny a causa de la seva abruptesa natural i el trànsit continuat de fidels i pares no degué posar gens fàcil les coses als operaris, dificultant l'avenç dels treballs. Tal com ja recolliren Creixell i Bassegoda, a l'informe de visita de gener de 1752 el mateix provincial es complanyia de la lentitud amb la que avançaven les obres, compel·lint al pare superior Bolós que «ponga todo esmero y cuidado en adelantar dicha Fábrica para que en breves años la veamos concluida».⁶²²

Creixell també apuntà que amb l'arribada d'un nou pare superior, el montblanquí Joan Mestre, els treballs prengueren un nou ritme.⁶²³ Aquest fet es veuria reflectit en les positives paraules expressades pel pare Pedro Garcés, comissionat del provincial Felip Musoles durant la seva visita de 1755. Per un cantó, Mestre havia sanejat les arques de la Cova:

« Por lo tocante a la debida administración de las rentas, Hacienda y gastos de la residencia y Fábrica de la Iglesia, como también del cuidado en pagar las deudas, se ha esmerado el Padre

⁶¹⁸ Per extenses acurades descripcions de les façanes, vegeu NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 118-124; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 29-36 i 64-65; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 76-77 i 99-101.

⁶¹⁹ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 125.

⁶²⁰ ACBG, AHCM/AM, I-50, Acuerdos (1737-1743), s/f [29-07-1743].

⁶²¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 111.

⁶²² AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, s/f [?-01-1752]. Citat a CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 112; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 57-58.

⁶²³ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 112. Joan Mestre fou instituït superior de la Cova el dia 20 de desembre de 1753. ARSI, Aragonia 14, f. 249v [1753].

*Superior en practicar los Ordenes de la Visita pasada, y las antecedentes. Por lo que se ve ya esta Residencia muy aliviada de cargas y adelantada su renta».*⁶²⁴

Per l'altre, havia aconseguit avançar notablement en les obres del temple:

*«En la obra de la Iglesia, se ven cumplidos los deseos de los Padres Provinciales que han encargado mucho al adelantamiento de ella; porque a desvelos del Padre Superior se lize al presente lo que se gasta en la obra, que en breve tiempo se ha adelantado mucho. Nuestro Santo Padre, por cuyo culto trabaja su Residencia, le premiará sus fatigas y trabajos».*⁶²⁵

Les bones sensacions, però, no continuaren amb la visita del pare provincial Jaume Dou de 20 de juliol de 1757.⁶²⁶ Tot i elogiar els treballs fets fins llavors i el bon ritme de la construcció, Dou es mostrava preocupat per la seguretat estructural del temple, per això compellia al superior Mestre que:

*«y mando seriamente al Padre Superior que llame Artífices de otra ciudad y de acreditada experiencia y sciencia a fin de corregir con su dirección la desigualdad de la testera del presbiterio y otros hierros que se hallaren en la fábrica de la Iglesia, y assimismo para asegurarse de la solidez de las paredes, antes de cargar los arcos, y después de haver consultado estos puntos tan importantes con los artífices y con el Padre Rector del Colegio pase a poner execución el dictamen acordado en la consulta».*⁶²⁷

Per tal de fer aquesta comprovació estructural i de la resta de les obres, els pares de la Companyia buscaren un pèrit expert i de prestigi, amb gran experiència en la construcció de temples similars i bon coneixedor del terreny. Es decantaren pel cèlebre arquitecte vigatà Josep Morató i Sellés, qui amb el seu fill Josep Morató i Codina havia treballat a la dècada de 1750 a les esglésies de Calella de Mar, de l'hospital de la Santa Creu de Vic, de Taradell o de Sant Boi de Lluçanès, entre d'altres.⁶²⁸

Segons Joan Creixell, la visita de Morató va canviar de manera molt important el pla constructiu de l'església, modificant dramàticament la planta de l'església i eliminant algunes finestres del pla inicial.⁶²⁹ Per altra banda, Bonaventura Bassegoda modera de manera notable el paper de Morató a una visita d'obres que motivà alguns petits canvis tècnics i de traçat. Aquestes modificacions permetrien fer confluïr i encaixar de manera més harmoniosa totes les peces del santuari tot i les notables dificultats del terreny,

⁶²⁴ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Santo Padre Ignacio de Manresa hecha por el Padre Pedro Garcés de comisión del Padre Phelipe Musoles, Provincial, s/f [28-11-1755].

⁶²⁵ Ibídem. Citat també a CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 112.

⁶²⁶ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, p. 58.

⁶²⁷ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1^a de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [20-07-1757].

⁶²⁸ GARGANTÉ LLANES, M. "L'activitat constructiva a Vic..." pp. 1037-1044; Ibídem, "Josep Morató i Codina: epíleg..." pp. 189-196.

⁶²⁹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 114.

retallant una mica la llargada de la nau a canvi de bastir una sagristia que oxigenés el trànsit entre espais.⁶³⁰ Sens dubte, els registres documentals consultats i citats apunten més cap a la direcció de Bassegoda que a la de Creixell.

La visita d'obres i les gestions de Morató es donaren entre finals de 1757 i principis de 1759. En la visita de 23 d'agost de l'any 1759 Jaume Dou ja afirmà que:

«Habiendo venido por disposición mia el Architecto Josef Morató a fin de que viesse la nueva Iglesia y reconociese si la fábrica tiene la seguridad que importa, ordeno seriamente al Padre Superior se executasse la obra en adelante, conforme al plan que se ha formado el mencionado arquitecto en tiempo de la visita.

*Con mucho gozo mío veo adelantado este templo encomiendo con todas veras al Padre Superior no perdona a diligencia para tenerlo concluydo y poder comenzar la fábrica del Colegio».*⁶³¹

Dos anys més tard, a primer de novembre de 1761, el nou pare provincial Pedro Sancho conclouia que:

«Agradezco muy mucho al Padre Superior el tesón y zelo con que lleva adelante la fábrica de la nueva y hermosa Iglesia. Con quanta eficacia puedo le exhorto a que no desista del empeño, sino que prosiga hasta perfeccionar dicha fábrica, supuesto que Dios ha dado ya medios abundantes para ello y podemos esperar que aún dará otros muchos más.

*Concluyda una vez la Fábrica de la Iglesia por lo que toca a la Arquitectura, deseo mucho que antes de atender a especiales ornatos de la Iglesia (los quales poco a poco con el tiempo se podrán ir disponiendo) se empiecen luego la Fábrica del nuevo Colegio según el Diseño visto y aprobado en Roma».*⁶³²

D'aquesta manera, tal i com apunta Bonaventura Bassegoda el bastiment estructural del temple ja s'hauria conclòs a finals de 1761 o estava a punt de fer-ho. Els dos anys posteriors s'haurien dedicat a la construcció i embelliment escultòric de la façana-retaule de coronament semicircular que tanca l'església, arribant així a l'any 1763, data que es troba a inscrita en una cartel·la situada en una motllura sobre l'entrada principal del santuari.⁶³³ Així doncs, de l'obra en resultà un temple de nau única amb capelles laterals interiors connectades, excepte les dues que es trobaven a ambdós costats de

⁶³⁰ BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 60-61.

⁶³¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [23-08-1759].

⁶³² AHSIC, AC, OB 91, Visita 1^a de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Pedro Sancho, Provincial, s/f [01-11-1761].

⁶³³ Per una descripció d'aquesta façana, vegeu NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 125-130; BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*, pp. 61-64; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 101. Segons Maria Garganté, el coronament semicircular de la façana és un tret propi de forces esglésies conventuals catalanes del moment GARGANTÉ LLANES, M. "L'activitat constructiva a Vic..." pp. 1051-1052, n. 57.

l'entrada, que es plantejaren com a base de dues torres que haurien d'haver completat la façana i que restaren inacabades.⁶³⁴

Com en el cas de la resta de grans construccions iniciades o continuades a mitjans del segle XVIII, la primera expulsió de la Companyia l'any 1767 n'impedí continuar el procés d'embelliment, trencant definitivament la línia estilística pròpia del moment constructiu i resultant en un santuari enormement eclèctic. Les darreres intervencions en forma de grans mosaics parietals fetes l'estiu de l'any 2021 per l'equip d'artesans encapçalats pel jesuïta eslovè Marko Ivan Rupnik (1954) no han fet res més que contribuir a engruixir aquest eclecticisme.

Per acabar, és important tenir en compte l'important despesa que aquesta fàbrica ocasionà a les arques de la comunitat de la Cova del Set-cents. Als seus comptes de 1752 hi apareixen per primer cop esmentades les despeses generades per la construcció de l'església, tot i que no s'ofereix la quantitat per separat sinó conjuntament amb la resta de pagaments extraordinaris fets els vint mesos anteriors.⁶³⁵ En canvi, als comptes de 1753 sí que s'explicita la xifra invertida només en la construcció de l'església entre el darrer informe de gener de 1752 i el dia 2 d'octubre de 1753, arribant a les 1.552 lliures 19 sous i 11 diners.⁶³⁶ Entre 1757 i mitjans de 1759 s'hi destinà la important suma de 6.559 lliures, 7 sous i 8 diners.⁶³⁷ A aquestes, s'hi haurien de sumar les 2.806 lliures, 3 sous i 10 diners que s'hi invertirien entre agost de 1759 i novembre de 1761.⁶³⁸

Per tant, sumant les aportacions fetes de manera segura a la fàbrica de l'església entre 1753 i novembre de 1761, obtindríem la xifra de 10.918 lliures, 11 sous i 5 diners. Tenint en compte que les despeses extraordinàries –que incloïen les de construcció del temple– del període que va de 18 d'octubre de 1749 a 20 de gener ascendeixen a 6.611 lliures, 11 sous i 11 diners, i les del període de 1755 a 1757 ho fan a 6.080 lliures, 13 sous i 8 diners, el cost total de la inversió feta en l'església de la Cova es podria haver mogut entre les 18.000 i les 23.600 lliures catalanes.

⁶³⁴ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 130.

⁶³⁵ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa en 20 de enero de 1752, s/f [20-01-1752].

⁶³⁶ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa en 2 de octubre de 1753, s/f [02-10-1753].

⁶³⁷ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa en 22 de agosto de 1759, s/f [22-08-1759].

⁶³⁸ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa en 1º de noviembre de 1761, s/f [01-11-1761].

Tot i la importància de les donacions puntuals com la del marquès de Villapiente, la poca continuïtat d'aquest tipus d'aportacions extraordinàries hagués pogut posar en perill el procés de construcció en qualsevol moment. En canvi, el flux d'ingressos provinent de les rendes de les baronies adquirides durant la dècada de 1720 un cop finalitzades les querelles i els impagaments a mitjans de la dècada de 1740, permetia un coixí financer molt més sòlid per emprendre un procés constructiu d'aquesta entitat. Sense aquestes rendes i baronies –per bé que algunes d'elles adquirides mercès al capital d'aquestes donacions extraordinàries – les obres de la casa, façana, Avantcova i església de la Cova haurien sigut pràcticament impossibles de completar amb només quaranta anys.

El nou Col·legi i la seva església

Des de la fi de la Guerra de Successió, la ciutat havia tornat a fer efectius els pagaments de 200 lliures als pares del Col·legi de Sant Ignasi pels estudis de llatí, retòrica i gramàtica, en ocasions dividits en dues anualitats.⁶³⁹ A banda del pagament efectiu de diners, en algunes ocasions l'ajuntament també ordenava als arrendadors de carnisseries de la ciutat que donessin carn als jesuïtes del Col·legi.⁶⁴⁰

Ja des de finals del segle XVII hi havia hagut nombrosos intents per remodelar i ampliar les dependències del Col·legi, però sempre s'havien acabat desestimant perquè haurien comportat la demolició de les parets de la capella de Santa Llúcia.⁶⁴¹ Joan Creixell es fa ressò d'una expressiva carta del pare general Tirso González al pare provincial d'Aragó Diego Ximénez Royo on es deixava clar que:

«Acerca de la fábrica que se ha de hacer en el Colegio de Manresa que tiene sitio en el Hospital de Santa Lucía dize Vuestra Reverencia que ha avido diferentes pareceres sobre si se ha de derribar la Iglesia que hay en dicho Hospital que oy sirve de templo al Colegio y aviendose conferido este punto en tiempo de la Congregación Provincial las más y de mejor dictamen y zelo sintieron con Vuestra Reverencia que no solo se conservase la capilla del Rapto de Nuestro Patriarca San Ignacio sino que nada se derribase de la Yglesia, conservándola intacta y entera en memoria de Nuestro Santo Padre como lugar consagrado por su frecuente

⁶³⁹ Alguns exemples d'aquests pagaments anuals a ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [10-05-1723], [24-09-1723], [29-05-1726], [10-01-1727], [20-06-1727], [09-01-1728], [04-06-1728], [21-08-1728]. També a ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736), s/f [02-12-1729], [16-10-1730], [28-04-1732], [27-05-1733], [09-02-1735].

⁶⁴⁰ ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728), s/f [28-05-1723]. També a ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736), s/f [08-06-1731], [09-05-1732], [23-05-1736].

⁶⁴¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 46; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 97; BORRÀS, A. "Establiment dels jesuïtes a Manresa...", p. 177.

*assistenzia, orazi3n y Santos exercicios. Son muy justos los motivos y assi apruebo este parecer que el conserve sin derribar nada de la Yglesia que Nuestro Santo Padre tanto frequent3».*⁶⁴²

Per altra banda, Ignasi Bajona apunta que entre 1638 i 1656, els jesuïtes manresans s'havien plantejat traslladar el Col·legi de la seva ubicaci3 original a un altre edifici situat a l'interior de les muralles de la ciutat, m3s a prop de la desapareguda esgl3sia de Sant Miquel.⁶⁴³ Amb tot, aquestes iniciatives es trobaren la reiterada negativa tant de les autoritats manresanes –consell de la ciutat i capítol de la Seu– com també dels propis pares provincials de la mateixa Companyia.

Tot i que des de la d3cada de 1690 i fins a finals de la d3cada de 1740 la poblaci3 jesuïta del Col·legi es mantingu3 sempre en un nombre estable entre els nou i els dotze membres, amb dos m3xims de tretze membres els anys 1728 i 1743, la idea d'ampliar les instal·lacions per tal de facilitar el creixement de la comunitat i l'assist3ncia de nous estudiants fou molt present durant les primeres d3cades del segle XVIII.⁶⁴⁴

Per b3 que pr3cticament tots els estudiosos de la Manresa ignasiana hagin considerat que l'inici de la construcci3 de les instal·lacions del conegut com a “nou Col·legi” es don3 a l'entorn de l'any 1750, alguns indicis documentals semblen apuntar que la decisi3 d'emprendre les obres d'engrandiment fou presa de manera definitiva unes d3cades abans.⁶⁴⁵ L'any 1733, el pare general Franz Retz (1673-1750) escrigu3 al pare provincial d'Arag3 Francisco Bono que:

*«Tengo ya avisado a Vuestra Reverencia que si no se encuentra inconveniente, se Ponga en execuci3n el contrato que hizo el Padre Rector de Manresa con el Ministro Architecto de Barcelona, pues de otra suerte, tarde se vera la f3brica de aquel Colegio concluida, repito esto mismo ahora ni tengo otra cosa que a3adir»*⁶⁴⁶

Ignorem a quin contracte es referia el general Retz. Al cat3leg provincial de l'any 1733 a Barcelona no hi apareix cap pare ni cap germ3 coadjutor amb el qualificatiu d'arquitecte o de “ministre arquitecte”.⁶⁴⁷

En canvi, al cat3leg de 1737 s3 que hi apareix per primera vegada a Manresa un germ3 coadjutor qualificat com a *arquitectus*. Aquest 3s l'aragon3s Jos3 Galb3n (1705-1765),

⁶⁴² AHSIC, AC, CG, Núm. 07, ff. 448r-449v, Tirso Gonz3lez a Diego Xim3nez Royo [24-09-1687]. Tamb3 transcrita a CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria p3stuma...*, pp. 46-47.

⁶⁴³ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 35-36.

⁶⁴⁴ Vegeu les dades del personal que integrava la comunitat del Col·legi a Annexos, Taules de dades 2.

⁶⁴⁵ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria p3stuma...*, pp. 54-57; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 38-39; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 97.

⁶⁴⁶ AHSIC, AC, CG, Núm. 07, ff. ff. 627-629, [08-08-1733].

⁶⁴⁷ ARSI, Aragonia 15, ff. 300v-301r [1733].

nascut a Uncastillo, Saragossa.⁶⁴⁸ Galbán havia entrat a la Companyia un any abans, el 1736, essent admès com a escolar coadjutor però ja qualificat com a *Architectus Caesaraugusta*.⁶⁴⁹ Poc després de ser admès devia ser enviat a Manresa, on hi passà els següents cinc anys, apareixent als respectius catàlegs com a *Architectus pro aedificio Collegii* (1737), *Architectus* (1739) o *Domifactoriam exercet* (1740-1742).⁶⁵⁰

Precisament, a la carta Ànnua de 1737 a 1740, es recull que en el Col·legi de Manresa s'hi havien estat fent importants obres entre els anys 1737 i 1739, essent llavors adequat per traslladar-hi més membres de la Companyia i havent-s'hi gastat la quantitat de 2.000 escuts.⁶⁵¹

Per tant, és ben possible que el nou edifici del Col·legi s'iniciés tretze anys abans del que comunament ha afirmat la pràctica totalitat de la historiografia precedent.⁶⁵² A causa de la manca de més documentació que permetés precisar quin tipus d'actuacions es feren durant aquests anys, és difícil afirmar amb absoluta rotunditat que les obres de l'edifici actual es comencessin llavors. És possible que les actuacions d'aquesta època es centressin en la millora dels edificis existents, l'adequació de les estances del conjunt monumental –Santa Llúcia i el Rapte– i en l'adequació del terreny i els fonaments per la construcció de les primeres dues ales del nou edifici, la Oest i la Nord de l'actual edifici, que foren les úniques acabades abans de la primera expulsió de la Companyia l'any 1767.⁶⁵³ Amb tot, tant el temps invertit en aquests treballs, com les quantitats de despesa descrites o el fet que es trobés present a la comunitat del Col·legi un germà coadjutor amb una feina associada descrita de manera tan clara, són arguments de pes que poden dur a aquesta conclusió.

⁶⁴⁸ CARRETERO CALVO, R. “Recepción del tratado del jesuita Andrea Pozzo en Aragón” a *Locus amoenus*, Núm. 15, 2017, p. 129.

⁶⁴⁹ ARSI, Aragonia 15, f. 334r [01-01-1737]. També citat a CARRETERO CALVO, R. “Recepción del tratado...”, f. 136, n. 54.

⁶⁵⁰ ARSI, Aragonia 13, f. 419 [1735], ARSI, Aragonia 15, f. 341v [1739], ARSI, Aragonia 14, f. 30r [1740], ARSI, Aragonia 15, f. 371r [1741] i ARSI, Aragonia 15, f. 381r [1742].

⁶⁵¹ «Impensa sunt in novum aedificium ab ano 1737 usque ad delabentem 1739 plusquam duo scutorum militia; quo factum est ut in illud commigrare nostris iam liceat. Quoad consueta nostris munia nihil omnino singulare occurrit». ARSI, Aragonia 26, ff. 80r [1740]. Antoni Borràs atribueix aquesta quantitat a les obres de la residència i l'Avantcova, tot i que en el document original es troben en l'epígraf del Col·legi de Sant Ignasi, i no pas al dedicat a la residència de la Cova. BORRÀS, A. “La Cova de Sant Ignasi de...”, p. 607, n. 44.

⁶⁵² Jaume Nonell en podria ser-ne una excepció, atès que data l'inici de les obres del Col·legi poc temps després de l'arribada de les donacions del marquès de Villapiente a la Cova. NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 117, n. 1.

⁶⁵³ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 39-40; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 97.

Entre 1742 i 1748 les obres s'haurien alentit o aturat momentàniament. La marxa del germà coadjutor Galbán a Osca, l'establiment de l'efímer noviciat a la Cova o la continuïtat dels plets de la comunitat, que podien posar problemes en el finançament de les operacions, podrien haver sigut els motius d'aquest fre.

Amb tot, l'any 1748, les obres ja s'haurien tornat a posar en marxa. Tal i com recull la visita del pare Andrés García a la Cova de juny d'aquell any, des de l'autoritat provincial es demanava al pare superior Bernat Bolós que ho disposés tot per què «se depositen cada un año quinientas libras de esta moneda, las que han de servir solo para la Fábrica de la nueva Iglesia y Colegio» després d'haver sortit del plet de Gelmés i haver recuperat els pagaments endarrerits.⁶⁵⁴

Serien aquests treballs els que culminarien almenys la primera planta de les dues ales esmentades anteriorment, és a dir, la que anava paral·lela al traçat de l'antic torrent de Sant Ignasi i la que des del punt en que aquesta primera es trobava amb la capella del Rapte seguia formant un angle de 90° fins a l'actual carrer de Viladordis. Aquesta darrera part, mantindria contacte arquitectònic amb tots els espais originals del Col·legi, com ho eren les capelles del Rapte i de Santa Llúcia. És precisament en l'extrem que aquesta ala toca al carrer de Viladordis on s'obrí el portal d'entrada al recinte, que es trobava decorat amb les sigles de la Companyia, l'escut d'armes reial borbònic i una cartel·la on s'hi podia llegir la data de 1751.⁶⁵⁵

Les obres del Col·legi continuaren durant els següents anys, pujant dos pisos més a una de les dues ales construïdes i iniciant alhora la construcció d'una nova església dins del recinte a l'entorn dels anys 1752 o 1753.⁶⁵⁶ Aquesta nova església ocuparia l'espai existent entre la capella de Santa Llúcia, i la nova ala del Col·legi que sortia al carrer de Viladordis.

A la carta ànua de 1754 s'explica que els membres del Col·legi havien hagut d'anar a l'església de Sant Miquel per poder fer diferents pràctiques i sermons espirituals, perquè a causa de la gran afluència de gent, no podien atendre'ls a tots a les capelles del Rapte i de Santa Llúcia. I per aquesta raó, s'estava construint un nou temple. Emperò a causa de que les arque del Col·legi no es trobaven desbordants, les obres avançaven més

⁶⁵⁴ AHSIC, AC, OB 91, Visita de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el Padre Andrés García de comisión del Padre Joseph Andosilla, Provincial, s/f [18-06-1748].

⁶⁵⁵ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 59.

⁶⁵⁶ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 159; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 39-40 i 104-105;

lentament, havent de centrar tots els esforços constructius una de les capelles d'un racó: «Quare nova templi deles struitur, qua licet ob rerum Collegi non nimis affluentem copiam tardius progreditur. Rectoris tamen diligentia hoc anno ad sacellorum ipsius uno in Angulo».⁶⁵⁷

Per culpa d'aquestes necessitats econòmiques, com ja s'havia esdevingut en anteriors ocasions, una part dels rèdits de la Cova també s'hagueren d'invertir en els treballs del nou Col·legi, tot i trobar-se en ple procés de construcció del seu propi temple. És possible que aquesta fos la raó que les sumes enviades acabessin sent molt importants. Als comptes de la Cova de 1759 només s'hi declara la modesta quantitat de 42 lliures, 14 sous i 5 diners destinats a la fàbrica del Col·legi i l'església.⁶⁵⁸

Les obres devien agafar una mica més de ritme durant els primers anys de la dècada de 1760, atès que el pare provincial Jaume Dou, en la seva segona visita a la Cova de 23 d'agost de 1759 donà les següents indicacions al pare superior Joan Mestre de la Cova:

*«Acabada la Iglesia es preciso dar principio a la Fábrica del nuevo Colegio según el diseño aprobado por Nuestro muy Reverendo Padre, ya que Dios Nuestro Señor bendice y colma de frutos temporales esta Santa Casa. Con este motivo encargo con todas veras al Padre Superior haga el traspaso de los 14 mil pesos que están en Madrid en manos del Padre José Sales y recibéndolos acá se empleen en aumentos, revistas y compras de haciendas para la Casa, conforme a voluntad de los devotos que en su día dieron esta limosna».*⁶⁵⁹

Com ha sigut ben descrit anteriorment per estudiosos i cronistes dels jesuïtes manresans, els treballs de l'església i el nou edifici del Col·legi quedaren inacabats a causa de l'expulsió de la Companyia de Jesús esdevinguda l'any 1767, reprenent-se al seu retorn de manera desigual.⁶⁶⁰ Segons Joan Creixell, l'església de Sant Ignasi es pogué finalitzar l'any 1819 i ser consagrada el dia 30 de juliol de l'any 1820, mercès al mecenatge de diversos amics de la Companyia de Manresa i de Barcelona.⁶⁶¹ Onze anys més tard, i després de la segona expulsió de la Companyia entre 1720 i 1723, l'any 1831 s'hi col·locà el seu retaule principal, fet d'estuc.⁶⁶²

⁶⁵⁷ ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754].

⁶⁵⁸ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa en 22 de agosto de 1759, s/f [22-08-1759].

⁶⁵⁹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2^a de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [23-08-1759].

⁶⁶⁰ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 58-59; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 40-41.

⁶⁶¹ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 59.

⁶⁶² MAS I CASAS, J. M. *Ensayos históricos sobre Manresa*, Manresa: Impremta de M. Trullás, 1836, Pp. 53-54.

Per altra banda, per tornar a emprendre les obres de l'edifici del Col·legi es va haver d'esperar a la dècada de 1860, quan finalment s'aconseguien els recursos, la voluntat i la quietud necessaris per entomar de nou un projecte d'aquesta entitat.⁶⁶³

⁶⁶³ Una excel·lent descripció dels avatars del procés constructiu del Col·legi durant aquesta etapa Vuitcentista a BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 95-115.

Nous problemes legals i altres querelles de menor entitat

Tot i que la fi del llarg plet entre jesuïtes i caputxins fou una important fita dins la història de la Companyia a Manresa, la concòrdia de 1734 no significà pas ni l'acabament dels problemes legals de la comunitat jesuïta a la ciutat –especialment la de la Cova– ni tampoc el darrer procés judicial que enfrontaria les dues comunitats. A partir de mitjans de la dècada de 1730 es començaren a succeir diversos plets i reclamacions associats a les grans adquisicions de propietats que feren la Cova i el Col·legi de Sant Ignasi durant el primer terç de segle. Reclamacions de millora de les condicions senyoriales, noves acusacions de males pràctiques i d'impagaments de rendes que, amb tot, no afectarien decisivament el fulgurant creixement de les arqués jesuïtes manresanes que permeté continuar l'embelliment i l'ampliació dels espais ignasians més importants de la ciutat.

Golmés i Sedó

Sens dubte, un dels plets més notables del moment fou l'iniciat pels habitants del lloc de Golmés, que l'any 1724 havia venut al pare Jacint Sardeny els drets de cobrament de la vint-i-dosena part de tots els fruits que es collirien al poble, a més de nombroses prerrogatives que tocaven a les pastures, fonts i boscos de la vila. Quatre anys més tard, els representants de la població arribaren a un nou acord amb Sardeny, que a canvi d'un nou pagament que feia arribar el total de la compra a gairebé 22.000 lliures catalanes, augmentaria la quantitat de les redes a percebre, passant d'una vintidosena part a una catorzena.⁶⁶⁴

Tal i com ja s'ha comentat en l'epígraf dedicat a l'adquisició d'aquesta i altres baronies per part de la Cova, la principal motivació que dugué als jurats de Golmés a arribar a aquest acord particular fou la imperiosa necessitat d'aconseguir capital per pagar els nombrosos creditors que tenia el comú del lloc.

Per bé que l'enorme endeutament municipal derivat de la Guerra de Successió – i dels seus conflictes precedents – afectà pràcticament la immensa majoria de ciutats, viles i llocs del Principat, resulta indubtable que es mostrà particularment més onerosos pels petits nuclis de població que no disposarien ni de les capacitats ni de les oportunitats econòmiques de les grans ciutats catalanes.⁶⁶⁵ Els petits nuclis que formaven part la

⁶⁶⁴ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 1r-8v [1743]; AHPB 950/21, Notari Fèlix Avellà, ff. 140r, [04-06-1728].

⁶⁶⁵ Pel propi cas de Manresa, vegeu FERRER-ALÒS, LL. "Finances i deute municipal...", pp. 112-149; • Pel cas del Vallès Oriental, vegeu DANTÍ I RIU, J. "La Guerra de Successió al Vallès: entre la llibertat i

baronia de Bellpuig, on es trobava Golmés, patiren de manera especialment generalitzada aquesta circumstància.⁶⁶⁶

D'aquesta manera, esperonats per la necessitat, els veïns de Golmés i els seus jurats no dubtaren a pactar la cessió d'una part tant important de les seves rendes amb la Cova de Sant Ignasi. Amb tot, una vegada passada la urgència dels creditors i en una conjuntura de recuperació econòmica com la de finals de 1730, aviat es feren ben evidents les conseqüències que aquesta venda tindria pels veïns del lloc. Més enllà de les creixents quantitats que el comú havia de pagar per raó de l'esmentat catorzè, resultaven particularment perjudicials per l'economia local les prohibicions de que el total de caps de bestiar dels veïns superés els 50 caps de bestiar o la privació de tallar llenya o recollir argelagues dins del terme.

Per aquestes raons, a mitjans de l'any 1737:

*«Los individuos del referido lugar de Golmés, no queriendo pagar el catorzeno que la Santa Cueva avía comprado, obligaron al Padre Superior de la Cueva a que les intentasse pleyto en que pedía ser mantenido en la posesión de cobrar las hierbas y catorceno que hasta entonces habían cobrado y ellos habían pagado, fundados o bien en que la Santa Cueva no tenía decreto del Rey que aprobase y confirmase la dicha compra, o porque querían que la Santa Cueva acementasse el precio de las hierbas y catorceno para acabar de luir algunos censales que aún habían los del dicho lugar».*⁶⁶⁷

De la mateixa manera, els golmesencs es queixaven de les importants quantitats que es devien pagar a la Cova, precisament a causa de la creixent producció agrària del pobre derivada del fet que «en el término de Golmés se ha aumentado en la sembradura y se siembra mucho más que quando se compró».⁶⁶⁸

Per altra banda, els representants de la Cova defensaven que tot i l'augment de superfície sembrada, pel que feia a les herbes els seus arrendaments s'havien reduït de 370 lliures a 100 lliures anuals, fet que hauria compensat l'augment de les quantitats percebudes pel catorzè de la resta de rendes. Davant de la resistència dels habitants de

la submissió” a *Ponències: Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, Núm. 18, 2014, pp. 51-74. Per Lleida i els seu entorn, RAMON-MOLINS, G. *Censals i endeutament públic municipal a la regió de Lleida d'Antic Règim (segles XVII-XIX)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Enric Vicedo i Rius, Universitat de Lleida, 2019, pp. 105-120.

⁶⁶⁶ LLANSÓ SOLÀ, A. i PUIG BORDERA, E. “Crisi, repressió i endeutament municipal: Bellpuig i la seva baronia durant la Guerra de Successió” a *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, Núm. 28, 2014, pp. 21-39.

⁶⁶⁷ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, f. 2v [1743].

⁶⁶⁸ *Ibidem*.

Golmés a seguir pagant, el pare superior de la Cova Francesc Kies decidí iniciar un plet a la Reial Audiència amb l'objectiu de forçar una resolució reial que permetés que els cobraments arribessin a les arque manresanes. Amb tot, la querella acabà tenint l'efecte contrari, paralitzant els pagaments mentre durava el procés legal. El setembre de 1739, durant l'elaboració dels comptes de la comunitat de la Cova es deixaren clares les importants quantitats que es devien, expressant que «Esta referida [la Cova] no ha cobrado en dos años nada del Arriendo del Lugar de Golmés por el pleyto que ay pendiente, el qual suma 1.480 libras, a 740 libras por cada un año, y sus caudales están depositados en la Tabla de Barcelona».⁶⁶⁹

La via de reclamació legal iniciada pel pare Kies posaria de manifest que, fins l'any 1738, els propis representants de la Cova no haurien tramitat i aconseguit la documentació necessària de les autoritats reials per aprovar l'adquisició dels drets. Aquesta condició es trobava expressada en els termes de compra i era d'obligat compliment. Com veurem en alguns altres plets posteriors, aquests oblits i "descuits" legals serien una constant de les adquisicions de baronies i rendes practicades al tombant dels segles XVII i XVIII.

A causa d'aquest incompliment formal, a principis de la dècada de 1740 els golmesencs sol·licitaren a la Reial Audiència que es declarés nul·la la venda:

*«[...] siendo como eran en si lesivos y perjudiciales al público; pues por ellos se pasó a imponer una contribución tan gravosa como la de pagar por perpetuamente la catorzena parte de todos los frutos que se coxian en el término del referido lugar de Golmés y despojar a los vecinos del uso y aprovechamiento de las hierbas, pastos, aguas y abrevadores que necesitaban para sus propios ganados; de manera que a más concurría el que aquellos contratos se celebraron entonces por el Bayle y capitulares que a la sazón eran inducidos de la solicitud del referido Superior de dicha casa y cueva induciendo a todos los vecinos; siendo así que la mayor parte de terratenientes e interesados ni informaron ni asistieron, ni con sano juicio podían asistir, porque en aquellos contratos y escrituras sobre el perjuicio que se hacía a los particulares y a todo el común, intervino enormísima lesión, pues el precio de los 20.945 libras eran muchísimo menos de la mitad de lo que correspondía a lo que anualmente producía la contribución del catorceno y de lo que valían las hierbas y demás aprovechamientos vendidos según el dicho Bayle y regidores con más individualidad de lo que tenían expuesto en la instancia pendiente en la Audiencia».*⁶⁷⁰

⁶⁶⁹ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Manresa en 6 de septiembre de 1739, s/f [06-09-1739].

⁶⁷⁰ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 6r [1743].

Amb aquestes demandes, el comú de Golmés aconseguia de retruc l'embargament de les rendes de l'any 1743 mentre durés el procés. El plet iniciat a la Audiència seria finalment resolt a l'abril de 1744 a favor dels interessos de la Cova de Sant Ignasi.⁶⁷¹ Tot i així, els regidors de Golmés decidiren elevar un recurs al Consell de Castella, evitant així la publicació final de la sentència de la Audiència i el desbloqueig dels fons embargats de les rendes dels anys 1743 i 1744. Els comptes de la casa de la Cova de 1746 recollien precisament que les 2.100 lliures que es devien de les anualitats del catorzè de Golmés dels anys 1743, 1744 i 1745 es trobaven dipositats a la Taula de Barcelona.⁶⁷²

Tot i que les diligències legals s'allargaren diversos anys més, fent encara més costós l'embargament dels pagaments per les arque de la Cova, sembla que a mitjans de 1748 bona part de les demandes dels jesuïtes manresans havien sigut acceptades i s'havien desbloquejat les quantitats retingudes. D'aquesta manera, el pare Andrés Garcia, en nom del provincial José Andosilla, escrigué alleujat el dia 18 de juny de 1748:

*«Pero por quanto salió ya a nuestro favor el Pleyto de Golmés lo que ha aumentado considerablemente las rentas de esta Cueva, así no estrechamente que hasta que salga el Pleyto de Sedó [...] y en saliendo el Pleyto de Sedó se execute lo que dispone el Padre Berat en el dicho número 4 de su visita».*⁶⁷³

Per la resta de querelles que encara es continuaven entre els golmesencs i la Cova, l'any 1749 s'arribà a un acord satisfactori per ambdues parts:

*«De resulta de la causa pendiente entre el común y particulares de Golmés y el Padre Superior de la Cueva, entró el Padre Bernardo Bolós como Superior de dicha Casa por no ser que dificultades que se ofrecían en componerse con el dicho Común ofreciendo 1.500 libras de addición al precio a las 20.945 libras del precio del catorzenos y hierbas de Golmés como se puso en ejecución, aceptando dicho Común la mencionada addición».*⁶⁷⁴

En els informes de les visites dels pares provincials a la Cova, els esments i referències al litigi de Golmés comparteixen espai amb aquells referits a una altre querella que tindria com a protagonistes els habitants de la carlania de Sedó i Ribera, situada a la Ribera del Sió.

⁶⁷¹ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 4v [1743].

⁶⁷² AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Manresa en 12 de junio de 1746, s/f [12-06-1746].

⁶⁷³ AHSIC, AC, OB 91, Visita de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el Padre Andrés García de comisión del Padre Joseph Andosilla, Provincial, s/f [18-06-1748].

⁶⁷⁴ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 8r [21-06-1749].

Tot i que en la visita de 1748 es parla del plet com a obert i a la de 1749 ja es reconeix que la Cova es troba «Aviendo salido ya con felicidad, gracias a Dios, de los Pleytos de que llevaba esta Casa con los lugares de Golmés y Sedó, y no teniendo males que quitar», els registres i capbreus de propietats de la Cova no recullen cap querella amb el comú de Sedó per aquestes dates.⁶⁷⁵ En canvi, si que hi ha constància d'un plet anterior, iniciat l'any 1733 i que es troba descrit de la següent manera:

«Desde que la Santa Cueva compró la Carlanía de Sedó y Riber hasta el año de 1733 pagaron los de Sedó sin contradicción alguna las 82 libras y 10 sueldos de censos que todos los años hacen y prestan el día 22 de julio y un pollo por cada casa o 2 sueldos en lugar del pollo. Y como para pagar dicho censo están obligados imul et insolidum y así se intentó pleyto en la Real Audiencia y en el descenso de la causa, a más de negar dicha obligación, negaron hacer y prestar tal censo».

Tal i com s'havia esdevingut amb el plet de Golmés, els comptes de la Cova de l'any 1739 també recollien les rendes de Sedó que no s'havien pogut cobrar a causa del procés judicial, arribant a la quantitat de 317 lliures, 19 sous i 6 diners, a més de 6 censos «en genero y pollos».⁶⁷⁶

*«Pero con real sentencia proferida en este pleyto fueron condenados los regidores y particulares del lugar de Sedó a pagar a la Santa Cueva el referido censo de pensión anual de 82 libras y 10 sueldos en el día de Santa Madalena y un pollo por cada casa o 2 sueldos en lugar del pollo. Y en la misma sentencia se liquidaron 90 libras y 4 sueldos por las pensiones de uno y otro censo debidas hasta el año 1733 inclusive 247 libras y 10 sueldos por las pensiones del censo de 82 libras y 10 sueldos vencidas en los años 1734, 1735 y 1735 y asimismo fueron condenados a la paga de las pensiones vencidas».*⁶⁷⁷

A més de les pensions endarrerides, els habitants de Sedó també haurien de sufragar els costos del procés. La sentència fou confirmada en segona instància el dia 16 de febrer de 1740. Tot i no haver tingut èxit a través de la reclamació legal, a causa dels importants endarreriments que duïen en els pagaments de les rendes i pensions, el març de l'any 1742 el comú de Sedó demanà permís al pare superior Bernat Bolós que se'ls concedís un ajustament de les quantitats a pagar. Bolós accedí a condonar una pensió i mitja dels censos que demanaven «y que las demás que devían pagassen cada año una

⁶⁷⁵ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, s/f [18-10-1749].

⁶⁷⁶ AHSIC, AC, OB 91, Estado [de las] Temporalidades de la Residencia de la Santa Cueva de Manresa en 6 de septiembre de 1739, s/f [06-09-1739].

⁶⁷⁷ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 45r-45v [1743].

pensión vieja y otra nueva hasta que estuviessen enteramente pagadas las pensiones atrasadas». ⁶⁷⁸

No obstant, sembla que no tots els veïns hi estigueren d'acord, de manera que el tema tornà a acabar a la Reial Audiència. És ben possible que el plet al que es refereixen els informes de visita de 1748 i 1749 sigui aquest mateix, però malauradament no s'ha pogut assegurar documentalment l'allargament de les diligències fins a finals de la dècada de 1740.

La quadra d'Orriols

Tal i com Joan Mercader i Eduardo Escartín descriviren en els seus estudis sobre els inicis de l'administració borbònica catalana, després de la Guerra de Successió els drets d'administració, l'arxiu i les funcions principals de la desapareguda Batllia General de la Diputació del General passaren a mans de la nova Intendència o Superintendència de Catalunya. ⁶⁷⁹ Una de les seves facultats i prerrogatives era la de comprovar i assegurar el bon funcionament de l'arrendament i cobrament de les regalies i de totes les rendes que eren senyoriu reial. A més a més, també tenia la potestat de comprovar la legitimitat existent de totes aquelles baronies que seguien en mans d'altres senyors laics o eclesiàstics que es trobessin dins dels seu àmbit d'actuació. Per tal d'esbrinar aquestes legitimitats, els oficials de la Intendència duïen a terme la *Real Capbreuación*, que en paraules d'Escartín consistia en la «descripción e inscripción en documentos oficiales y por comisionados de igual calidad de las obligaciones de los habitantes, pueblos, comunidades religiosas etc. de una comarca respecto del Real Patrimonio». ⁶⁸⁰

Aquestes pràctiques tenien com a principal objectiu comprovar si els propietaris d'aquestes baronies comptaven amb proves demostrables dels drets i deures de les seves possessions, compel·lint-los a pagar les pensions corresponents i els censos i lleudes que en garantien la possessió. A causa de les torbacions del tombant de segle, moltes de les compres i vendes de baronies i drets que s'havien fet a Catalunya durant aquests temps no havien obtingut la llicència reial correctament, fet que juntament amb la més que necessària millora dels ingressos de les arquees reials que l'administració borbònica

⁶⁷⁸ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 45v-46r [1743].

⁶⁷⁹ MERCADER, J. *Felip V i Catalunya*, pp. 153-158; ESCARTÍN, E. *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*. Barcelona: Santandreu, 1995, pp. 117-119.

⁶⁸⁰ ESCARTÍN, E. *La Intendencia de Cataluña...* p. 188.

necessitava en un context econòmicament expansiu, acabà motivant un major zel en aquestes inquisicions.⁶⁸¹

A causa de la intensa campanya d'adquisició de rendes i baronies que Jacint Sardeny i la comunitat de la Cova de Sant Ignasi havien dut a terme a la dècada de 1720, l'any 1748 s'inicià un d'aquests procediments per verificar el procés de compra d'una d'aquestes baronies i els seus drets. Precisament, tal i com resa l'inici del procés del tribunal de la Intendència,

*«Por quanto a causa de los contratiempos de la pasada guerra muchos de los Feudos que Su Magestad (que Dios guarde) tiene en este Principado de Cathaluña han pasado à nuevos Dueños sin haver tomado la debida Investidura y prestado el sólido Homenage y Juramento de fidelidad y si bien en virtud de Usatigo de Barcelona que empieza: Si quis suum Feudum, se podría pasar a la Empara Real de dichos feudos o tomar de ellos la potestad y usar otros remedios lícitos y permitidos por el derecho».*⁶⁸²

Davant d'aquesta situació, en nom de l'intendent José de Contamina (1675-1763) el fiscal de la Intendència envià un requeriment a Bernat Bolós, superior de la Cova, perquè dins del termini de 10 dies presentés al tribunal tots els documents que l'acreditessin com a propietari legal del feu de la quadra d'Orriols. Aquesta ordre s'envià al sotsdelegat de la Intendència a Manresa, Ignasi Castells i Casanova, que el dia 31 de març la trameté de manera oficial a Bolós.⁶⁸³ El pare superior pogué demostrar fàcilment la propietat. El mateix llibre de béns de la Cova deixa ben clar que el dia 22 d'octubre de l'any 1722 es compraren els delmes, censos i lluïsmes de Castelladral, Valdeperes i Orriols i que:

*«Don Antonio de Sartine, Intendente de Cataluña por Su Magestad hizo la Investidura a favor del Padre Prefecto de la Santa Cueva, la qual se haze con la ceremonia de poner un Birrete que se pone en la cabeza de aquel a favor de quien se haze la Investidura, como consta en poder de Gerónimo Sastre, notario y escrivano de la Bailya General de Cataluña».*⁶⁸⁴

Amb tot, tal i com es desprèn de la documentació del plet, sembla que no s'acabaren duent a terme totes les diligències necessàries per legalitzar la venda.

«[...] el Padre Superior [de la Cova] no ha obtemperado a dichas letras ni firmado de oro en cuyo caso tiene lugar la empara Real de la cosa feudal, según los Usages de Barcelona, constituciones de Cataluña y conmemoraciones de Pedro Alberto. Pide por ende sea llevado el

⁶⁸¹ *Ibíd.*

⁶⁸² ACA, RP, BGRP, Procesos, 1748, n° 3, Nnn, s/f [05-03-1745].

⁶⁸³ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1748, n° 3, Nnn, s/f [31-03-1748].

⁶⁸⁴ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 35v [22-10-1721].

*Proceso V.S. y declarado haberse de proveer y poner Empara Real en dicha Quadra de Orriols y sus productos».*⁶⁸⁵

Tot i la insistència del fiscal de la Intendència, sembla que al final tot el procés acabà en no res. Dos anys més tard, la Cova cobrà 2.200 lliures pel lluïment de part d'aquests drets per part de Jaume Graner.

*«A 6 de 9bre de 1751 en poder de Antonio Sala, notario de Manresa, Jayme Graner de Navarcles en fuerza del ius luendi que avia comprado a don Fernando Guzmán y a don Ignacio Soler, heredera de la casa de Soler en la parte de diezmos, censos y foriscapios que la Cueva y tenía en Castelladral, Valldeperas y Orriols, lo luyó el dicho Graner a la Cueva que lo tenía en carta de Gracia por el precio de 2.200 libras».*⁶⁸⁶

El fet que la inquisició de la Intendència es centrés en la quadra d'Orriols, no és pas un fet casual. Orriols havia format part del conjunt de baronies comprades l'any 1726 als hereus i administradors dels béns de Pau Ignasi de Dalmases i Ros.⁶⁸⁷ Com ja s'ha descrit en l'epígraf dedicat a l'adquisició d'aquestes rendes, Dalmases i Ros fou un personatge cabdal de l'austriacisme català pel seu paper com a ambaixador a Londres dels Comuns durant el conflicte successori.

De nou, tensions amb els caputxins per les aigües

La concòrdia signada el 1734 pels dos pares provincials permeté normalitzar les relacions entre les comunitats de jesuïtes i caputxins de Manresa només durant onze anys. Malauradament, els avatars del veïnatge, l'història de disputes i la continuïtat de les obres per engrandir i consolidar el santuari de la Cova feren pràcticament impossible que aquesta pau fos duradora.

L'espurna que va fer tornar a encendre el foc de la discòrdia entre les dues comunitats fou la petició que el superior de la Cova Francesc Graner dirigí al tribunal de la Intendència de Barcelona perquè se li concedís el permís per arreglar i mantenir adequat el camí que duia de Manresa a la Cova i que ja havia sigut motiu de querelles durant el gran plet de principis de la dècada. Concretament, demanava que:

« sea servido concederle [a Graner i a la Cova] y establecer el referido camino y una plassuela que se halla al entrar en el referido camino a la parte del huerto de los PP Capuchinos en pleno domino útil de forma que solamente tenga el P. Superior la facultad de componerlo y tenerlo siempre corriente si también el dominio útil de este camino ex abisu

⁶⁸⁵ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1748, n° 3, Nnn, s/f [08-01-1748].

⁶⁸⁶ AHSIC, AC, OB 93, Libro de Raíces de la Santa Cueva de la Compañía de Jesús de Manresa. 1743, ff. 35v [06-11-1751].

⁶⁸⁷ AHSIC, AC, OB 46, Document n° 1, s/f [19-07-1726].

*usque ad Coelum*⁶⁸⁸ sujeto empero al dominio directo de S. Majestad. Y que como tal dueño pueda impedir a qualquier otro los conductos subterráneos y bajo del camino, fabricar puentes sobre el mismo camino, sin perjuicio empero de la facultad que ya tenía de prohibirlo».⁶⁸⁹

Tot i aquesta iniciativa, per la manera en com s'acabaren esdevenint els fets, sembla evident que els jesuïtes de la Cova eren conscients de la voluntat que tenien els framenors de Sant Bartomeu de construir un conducte d'aigües per sota de l'esmentat camí. Per prendre una decisió ferma sobre la sol·licitud, la Intendència envià a Manresa el mestre d'obres del Rei, Josep Martí i Juli (1681-1752) perquè valorés si la concessió d'aquest permís podria comportar possibles greuges.⁶⁹⁰ Amb l'informe positiu de Martí i Juli, el fiscal de la Intendència acceptà la tramitació del permís de cessió a canvi de l'abonament d'una quantitat de 5 lliures catalanes que foren pagades el mateix dia 6 de maig de 1737.⁶⁹¹ Tot i que momentàniament aquest fet no motivà una resposta immediata dels framenors, l'escenari del nou xoc estava a punt.

A principis del 1745, la petita font que servia per abastir d'aigua la Cova començà a minvar de manera preocupant. Aviat arribà un rumor a la residència de que els framenors de Sant Bartomeu havien estat fent obres sota el camí que unia la Cova amb la ciutat per poder-hi construir una canalització d'aigua subterrània. En l'informe presentat a la Intendència pel notari causídic Antoni Palaudaries, veterà procurador dels jesuïtes manresans a Barcelona, es descriu com el pare superior Bernat Bolós, després de conèixer l'existència d'aquestes obres:

«requirió al Presidente de su Convento en ausencia del Padre Guardián [...] para que llenasse o hiziesse llenar todo el referido conducto por lo que corresponde al camino establecido nunciandoles al mismo tiempo la nueva obra a cuyo requerimiento solamente respondió que se reservaba el tiempo de la constitución, confesando con esto tácitamente la obra empezada según parece del dicho requerimiento que también produzgo. En atención de lo expresado, pasó mi principal a los 30 y 31 de marzo del presente año a abrir una zanja en el referido camino establecido y al abrirla encontró el referido conducto subterráneo baxo el camino, el qual empiessa por una puerta que abrieron los Padres Capuchinos en la pared del Huerto de su convento y tiene de longitud veinte palmos, de altitud algo más de 9, y de latitud unos 5 palmos, de suerte que estando todo el dicho conducto fuera de la clausura o pared del huerto de los P.P. Capuchinos entra y se mete baxo el camino establecido 6 palmos y un quarto en

⁶⁸⁸ Fragment subratllat en el document original. Aquest terme es refereix a la frase llatina *Usque ad Coelum et ad Inferos*, i que recolliria el principi de que la propietat de la terra que reconeixia que el tenidor d'una peça de terreny ho era "per dalt, fins a arribar al Cel, i per baix fins a arribar a l'Infern".

⁶⁸⁹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1737, nº 1, Nn, s/f [26-04-1737].

⁶⁹⁰ Josep Martí i Juli, a més de ser el principal pèrit de la Intendència i la Reial Audiència de Catalunya, també va ser un dels grans contractistes militars de la corona durant el regnat de Felip V. La seva breu biografia a ARRANZ, M. *Mestres d'obres i fusters...*, pp.292-293.

⁶⁹¹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1737, nº 1, Nn, s/f [06-05-1737].

otra parte más adentro, 8 palmos, y a lo último 9 palmos según parece de la atestación extrajudicial que a instancia de mi principal se recibió en el día primero de este mes de abril»⁶⁹²

Davant de l'obertura del clot per part dels jesuïtes i la inhibició de continuar les obres que les autoritats manresanes havien ordenat, els caputxins de Sant Bartomeu alçaren el crit al cel, acudint ràpidament al tinent de corregidor de Manresa, Ignasi Castells, perquè aturés les obres de la rasa. Alhora, exigiren que s'iniciés un procediment legal per denunciar tots els peons i mestres de cases que hi havia treballat i demanar que s'aixequés qualsevol restricció per continuar la construcció de les canalitzacions. Els arguments aportats pels framenors recorden notablement als utilitzats en plets anteriors: la rasa posava en perill la seva clausura i les penyes que feien de fonament al seu hort inferior.

Gràcies als registres que es conserven a l'Arxiu de la Seu de Manresa, hi ha constància que els caputxins aportaren com a documents per reforçar la seva postura un recull de sis testimonis de pagesos i mestres de cases manresans. Aquests declarants havien respost quatre preguntes centrades en demostrar el fet que els jesuïtes eren els responsables d'haver obert la rasa que havia descobert el conducte subterrani, posant en perill les obres dels framenors i, de retruc el seu hort.⁶⁹³

Tot i aquests vehements arguments, el subdelegat Castells desestimà la demanda dels caputxins, fet que motivà que aquests dirigissin les seves queixes al tribunal de la Intendència de Barcelona. El seu síndic a la ciutat comtal justificava les obres del conducte i demanava permís per fer-lo de la següent manera:

«[...] en las inmediaciones del convento y junto al huerto que es de la clausura de él se halla un pequeño Campo propio del mismo convento del qual viene una porcioncilla de agua que desea el suplicante unir a otra pequeña porción de agua que nace en el dicho huerto y que sirve para usos del dicho convento a fin de que sea mas abastecido. Y como para la referida unión de aguas sea preciso y necesario hacer transitar la que viene de dicho campo por el camino que media entre este y el dicho huerto cuyo camino sirve para hir desde dicha Ciudad de Manresa a la Cueva de San Ignacio para lo referido sea necesario obtener licencia y permiso de V.S. en nombre de S.M.»⁶⁹⁴

⁶⁹² ACA, RP, BGRP, Procesos, 1745, n° 2, B s/f [01-04-1748]. Palaudaries havia fet de procurador de la Cova a Barcelona en diverses ocasions durant la dècada de 1730 i ja havia participat en les gestions de 1737. AHPB 950/29, Notari Fèlix Avellà, ff. 220v-221v [20-08-1736] i AHPB 950/32, Notari Fèlix Avellà, ff. 376 i 446r [21-12-1739].

⁶⁹³ ASM, V-95.II [1745].

⁶⁹⁴ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1745, n° 2, B s/f [03-04-1748].

En aquesta ocasió, el fiscal de la Intendència es mostrà receptiu a les sol·licituds dels framenors, garantint el permís per continuar l'obra. Com no pot ser d'altra manera, aquest fet generà una immediata resposta per part dels jesuïtes, que a través de Palaudaries al·legaren la cessió de drets sobre el camí feta per la mateixa Intendència a la casa de la Cova l'any 1737. Precisament, el síndic jesuïta posà un gran èmfasi en que la concessió s'havia fet «de todo lo que corresponde de dicho camino, por arriba hasta los cielos y por abaxo hasta los abismos», a més de que en la pròpia sol·licitud de 1737

*«insistió mi Principal el establecimiento con la expresión de dicha facultad, pero fue porque previendo que havia de tener dicho camino muchos ataques subterráneos y sabiendo que aun lo mas claramente cierto se disputa en el mundo quiso que la referida facultad y derecho fuese literal en el establecimiento».*⁶⁹⁵

Més enllà de les seguretats legals esgrimides, Palaudaries no dubtà en fer diverses observacions que mostrarien altres arguments en contra de la construcció de l'esmentada canalització, com el fet que les aigües que els caputxins pretenien aprofitar naixien fora de la seva clausura o que el seu cabal era ínfim, no arribant ni a dues plomes.⁶⁹⁶ A més a més, també ressaltà el fet que ni la Intendència ni els seus antecessors de la Batllia General tindrien la potestat de fer establiments sobre aigües privades, sinó només sobre aquelles que eren de titularitat reial.

Per acabar de demostrar la més que evident vinculació entre aquesta nova acció dels caputxins i les que s'havien donat durant els plets principals de 1729 a 1724, el síndic vinculà les aigües que es volien aprofitar amb aquelles que solien amarrar les parets de l'hort de Sant Bartomeu i que per mitigar aquests efectes i abastir d'aigua la Cova «por medio de un conducto artificial se conducía dentro de la clausura de la Santa Cueva en donde entre unas peñas hay como un aljibe en el qual se recogía esta otra pequeña porción de agua que servia para el uso de la casa».⁶⁹⁷ Amb les obres de canalització dels caputxins s'havia tallat aquesta petita font, deixant la Cova sense aigua corrent. Finalment, després d'acusar els caputxins de no voler fer ús de l'aigua «por necesidad que tengan de ella sino meramente *ad emulationem*», sol·licità a la Intendència que no es donés permís als caputxins per continuar l'obra i que es tornés a redactar la cessió

⁶⁹⁵ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1745, n° 2, B s/f [07-05-1748].

⁶⁹⁶ Uns 4.936 litres al dia. ALSINA, C., FELIU, G. i MARQUET, L. *Pesos, mides i mesures...* p. 197.

⁶⁹⁷ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1745, n° 2, B s/f [07-05-1748].

feta als jesuïtes el 1737, incloent-hi «expresamente la facultad privativa de buscar agua en todo el camino».⁶⁹⁸

El fiscal de la Intendència decidí que es fes una visura amb dos pèrits experts nomenats per les respectives parts, suspenent qualsevol resolució o actuació fins després del visori. Malauradament, aquest plet no es troba tan ben documentat com els anteriors, de manera que no disposem dels registres pericials ni de la identitat dels experts que foren cridats a fer la inspecció. Finalment, després d'haver practicat totes les diligències necessàries, l'intendent Contamina acabà decretant que es suspenguessin tots els treballs de construcció, encarregant als jesuïtes tapar l'esvoranc fet al camí i als caputxins que reomplissin les excavacions fetes per les conduccions d'aigua.

Petites disputes causades per la gestió de les temporalitats del Col·legi de Sant Ignasi Per bé que fins ara la Cova i la defensa i gestió de les seves possessions han aclaparat notablement l'atenció i el focus de la present investigació, és important constatar que el Col·legi de Sant Ignasi, la institució fundacional de la comunitat jesuïta manresana, també posseïa una nòmina de temporalitats gens menyspreable que fornien anualment les seves arques.

Fora de Manresa, el Col·legi posseïa diferents masos, molins, barraques, habitacions, camps, boscos i peces de terra de diverses condicions que es trobaven dins les baronies de Claret de Cavallers, Sant Pere de Vallmanya, Sant Pere de Matamargó, Santa Margarida de Meià o Sant Pere i Sant Feliu de Salo.⁶⁹⁹

Precisament, a principis del mes de maig de 1748 el pare rector Jacint Torres va fer una procura al pare Fèlix Montagut del col·legi de Betlem de Barcelona, perquè en nom seu es dirigís a la Intendència de Catalunya per aconseguir el reconeixement legal de l'establiment d'aigües i el dret de regatge associat al molí de Roquerols. Aquest es trobava dins del terme de Sant Pere i Sant Feliu de Salo, que des de feia dècades posseïa el Col·legi manresà.⁷⁰⁰

⁶⁹⁸ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1745, n° 2, B s/f [07-05-1748].

⁶⁹⁹ Valguin com a exemples d'aquestes possessions el mas Puig de Santa Margarida de Meià, el mas Vallverdú de Claret de Cavallers o el mas Rovira del terme de Salo. AHSIC, AC, OB 40. Manresa. Col·legi. Temporalitats, ff. 165r-176r [1729-1730].

⁷⁰⁰ ACA, RP, BGRP, Procesos, 1749, n° 6, Bf, s/f [05-03-1748]. Uns mesos més tard, en feu una altra al pare Antoni Miralles del col·legi de la Seu d'Urgell, per litigar en nom seu a qualsevols tribunals eclesiàstics o civils. ACBG, AHPM, Notari Josep Antoni Sala, llig. 5050, ff. 207r-207v, [25-09-1748].

Davant de la Intendència, Montagut exposà la postura del Col·legi manresà de la següent manera:

*«Que su principal por si, y por medio de sus antecesores Rectores está y ha estado por muchísimos años y centurias en la posesion pacífica del lugar y término de San Pedro y San Felio de Salo, Obispado de Solsona, con sus derechos y pertenencias y en especial del molino de Roquerols y aguas de la riera de dicho término disponiendo de ellas y concediendo establecimientos de molinos y regar tierras de tiempo antiquísimo, sin que jamás se haya otorgado alguno dentro de dicho término en nombre de Su Magestad».*⁷⁰¹

Per aquestes raons, sol·licitaren al fiscal que se'ls concedís un:

*«título de establecimiento de todas las aguas que nacen y discurren por la riera de dicho término de San Pedro y San Felio de Saló y no menos del molino sobreexpresado con la facultad de poder restablecer dichas aguas para el uso de molinos u otros cualesquiera, todo privativamente a otros, ofreciendo como ofrece satisfacer un censo módico atendido la poca utilidad de las aguas y molino».*⁷⁰²

Tal i com havia descrit l'apoderat, al llarg de les dècades precedents els pares rectors del Col·legi de Sant Ignasi havien estat arrendant el dret de regatge del molí de Roquerols a nombrosos particulars de manera privada. Tal i com recollí el capbreu de 1729, el pagès Ramon Casas, del mas Casas de Matamargó reconeixia que:

*«té i posseeix en dit terme de Salo tota aquella peça de terra bosquina y rocosa de pertinències del Mas Rovira de Salo. [...] Ítem que té i posseeix en lo terme de Salo lo molí de Roquerols ab tots sos horts, viñas, terres honors y possessions de aquell, y tota per enter la casa de dit molí [...] Y la dita casa, molí, terres, sobreditas té per dit Pare Rector a cens de 5 quarteres de forment, pagadors tots los anys per Nostra Senyora d'Agost».*⁷⁰³

Ramon Casas declarava haver comprat aquestes propietats a Jaume i Isidre Santamaria, pare i fill, tots dos moliners de Salo el dia 12 de juny de 1721. Si les propietats no havien estat contestades, per quina raó el pare rector Jordi Torres decidí recórrer a la Intendència de Catalunya per aconseguir aquest reconeixement dels drets d'aigües?

En el recull documental que acompanya els capbreus de les possessions del Col·legi dels anys 1729 i 1734, s'hi troba una carta escrita per l'arrendatari Ramon Casas i dirigida al pare rector Joan Mestre on sembla intuir-se que en els orígens d'aquesta gestió, s'hi trobava la iniciativa del capellà de Sant Pere i Sant Felio Salo, mossèn Rovira, que havia iniciat una ofensiva per confrontar i –de ser possible– anul·lar alguns

⁷⁰¹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1749, n° 6, Bf, s/f [16-04-1749].

⁷⁰² ACA, RP, BGRP, Procesos,1749, n° 6, Bf, s/f [16-04-1749].

⁷⁰³ AHSIC, AC, OB 40. Manresa. Col·legi. Temporalitats, ff. 171r-171v [27-09-1730].

dels drets senyorials del Col·legi a la baronia, reclamant proves documentals fermes de les possessions d'aquests drets, fins i tot retroactivament.

En aquesta missiva, Casas esmenta l'existència de diverses afrontacions contra la seva persona. Tot i que no fa cap referència directa al molí de Roquerols, sí que descriu una manera d'actuar de mossèn Rovira molt similar al que havíem vist en ocasió de la sol·licitud de l'apoderat del Col·legi a la Intendència. Escrivia l'arrendador que:

*«Novament se ma aofert haver de provar com los Pares del Collegi no tenien consuetut establerta en fer gràcia de tersos que rebían de las vendas que se feyan en la Senyoria de Salo, per quant mossèn Rovira me vol fer perdre 19 lliuras, 6 sous y 8 diners de las 33 lliuras, 6 sous y 8 diners que mon avi pagà per lo mig ters que devia de las 200 lliuras del preu de las pessas de terra [que] capbrevà en 1731 que possehia a carta de gràcia».*⁷⁰⁴

Desgraciadament, la documentació fragmentaria d'aquesta nova querella i la curtedat de les informacions que donen les gestions a la Intendència no permeten esbrinar el seu esdevenir final. Tot i així, aquesta situació recorda a alguns dels litigis esdevinguts a altres llocs del país durant la segona meitat del Set-cents, com els estudiats per Ramon Arnabat al Penedès o els identificats a la ja clàssica tesi de Joaquim Maria Puigvert sobre les parròquies rurals gironines.⁷⁰⁵ Per altra banda, també es pot circumscriure a l'allau de petits i grans conflictes sobre drets d'us d'aigües ja descrits per Pierre Vilar en la seva monumental obra sobre la Catalunya moderna.⁷⁰⁶

A les possessions foranies del Col·legi, calia sumar-hi nombroses terres i horts dins del terme de Manresa, algunes d'elles associades a l'antic priorat de Sant Pau que havia passat a mans jesuïtes l'any 1700.⁷⁰⁷ Tal i com ja s'ha descrit anteriorment, durant la llarga postguerra que seguí a l'acabament de la Guerra de Successió els membres de la Companyia a Manresa feren nombroses gestions per renovar o aconseguir nous permisos per regar les terres del Col·legi i de la Cova. Durant aquella conjuntura complexa, alguns dels pactes tancats abans de la guerra no foren degudament legalitzats amb les noves autoritats borbòniques, mantenint-se vigents de manera tàcita i, en nombroses ocasions, deixant d'abonar les rendes requerides a l'autoritat reial.

⁷⁰⁴ AHSIC, AC, OB 40. Manresa. Col·legi. Temporalitats, ff. 198r-199v [21-10-175?].

⁷⁰⁵ ARNABAT, R. "Notes sobre la conflictivitat senyorial al Penedès (1759-1800)" a *Estudis d'història agrària*, Núm. 8, 1990, p. 101-122; PUIGVERT, J.M. *La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Emili Giralt, Universitat de Barcelona, 1991.

⁷⁰⁶ VILAR, P., *Catalunya dins l'Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, Volum III, Barcelona: Edicions 62, 1966, pp. 268-274.

⁷⁰⁷ AHSIC, AC, OB 40. Manresa. Col·legi. Temporalitats, ff. 177r-197v [1734-1736].

Tot i el temps passat, l'any 1754 la Intendència inicià d'ofici un plet contra el Col·legi de Sant Ignasi per raó d'aquesta causa. El dia 22 d'abril de 1754, l'intendent José de Contamina notificà al pare rector Francesc Rou l'existència del frau que els jesuïtes manresans estaven cometent a l'entorn del dret de fer servir les aigües del torrent de Sant Ignasi per regar les terres del Col·legi que es trobaven prop del carrer de Viladordis.⁷⁰⁸

Com a prova del delicte, el fiscal de la Intendència reproduí l'escriptura d'establiment d'emfiteusi tancada entre el pare rector Gerard Marcillo i la Batllia General el dia 25 d'octubre de l'any 1692, on es reconeixia precisament:

«la facultad de usar y valerse de un torrente nombrado lo Torrent de Sant Ignasi que circuye la casa o Colegio y huerto de los Padres de la Compañía de Jesús de dicha Ciudad y un callejón dicho de Viladordis que también circuye dicho huerto y Colegio bajo la annua prestación del censo de tres sueldos, moneda de Ardites; cuya escritura de establecimiento fue aceptada por el legítimo procurador del P. Rector»⁷⁰⁹

D'aquesta pensió anual de 3 sous, l'any 1754 s'havien deixat de pagar a les arques reials 39 anualitats –des de l'any 1715–, acumulant un deute de 5 lliures i 17 sous.

I aquests no eren pas els únics pagaments endarrerits que tenia el Col·legi de Sant Ignasi. Poc més d'una setmana i mitja abans d'iniciar aquest procés, la pròpia Intendència ja n'havia incoat un altre tocant a l'explotació de les terres existents a la riba del Cardener «que es enfrente de las tierras de pertenencias de la Casa y Hermita de la Capilla de San Pablo sita en el término de la dicha Ciudad», que acumulaven una quantitat idèntica de pensions endarrerides.⁷¹⁰ De la mateixa manera que s'havia fet en el cas del rec, el fiscal reproduí l'escriptura original de cessió de la possessió d'aquest:

«rieral que havia contiguo a las tierras de pertenencias de la casa y hermita de la Capilla de San Pablo cita en el término de dicha ciudad con la facultad de cortar los árboles que había y de tomar y hacer a su voluntad de las vigas, maderas y otras cosas que dejase el río Cardaner bajo la anua prestación del censo de tres sueldos moneda de ardites»⁷¹¹

Tot i la gravetat de la situació descrita, la mateixa Intendència notificà al pare Rou que acceptaria reconèixer la validesa de l'establiment de 1692 si el Col·legi abonava immediatament a la tresoreria reial les 11 lliures i 14 sous que sumaven les dues pensions endarrerides.

⁷⁰⁸ ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 6, E, s/f [22-04-1754]

⁷⁰⁹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 6, E, Stablimentorum XXIII, ff. 88r-88v [25-10-1692].

⁷¹⁰ ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 9, Aj, s/f [12-12-1754].

⁷¹¹ ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 9, Aj, Stablimentorum XXV, ff. 73r-73v [29-01-1701].

Aquestes ordres foren remeses a Manresa on hi arribaren dos dies després, essent ignorada pels pares del Col·legi. A causa d'aquesta passivitat, des de la Intendència s'enviaren dues cartes compulsòries més, de citació i avís d'execució. Tot i les moratòries concedides per la Intendència, el dia 12 de desembre de 1754 l'intendent Contamina ordenà que:

*«que dentro del término de diez días a contar del de la notificación presente al infrascrito
Escrivano Mayor de ella, los títulos con los quales tiene y posee, el uso del torrente
nombrado de San Ignacio y del Callejón nombrado de Viladordis, las quales cosas son y
pertenecen al Patrimonio antiguo de Su Majestad., nombrado antes Baylia General, o dentro
del mismo termino dexa vacua, libre y desembarazada la possession de dichas cosas».*⁷¹²

Les lletres arribaren a Manresa el dia 22 de desembre i foren comunicades a Francesc Rou. Novament, la documentació del plet que es troba al fons del tribunal de la Intendència no permet saber si finalment s'executaren o no aquests embargaments. Malgrat aquest fet, tot sembla indicar que els jesuïtes del Col·legi s'acabaren posant al dia amb els pagaments.

⁷¹² ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 6, E, s/f [12-12-1754]. La mateixa executòria fou feta per les terres de Sant Pau ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, n° 9, Aj, s/f [12-12-1754]

La vida quotidiana, el culte i la relació amb els fidels a mitjans de segle

Més enllà de les obres i els litigis, també resulta interessant indagar en altres aspectes de la presència jesuïta a Manresa que, tradicionalment, han rebut una menor atenció historiogràfica. Les activitats dutes a terme pels membres de la Companyia a la ciutat durant el segle XVIII foren molt diverses i generaren nombroses relacions amb la resta d'habitants. Tal i com ha descrit recentment Francesc Riera:

*«L'atenció pastoral és cada cop més ampla i té una bona base en la capella de Santa Llúcia [...] predicacions, missions, atenció a Congregacions Marianes, acompanyament espiritual, visita a presos i hospitals, cura de pobres ensenyament del catecisme, etc. En el nostre cas tindrà a més un punt d'atenció eximi, la Cova, amb el seu nombre sempre creixent de pelegrins i exercitants».*⁷¹³

Per altra banda, la separació de les dues comunitats jesuïtes manresanes de manera independent amb l'establiment de la casa de la Cova motivà un important esforç per part de les autoritats provincials de la Companyia per ordenar el culte i les bones pràctiques d'aquest nou conjunt.

En els propers epígrafs s'intentarà descriure la naturalesa canviant de les dues comunitats jesuïtes manresanes, el seu funcionament i la seva relació amb la ciutat de Manresa través dels catàlegs, les cartes ànues i els informes de les visites dels pares provincials a la Cova.⁷¹⁴

La comunitat jesuïta manresana a mitjans del segle XVIII

Entre els anys 1734 i 1766 s'assoliren els nombres més alts de jesuïtes residents a Manresa des de l'arribada dels primers pares de la Companyia.⁷¹⁵ Des de la fi de la Guerra de Successió, la població jesuïta permanent a la ciutat s'havia situat entre els nou i els 12 membres. A principis de 1730 i durant tota la dècada posterior, aquestes xifres experimentaren un petit creixement, repartit homogèniament entre Col·legi i Cova, i situant la mitjana entre 13 i 16 membres. La comunitat del Col·legi sempre fou més nombrosa que la de la Cova excepte en l'any 1742, quan a causa de l'establiment

⁷¹³ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 98.

⁷¹⁴ Malauradament ha sigut completament impossible localitzar les visites provincials al Col·legi del mateix període a l'arxiu històric provincial dels jesuïtes de Catalunya [AHSIC]. Per una síntesi clàssica sobre el conjunt del clergat català del Set-cents, que permet contextualitzar més àmpliament el cas manresà, vegeu FERNÁNDEZ DÍAZ, R. "La clerecía catalana en el Setecientos" a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 23-118.

⁷¹⁵ Les dades que segueixen a aquesta nota provenen del buidatge dels catàlegs anuals i triennals que es troben a l'arxiu de Roma de la Companyia. Pel buidatge complet vegeu Annexos, Taules de dades 2, 3 i 7.

del breu noviciat per futurs missioners d'Índies la residència de la Cova acollí 17 individus –sis membres permanents i 11 novicis– per 12 del Col·legi.

Precisament, fou l'any 1742 quan es registrà el nombre més alt de jesuïtes residents de tot el segle XVIII, arribant a la important xifra de 29 individus, entre pares, germans i novicis. Amb tot, aquest nombre decaigué dramàticament els anys següents, retornant a les xifres de la dècada anterior. L'autèntic canvi arribà a principis de la dècada de 1750, quan Manresa esdevingué un destí comú pels juniors de la Companyia que s'havien format al noviciat de Tarragona.⁷¹⁶ A partir de llavors la mitjana de jesuïtes a Manresa creix de manera notable i permanent, movent-se durant tota la dècada entre els 26 i els 28 membres, essent el Col·legi de Sant Ignasi el nucli més important d'aquest augment. Finalment, a la dècada de 1760 es tornen a normalitzar les xifres a l'entorn dels 15 pares i germans.

Per bé que la majoria dels 241 membres de la Companyia que passaren per Manresa entre 1690 i 1766 sols habitaren en una de les dues comunitats de la ciutat i per un temps inferior a dos anys, hi hagué diversos pares que s'estigueren tant al Col·legi com a la Cova. Sens dubte, el ja conegut pare Jacint Sardeny n'és el gran exemple. Abans de ser nomenat consultor i prefecte de la Cova l'any 1720, havia format part del cos professoral del Col·legi en plena Guerra de Successió.⁷¹⁷ Sardeny va ser el pare jesuïta que més anys passà a la ciutat durant el Set-cents (1705-1760). Els pares Esteve Trulls, Francesc Magrinyà i Ignasi Bolós també passaren per ambdues comunitats durant les diverses dècades que estigueren a Manresa. Al llarg de tot el període estudiat, un total de 14 jesuïtes estigueren en les mateixes circumstàncies.⁷¹⁸

Tot i que la Cova i el Col·legi es regiren per dinàmiques diferents i patiren problemàtiques pròpies i particulars, al llarg del segle també existiren qüestions de caire comú que afectarien indistintament els membres de les dues comunitats. Una d'aquestes qüestions fou la manera en com els pares i germans jesuïtes s'havien de comportar quan es trobaven fora de les seves clausures.

A causa de les particulars atencions i accions pastorals que la pròpia Companyia animava a dur a terme per part dels seus membres, els jesuïtes de la ciutat solien trobar-se fora de les seves residències, ja fos fent catequesis a les places públiques, visitant les

⁷¹⁶ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 98.

⁷¹⁷ ARSI, Aragonia 13, f. 20r [1705], f. 71v [1717]. RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 96.

⁷¹⁸ Annexos, Taules de dades 6.

presons i hospitals de la ciutat o atenent les congregacions marianes. Amb el pas dels anys i el manteniment estable del contacte, alguns dels jesuïtes de Manresa haurien establert estretes relacions amb aquells seglars més devots de l'espiritualitat ignasiana, arribant a visitar-los personalment a les seves cases particulars. La migradesa de la població jesuïta manresana, especialment pel que fa a pares dedicats a l'atenció espiritual, afavoria que aquestes trobades i prèdiques no es fessin per parelles, sinó per part d'un sol pare. Sembla que a principis de la dècada de 1720, algunes d'aquestes visites haurien despertat suspicàcies i rumors, arribant fins a les autoritats provincials de la Companyia. Per tal de remeiar aquesta situació, durant la seva primera visita a la Cova el pare provincial Miguel Jerónimo de Monreal, disposà que:

*«Con más rigor que los Padres del Colegio, debe el Padre Administrador no entrar en la ciudad sino con compañeros, ni entrar sino para cosas necesarias, o de inexcusable urbanidad, ni detenerse, sino lo conveniente en las casas, ni hacer alto en las calles y menos en las Plazas y Mercados y en otras funciones públicas seculares».*⁷¹⁹

Malgrat les disposicions de Monreal, tot sembla indicar que aquestes visites particulars, sortides individuals i llargues estades fora de les residències continuaven formant part del dia a dia de la comunitat. En la seva visita de juny de 1744, el pare provincial José Andosilla tornà a ordenar que:

*«Para maior uniformidad de los Jesuitas que viven en las 2 casas de esta Ciudad, quiero poner aquí el precepto que ya está puesto en el Colegio sobre el punto que es de tanta importancia para mantener nuestro buen nombre con la mayor decencia y decoro. Y así Mando en virtud de Santa Obediencia nomine Jesuchristi y so pena de pecado mortal, que ninguno de los nuestros en adelante con pretexto alguno, que no fuese en caso repentino y urgente qual sería bastante para salir sin licencia espresa y sin romper la clausura, entre en la Ciudad sin compañero jesuita o fuera de la ciudad en casa alguna de seculares. Por fin encomiendo al Padre Superior que no permita salgan los nuestros de casa antes de las dos porque lo contrario es contra el estilo y práctica de la Provincia. Y como nuestras acciones son tan miradas y notadas de los seculares luego reparan en nosotros qualquiera cosa que se desvía de nuestro porte común y regula».*⁷²⁰

Més enllà de la pròpia transgressió de l'ordenament de la comunitat, les paraules del provincial Andosilla posen de manifest el fet que els jesuïtes manresans eren estretament observats pels habitants de de la ciutat. Com ja s'ha apuntat, és ben possible que l'ímpetu i l'atenció dedicada a aquestes disposicions al llarg dels anys fossin una resposta decidida a combatre les xafarderies que comunament circularien per Manresa.

⁷¹⁹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el P. Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [05-06-1727].

⁷²⁰ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Residencia de la Santa Cueva de Nro. P. San Ignacio en Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [24-10-1744].

Enfortir la imatge de la Companyia i dels seus membres era un aspecte primordial d'aquestes ordenacions. Cinc anys més tard, el provincial Gabriel Juan tornà a referir-se a aquest assumptes en aquests termes tan il·lustratius:

*«No es conforme a nuestro decoro y decencia y puede ser de deseficación a los externos, que los Nuestros vayan solos y sin compañero jesuita por las Calles de los arrabales de la Ciudad, y más si se paran o detienen a las Puertas de las Casas, a conversar con los de dentro. Por tanto, ordeno que ninguno de los Nuestros salga, ni vaya sin compañero jesuita por los arrabales, ni por sus calles, pues no es esto conforme al Porte serio, grave y circumspecto que practica la Compañía».*⁷²¹

L'arribada important de jesuïtes joves durant la dècada de 1750 sembla que mitigà aquests problemes, fent molt més fàcil que els pares de la ciutat poguessin disposar d'un acompanyant cada vegada que es dirigien fora del Col·legi o de la Cova.

La gestió de la Cova

Des de la primera localització efectiva de la balma original on Sant Ignasi es retirà durant la seva estada a Manresa, la Cova sempre ha estat un espai d'atracció de grans devocions. Conseqüentment, molts pelegrins tant religiosos com seglars han tingut un gran interès en visitar-la i conèixer-la. L'acabament definitiu del llarg cicle bèl·lic que havia afectat el Principat de Catalunya entre 1705 i 1721 i l'inici d'una etapa de notable estabilitat i recuperació econòmica, feren molt més practicable i segura l'arribada de pelegrins de zones molt més llunyanes. Tot això possibilità un augment substancial de les visites i dels exercitants que començà a tensar les capacitats d'un espai tan modest.

Sens dubte, un dels elements que atreïa una major atenció dels visitants de la Cova era la possibilitat de poder endur-se una relíquia de l'espai, ja fos una mica d'aigua de la petita font que hi brollava o pols i pedres de la mateixa balma. Encara que la recollida de trossos de la balma havia sigut un fet habituals abans de que el terreny passés a mans dels jesuïtes, amb les successives remodelacions de l'espai que es donares des de mitjans del segle XVII fou la pròpia Companyia la que permeté la distribució d'aquestes relíquies. Mercès a les voladures i anivellament del terreny, hi havia roca sobrera que podia destinar-se a aquest fi. Tot i que sembla que a partir dels renovats treballs d'embelliment de la Coveta a la dècada de 1720 el pare provincial Francisco Sierra intentà prohibir o limitar aquesta pràctica «para que de esta suerte mejor se conserve la veneración debida a tan Santo Lugar», no sembla que les seves ordres acabessin tenint

⁷²¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, s/f [18-10-1749].

l'efecte desitjat.⁷²² En la documentació generada durant les visures del plet sobre la unitat i veracitat de la Cova de 1732 aquesta darrera pràctica hi quedà clarament descrita. En un dels interrogatoris, es demanava als pèrits i als testimonis que:

*«Digan si saben o han oído decir que dentro de la Santa Cueva han sido rompidos diferentes pedassos de peña para dar a los devotos del Santo, apreciándose la dicha peña como a reliquias, por razón de las muchas marevillas y portentos que ha obrado el Cielo a muchos enfermos que con devoción han tomado de la dicha peña echa polvos».*⁷²³

A finals de la dècada de 1750, en ple procés d'habilitació del terreny i preparació dels fonaments per la construcció de la nova església de la Cova, el pare provincial Jaume Dou intentà tornar a limitar el repartiment d'aquestes relíquies, després de fer-se eco del que havia decretat el provincial Sierra l'any 1721:

*« En este supuesto ordeno al Padre Superior que toda la piedra que queda de las anteriores excavaciones hechas quando se rebaxó el piso, la recoja luego y la deposite en una arca para que en adelante se reparta con mayor moderación a los devotos y se conserve muchos años más la especial veneración a esta piedra que santificó y regó con tantas lágrimas Nuestro Santo Fundador».*⁷²⁴

Més enllà d'aquestes particularitats, a mitjans de 1732 el pare provincial Vicente Juan decidí aprofitar la seva estada a Manresa per modificar alguns aspectes que dificultaven el culte i l'accés a l'espai. A causa de l'assistència usual de sacerdots seculars o pares jesuïtes de fora de la ciutat que volien fer missa a la Cova, l'altar de la Coveta aviat resultà insuficient per poder atendre espiritualment totes les persones que ho desitjaven. Per tal de solucionar aquesta situació, el pare provincial Juan disposà que, una vegada acabada l'ornamentació de la Coveta i la construcció de la residència, la següent acció de millora de l'espai fos l'adequació d'una habitació de la mateixa residència com a capella, amb un altar i tot l'equipament necessari pel culte.

Aquesta futura capelleta interior també serviria per alleugerir una carència molt notable per la pròpia comunitat de la Cova, descrita pel mateix provincial: «[...] esta capilla servirá también para decir la letanía, pues el aver de baxar por la escalera interior todas las noches a la Cueva, es de mucha incomodidad, y por lo inhiesto y obscuro de la escalera puede suceder alguna desgracia de caer alguno».⁷²⁵ Per altra banda, en el

⁷²² AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [23-08-1759].

⁷²³ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 29 ff. 121v [1732].

⁷²⁴ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [23-08-1759].

⁷²⁵ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

mateix document, Vicente Juan observà que en el tabernacle de la Coveta s'hi guardava una quantitat massa gran d'hòsties consagrades, que al no gastar-se ràpid podien arribar a malbaratar-se. És per això que a partir d'aquell moment ordenà que no es consagressin tantes formes alhora, sinó només les necessàries per quinze o vint dies.

Les disposicions fetes el 1732, la cobertura i adequació de l'Avantcova els anys següents i l'habilitació d'una nova sagristia en les dependències de la nova residència feren que els problemes de culte a la Cova es mitiguessin de manera notable. Dues dècades més tard, el provincial Jaume Dou es congratulava de la següent manera del bon estat en el que els pares de la Cova tenien aquests espais:

*«En orden a la Sacristía no hallo qué advertir. Veo que está bien nutrida de ornamentos, como muy asteada la Santa Capilla, de que doy las gracias a los Padres Superior y Prefecto. Solo encargo al Padre Superior se medie la falta que hay en orden a ropa blanca de manteles y a 16avas, como también el que se ponga un lienzo en el Confesionario del lado de la puerta de la Santa Capilla, por ser mucho el clareo del rallo».*⁷²⁶

Com ja s'ha expressat en epígrafs precedents, exceptuant les circumstàncies especials de l'any 1742, durant el segle XVIII la comunitat de la Cova sempre fou la més modesta en nombre de jesuïtes residents. Durant els primers set anys, l'únic membre permanent fou el primer prefecte de l'espai, el pare Jacint Sardeny que inicialment compartí la residència amb el germà coadjutor Josep Gelat fins l'any 1728. Amb la marxa de Gelat arribaren els germans Antoni Miralles, Juan Bautista Salanueva i Esteve Magrinyà.⁷²⁷ Els dos darrers hi serien fins a mitjans de la dècada de 1730, dedicant-se a l'atenció dels afers domèstics de la casa i a l'assistència del pare prefecte. Tant ells com Miralles conformarien la comunitat de la Cova durant del plet amb els veïns framenors del convent de Sant Bartomeu. Amb l'arribada del nou prefecte Jordi Torres el setembre de 1731, el nombre de jesuïtes de la Cova ascendí a quatre, mantenint-se així fins l'any 1740.⁷²⁸

La segona meitat de la dècada veié l'arribada d'un altre dels residents que més temps passà en aquesta comunitat, el germà coadjutor Antoni Nolla, de Riudecanyes.⁷²⁹ Segons els catàlegs, Nolla sempre es dedicà a l'atenció d'afers domèstics, mentre que Sardeny combinava les tasques d'admonitor, sagristà i director de les meditacions dels

⁷²⁶ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [20-07-1757].

⁷²⁷ ARSI, Aragonia 15, f. 285r [1731].

⁷²⁸ ARSI, Aragonia 15, f. 302v [1732].

⁷²⁹ ARSI, Aragonia 15, f. 324v [1736].

germans coadjutors. L'estiu de 1735 arribà el primer pare que deixaria de ser prefecte per intitular-se "superior" de la Cova de Sant Ignasi, Francesc Kies de Barcelona, i que es mantindria al càrrec fins l'any 1741.

Amb l'inici del superiorat del pare olotí Bernat Bolós l'abril de 1741 –que durà fins el mes de desembre de 1753–, la Cova encetà la seva dècada de major plenitud, amb l'establiment del noviciat per les Índies, el tancament de bona part dels plets que la comunitat arrossegava des de mitjans de la dècada de 1730, l'acabament de la casa de la residència i l'inici de les obres de l'Avantcova i de la futura església. Durant tot aquest període, a més del superior Bolós conformaren la columna vertebral de la comunitat els ja esmentats Sardeny, Nolla i, a partir de 1747, el pare Ignasi Bolós que ja havia estat al professor, consultor, ministre i prefecte de les congregacions marianes del Col·legi de Sant Ignasi entre 1731 i 1733.⁷³⁰

L'estructura de la comunitat no es modificà substancialment fins l'any 1753, quan s'instal·laren a la Cova un nou superior, el pare Joan Mestre, i tres nous membres que hi residirien fins l'expulsió. Aquests tres integrants foren el pare Magí Claramunt, d'edat avançada, i els germans coadjutors Francesc Magrinyà i Gaspar Sevè.⁷³¹ L'arribada de Magrinyà i Sevè no fou pas casual sinó que respongué a les immediates necessitats del moment, causades principalment per la construcció de l'església i per l'augment dels visitants usuals a la Cova amb l'establiment del juniorat al Col·legi. El primer és qualificat com a fuster i ebenista, mentre que el segon ho és com a porter i sagristà. Els anys següents, la composició permanent de la residència no canvià de manera substancial. Els darrers superiors de la Cova durant el segle XVIII foren els pares Joan Surià (1758-1760), Miquel Sabater (1760-1763) i Fèlix Montagut (1763-1766). L'últim superior fou Tomàs Prats que es traslladà del Col·legi a la Cova pocs mesos abans de l'expulsió (1766-1767).

El fet d'estar relativament apartada del Col·legi i de la Ciutat, així com la petitesa de la comunitat, feia córrer el perill que s'acabés relaxant la rigorosa disciplina que s'havia d'aplicar a tots els col·legis, residències i cases de la Companyia. Per tal de mitigar aquests possibles mals, el pare provincial Vicente Juan disposà ja el 1732 que s'aconseguís un despertador per observar correctament les hores. Fins llavors, havia sigut el pare Sardeny qui despertava els seus companys. Per què aquesta carregosa tasca

⁷³⁰ ARSI, Aragonia 15, f. 418r [1747].

⁷³¹ ARSI, Aragonia 14, f. 249v-250r [1753].

no quedés en mans d'un dels pocs administradors espirituals, Vicente Juan ordenà «que quanto antes mande hacer un despertador, paraque puesto en el aposento del Hermano que tiene este oficio, le despierte a su hora y pueda éste despertar a los demás de su casa». ⁷³²

Així mateix, les crides i apel·lacions a practicar bé els Exercicis Espirituals, a ser escrupolosos amb la puntualitat i els oficis, i a mantenir i fer créixer «el fervor, el espíritu y la observancia» de la casa són temes molt comuns, repetint-se pràcticament a tots els informes de visites dels pares provincials. ⁷³³ Precisament, un dels aspectes que acostuma a tenir gran presència en aquestes relacions és el que té a veure amb l'acompanyament espiritual i la formació dels germans coadjutors més joves. En aquests casos, la curtedat de la comunitat de la Cova permetia que tots els seus membres poguessin participar comunament d'aquestes formacions. Ho expressava de manera molt il·lustrativa el provincial Pedro Sancho l'any 1761:

«No obstante, no puedo dejar de encargar al Padre Superior zele mucho la puntualidad en los Ejercicios Espirituales, tocando a ellos a las horas señaladas y que a los Hermanos Coadjutores se expliquen los Puntos de la Meditación y se hagan las Pláticas de la Doctrina.

Obsérvese sin falta lo que acerca de los Casos Morales en Casas de tan corto número de sujetos como esta está mandado de Roma, y es que un día de cada semana se junten todos los Padres en el lugar que al Padre Superior le pareciere y en algún buen Autor o Suma Moral se lean algunos puntos de los más necesarios para la Administración del Sacramento de la Penitencia sobre los cuales podrá el que quisiere proponer algunas dudas o dificultades que le ocurrieren, y de este modo se tendrá una Conferencia muy útil y provechosa». ⁷³⁴

Més enllà de la seva formació espiritual, els germans coadjutors havien de dur a terme diverses tasques diàries que eren bàsiques pel funcionament de la casa de la Cova. En algunes ocasions, ambdues missions entraven en conflicte, provocant desagradables conseqüències. A causa de la ja descrita norma de no poder sortir sols de les clausures, quan els pares anaven a la ciutat es feien acompanyar d'aquests coadjutors. Per això, si el germà acompanyant era l'encarregat de les tasques domèstiques o de la cuina, aquestes sortides podien fer que no acabessin arribant a temps a la residència per tenir

⁷³² AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

⁷³³ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Residencia de la Santa Cueva de Nro. P. San Ignacio en Manresa hecha por el P. Tomás Juste, Provincial, s/f, [24-10-1744].

⁷³⁴ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Pedro Sancho, Provincial, s/f [01-11-1761].

preparats els àpats a les hores convingudes. Per aquesta raó, el pare provincial José Andosilla l'any 1748 ordenà que:

*«Quando se salgan de casa con compañero, es preciso que si el compañero tuviere a su cargo la cocina que el Padre a quien acompañare vuelva a casa media hora antes de letanías, paraque de esta suerte pueda el Hermano componer las cosas paraque la comunidad esté bien asistida y a su hora».*⁷³⁵

Per altra banda, però seguint amb l'ordenament dels àpats de la residència, el pare Vicente Juan, l'any 1732 disposà que:

*«En el Refectorio, dispóngase las mesas al modo común de los demás refectorios nuestros, y léase al tiempo de comer el Martyrologio. Y si hubiere algún muchacho en casa capaz de leer algún capítulo de un libro espiritual antes del Martyrologio. Y en tocar a comer y cenar procuren conformarse en esta Residencia con el Colegio, como también la distribución del tiempo para otros ejercicios, porque no cause alguna disonancia en la Ciudad, lo contrario, como ya estaba ordenado en la otra visita».*⁷³⁶

La pràctica de la lectura durant els àpats havia sigut un element propi i comú de les comunitats monàstiques des de l'època medieval.⁷³⁷ Ja des de les primeres comunitats jesuïtes del segle XVI, el refetor era l'espai on es solien llegir les cartes ànnes i quadrimestrals enviades des de la direcció de la Companyia.⁷³⁸ Amb tot, les dinàmiques pròpies d'una comunitat petita, separada i encarregada de tenir cura i atenció de nombrosos pelegrins i visitants podrien motivar que el rigorós horari comunitari que ordenava el dia a dia d'una casa jesuïta no s'acabés observant. Així doncs, disset anys després, el provincial Gabriel Juan constatà en la seva primera visita que aquesta norma no s'observava de manera prou diligent:

*«Renuevo este orden, encargando muy de veras al Padre Superior disponga que algún Hermano lea a la mesa, o quando esto no se pueda, que lea el muchacho que sirve en la Sacristía, como se haze en otras partes. Y con igual seriedad encargo que ningún mes se dexen de leer las Reglas, en lo que he sabido ha avido mucha omisión de muchos años a esta parte».*⁷³⁹

⁷³⁵AHSIC, AC, OB 91, Visita de la Santa Cueva de Nuestro Padre San Ignacio de Manresa hecha por el Padre Andrés García de comisión del Padre Joseph Andosilla, Provincial, s/f [18-06-1748].

⁷³⁶AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el P. Vicente Juan, Provincial, s/f, [07-08-1732].

⁷³⁷ABAD ZARDOYA, C. "Cocinas y refectorios en el monasterio medieval. Formas, usos y dotaciones" a GARCÍA DE CORTÁZAR i TEJA, R. (Coord), *El ritmo cotidiano de la vida en el monasterio medieval*, Aguilar de Campoo: Fundación Santa María la Real, Centro de Estudios del Románico, 2015, pp. 245-284.

⁷³⁸NELLES, P. "Chancillería en colegio: la producción y circulación de papeles jesuitas en el siglo XVI" a *Cuadernos de Historia Moderna*, Anejo XIII, 2014, p. 68.

⁷³⁹AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, s/f [18-10-1749].

Per altra banda, aquest tipus de recordatoris també es feien per altres aspectes més rellevants, com ho foren la gestió de la comunitat i de les seves rendes. Com ja s'ha apuntat en epígrafs anteriors, la intensa campanya d'adquisició de censals, rendes i baronies empresa pel pare Jacint Sardeny durant la dècada de 1720 despertà ràpidament els recels dels pares provincials. Aquest fet motivà que el pare provincial Miguel Gerónimo Monreal prohibís efectuar qualsevol compra o venda d'aquestes característiques sense la seva autorització expressa, a més de que:

*«Ordeno al Padre Administrador que cada seis meses, que serán por el junio y por el diciembre, presente al Padre Rector los libros de gasto y recibo; y los demás pertenecientes al gobierno de la Casa y Santa Cueva y de sus haciendas y averes, y dependencias; para que dicho Padre Rector los vea y examine y después escriba el mismo al Padre Provincial el estado de todo lo sobredicho».*⁷⁴⁰

Malgrat aquestes disposicions i les reiteracions fetes pels successors de Monreal, trenta anys més tard els incompliments en la presentació dels comptes de la Cova seguien sent molt comuns:

*«Ha avido mucha omisión y descuido en tenerse la Consulta de Cuentas del Recibo y Gasto y también la de executione y en leerse en esta, como también de quando en quando a la Comunidad, algunas de las Visitas antecedentes, [...]. Buelvo a repetir lo mesmo y encargo muy seriamente la observancia de este orden. Y ordeno al Padre Admonitor que cada tres meses me escriba sin falta, si eso se practica o no para que yo pueda instar la ejecución de cosa tan importante».*⁷⁴¹

També s'intentaren prendre diligències per unificar tots els documents generats per la gestió comunitat en un únic espai, fet que en milloraria i facilitaria els tràmits de fiscalització. El provincial Jaume Dou fou un dels que mostrà major interès en aquest àmbit. En la mateixa visita de 1757, Dou ordenà al pare superior Joan Mestre que designés una habitació de la residència per establir-hi un arxiu propi: «Y para ordenes y componer el archivo pueden sacar un exemplar del Methodo y orden que ha de tener el Archivo, imbiandole buscar al Colegio de Barcelona o Girona».

Més enllà de la creació de l'arxiu de la casa, el provincial també encarregà una altra important missió al superior Mestre:

«Assimismo, ordeno que se forme libro de la Historia de esta Residencia empezando desde el año en que la compañía compró el terreno y empezó a cuidar de la Santa Cueva. Para esto, los

⁷⁴⁰ AHSIC, AC, OB 91, Visita 1ª de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el P. Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, s/f, [05-06-1727].

⁷⁴¹ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, s/f [?-01-1752].

*libros del Colegio suministrarán las noticias. Como también encargo con todas ventajas al Padre Superior haga venir del Tribunal de Barcelona un edicto, en que estén por extenso las Constituciones de Nuestro Oficio, para leerse el viernes después de la octava de la Assumpción de la Virgen Nuestra Señora».*⁷⁴²

Malauradament, sembla que aquestes darreres diligències no es pogueren practicar abans de l'expulsió de la Companyia. Tot i així, bona part de la documentació emprada en l'elaboració del present treball prové, precisament, d'aquest primitiu arxiu de la Cova. Amb el temps, aquests fons s'acabaren traslladant a la ciutat de Barcelona, on s'ajuntaren amb els de la resta de col·legis i cases de la província jesuítica d'Aragó que a dia d'avui es troben a l'AHSIC.

Finalment, és important apuntar que la Cova també va ser un espai on s'hi traslladaren alguns membres de la Companyia que, o bé per la seva edat o per les seves condicions mentals, no podien seguir exercint les seves funcions arreu. Un clar exemple d'aquesta dinàmica fou el pare Magí Claramunt, nascut a l'Arboç. Claramunt havia sigut professor d'estudis inferiors del Col·legi a principis de les dècades de 1730 i de 1740, dirigint també les meditacions dels coadjutors i fent de confessor a la capella de Santa Llúcia.⁷⁴³ Després de deixar Manresa durant onze anys, a finals de 1753 arribà a la Cova on fou identificat amb el qualificatiu de *Demens*, i s'hi estigué fins la desaparició de la comunitat l'any 1767.⁷⁴⁴

El pare Sardeny, decidit a no separar-se de la Cova, també optà per passar els darrers anys de la seva vida a la residència, exercint de prefecte espiritual i consultor del superior fins l'any 1758, quan ja es fa constar que es troba feble de salut.⁷⁴⁵ El primer prefecte de la Cova de Sant Ignasi morí l'any 1760 a l'esmentada residència de la Cova havent arribat a l'edat de 90 anys. El llegat que deixà a la seva comunitat, a la ciutat de Manresa i a la pròpia Companyia de Jesús no passà desapercebut ni pels seus contemporanis ni per els seus successors. Més enllà de les elogioses paraules escrites el mateix any del seu finiment pel pare superior de la Cova Miquel Sabater al pare rector del col·legi d'Ontinyent i que foren parcialment transcrites per Jaume Nonell, la seva arribada a la norantena fou l'únic element sobre la Cova que figura a la carta ànnua de

⁷⁴² *Ibíd*em

⁷⁴³ ARSI, Aragonia 15, f. 302v [1733], f. 371r [1740].

⁷⁴⁴ ARSI, Aragonia 14, f. 249v [1753]; ARSI, Aragonia 17, p. 28 [1766].

⁷⁴⁵ ARSI, Aragonia 14, f. 320v [1757]. RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 94.

l'any 1760.⁷⁴⁶ Valguin les paraules allà escrites com un testimoni de l'obra en vida del pare Sardeny:

*«E vivis sublatus est Pater Hyacinthus Sardeny nonagenarius, rei spiritualis adiutor. Huic domicilio prepositus a Pater Francisco Sierra, Provincia Visitatore, nullum non movit lapidem, ut speculam domui nostra adiacentem, et Ignatii hospitio, et lachrismis consecratam elegantissime exornaret. Imo et nova Ecclesia amplitudo et domiciliu redditus non exigui ipsius labori et industria magna ex parte accepta referuntur».*⁷⁴⁷

Els Col·legi de Sant Ignasi i els seus estudiants il·lustres

Per bé que Cova fou l'espai més visitat per seglars i que més devoció despertà a la ciutat durant el Set-cents, el Col·legi de Sant Ignasi continua essent el centre de poder i direcció de la comunitat jesuïta manresana.

Atès que la seva fundació es remunta gairebé cent anys abans que l'establiment definitiu de la primera residència de la Cova, es pot constatar la notable estabilitat dels nombres en que es movia la seva població, mantenint-se des de mitjans del Sis-cents fins a finals de la dècada de 1740 a l'entorn dels 10 membres, amb màxims puntuals de 13 jesuïtes en anys com 1728 o 1743.⁷⁴⁸

Entre 1692 i 1728 es donaren nou períodes de rectorat amb vuit pares rectors diferents. Aquests foren els pares Gerard Morcillo (1692-1696), Josep Picalqués (1697-1703), Josep Quintana (1703-1708), Jordi Torres de Bages i Narcís Lliura (1709-?), novament Josep Quintana (?-1719), Pau Roca (1719-1722), Ignasi March (1722-1725), Jordi Torres (1725-1728).⁷⁴⁹ Malauradament desconeixem com es vertebrà el canvi de poder existent entre els anys 1709 i 1719 a causa de la dispersió documental provocada per la Guerra de Successió.

⁷⁴⁶ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 106-107, n. 1.

⁷⁴⁷ «El pare Jacint Sardeny, assistent espiritual es troba viu a l'edat de noranta anys. Durant el provincialat del pare Francisco Sierra s'encarregà de bastir i ampliar la torre que s'alça al costat de la nostra residència i embellí elegantíssimament l'espai que Sant Ignasi consagrà amb les seves llàgrimes. La mida i presència de la nova església es deuen no en poca mesura a les importants rendes assolides per la seva indústria i treballs». Traducció de l'autor. ARSI, Aragonia 26, ff. 117v [1760].

⁷⁴⁸ ARSI, Aragonia 15, ff. 259r i 268r [1728]; ARSI, Aragonia 14, f. 101r [1743]. RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 97. És molt probable que l'esmentat Jordi Torres de Bages, localitzat com a rector per Ignasi Bajona l'any 1708, fos el mateix pare Jordi Torres d'origen manresà que fou rector entre 1725 i 1728.

⁷⁴⁹ ARSI, Aragonia 12, f. 217v [1693], f. 276r [1696], f. 331r [1700]; ARSI, Aragonia 13, f. 19v [1705], f. 122v [1723]; ARSI, Aragonia 15, f. 226 [1720], f. 249v [1726], ff. 268r [1728]. BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 289.

Entre 1728 i 1742 es combinaren els rectorats del pare barceloní Francesc Juyol (1728-1732) i (1735-1742) amb un interludi de tres anys on la direcció del Col·legi quedà en mans del manresà Miquel Pardines (1732-1735).⁷⁵⁰

Més enllà dels pares que dirigiren el Col·legi, en aquestes primeres dècades del segle també passaren per la comunitat altres jesuïtes de vital importància pel bon desenvolupament de totes les tasques empreses des del Col·legi. Un d'ells fou el pare barceloní Joan Pau Bofill, que ja es trobava a Manresa l'any 1690 i s'hi estigué fins el 1728, exercint com a professor, consultor del rector, prefecte de la congregació dels estudiats de la Bona Mort, catequista i director de les meditacions dels germans, actuant també com a curador dels malalts i presos de la ciutat.⁷⁵¹

Coincidint amb l'inici de la Guerra de Successió, arribà al Col·legi com a membre efectiu de la Companyia el manresà Ignasi Mollet, el segon jesuïta que més anys passà a la ciutat, només per darrere de Jacint Sardeny. Mollet s'encarregà de les mateixes tasques que havia dut a terme Joan Pau Bofill, sumant-hi la cura de les congregacions marianes de seglars, l'atenció dels casos espirituals i de consciència, així com l'organització de la biblioteca i l'arxiu de la comunitat.⁷⁵² S'estigué a Manresa fins l'any 1748.⁷⁵³

Acabada la guerra, germà coadjutor Josep Mir de Constantí s'instal·là al Col·legi el 1717, i fins l'any 1737 s'encarregà de gestionar el rebost de la comunitat i el conreu de les diferents terres i horts del Col·legi que no s'havien arrendat a tercers.⁷⁵⁴ Així mateix, l'any 1723 el germà aragonès Bartolomé Báguena començà a actuar com a sastre i curador dels vestits del Col·legi, duent a terme aquesta activitat fins l'any 1736.⁷⁵⁵

Un altre dels pares que més estigueren a Manresa durant la dècada de 1730, fou el barceloní Francesc Gavarró, que a partir del 1731 s'encarregà de les congregacions marianes de seglars i d'estudiants, inicialment combinant-ho amb la formació dels

⁷⁵⁰ ARSI, Aragonia 15, f. 268r [1728], 302v [1733], f. 324v [1735]; ARSI, Aragonia 14, f. 101r [1743].

⁷⁵¹ ARSI, Aragonia 12, f. 214r [1690]; ARSI, Aragonia 15, f. 259r [1728].

⁷⁵² ARSI, Aragonia 13, f. 20r [1705]; ARSI, Aragonia 14, f. 101r [1743]; ARSI, Aragonia 15, f. 302v [1733].

⁷⁵³ ARSI, Aragonia 15, f. 428r [1748].

⁷⁵⁴ ARSI, Aragonia 13, f. 71v [1717] i f. 418v [1737].

⁷⁵⁵ ARSI, Aragonia 13, f. 123r [1723]; ARSI, Aragonia 15, f. 302v [1736]

germans coadjutors i amb l'atenció de presos i malalts.⁷⁵⁶ Amb l'arribada dels anys 1740, passà a encarregar-se de la biblioteca del Col·legi fins l'any 1748.⁷⁵⁷

A partir de l'any 1742 es succeïren els rectorats dels pares Joan Mestre (1743-1746) i Jacint Torres (1746-1749).⁷⁵⁸ Amb tot, els autèntics canvis dins la comunitat permanent del Col·legi arribaren a partir de l'any 1749, quan acabà esdevenint un pol d'atracció de joves júnior jesuïtes que la feren créixer ostensiblement.⁷⁵⁹

Precisament a l'any 1749 es trobaven al Col·legi 10 d'aquests escolars. Tot i que el 1750 només en foren quatre, el 1751 tornaren a ser 10, pujant a 11 l'any següent i assolint la xifra més alta de la dècada l'any 1753, amb 20 joves. El 1754 tornaren a ser-ne 10, pujant a 12 el 1755 i tornant a 10 els anys 1756 i 1757, per acabar el 1758 amb 11. De la immensa majoria d'ells no se'n esmenta l'origen, però dels que sí que coneixem, tots provenien de territoris dins la província jesuítica d'Aragó o de llocs que havien format part de l'antiga Corona d'Aragó, com Palerm.⁷⁶⁰

El reforç logístic necessari que feu possible l'assumpció d'un creixement tan substancial de la comunitat del Col·legi es materialitzà en el trio de germans coadjutors conformat pels manresans Bonaventura Puig i Esteve Trulls i el tarragoní Joaquim Argenter. Bonaventura Puig prengué el relleu de Bartolomé Báguena com a sastre del Col·legi, Esteve Trulls actuà com a porter i sagristà, mentre que Joaquim Argenter es dedicà a diverses tasques d'afers domèstics.⁷⁶¹ Ells conformaren la base administrativa de la comunitat pràcticament fins l'expulsió de la Companyia. De manera puntual, i en bona mesura mercès a les necessitats generades pels júnior, fou vital que arribessin germans especialistes que poguessin dur a terme tasques comunes a major escala. Un exemple clar d'aquesta fou l'estada de tres anys que va fer a Manresa el germà coadjutor Joan Nebot d'Organyà, que actuà com a cap de cuina i encarregat del rebost del Col·legi.⁷⁶²

⁷⁵⁶ ARSI, Aragonia 15, f. 285r [1731]; ARSI, Aragonia 13, f. 418v [1737].

⁷⁵⁷ ARSI, Aragonia 15, f. 428r [1748].

⁷⁵⁸ ARSI, Aragonia 15, f. 381r [1743], 417v [1747], 441v [1750].

⁷⁵⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 98-99.

⁷⁶⁰ Dades extretes dels catàlegs provincials presents a ARSI, Aragonia 14; ARSI, Aragonia 15 i ARSI, Aragonia 16.

⁷⁶¹ ARSI, Aragonia 15, f. 371r [1741], f. 381r [1742]; ARSI, Aragonia 14, f. 233v [1753].

⁷⁶² ARSI, Aragonia 16, p. 37 [1754].

Un dels joves que arribà a Manresa l'any 1755 fou ni més ni menys que Juan Dinsdale, que acabà formant part del cos professoral del Col·legi entre 1765 i 1767, encarregant-se de la biblioteca i arxiu de la comunitat, a més de fer catequesi pública a la ciutat.⁷⁶³

A part de Dinsdale, el cos professoral de les darreres dècades del Col·legi tingué dos altres grans referents, els pares Juan Botafogo i Francesc Artigas. Botafogo s'encarregà de la catequesi i la direcció espiritual dels germans mentre tenia cura dels presos i dels malalts i actuava com a prefecte de salut i de les congregacions marianes dels seglars.⁷⁶⁴ Per altra banda, Artigas feia de confessor a Santa Llúcia i de prefecte de la congregació de la bona Mort, a més de tenir cura dels malalts.⁷⁶⁵

Finalment, tal i com també succeïa a la Cova, alguns dels membres més estables i longeus de la comunitat decidiren quedar-se a l'espai tot i que la seva edat no els permetés continuar amb les seves tasques diàries. En aquest cas, l'exemple més clar és el del germà coadjutor d'origen manresà Francesc Guixó, que després d'haver sigut porter i sagristà del Col·legi les primeres dècades del Set-cents, apareix per darrera vegada al catàleg de l'any 1733 qualificat com a *Senex*.

Els joves il·lustres del Col·legi

Durant els deu anys en que Manresa es convertí en un espai de trànsit de joves jesuïtes d'arreu de la província d'Aragó, passaren per la ciutat alguns individus que, amb el pas del temps, acabarien esdevenint membres molt notables de la Companyia de Jesús. El cas més citat d'aquesta circumstància és el de l'aragonès José María Pignatelli (1737-1811).⁷⁶⁶ El 1755, el jove Pignatelli arribà a Manresa amb 19 anys d'edat provinent del noviciat de Tarragona i passà només un any al Col·legi.⁷⁶⁷ Segons l'extensa biografia de tres volums que Jaume Nonell li dedicà, Pignatelli aprofità la seva estada a Manresa per estudiar i aprofundir els seus coneixements de grec clàssic i dels autors més importants que escrigueren en aquesta llengua.⁷⁶⁸ Per altra banda, ja semblava mostrar una actitud diligent, capacitats de lideratge i gust per l'ordre, arribant a desactivar alguns conats de revolta dels altres joves júnior que també residien a Manresa. Segons Nonell, en una

⁷⁶³ ARSI, Aragonia 16, p. 32 [1755]; ARSI, Aragonia 17, p. 28 [1765-1766].

⁷⁶⁴ ARSI, Aragonia 16, p. 36 [1754]; ARSI, Aragonia 17, p. 26 [1762].

⁷⁶⁵ ARSI, Aragonia 17, p. 27 [1766-1767].

⁷⁶⁶ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, p. 115; SEGARRA I PIJUAN, J. *Manresa i Sant Ignasi...* p. 161; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 98-99.

⁷⁶⁷ ARSI, Aragonia 16, p. 25 [1756]. ASTORGANO ABAJO, A. "San José Pignatelli (1735-1811) y Vicente Requeno (1743-1811), socios de la Academia Clementina" a *Cuadernos Dieciochistas*, Núm. 7, 2006, p. 261.

⁷⁶⁸ NONELL, J. *El V. P. José Pignatelli y la Compañía de Jesús en su extinción y restablecimiento*, Vol. I, Manresa: Imprenta de San José, 1893, p.83; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 99.

ocasió en que es distribuïren entre els joves «unas camisas de tela burda y áspera, que despedía cierto mal olor y causava alguna molestia al cuerpo», Pignatelli intervingué per evitar que les queixes dels seus companys acabessin pujant de to.⁷⁶⁹ De ben segur que el germà manresà Bonaventura Puig, sastre de la comunitat, li agraií profundament la seva mediació.

A més a més, s'aplicà notablement en múltiples obres espirituals a la ciutat, i «para este fin se dedicó a aprender el catalán con toda la perfección que pudo, por ser el único lenguaje que entendía el pueblo y el que le ponía en disposición de comunicarse con él».⁷⁷⁰ Tal i com recull Francesc Riera, fent-se eco de les obres de Nonell, la impressió que deixà Pignatelli a Manresa fou molt important. Algunes de les amistats que el jesuïta feu a la ciutat fins i tot s'hi mantindrien en contacte durant el penós exili italià que van patir els membres de la Companyia.⁷⁷¹ Fou precisament durant aquest exili italià quan José María Pignatelli acabà erigint-se en la figura aglutinadora de bona part dels jesuïtes expulsats i convertint-se en el principal promotor de la restauració i retorn de la Companyia.

Amb tot, és important constatar que José María no fou pas l'únic membre de la seva família que passà pel Col·legi de Sant Ignasi a la dècada de 1750. Dos anys més tard, arribà a Manresa el seu germà, Nicolás Pignatelli.⁷⁷² Nicolàs també fou expulsat dels dominis de Carles III l'any 1767 i acabà tenint una turbulenta existència per diversos principats italians, patint empresonaments per la seva vida libidinosa i els seus deutes de joc. Morí a Venècia el 1804 després de deixar Ferrara per l'avanç de les tropes de Napoleó Bonaparte.⁷⁷³

A banda dels Pignatelli, el Col·legi manresà també acollí dos altres germans de gran importància acadèmica i cultural dins la Companyia de Jesús i l'espiritualitat jesuïta, els napolitans de família catalana Josep Antoni Masdéu i de Montero (1739-1810) i Baltasar Masdéu i de Montero (1741-1820).⁷⁷⁴

⁷⁶⁹ NONELL, J. *El V. P. José Pignatelli...* p. 84

⁷⁷⁰ *Ibidem*, p. 85.

⁷⁷¹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 99.

⁷⁷² ARSI, Aragonia 14, f. 320r [1758].

⁷⁷³ ASTORGANO ABAJO, A. "San José Pignatelli (1735-1811)...", p. 262.

⁷⁷⁴ ARSI, Aragonia 16, p. 25 [1576]; ARSI, Aragonia 14, f. 320r [1758]. Un tercer germà, Joan Francesc Masdéu (1744-1817), va fer el noviciat a Tarragona i l'expulsió el trobà a Gandia, estudiant el tercer any de teologia. GARCÍA CÁRCEL, R. "El pensamiento del padre Juan Francisco Masdeu entre los jesuitas expulsados" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión,*

El primer a passar per Manresa fou Josep Antoni, que passà el mateix curs a Manresa que José Antonio Pignatelli, abans d'estudiar tres anys de filosofia a Calatayud i dirigir-se a les Índies per ensenyar al col·legi de Popayán, a la província de Quito.⁷⁷⁵ Josep Antoni és principalment recordat pels seus tractats teològics, escrits després de l'expulsió de la Companyia en el seu exili italià.⁷⁷⁶

Per altra banda, el seu germà Baltasar arribà a Manresa l'any 1758, tres anys després que entrés a la Companyia. Segons escrigué Miquel Batllori sobre l'estada del petit dels Masdéu a Manresa:

«[...], siendo rector el Padre Jacinto Torres, y profesor el Padre Ignacio Bolós. Difícil es precisar qué grado de cultura literaria alcanzaría Baltasar Masdeu en estos tres años de estudios de letras. no parece que el Padre Bolós se distinguiese ni como literato ni como humanista, pero el lenguaje latino de las obras filosóficas del Padre Baltasar, si no elegante, correcto, nos permite sospechar que habría ya llegado hasta Manresa aquel renovador espíritu de pureza clásica -un tanto neoclásica, sin duda- que un grupo de jesuitas jóvenes había hecho florecer hacia mitad de siglo en todas las regiones de la antigua confederación catalano-aragonesa que formaban la provincia llamada de Aragón: basta recordar al catalán Luciano Gallissà, al mallorquín Bartolomé Pou, al valenciano Tomas Serrano y al aragonés Blas Larraz.»⁷⁷⁷

Baltasar Masdéu és conegut pels seus estudis i obres filosòfiques i escolàstiques, publicades i elaborades després d'haver cursat estudis a Cervera i a diverses universitats italianes. Unes obres emmarcades en una corrent de pensament escolàstic de base suarista però notablement eclèctic, molt propi dels pensadors jesuïtes europeus de mitjans del segle XVIII.⁷⁷⁸

Més enllà d'aquest dos parells de germans, també és important notar que l'any 1759 també passà pel Col·legi de Manresa a estudiar humanitats el filòsof, estudiós i crític històric i artístic aragonès Vicente Requeno y Vives (1743-1811).⁷⁷⁹

política y educación (siglos XVI-XVIII), Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1751-1766.

⁷⁷⁵ BATLLORI, M. "Baltasar Masdeu y el neoescolasticismo italiano" a *Analecta sacra tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, Núm. 15, 1942, p. 243.

⁷⁷⁶ MCMAHON, T. J. "Joseph Anthony Masdeu, S.J. a Distant Herald of the Aeterni Patris?: Introductory Note." a *Theological Studies* Vol. 3, Núm. 2, 1942, p. 163-188.

⁷⁷⁷ BATLLORI, M. "Baltasar Masdeu y el neoescolasticismo...", p. 245.

⁷⁷⁸ CANALS VIDAL, F. *La tradición catalana...*, pp. 141-145; BATLLORI, M. "Baltasar Masdeu y el neoescolasticismo...", p. 245.

⁷⁷⁹ ASTORGANO ABAJO, A. "Perfil bio-bibliográfico del abate Requeno (1743-1811)" a ASTORGANO ABAJO, A. (coord.), *Vicente Requeno (1743-1811): Jesuita y restaurador del mundo grecolatino*, Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2012, pp. 27. Vegeu també MARTÍNEZ TORNERO, C. A. "Origen y destino del noviciado...", p. 79.

El Col·legi i la ciutat

Pel que fa a les accions de la comunitat del Col·legi de Sant Ignasi a la ciutat, la carta ànnua de l'any 1754 descriu de manera bastant detallada algunes de les pràctiques i obres de devoció practicades pels jesuïtes durant aquell curs.⁷⁸⁰ Aquell any, el Col·legi acollia deu joves germans que es trobaven fent el juniorat.⁷⁸¹ El pare Francesc Rou es trobava en el primer any del seu rectorat, mentre que els pares Francesc Perera, Joan Botafogo, Bernat Bolós, Josep Sellés, Josep Bosch i Josep Santaló conformaven el cos professoral i de direcció espiritual.

Segons l'esmentada carta ànnua, la societat manresana es trobava enormement agraïda per les tasques empreses pels pares de la Companyia, que a més de les classes de retòrica i gramàtica també comprenien les catequesis a la plaça pública, els sermons setmanals que també es feien al carrer i les contínues confessions que s'oïen tant a la capella de Sant Llúcia com a la mateixa ciutat.⁷⁸² A més a més, cada any els fidels acuden a la capella del Rapte per celebrar la festivitat de Sant Ignasi.

Com ja s'ha esmentat durant la descripció de la comunitat, a la mateixa capella s'hi havia fundat dues congregacions de fidels seglars, una dedicada a al Sagrat Cor de Jesús i l'altra a la Immaculada Concepció. També n'existia una tercera només d'estudiants sota l'advocació de la Bona Mort. El pare manresà Francesc Perera era l'encarregat de coordinar aquesta darrera congregació, a més de les seves tasques com a catequista a la plaça pública i corrector de les faltes del menjador. La coordinació de les dues primeres requeia en el pare lleidatà Joan Botafogo, que a més actuava com a prefecte de la salut del Col·legi, visitador de pobres i presos i catequista dels germans.⁷⁸³

⁷⁸⁰ ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754].

⁷⁸¹ ARSI, Aragonia 16, p. 36-37 [1754]. Una interessant aproximació a la religiositat popular del període a BADA ELIAS, J. "La vida religiosa a Catalunya a l'època de Carles III" a *Pedralbes: revista d'història moderna*, Núm. 8, 1988, pp. 459-477.

⁷⁸² «In quo prater assiduas fidelium confessiones tum ex urbe. Maximo huic etiam Minorisa in Societatem amoris respondet Nostris diligenter omnibus suis ministeriis et Christiana Charitatis officiis. Nam Juventutem non litteris tantum sed virtutibus etiam institutum e Nostris duo, quibus Grammatices sunt Schola, Rhethorisque comissa. Hi etiam in foro Civitatis publico Catechisim explicant, et sacram ad frequentem satis populum concionem habent singulis totius anni Dominicis». ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754].

⁷⁸³ «Duo in nostro templo vigent Fidelium sodalitia, alterum Sacratíssimi Jesu Christi Cordis et sine labe concepta Virginis; alterum vero sub Bona Mortis titulo. Et illius Sodales publicum Nosocomium inuisunt quarta cuiusque mensis Dominica et plurima idigenus alia pietatis exercitia im utroque fiunt Sodalitio. Octiduucalensis Protopater Nostris Raptus celebratur quotannis in ipsius sacello, ubi cum sipritualia fidelibus exercita tradantur, maximus animarum fructus percipitur». ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754]; ARSI, Aragonia 16, p. 36 [1734].

Havent patit una gran manca de pluges durant els primers mesos de l'any 1754 que havia arribat a escorxar la terra, la ciutat convingué amb el rector Francesc Rou que es fessin grans rogatives públiques, perquè, segons s'expressa literalment en la carta «Perquè és ben cregut pels locals que les nostres oracions i missions són les més valides per Déu d'entre totes les dels homes». I d'aquesta manera aplacar els mals que la sequera provocava als cultius.⁷⁸⁴

Finalment, aquell mateix any també s'havien practicat deu dies d'Exercicis Espirituals a l'església de Sant Miquel, en que cada dia, després d'una breu estona d'oració es feia un petit sermó als manresans que hi assistiren, per gran emolument de les ànimes i glòria de la nostra Companyia.⁷⁸⁵

És ben probable que aquest tipus de pràctiques descrites per l'any 1754 s'haguessin fet de manera recurrent per la comunitat del Col·legi durant les dècades precedents, i que se seguissin practicant fins l'expulsió de la Companyia. Els catàlegs deixen constància de l'existència de les congregacions de seglars almenys des de l'any 1725, essent dirigides en aquell moment pel també pare manresà Ignasi Mollet.⁷⁸⁶ El darrer esment de la congregació d'estudiants de la Bona Mort el trobem en l'últim catàleg disponible, el de 1766, sota la direcció del pare Francesc Artigas.⁷⁸⁷ Usualment, les dues congregacions de seglars, la de la Immaculada i la del Sagrat Cor es trobaven dirigides per pares nascuts a Manresa o que feia molts anys que eren a la ciutat, mentre que la de la Bona Mort, integrada principalment pels estudiants del Col·legi, requeia en mans d'un dels professors encarregats dels estudis inferiors, de la catequesi dels germans o de la correcció d'accents del menjador.

Més enllà de tot el que s'ha descrit fins ara, els pares de la Companyia també participaven de les pregaries comunes i compartides pel conjunt de les comunitats religioses manresanes quan l'ocasió ho reclamava. Les rogatives per les sequeres o els

⁷⁸⁴ « Anno 1754 cum longo pluvia defectu arida omnia terra dehisceret a Rectore nostro petit et facile impetravit hac Civitates ut quo die generales totius Urbis Deo Supplicationes decreverat, eodem Sacra Populum concione ad penitentiam ipse perduceret.

Hac enim est apud Indigenas Societatis opinio tantum apud Deum valere Nostrum preces et apud homines missiones, ut istorum animis ad panitentiam per Nostrorum quemquem, perductis in huius cemodi periculis statim sibi factum pluvia negotium judicent» ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754].

⁷⁸⁵ «Altea etiam e Nostris hoc eodem anno spiritualia exercitia traddit per decem omino dies in Ecclesia Sancti Michaelis Archangeli in quoru singulis post breve orationis spatium, brevem etia ad populum concionem de Novissimis habebat pari animarum emolumento ac Societatis nostre gloria». ARSI, Aragonia 26, ff. 93r-94r [1754].

⁷⁸⁶ ARSI, Aragonia 15, f. 242r [1725].

⁷⁸⁷ ARSI, Aragonia 17, p. 27 [1766].

Tedèums i lluminàries per celebrar les victòries militars o els naixements de prínceps i infants en són exemples que ja s'han descrit i són bastament coneguts.

A mitjans del segle XVIII, però, s'esdevingué un gran desastre natural a Lisboa que tingué enormes conseqüències al sud de la península Ibèrica i que colpí enormement la població de tot el continent europeu. Quan arribaren a Manresa les notícies del que havia succeït, es va fer imperatiu organitzar diverses grans pregàries col·lectives. El llibre de deliberacions del capítol de la Seu recollí amb gran detall tot el que s'esdevingué aquell novembre de 1755:

*«Lo mateix die [...] se llegí altre carta del retrodit Senyor Bisbe en que atenent lo Llastimós estrago i Lamentable ruhina que lo die 1. de 9bre 1755 causà lo espantós terremoto (mogut entre las 9 y 10 horas del matí) en Portugal y en moltas parts de la península de España, particularment las Andalusias, desgracias las més llastimosas y formidables de que se té memòria haver experimentat en estos Regnes ab tanta pèrdua de vides, assolament de Cases y devastació de Temples; pues la Ciutat de Lisboa de son fatal i dolorós ocàs ha quedat la mitat aterrada y la restant ab molt perillosa ruhina per restar molt consentida de tant crescut y durable temblor, havent ab lo assolament de Cases y parets deixat sepultadas las vides de un sens fi de Personas de totas clases haventse seguit sinó tant crescudas, a lo menos tant horrorosas desgracias en altres ciutats, vilas y llochs de Portugal y dels Confins de España y lo més temerós lo no poder esperar quedar libres de iguals o majors fatalitats que se amenasen per lo motiu de haverse experimentat y continuar en altres consecutius dies lo temblor occasina en moltas y diferents parts, Provincias y Regnes en unas y altres terres y mars lo Terremoto; essent la Província de Cathalunya la que per la Divina Clemència ha menos en España sentit y patit menos estrago, si bé en varias parts se conegué lo tremolor de la terra, ja en temples, ja en cases. Y lo més que se veu fou en dit dia 1 9bre alguns moviments extraordinaris en las aigües de alguns vivers i basses, y en algunas fonts, que las aigües se tornaran turbias y rojas per lo espay de 2 o 3 dies. Però gràcies al Senyor no se ha tingut per lo present notícia de haver-se aterrat algun edifici en tota la província».*⁷⁸⁸

A causa de de tot això i «quant just és per aplacar la Divina indignació» el bisbe Bartolomé Sarmentero (1693-1775) de Vic demanà que es fessin unes rogatives d'imploració públiques per tota la ciutat, dirigides des de la Seu i que les comunitats religioses de la ciutat les acompanyessin diàriament durant una setmana.⁷⁸⁹ Un cop acabades les rogatives, Sarmentero també manà que es celebrés un Tedéum «en acció de

⁷⁸⁸ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, s/f, 25-11-1755

⁷⁸⁹ Per les particularitats del govern episcopal del bisbe Sarmentero, vegeu l'il·lustratiu article BARNIOL I BOIXADER, F. "“Para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado.” La castellanització del bisbat de Vic durant el segle XVIII” a AUSA, Vol. 26, Núm. 174, 2014, pp. 1061-1092.

gràcies de havernos deslliurat de las llastimosas desgracias experimentades en altres Regnes y Provincias, esta de Catalunya». ⁷⁹⁰

Després de fer totes les preparacions des del capítol de la Seu, es dugueren a terme les diverses pregaries. El dia 30 de novembre la Seu inicià les prèdiques sobre el terratrèmol i la resta del culte es seguí «com se acostuma a fer en las rogatives de pluja». ⁷⁹¹ Iniciaren la rotació de les comunitats religioses els pares de Sant Domènec el dilluns, els carmelites el dimarts, els caputxins el dimecres, el dijous els pares de Sant Francesc de Paula, el divendres, finalment, els pares de la Companyia de Jesús, seguits el dissabte per les monges de Santa Clara i diumenge per les caputxines, fins les 4 de la tarda.

El culte ignasià i la ciutat

Més enllà de les diverses accions i pràctiques religioses empreses pels propis jesuïtes, a les dècades centrals del segle XVIII també es donen alguns fets que permeten seguir comprovant la importància del culte ignasià a la ciutat i les intenses devocions que la figura de Sant Ignasi seguia despertant en diferents individus i famílies manresanes.

La llàntia de la Cova de la família Soler

Un cas completament desconegut però molt il·lustratiu d'aquestes dinàmiques és el del blanquer i polvorer manresà Joan Baptista Soler, un dels homes econòmicament més benestants de la Manresa de la primera meitat del Set-cents. A més de dedicar-se al negoci del treball i la venda de pells, Joan Baptista Soler havia invertit en la puixant indústria sedera manresana a partir de 1733, assolint el mateix any el títol de veler de la ciutat i consolidant un important obrador que l'any 1745 comptava amb cinc telers i un ordidor. ⁷⁹²

Tal i com descrigué Llorenç Ferrer en el seu llibre dedicat a les transformacions econòmiques de la Catalunya central entre els segle XVIII i XIX, una ullada a l'inventari de béns que es feu després del traspàs de Soler l'any 1745 pot oferir una imatge clara de la potència econòmica aconseguida per aquest individu. A més de la seva casa principal al carrer Galceran Andreu de Manresa, amb l'obrador de seda, dos

⁷⁹⁰ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, s/f, 25-11-1755.

⁷⁹¹ *Ibidem*.

⁷⁹² FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya Central (segles XVIII-XIX)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2011, p. 59.

cellers i una petita botiga per la venda de vi, també posseïa tres cases més dins de la ciutat, situades a al mateix carrer de Galceran Andreu, a la placeta d'en Creus o dels clavetaires i al carrer de les Piques. A totes aquestes s'hi havien de sumar quatre cases més fora les muralles de la ciutat, situades a la riba del Cardener a la partida coneguda com els Solans on hi havia tingut l'adoberia. A més a més, dins del terme de Manresa hi tenia diverses peces de terra, horts, vinyes i dos molins polvorers a la partida dels Comtals amb quatre maces cadascun.⁷⁹³ Mercès a aquests molins, des de la fi de la Guerra de Successió i fins el seu finiment participà de manera activa en els contractes de proveïment de pólvora per l'exèrcit.⁷⁹⁴ A aquestes possessions manresanes hi calia sumar una vinya a Sant Fruitós de Bages i dos masos a Sant Salvador de Guardiola amb estris per fer-hi aiguardent, un molí fariner i un ramat de bestiar de 173 caps.⁷⁹⁵

Més enllà de la seva fortuna personal i la seva participació en nombroses societats i inversions, Joan Baptista Soler heretà del seu avi i la seva mare una intensa devoció ignasiana. Tal i com ell mateix explicà l'any 1741:

«Per saber y constarme bé que de esta part de setanta anys atras [1671] Joan Batista Soler, també blanquer y polvorer, mon avi (que de Déu gosia) tingué y practicà la devoció de fer cremar la llàntia que era y actualment se troba en la Santa Cova del Gloriós Patriarca Sant Ignasi de Loyola, fundador de la Compañía de Jesús, la qual Santa Cova es situada fora las murallas de esta ciutat [...], la qual devoció practicà en honra y veneració de dit Sant Patriarca il-luminant ab dita llàntia la sua imatge o altar que se troba en dita Santa Cova»⁷⁹⁶

Tant el seu avi com la seva mare i ell mateix havien mantingut la llàntia diàriament encesa fins llavors. I davant la possibilitat que els seus hereus no continuessin aquesta devoció «y havent jo rebut molts favors y beneficis de la Misericòrdia de Déu, lo últim favor que serà la sua visió beatífica en lo Cel després de haverse complert lo plasso de mon desterro en esta Vall de llàgrimes del Món», decidí fundar l'oli d'aquesta llàntia de manera permanent i perpètua amb una generosa donació a la Cova de 200 lliures catalanes.⁷⁹⁷

⁷⁹³ ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4930 s/f, [21-09-1745]. FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització...* pp. 59-60.

⁷⁹⁴ El primer establiment i contracte a ACA, RP, BGRP, Vol. 105, ff. 6v-9r [04-12-1714]. Per més informació del context dels polvorers manresans, vegeu PLANS, J. "Les fàbriques de pólvora a Manresa i al Bages" a *Dovella*, Núm. 105, 2010, pp. 14-23.

⁷⁹⁵ ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4930 s/f, [21-09-1745]. FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització...* pp. 59-60, 139.

⁷⁹⁶ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980, f. 150v [22-07-1741]. Per la transcripció sencera vegeu Annexos, Documents Transcrits, 8.

⁷⁹⁷ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980, ff. 150v-151v [22-07-1741].

Soler arribà a aquest pacte amb el pare superior Bernat Bolós, que feia pocs mesos que havia pres possessió del càrrec.⁷⁹⁸ En el cas que els futurs superiors de la Cova decidissin deixar de tenir la llàntia encesa en aquest espai tant principal de la Coveta, «[...] en lo expressat puesto que es en lo mig de la penya que cobra dita Santa Cova de Sant Ignasi en front lo altar y Imatge de dit Sant», Soler demanava a Bolós que la llanar es traslladés «a la futura Iglesia Nova o a altra part o Capella» dins del Santuari.⁷⁹⁹ Si això no es podia dur a terme, disposà que es transferissin les 200 lliures a la caixa del Col·legi de Sant Ignasi, disposant que la llàntia cremés perpètuament en algun espai principal del recinte, molt especialment a la capella de Santa Llúcia. Si, malgrat tot, això no fos possible:

*«dega esta fundació ser transferida y passar a la Iglesia dita de Sant Ignasi Malalt situada dins la present ciutat y possehida per los hereus y successors del noble Señor Don Francisco Ignasi de Amigant, quòndam en la ciutat de Barcelona y Manresa populat peraque en dita Iglesia cremia consemblantment una llàntia de dia y de nit».*⁸⁰⁰

La devoció ignasiana de Joan Baptista Soler queda fora de qualsevol dubte després de llegir les seves disposicions. En cap moment esmenta el trasllat de la llàntia a qualsevol espai religiós no relacionat íntimament amb l'estada de Sant Ignasi a la ciutat o amb la Companyia de Jesús.

Per altra banda, aquesta darrer fragment transcrit permet constatar que, a principis de la dècada de 1740, la petita capella de Sant Ignasi Malalt de la família Amigant que havia patit els efectes devastadors de l'incendi de 1713 tornava a estar disposada pel culte. Aquest fet reforçaria les informacions extretes d'un còdex inèdit escrit pel pare jesuïta manresà Ignasi Mollet l'any 1740 per part de Joaquim Sarret i Arbós, on ja s'esmenta l'existència d'una "capella actual" erigida al mateix lloc on s'havia cremat la original.⁸⁰¹ De la mateixa manera, aquesta nova capella també es troba referenciada en l'obra dedicada a la vida de Sant Ignasi elaborada pel pare jesuïta Francesc Xavier Fluvià l'any 1753.⁸⁰²

«Aquí se veneró muchos años una Virgen de la Anunciata, delante de la qual solía el Santo hacer larga oración, más en las últimas guerras del principio de este siglo fe arruinaron con un funesto incendio tan sagradas memorias; aunque ahora nuevamente allí mismo se ha erigido la de una Capilla, que a expensas suyas ha consagrado al Santo la noble piadosa Familia de

⁷⁹⁸ ARSI, Aragonia 15, f. 381r [1742].

⁷⁹⁹ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980, ff. 150v-151r [22-07-1741].

⁸⁰⁰ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980, f. 151v [22-07-1741].

⁸⁰¹ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 103.

⁸⁰² CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 130-131.

*Amigant, para perpetuo acuerdo de las dos vezes que allí estuvo enfermo; y para mostrárselo la Compañía con el más reconocido agradecimiento á lo mucho que le debió fu Santísimo Fundador, concedió carta de Hermandad a todos los de esta ilustre Casa su General el Padre Juan Pablo Oliva».*⁸⁰³

Amb tot, és molt possible que aquesta disposició fos bastant senzilla i precària, fet que motivaria la seva remodelació definitiva l'any 1778.⁸⁰⁴

La capella del pou de la Gallina

Finalment, la devoció popular també fou el principal motor que va fer possible l'embelliment i ornamentació d'un dels espais ignasians més estimats de la ciutat, el pou de la Gallina. Aquest espai es trobava íntimament relacionat amb un dels molts miracles que popularment es relacionaven amb l'estada de Sant Ignasi, en aquesta ocasió relacionat amb la resurrecció d'una gallina ofegada per intercessió de Sant Ignasi.⁸⁰⁵ En el seu llibre recopilatori de diversos treballs sobre Sant Ignasi i Manresa, Sarret i Arbós ofereix una magnífica panoràmica històrica que permet seguir, pas a pas, com s'acabà establint al número 22 del carrer Sobrerroca la capella que, encara avui, commemora l'esmentat miracle.

Tant Sarret com Creixell fixen la data d'inici de la capella del pou de la Gallina el primer dia d'octubre de l'any 1730, quan el pagès de Navarcles Pere Oliveras feu donació d'un pati al carrer de Sobrerroca:

*«[...] ob ferunt devotione qua gero ergo Divus Ignatius de Loyola ac eius imagine a Christi fideiibus venerata in puteo publico vici de Sobrerroca huius Minorisa Civitatis et non dolo inductus nec errore elapsus neque in aliquo circumstas sed ex mea liberalitate animo quue gratuito donandi ad fins videlicet et effectus ac facile reddendu ut juxta dicta putea edificari et construi per sit quodda sacella sub invocatione et in honore dicti Divi Ignatii».*⁸⁰⁶

Aquest pati es trobava en l'emplaçament que abans havia ocupat una casa de cinc portals, tres oberts al carrer de Sobrerroca i dos més al carrer dels Arcs. És molt possible

⁸⁰³ FLUVIÁ, F. X. *Vida de S. Ignacio de Loyola fundador de la Compañía de Jesús. Enriquecida con las copiosas solidas noticias de los Padres Jesuitas de Ambéres, ordenada nuevamente, y dividida en ocho libros*, Barcelona: Impremta de Pau Nadal, 1753, Llibre I, Capítol VIII, pp. 49.

⁸⁰⁴ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 105.

⁸⁰⁵ Es pot trobar una bona descripció de la història del miracle i de les seves diverses versions a CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, pp. 159-163. També a SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 137-140.

⁸⁰⁶ ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4911, ff. 243r-244v [01-10-1730]. «[...] per la fervent devoció que professo á Sant Ignasi de Loyola y la seva imatge per els cristians venerada en el pou públich del carrer de Sobrerroca de la present ciutat de Manresa, de bon ànim dono al efecte de poguer edificar y construir al costat d'aquest pou, una capella sots invocació y honor de dit Sant Ignasi» vegeu la resta de la traducció a SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 140-141.

que aquest edifici fos enderrocat a causa del gran incendi de la ciutat del 13 d'agost de 1713.⁸⁰⁷ Segons Joan Creixell, l'espai del pou havia sigut objecte del culte popular a través de la col·locació d'alguna imatge o inscripció almenys des del moment de la canonització de Sant Ignasi l'any 1622. El 1728 s'hi instal·là un quadre del Sant obrant el miracle.⁸⁰⁸

Precisament, Pere Oliveras no cedí el seu pati ni a la Companyia de Jesús ni a l'ajuntament de la Ciutat, sinó a quatre ciutadans manresans que actuaven com a «administradors de la imatge de Sant Ignasi de Loyola en el pou públich del Carrer de Sobrerroca de la Ciutat de Manresa».⁸⁰⁹ Aquests quatre manresans formaven part de diferents sectors del tèxtil de la ciutat, Tomàs Pujol i Josep Llor del ram de la seda, Ignasi Cantarell era paraire llaner i Narcís Llanes al camp de la confecció.

Algun d'ells, com Josep Llor, formava part d'un dels grups econòmicament més puixants de la Manresa del moment, participant en companyies d'arrendament dels drets senyoriais de Navarcles i Rocafort i, dècades més tard, formant part de la cèlebre companyia sedera d'Ignasi Parera i Cia.⁸¹⁰ La seva relació familiar amb la Companyia acabaria sent estreta, atès que un dels seus nets o nebots, Jacint Llor, formaria part dels jesuïtes expulsats de la península el 1767, morint jove a la ciutat de Ferrara el dia 28 de desembre de 1769 amb només 24 anys d'edat.⁸¹¹ A més a més, Llor posseïa una casa al carrer de Sobrerroca, fet que podria ser extensiu a la resta d'administradors de l'esmentada cura de la imatge de Sant Ignasi.⁸¹² A canvi de la cessió del terreny, Pere Oliveras demanava que, quan s'esdeingués la seva mort, es celebressin cinquanta misses per la seva ànima i, un cop acabada l'edificació de la capella, fer una missa al més pel mateix motiu.⁸¹³

Tot i la donació del terreny i la idea ferma de transformar-lo en una capella, els quatre anys següents no s'avançà massa en la construcció. Amb la voluntat de sumar esforços i repartir despeses, l'any 1734 arribaren a un acord amb el claveter Francesc Puig, un dels propietaris veïns de la parcel·la perquè ell mateix:

⁸⁰⁷ SERRA I SELLARÉS, F. "La crema de Manresa...", p. 37.

⁸⁰⁸ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 164.

⁸⁰⁹ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 141.

⁸¹⁰ FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització...* p. 102

⁸¹¹ MONJO DALMAU, F.J. *Expulsió, exili i retorn dels jesuïtes del País Valencià (1767-1816)*, Tesi doctoral dirigida per la Dra. Inmaculada Fernández Arrillaga. Universitat d'Alacant, 2016, p. 191.

⁸¹² FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització...* p. 76.

⁸¹³ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 141.

*«á mos gestos fase de volta grassa tot lo piso de tota la dita part de pati en que se ha de fabricar la dita capella, ben entès que la paret mitjera entre la mia casa y la dita capella la faré de mahons de pla. I que si dits administradors en la paret que dona al dit carrer de Santa Llúcia voldran fer-hi algunes lluhernas que lo gasto e impory vinga à càrrech dels dits administradors».*⁸¹⁴

Per altra banda, amb l'objectiu d'assegurar una bona entrada a la capella des del carrer de Sobrerroca, l'octubre de 1735 Francesc Puig permutà una parcel·la de la seva propietat «y les milloras ja fetas per en ella» amb el patí cedit per Pere Oliveres als administradors Josep Llor i Francesc Llor.⁸¹⁵ Ambdues parts feren anar a les parcel·les mestres de cases experts de la ciutat perquè taxessin el valor d'ambdues peces de terra i si hi havia alguna de les parts que sortís perjudicada per la permuta. En cas de no posar-se d'acord, les parts convocarien al prevere i beneficiat de la Seu Francesc Soler perquè emetés un vot de qualitat. Amb tot, pel que es desprèn del document, en aquell moment les obres de la capella no es trobaven molt avançades.

Malauradament, el llibre de deliberacions del capítol de la Seu no recull els permisos per establir culte a la capella, com sí que havia passat amb la de Sant Ignasi Malalt, patrocinada per la família Amigant. Per bé que no es coneix la data exacta de l'acabament de les obres, sí que Creixell apunta que el 16 de juny de l'any 1737, el bisbe Marimon de Vic concedí quaranta dies de perdó per tots aquells que visitessin l'esglesiola i hi resessin un parenostre.⁸¹⁶ Per tant, és molt possible que el petit temple s'acabés de construir entre 1735 i 1737.

⁸¹⁴ ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4915, ff. 135v-137v [01-05-1734]. També transcrit a SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* pp. 141-142.

⁸¹⁵ ACBG, AHPM, Notari Carles Perera, llig. 4955, ff. 35r-36v [11-05-1735].

⁸¹⁶ CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 164.

L'EXPULSIÓ

Recels i campanyes contra la Companyia a l'època de Carles III (1760-1765)

En el camp de l'estudi de la història de dels jesuïtes, un dels temes que ha atret una major atenció durant el darrer mig segle ha sigut, precisament, el difícil període entre 1750 i 1773, quan es succeïren les primeres expulsions de la Companyia i la seva supressió.⁸¹⁷

Aquest no és pas l'espai per elaborar un estat de la qüestió actualitzat dels antecedents, motius i motivacions que feren créixer l'antijesuïtisme europeu a mitjans del segle XVIII, ni les moltes cares i modificacions que tingueren aquestes idees abans i després de la supressió de la Companyia.⁸¹⁸ Tal i com ja apuntà encertadament Josep Maria Benítez, és imprescindible entendre el context de la expulsió dels jesuïtes de l'Espanya de Carles III (1716-1788) en el marc d'una tendència europea, que té la seva primera fita amb l'expulsió de Portugal (1759) i la darrera en la promulgació del breu papal *Dominus ac Redemptor* el juliol de 1773.⁸¹⁹

Pel que fa al cas que ens interessa, com ja s'ha descrit en els capítols dedicats a la Guerra de Successió, la relació entre la nova dinastia borbònica i la Companyia de Jesús fou profundament estreta durant els regnats de Felip V (1701-1724 i 1724-1746) i dels seus dos fills grans Lluís I (1724) i Ferran VI (1746-1759) tot i l'existència de tensions derivades de les tendències regalistes dels monarques.⁸²⁰ La visió dels jesuïtes com a personatges políticament influents i propers al poder tingué una de les seves fonamentacions més evidents en el paper del confessor reial, que fou monopolitzat per membres de la Companyia de Jesús des de de Felip V fins l'arribada de Carles III al

⁸¹⁷ Un dels molts reculls d'estudis fets mercès a congressos dedicats a les primeres expulsions dels jesuïtes i la supressió de la Companyia, en honor a l'historiador Miquel Batllori a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Ed.) *Y en el tercero perecerán: gloria, caída y exilio de los jesuitas españoles en el s. XVIII: estudios en homenaje a P. Miquel Batllori i Munné*, Alacant: Servicio de Publicaciones, 2002. Una excel·lent síntesi de les obres clàssiques sobre l'expulsió a BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* pp. 66-69.

⁸¹⁸ EGIDO T. "Formación y funciones del estereotipo antijesuita" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 2, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp.715-726.

⁸¹⁹ BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* pp. 65-66.

⁸²⁰ ALABRÚS, R.M. "Imagen y opinión sobre la Compañía de Jesús en la España del siglo XVIII" a BETRÁN MOYA, J. L. (Coord.) *La Compañía de Jesús y su proyección mediática en el mundo hispánico durante la Edad Moderna*, Madrid: Sílex, pp. 219-222.

tron, generant un notable recel de la resta d'ordres religiosos de la monarquia.⁸²¹ Aquestes desconfiances i tensions es deixaren sentir clarament en el camp de la teologia i de la pugna intel·lectual i espiritual, molt especialment en les cèlebres polèmiques entre jansenistes i anti-jansenistes. A la Península Ibèrica aquests xocs tingueren un dels moments de gran virulència a partir de 1747, quan el pare jesuïta Francisco de Rávago y Noriega (1685-1763) fou escollit confessor del nou monarca, Ferran VI (1713-1759).⁸²² La duresa d'aquests debats –sovint arribant a desembocar en desqualificacions insultants– no es quedà a les tribunes universitàries ni als púlpits de les grans catedrals, sinó que també afectà a nivells molt més locals i humils.⁸²³

A la dècada de 1750 també es donaren els primers grans xocs entre els desitjos de la Companyia i la voluntat de la Corona, molt especialment a l'entorn de les famoses *reducciones* del Paraguai.⁸²⁴ La situació va fer un torn definitiu a partir de la caiguda en desgràcia del confessor Rávago l'any 1755, poc després d'haver-se signat i fet efectiu per la força el cèlebre *Tratado de Límites* amb Portugal (1750) i d'haver tancat el nou Concordat amb la Santa Seu (1753), consolidant així les tendències regalistes borbòniques i fent créixer notablement la tensió als establiments jesuïtes paraguaians. Fou llavors quan s'iniciaren les primers grans campanyes de propaganda contra la Companyia, enormement amplificades amb l'expulsió dels jesuïtes de Portugal per part del monarca Josep I (1714-1777) el 1759, després de ser acusats de donar suport i auxili a l'intent de regicidi atribuït als membres de la família noble dels Távora un any abans.⁸²⁵

L'entronització a Madrid de Carles III el mateix 1759 encara aprofundí més l'animadversió reial i cortesana vers la Companyia.⁸²⁶ Aquesta tendència, personalitzada en moltes ocasions en la figura del secretari Pedro Rodríguez de Campomanes (1723-1802), també tingué les seves ramificacions a un nivell més general de la població. Tant a la Península com arreu d'Europa causaren especial sensació la

⁸²¹ LÓPEZ ARANDIA, M.A. “Velando por el ánimo del rey católico: Gabriel Bermúdez, confesor de Felipe V (1723-1726)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, 2012, pp. 255-277.

⁸²² EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, pp. 238-241.

⁸²³ ALABRÚS, R.M. “Imagen y opinión sobre la Compañía...”, pp. 223-226.

⁸²⁴ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, pp. 241-247.

⁸²⁵ GARCÍA ARENAS, M. “La proyección del antijesuitismo portugués en España (1758-1762)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 181-184.

⁸²⁶ BATLLORI, M. “Arrels sòcio-polítiques catalanes i napolitanes de l'anti-romanisme de Carles III” a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 9-21.

publicació de falses obres atribuïdes als jesuïtes com la coneguda *Monita secreta Societatis Jesu* (1760) que contribuirien a l'afermament de les teories de la conspiració més recargolades sobre els jesuïtes.⁸²⁷ Una bona mostra de com aquestes grans dinàmiques d'abast europeu o hispànic tenien un impacte directe en la vida i les activitats dels jesuïtes manresans, la podem trobar en l'informe de la segona visita a la Cova feta pel pare provincial Jaume Dou l'estiu de 1757:

«Con ocasión de ser concurrido este Santuario de los Seculares, assí de la Ciudad como de otras partes, ordeno seriamente a todos que si hablan de las persecuciones que padece la Común Madre, callen dexando nuestra causa en manos de Dios Nuestro Señor, que si somos buenos no negará el consuelo sometido a los afligidos. Dexo este orden por quanto me consta que pocos nos aman y preguntan para indagar lo que tenemos en el corazón».⁸²⁸

Endemés, dos mesos abans el capítol de la Seu havia notificat al pare rector del Col·legi de Sant Ignasi que, a causa de l'escassetat dels fons de la fundació per celebrar la processó anual per la diada de Sant Ignasi, aquell any la Seu no podria finançar-la. I segons versa el llibre del capítol «y en efecte, no se feu dita Professó».⁸²⁹

Des de la pròpia Companyia s'intentà contraatacar aquestes campanyes fent difusió de les seves accions en el camp espiritual i educatiu, doblant els seus esforços en les pràctiques de devoció pública com les que s'han descrit en el capítol anterior i fent proselitisme de miracles i èxtasis succeïts per intercessió dels jesuïtes o dels Sants de la Companyia.⁸³⁰

Tot i així, la situació internacional no augurava pas un relaxament de les condicions. Amb la supressió de la Companyia a França l'any 1764 i les diligències reials per no acollir els pares i germans exiliats a la Península, res feia preveure una possible millora de la situació.⁸³¹ L'ombra del que els havia passat als seus germans portuguesos i francesos era cada vegada més present sobre els jesuïtes hispànics a la Península i a les Índies.

⁸²⁷ PAVONE, S. "Between History and Myth: The *Monita secreta Societatis Jesu*" a O'MALLEY, J; BAILEY, G.; HARRIS, S. i KENNEDY, T. (Eds.), *The Jesuits II: Cultures, Sciences, and the Arts, 1540-1773*, Toronto: University of Toronto Press, pp. 50-65.

⁸²⁸ AHSIC, AC, OB 91, Visita 2ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, s/f [23-08-1759].

⁸²⁹ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capítol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, s/f, 21-06-1757.

⁸³⁰ ALABRÚS, R.M. "Les estratègies de la Companyia de Jesús en el segle XVIII i la seva recepció a Catalunya" a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, Vol. 28, Núm. 1, 2008, pp. 337-354.

⁸³¹ MESTRE SANCHIS, A. "Reacciones en España ante la expulsión de los jesuitas de Francia" a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, pp. 15-39.

Aviat es presentà el “catalitzador”, en paraules de Josep Maria Benítez, que permetria als grups més actius de l’antijesuitisme espanyol executar les mateixes diligències practicades pels seus veïns: el motí de Squillace de març de 1766.⁸³² Les comissions cortesanes d’investigació per trobar els instigadors d’aquells avalots populars que havien arribat a fer fugir el rei de Madrid tement la seva seguretat, no dubtaren a dirigir les seves sospites contra el clergat, assenyalant els rumors que apuntaven directament a la Companyia. Amb les diligències investigadores encapçalades per Campomanes i el seu equip i amb el suport explícit d’ambaixadors estrangers com el francès, s’acabaren de col·locar les peces en un tauler més que disposat.⁸³³

L’expulsió dels jesuïtes manresans (1766-1767)

L’expulsió dels jesuïtes a Catalunya

Tal i com s’esdevingué a tots els territoris europeus de la Corona, les diligències per l’expulsió de la Companyia es dugueren amb gran secretisme. Com és ben sabut, més enllà dels precedents descrits fins ara, les consideracions més fermes que acabarien amb l’expulsió de la jesuïtes dels territoris borbònics espanyols s’iniciaren paulatinament els mesos següents del breu aixecament popular madrileny.⁸³⁴ Amb tot, les autèntiques diligències no començaren fins a principis de 1767.⁸³⁵

Cent trenta anys més tard, en la seva biografia del rei Carles III, el comte de Fernán Núñez escrigué:

«Mientras los vinos bailaban, el mismo Conde, que las más veces estaba en el teatro, dos horas después de haber salido de la máscara, se ocupaba en el grandísimo asunto de la expulsión de los Jesuitas, que se efectuó en virtud de una orden de S. M. de 27 de Febrero, pasada al Conde de Aranda. Jamás se ha visto providencia más bien combinada, más uniforme, ni más secreta; de modo que los Colegios, que estaban ocupados la noche del 31 de Marzo, se hallaron vacíos la mañana siguiente y en camino todos sus miembros. El señor Conde y dos de sus edecanes, D. Joaquín Oquendo y D. Antonio Cornel, a quienes hizo antes jurar el secreto más profundo, lo trabajaron todo, y S. M. firmó todas las órdenes para los Gobernadores de América, poniendo en ellas de su puño: El Gobernador me responderá del secreto. Se enviaron órdenes e instrucciones circulares a todas las cabezas de los pueblos del reino en que había Casa de

⁸³² BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* pp. 74-77.

⁸³³ CARIDI, G. *Carlos III. Un gran rey reformador en Nápoles y España*, Madrid: La Esfera de los libros, 2015, pp. 295-319; FERNÁNDEZ DÍAZ, R. *Carlos III. Un monarca reformista*, Barcelona: Espasa, 2016, pp. 417-421.

⁸³⁴ BORRÀS, A. “L’expulsió dels jesuïtes de la ciutat de Barcelona en el marc general del seu desterrament d’Espanya per Carles III” a *Pedralbes. Revista d’Història Moderna*, Vol. 8, Núm. 2, 1988, pp. 412-416.

⁸³⁵ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, pp. 257-260.

*Jesuitas, encargando el secreto bajo las penas más severas. Fueron investidas todas las Casas del reino la noche del 31 de Marzo al 1º de Abril con tropa, que se apoderó inmediatamente de las torres para evitar tocasen a rebato. Llamaron al Rector y le intimaron convocase la Comunidad al refectorio, donde se les leyó el decreto».*⁸³⁶

Efectivament, tots els detalls del decret d'expulsió s'havien estat discutint i redactant a les secretaries reials durant gairebé un mes, entre el 29 de gener i el 20 de febrer. Fou en aquesta darrera data quan el rei Carles III l'acabà signant.⁸³⁷

Segons Teòfanès Egido, no hi hagueren filtracions substancials durant tot el procés organitzatiu, ni per part del personal que treballava a la Impremta Reial —encarregada d'imprimir les instruccions secretes— ni per part dels correus, jutges i oficials dels milers de localitats que tenien establiments jesuïtes. Aquestes darrers serien els encarregats d'executar les ordres sobre el terreny a partir de l'obertura oficial dels plects d'ordres segellats enviats des de la cort.⁸³⁸ A la Península i les illes Balears i Canàries, la Companyia hi posseïa 118 cases, col·legis i residències, a les que s'hi havia de sumar les 30 de la província jesuítica de Mèxic, les 13 de Nova Granada, les 16 de Quito, les 17 del Perú, les 18 del Paraguai, les 19 de Xile i, a l'altra banda de l'oceà Pacífic, les 18 de les Filipines.⁸³⁹

La primera ciutat en executar les ordres reials fou, precisament, la *Villa y Corte* de Madrid, on les tropes del rei assaltaren diligentment tots els col·legis i cases de la Companyia la nit i matinada del 31 de març al primer d'abril.⁸⁴⁰

Tot i l'esmentat secretisme, sí que alguns membres de les comunitats jesuïtes catalanes reberen avisos i advertiments anònims que els prevenien de la preparació d'alguna gran acció contra la Companyia. Enrique Giménez López i Francisco Javier Martínez Naranjo esmenten el cas del pare Josep Puig, rector del Col·legi de Girona, que rebé

⁸³⁶ FERNÁN-NÚÑEZ, C. *Vida de Carlos III. Escrita por el Conde de Fernán-Núñez; publicada con la biografía del autor, apéndices y notas por A. Morel-Fatio y A. Paz y Melia; y un prólogo de Juan Valera*, Madrid: Librería de los Bibliófilos Fernando Fé, 1898, pp. 207-208.

⁸³⁷ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, pp. 260-262.

⁸³⁸ EGIDO T. "La expulsión de los jesuitas de España" a MESTRE SANCHIS A. (Ed.), *La Iglesia en la España de los siglos XVII y XVIII. Historia de la Iglesia en España, vol. IV*, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1979 p. 750.

⁸³⁹ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "El ejército y la marina en la expulsión de los jesuitas de España" a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, p. 68.

⁸⁴⁰ Una descripció de les operacions empreses arreu de la Península a *Ibidem*, pp. 72-102.

diversos anònims que l'aconsellaven a prendre les diligències necessàries per poder fer front a aquesta greu situació.⁸⁴¹

A Catalunya les operacions estigueren dirigides per l'intendent Juan Felipe Castaños (1715-1778), el comissari provincial de Marina Vicente Bedoya i l'oïdor de la Reial Audiència Miguel de Lorieri i Zabalo (?-1789), parent polític del secretari de despatx de Guerra i Justícia del rei Carles III, Manuel de Roda y Arrieta (1708-1782), un dels principals valedors del procés d'expulsió dels jesuïtes.⁸⁴²

Les disposicions es feren efectives la matinada del dia 2 al 3 d'abril, en diferents moments del dia, iniciant-se a Lleida a les tres de la matinada, i concloent a Barcelona a entre les dotze i la una de la tarda.⁸⁴³ En totes les cases, col·legis i residències s'actuà de la mateixa manera. El pes de la gestió recauria en els corregidors i governadors militars de cada corregiment que, juntament amb un piquet de soldats o de paisans armats de les esquadres, es dirigirien a les residències dels jesuïtes on comunicarien les ordres de la pragmàtica als pares rectors i administradors de cada comunitat. Mentrestant, la tropa es desplegaria en ordre de combat per controlar els entorns i prevenir qualsevol altercat o fuga.⁸⁴⁴ A Barcelona, aquesta tasca la dugué a terme un batalló de les Reials Guàrdies Valones, una de les principals unitats d'elit de l'exèrcit borbònic espanyol, que actuà amb una notable força i agressivitat, fins i tot arribant a entrar al col·legi de Betlem amb els sabres desembeïnats.⁸⁴⁵

*«En Barcelona pareció más assalto de una trinchera enemiga que ocupación de Casas Religiosas. A la una de el día y en la mayor publicidad se vio salir a una seña del Quartel Real un Batallón de Guardias Walonas, marchando delante en trage de función, sus bastidores y sus Granaderos con bayoneta calada, achetas y mecha encendida, formados en pelotones y rodear con el tropel y ademanos de quien gana un puesto importante, unos el Seminario de Cordellas y otros el Colegio de Belén».*⁸⁴⁶

⁸⁴¹ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas de Catalunya" a *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, Núm. XX, 2009, pp. 115-136.

⁸⁴² GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "El ejército y la marina en la expulsión...", pp. 75 i 78.

⁸⁴³ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", p. 118;

⁸⁴⁴ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, p. 262; BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* pp. 63-64.

⁸⁴⁵ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", p. 120.

⁸⁴⁶ *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*. ARSI, Aragonia 32, f. 9 [1767]. Tal i com apuntà Francisco Andújar, durant el segle XVIII Catalunya fou un dels únics territoris de la Península, més enllà de la cort madrilenya, que tenien una guarnició permanent de les Guàrdies d'Infanteria Valones i Espanyoles. ANDÚJAR, F. "La "confianza" real: extranjeros y guardias en el gobierno político-militar de Catalunya (s. XVIII)" a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, Vol. 18, 1998, pp. 509-519.

Un cop comunicades les disposicions al pare rector, ell mateix o el germà coadjutor que exercís de porter s'encarregaria de despertar i reunir la resta de pares, germans, novicis o escolars de la casa en una mateixa habitació, usualment el refectori o la biblioteca on se'ls comunicaria el contingut del decret reial i se'ls donaria una breu estona per preparar-se per ser conduïts fora de la casa, sense especificar res més.⁸⁴⁷ No podrien endur-se res més que les seves possessions més íntimes i necessàries, prohibint explícitament treure de les cases cap llibre –excepte alguns títols religiosos comuns, com els seus breviaris personals– o escrits de cap mena, ni que fossin manuscrits o notes d'índole estrictament personal.⁸⁴⁸ Mentre es preparaven per deixar les seves residències, els jesuïtes serien estrictament vigilats per l'escorta militar, fins i tot havent de demanar permís i ser acompanyats a fer les seves necessitats.⁸⁴⁹ Mentrestant, les tropes i els oficials corregimentals iniciarien el procés de requisa documental de tots els llibres i documents dels arxius i biblioteques de les cases.

Després d'haver-se fet amb el control efectiu dels espais i un cop agrupats de nou amb les seves possessions, els jesuïtes serien concentrats a les entrades de les cases, des d'on els conduïrien a diferents carruatges escortats per tropes i membres de les esquadres. Des d'allà els conduïrien fins al noviciat de Tarragona de la Companyia. Aquests transports es farien majoritàriament la matinada dels dies 4 al 5 d'abril, mentre que a Barcelona s'hagueren de dividir en dos dies, per la creixent quantitat de membres de la comunitat.⁸⁵⁰

Per bé que majoritàriament es compliren de manera notablement eficient les disposicions plantejades des de la cort, hi hagueren dues ciutats amb cases jesuïtes on les coses no funcionaren amb la mateixa diligència que a la resta del Principat. La primera d'elles fou la ciutat de Cervera, on la Companyia hi tenia una comunitat de 13 membres i dues institucions, el col·legi de Sant Bernat i la residència de Sant Guim – que havia estat un col·legi anterior al de Sant Bernat– a les afores.⁸⁵¹ Precisament fou el nom d'aquesta residència, que en les llistes oficials remeses des de la cort apareixia amb el de *Colegio de San Guillermo*, el motiu de l'endarreriment en la tramesa de les diligències, atès que no existia cap col·legi a Catalunya amb aquest nom. Finalment, el

⁸⁴⁷ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas...”, p. 119.

⁸⁴⁸ BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* p. 64.

⁸⁴⁹ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas...”, p. 119.

⁸⁵⁰ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 107; GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas...”, pp. 122-123.

⁸⁵¹ BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* pp. 85-93.

mateix dia 2 d'abril, el regent de la Reial Audiència de Barcelona s'adonà de l'error i trameté unes cartes instructores de al corregidor de Cervera, Hortensio Domicio (?-1777) perquè es procedís al control dels edificis i la comunitat dels jesuïtes cerverins.⁸⁵²

I Manresa?

L'altra ciutat que no rebé les ordres pertinents de l'expulsió fou, precisament, Manresa. Aquest retard ha sigut explicat tradicionalment en els mateixos termes que el de Cervera, atribuint un altre error a les autoritats reials. Aquesta errada tindria el seu origen en la *Lista de las casas, colegios, y residencias de los Regulares de la Compañía de Jesús en España, e islas adyacentes* que acompanyava les ordres, que a més d'haver confós la residència de Cervera, no incloïa la ciutat de Manresa.⁸⁵³ Al seu lloc hi sortia esmentada l'illa de Menorca, que en el moment de la redacció d'aquest document encara es trobava sota sobirania britànica i que fins llavors mai havia tingut un col·legi jesuïta. Comunament s'addueix a un simple error de transcripció del nom llatí *Minorisa* o *Collegium Minorissae* o *Minorissanum* que constava als llibres de gestió comuna de la Companyia per *Minorca* i els seus derivats.⁸⁵⁴

Per una banda, atès que en la pràctica majoria dels catàlegs provincials que s'han fet servir en l'elaboració del present treball es troben escrits o completats a mà i que, en la cal·ligrafia més típica del Set-cents els traços de les lletres “ss” o del conjunt de lletres “sa” podrien confondre's amb “ca” a causa dels enllaços entre lletres, aquest podria ser l'origen de la confusió. Per altra banda, cada any s'imprimia un catàleg dels col·legis de la província d'Aragó, fet que hauria fet més difícil aquesta eventual confusió. En aquest darrer cas, l'error provindria directament del desconeixement de la llengua llatina de l'oficial encarregat d'elaborar la llista, que no pas d'un simple descuit o mala lectura.

Tant aquestes explicacions com també les descripcions més acurades del període que passà entre l'inici del procés d'expulsió i la seva execució definitiva a Manresa provenen de dues fonts principals. Per una banda, del testimoni del pare Blas Larraz (1721-1796) del col·legi de Sant Bernat de Cervera, que compilà en tres volums sota el títol de *De rebus sociorum Provinciae Aragonum Societatis Iesu ab indicto ipsis ex Hispania exsilio usque ad Societatis abolitionem. Comentariorum Tres*, i que es troben

⁸⁵² GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas...”, pp. 121-122.

⁸⁵³ Es pot veure una còpia d'aquest document amb les esmentades errades d'escriptura citades en línia a <https://repositorio.bde.es/handle/123456789/4814> [consultat per darrera vegada el 10-12-2021].

⁸⁵⁴ BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya...* p. 87; GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas...”, p. 122; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 107.

conservats a l'arxiu romà de la Companyia.⁸⁵⁵ Per altra banda, també es fa servir una altra obra que es troba en el mateix arxiu i que duu per títol *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón* i que Enrique Giménez López i Francisco Javier Martínez Naranjo identifiquen amb una possible traducció del primer comentari del mateix Larraz.⁸⁵⁶

Precisament, és en aquest darrer manuscrit on s'ofereix per primer cop l'explicació de l'error de traducció que s'acaba d'exposar, referint-se a la *Lista de las casas, colegios, y residencias* [...]:

«En aquella lista se echan de menos en Aragón los Colegios de Caspe y Alagón, y en Cataluña los dos de Manresa y el de Cervera. También se halla de más el Colegio de Menorca, que jamás hubo ni sufrirían los Yngleses. Parece verosímil y sería cosa graciosa si es assí, que el encargado de formar la lista leyó en latín el catálogo de los Colegios de la Provincia de Aragón que es en este idioma y no en español se imprime todos los años, y entendió y tradujo Collegium Minorissa o Minorissanu Colegio de Menorca».⁸⁵⁷

Més enllà d'aquest fet, en el mateix capítol tercer d'aquest document s'hi descriuen els fets particulars de Cervera i Manresa de manera més detallada. Atès que no es diferencia en cap moment entre una o altra ciutat, és ben possible que ambdues fossin participants de les accions que s'hi descriuen, posant en comú experiències de pares provinents de totes les comunitats:

«En los Colegios de Cervera y Manresa parece que se olvidaron los encargados en Madrid de dar las órdenes para la ejecución del Real Decreto. Este se ejecutó en todos los Colegios de la Corona de Aragón en los días y forma dicha. Pasaron más días y nada se decía a los jesuitas de Cervera ni a los de Manresa. Supieron estos lo sucedido a los demás: se asombraban de que nada se les digera. No dudaban que les sucedería lo mismo que a sus Hermanos».⁸⁵⁸

Segons explica Francesc Riera, el mateix dia 4 d'abril arribaren les primeres notícies confuses del que s'estava esdevenint al col·legi de Sant Andreu de Vic i a Barcelona. Amb el pas de les hores i l'arribada dels correus habituals a la ciutat, s'acabaren confirmant els fets de Vic i Barcelona, a més de constatar que també s'estaven

⁸⁵⁵ ARSI, Aragonia 30, *De rebus sociorum Provinciae Aragonum Societatis Iesu ab indicto ipsius ex Hispania exsilio usque ad Societatis abolitionem. Comentarium Tres. Auctore P. Blasco Larraz, Soc. Iesu, Caesaragustan*, ff. 7v [1767]; ARSI, Aragonia 31, ff. 4v-5r [1767]. També n'existeixen traduccions al castellà que es troben a l'AHSIC. Per més informació sobre Larraz i aquesta obra, vegeu BENÍTEZ I RIERA, "La història dels jesuïtes de la província d'Aragó desterrats d'Espanya per Carles III, escrita pel pare Blai Larraz" a *Anuari 1992-1993 de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Tarragona: Diputació de Tarragona, 1997, pp. 243-279.

⁸⁵⁶ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", p. 117, n. 6.

⁸⁵⁷

⁸⁵⁸ *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*. ARSI, Aragonia 32, ff. 14r-15r [1767].

esdevenint fets similars a la resta de col·legis i residències del Principat.⁸⁵⁹ Aquestes notícies no sols devien arribar les comunitats jesuïtes, sinó també a la resta de la població de les ciutats, crispant notablement l'ambient:

*«Primero determinaron esperar quietos su momento sin hacer novedad en sus Colegios y Iglesias. Fueron estos días no de pequeño trabajo para los Padres, sus Amigos, sus Discípulos y sus Parientes, penetrados como las más gentes de España de más vivo dolor, acudían a toda hora a confortarse con los Padres, y los afligían con sus lamentos. No podían separarlos de su lado no de sus pies por las mañanas hasta medio día y aún e la tarde en los confesionarios, despidiéndose con confesiones generales y consultas de sus Directores y Consejeros que estimaban fidelísimos a Dios, al Rey y a su salud ».*⁸⁶⁰

Davant d'aquestes informacions fragmentàries i confuses, els jesuïtes manresans optaren per seguir exercint les seves funcions i obres espirituals, atenent a tots aquells membres de la seva comunitat que s'adrecessin al Col·legi o a la Cova però també continuant les missions i visites als pobles dels voltants. És important notar que totes aquestes gestions es dugueren a poc més d'una setmana de l'inici de la Setmana Santa. Una d'aquestes pràctiques d'oració que seguiren mantenint durant aquestes jornades fou un octavari de pregària que es feia a la capella del Rapte i que havia de durar fins el dissabte dia 11 d'abril, vigília de Rams.⁸⁶¹ Més enllà de la forta rellevància que la capella del Rapte tenia per la espiritualitat ignasiana, també és important fer esment de les informacions aportades per Antoni Borràs, que fa notar l'existència d'una còpia d'un opuscle contemporani als fets, provinent del col·legi de Córdoba de Tucumán, on es parla de que el mateix Sant Ignasi ja hauria previst la desaparició de la Companyia durant el seu rapte de vuit dies a Manresa.⁸⁶²

Més enllà de la pura admiració i devoció ignasiana descrites per l'autor de la crònica, aquestes intenses actituds dels manresans envers els membres de la Companyia també són atribuïbles a la confiança, coneixença i amistat llaurada amb anys de veïnatge. Segons el darrer catàleg de 1766, als darrers moments de la seva primera existència la comunitat jesuïta manresana comptava amb 15 integrants, sis pares i tres germans al

⁸⁵⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 107.

⁸⁶⁰ *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*. ARSI, Aragonia 32, f. 15r [1767].

⁸⁶¹ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 160-161; CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria pòstuma...*, p. 57; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 107.

⁸⁶² BORRÀS, A. "L'expulsió dels jesuïtes de...", p. 420, n. 86. Una panoràmica que permet contextualitzar la creació i circulació d'obres i pasquins impresos per part de la Companyia de Jesús a la Catalunya moderna a BETRÁN MOYA, J. L. i BLANCO FERNÁNDEZ, C. "Impresos jesuïtes en la Catalunya Moderna" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuïtas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 557-585.

Col·legi i tres pares i tres germans a la Cova.⁸⁶³ De tots ells, tres eren d'origen manresà, el pare Jacint Torres i els coadjutors Esteve Trulls i Bonaventura Puig. Per altra banda, altres membres de la comunitat havien passat molts anys a Manresa. El germà Joaquim Argenter duia més de 25 anys a la ciutat, executant labors domèstiques que, per força l'haurien fet freqüentar les botigues, mercats i places de la ciutat.⁸⁶⁴ El pare Francesc Artigas, de la mateixa manera, havia tingut un intens contacte amb els fidels de la ciutat, encarregant-se de les congregacions marianes d'estudiants i confessant al temple.⁸⁶⁵ El mateix passava amb la comunitat de la Cova. El pare Lluís Busquets i els germans Gaspar Sevè i Francesc Magrinyà havien estat practicant el mateix tipus d'activitats a la ciutat des de l'any 1753.⁸⁶⁶

*«Llegó a publicarse solemnemente en toda España la famosa Pragmática Sanción en fuerza de ley para el extrañamiento penoso de los Jesuitas, y nada se decía aún a los de Cervera y Manresa. Leyeronla estos y en su vista resolvieron cerrar las Iglesias, abstenerse de confesar y predicar en público y negarse al paso de las gentes, cerrando también las puertas de los Colegios, pero nada bastó a estorbar que continuasen su frecuencia los Amigos. Estos los acompañaban a toda hora en sus Colegios hasta que al fin sinó después de 8 días la orden para la íntima y ejecución que se había hecho en los demás Colegios».*⁸⁶⁷

Per bé que la documentació degué arribar en aquell moment a la casa i oficina del corregidor de Manresa Diego de Oxburg (?-1770), aquest fet no ha quedat pas registrat en els llibres de registre d'ordres de la cúria corregimental, més enllà l'existència d'una còpia de la Pragmàtica rebuda el 20 d'abril per ser remesa a tots els pobles del corregiment.⁸⁶⁸ De la mateixa manera, tot i les evidents tensions generades per aquesta situació i el coneixement comú que es tenia del que s'estava esdevenint arreu del Principat, el llibre d'acords de l'ajuntament de Manresa tampoc recull cap diligència immediata ni cap esment de la situació dels jesuïtes manresans.⁸⁶⁹

Per bé que l'autoritat d'executar les sentències recaigués en Oxburg, és important constatar que el corregidor amb prou feines duia més de mig any a Manresa, havent pres possessió del càrrec el 26 de juliol de 1766.⁸⁷⁰ També era nou al seu càrrec l'alcalde major Jerónimo Bago, que tot just havia sigut nomenat el 16 de desembre del 1766.

⁸⁶³ ARSI, Aragonia 17, pp. 27-28 [1766-1767].

⁸⁶⁴ ARSI, Aragonia 15, f. 381r [1742].

⁸⁶⁵ ARSI, Aragonia 17, p. 26. [1762].

⁸⁶⁶ ARSI, Aragonia 14, f. 232v-233r i 249v [1753]; ARSI, Aragonia 15, f. 481r [1753].

⁸⁶⁷ *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón*. ARSI, Aragonia 32, ff. 15r-16r [1767].

⁸⁶⁸ ASM, Corregiment, V-62, s/f [23-03-1767 a 20-04-1767].

⁸⁶⁹ ACBG, AHCM/AM, I-56, Acuerdos (1764-1767), s/f [03-04-1767 a 21-04-1767].

⁸⁷⁰ GAY ESCODA, J. M. *El corregidor a Catalunya*, Barcelona: Marcial Pons, 1997, p. 650.

Tant Oxburg com Bago heretaren una situació de notable tensió existent entre l'ajuntament de la ciutat i els seus predecessors.⁸⁷¹ Aquests dos fets, més enllà de les pròpies mancances ja descrites fins ara, podrien haver motivat la manca de zel mostrada per ambdues parts en aquests dies d'espera.

Mentrestant, els jesuïtes manresans no només es dedicaven a la pregària i al consol dels amics. El dia 7 d'abril, enmig de les tensions de l'espera, s'adreçaren a la residència de la Cova el notari manresà Francesc Ratllat i Fargas –col·laborador habitual de l'administració de la ciutat– i l'apotecari Valentí Vallcendra. Segons quedà expressat en la consegüent acta notarial, aquesta visita de Ratllat i Vallcendra fou per confirmar un contracte d'arrendament una vegada fetes totes les diligències de comprovació de les fiances dels arrendataris i els permisos del corregidor.

El dia 16 de febrer del mateix any, el pare Tomàs Prats, que havia canviat el Col·legi per exercir de superior a la Cova, havia tancat amb Vallcendra un important contracte d'arrendament per tres anys i tres collites –fins el darrer dia de juny de 1770– de totes les rendes, censos i dècimes que la Cova posseïa dels termes dels llocs de Sedó, Riber i les Arenes, a més dels drets de pastura i la facultat de tenir-hi carnisseria, taverna, fleca i hostal.⁸⁷² L'apotecari manresà acceptà el contracte com a apoderat d'un grup de cerverins integrat pels pagesos Josep Miró, Magí Molins, Josep Torranova i el negociant Josep Constans. El contracte especificava que l'abonament total del preu pactat es faria en dues pagues cada any, començant el dia de Nadal del mateix 1767.

És certament difícil extreure conclusions d'una sola acta notarial i, malauradament, resulta impossible esbrinar de què es parlà aquella tarda a la residència de la Cova. Però les dates en que s'esdevingué aquesta visita, coneixent el clima general del país, i que part dels implicats fossin precisament de l'única altra ciutat amb una comunitat jesuïta que encara no havia sigut exclaustada, fa pensar que els motius de la reunió podrien haver anat més enllà que una simple confirmació d'una acta notarial.

«El Comisionado por fin fue a los Colegios de Cervera, de Manresa y de la Santa Cueva de San Ignacio, que con tanta veneración se conserva en esta Ciudad huvo y apoco que hacer y poca gente armada que emplear para el desempeño de su comission, publicada tanto tiempo antes y esperada de los Jesuitas con la tranquilidad que les inspirava su conciencia y su

⁸⁷¹ CERRO NARGÁNEZ, R. “Una magistratura castellana en Cataluña, Los alcaldes mayores del corregimiento de Manresa en el siglo XVIII” a *Cuadernos de Historia Moderna*, Núm. 34, 2009, pp. 16-17.

⁸⁷² ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5006, ff. 69v-71v, [07-09-1767].

*profesión. Con pocos paysanos armados que se quedaron en las Puertas exteriores entraron los respectivos Corregidores y dijeron a los Superiores de dichos Colegios las Ordenes de Su Majestad y que por fin habían llegado. No fue menester más para que aquellos jesuitas se apressurassen en obedecerlos puntualmente e ir a jutarse con sus Hermanos en Tarragona, ni en parte alguna hubiera sido necesaria otra prevención ni diligencia para que los Jesuítas se sometiesen y ejecutasen por si mismos la la voluntad conocida del soberano con todo el espíritu de submisión y obediencia que ha sido siempre su carácter de que en todos tiempos tienen dadas y acatan de dar en España las más relevantes pruebas».*⁸⁷³

Efectivament, el dia 10 d'abril de 1767 s'acabà executant aquesta diligència de manera simultània tant a la Cova com al Col·legi.⁸⁷⁴ Mentre es concentraven els membres de la comunitat a les noves dependències, els oficials del corregiment entraren a la biblioteca del Col·legi, que fins llavors havia estat a cura del pare Juan Dinsdale, procedint a inventariar-ne tot el fons i elaborant un *Yndice General de los Libros y Papeles Ympresos que se hallan existentes en la Biblioteca Común del Colegio de San Ignacio que fue de los Regulares de la Compañía, formado de los que se hallaron en dicha biblioteca y Aposentos en el día diez del mes de abril de 1767.*⁸⁷⁵ Javier Anton Pelayo, que ha estudiat la gestió de les biblioteques dels jesuïtes catalans expulsats, fent-se eco dels estudis d'Antoni Pladevall situa el nombre de volums extrets del Col·legi a l'entorn dels 1.800 o 1.900, essent traslladats en la seva major part a la biblioteca episcopal de Vic.⁸⁷⁶

Tal i com ja s'havia fet amb la resta de membres de la Companyia una setmana abans, els jesuïtes de Manresa foren conduïts a Tarragona amb un comboi escortat, ja fos per tropes regulars o per paisans de les esquadres.⁸⁷⁷ Tots els membres de la Companyia de la província d'Aragó foren concentrats i controlats a les dependències de la casa de provació de Tarragona, vigilats per 50 soldats a l'exterior de l'edifici i 25 a l'interior. Romangueren concentrats en unes condicions materials certament pobres mentre al port de Salou es feien tots els preparatius per rebre les 13 naus de transport i tres navilis de línia que s'encarregarien del trasllat dels jesuïtes fora de les fronteres de la monarquia. Aquestes naus serien comandades i dirigides pel cèlebre corsari i capità de fragata

⁸⁷³ *Comentario para la historia de la expulsión de la Provincia de Aragón.* ARSI, Aragonia 32, ff. 16r-17r [1767].

⁸⁷⁴ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 161.

⁸⁷⁵ ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 460, s/f, [10-04-1767].

⁸⁷⁶ ANTÓN PELAYO, J. "La desamortización de las bibliotecas conventuales en Cataluña durante la crisis del Antiguo Régimen" a *Memoria y civilización: anuario de historia*, Núm. 21, 2018, pp. 617-619.

⁸⁷⁷ BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 31. GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", pp. 122-124.

mallorquí Antoni Barceló i Pont de Terra (1717-1797), que s'uniria a tres flotes més que sortien d'altres punts de la Península com els arsenals del Ferrol, Cádiz i Cartagena.⁸⁷⁸

Els 255 jesuïtes de Tarragona foren embarcats als transports entre els dies 29 i 30 d'abril, iniciant el seu viatge després de recollir els 41 membres de la Companyia que es trobaven a Mallorca. Tot i que el seu destí inicial havia de ser la ciutat de Civitavecchia, als Estats Pontificis, la negativa del Papa Climent XIII (1693-1769) a acollir-los a les seves terres trastocà del tot els plans de la flota. Després de dos mesos al mar, entre negociacions i trasllats, els jesuïtes provinents de la Península foren finalment desembarcats el dia 25 d'agost a l'illa de Còrcega, un dels territoris més inestables de la Mediterrània del moment.⁸⁷⁹

Els darrers membres de la comunitat jesuïta manresana a l'exili

Mercès a un volum preservat a l'arxiu de Roma de la Companyia, és possible saber els destins dels darrers membres de la comunitat jesuïta manresana en el seu exili. Com tota la resta d'expulsats, els pares i germans manresans es mantingueren un any a Còrsega fins que no se'ls presentà l'oportunitat de retornar al continent.⁸⁸⁰ L'any 1768 l'illa de Còrsega fou venuda per la república de Gènova al regne de França, iniciant així un bienni de fortes tensions i xocs armats a l'illa.⁸⁸¹ Amb tot, aquest fet fou el que permeté sortir del país els 4.800 jesuïtes provinents dels territoris hispànics. Per pressionar a Climent XIII perquè acceptés els jesuïtes exiliats als seus dominis, les corts de Paris i Madrid decidiren enviar-los a les fronteres dels Estats Pontificis.⁸⁸²

Finalment, l'estratègia francesa de pressió donà els seus fruits. A principis de novembre de 1768, el Papa donà permís perquè els exiliats entressin a les seves fronteres, instal·lant-se a les ciutats de Bolonya, Ravenna i Ferrara.⁸⁸³ Fou precisament aquesta darrera ciutat la que acollí els jesuïtes provinents de la comunitat manresana.⁸⁸⁴ El germà coadjutor Magí Claramunt, que des del seu retorn a Manresa el 1753 s'havia mantingut retirat a la Cova i qualificat com a *Demens*, també arribà a Ferrara com la resta dels seus

⁸⁷⁸ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "El ejército y la marina en la expulsión...", pp. 86-87 i 95-96.

⁸⁷⁹ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", pp. 128-133

⁸⁸⁰ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Los comisarios y el control de los jesuitas en el exilio de Córcega" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1709-1750.

⁸⁸¹ BLACK, J. *European warfare, 1660-1815*. London: Routledge, 2003, pp.155-156.

⁸⁸² GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ GOMIS, M. "La llegada de los jesuitas expulsos a Italia según los diarios de los padres Luengo y Peramás" a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, pp. 197-211.

⁸⁸³ GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. "La Expulsión de los jesuitas...", pp. 128-133

⁸⁸⁴ ARSI, *Hispania* 147, p. 79 [1774].

companys. Fou internat a l'Hospital de Sant Joan de Déu de la ciutat, on es convertí en el primer finat de la comunitat el dia 16 d'agost de 1769. Dos anys més tard, el pare Juan Dinsdale decidí secularitzar-se i deixar la Companyia de manera definitiva.

Fou a Ferrara on la resta de jesuïtes provinents de Manresa reberen la notícia de la supressió de la Companyia, executada el juliol de 1773 amb el famós breu papal *Dominus ac Redemptor*.⁸⁸⁵ A partir de llavors, sols quedaren petites comunitats de jesuïtes a països de majoria no catòlica, on els seus governants no acceptaren el compliment del dictat papal, com la Prússia de Frederic II “el Gran” (1712-1786) i la Rússia de Caterina II “la Gran” (1729-1796).⁸⁸⁶

És possible que el pare Josep Bonshoms, de Planoles, decidís provar sort en un dels petits estats del Sacre Imperi, morint a la zona del Rin en una data indeterminada.⁸⁸⁷ La pràctica totalitat de la resta de membres provinents de la comunitat manresana, ara ja com a abats ex-jesuïtes, seguiren vivint a Ferrara i morint a la mateixa ciutat entre els anys 1774 i 1807. Només hi ha dues excepcions. El penúltim superior setcentista de la Cova de Sant Ignasi, Fèlix Montagut, es traslladà a la república de Gènova, on traspassà finalment el dia 4 de desembre de 1784. Per altra banda, l'últim rector del Col·legi de Sant Ignasi, Josep Veguer, es traslladà a Roma, on morí el 4 de gener de 1794.

D'aquesta manera finí la darrera comunitat de pares i germans que convisqueren junts a les residències manresanes fins el primer retorn de la Companyia a la ciutat, el 16 de juny de 1816.⁸⁸⁸

⁸⁸⁵ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 111. Una magnífica síntesi de l'impacte de la notícia a la comunitat jesuïta exiliada a PINEDO IPARRAGUIRRE, I. i FERNÁNDEZ ARRILLAGA, I. “Los jesuitas desterrados ante la supresión de su Orden” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1787-1794.

⁸⁸⁶ EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España...*, pp. 273-276.

⁸⁸⁷ ARSI, *Hispania* 147, p. 79 [1774].

⁸⁸⁸ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 117.

Epíleg. Els ecos de l'expulsió, el record de la Companyia... i la gestió del seus béns.

Per bé que ni la Cova ni el Col·legi acollirien cap nova comunitat fins a principis del segle XIX, a Manresa hi quedaren els fruits de les obres dels jesuïtes que hi havia viscut en forma de noves construccions i substancioses rendes. Per altra banda, els manresans també mantingueren ben viu el profund record de la seva acció pastoral, que sumada a la tradicional espiritualitat ignasiana de la ciutat possibilità el manteniment del culte al fundador de la Companyia. Aquest darrer fet es deixà veure clarament a l'any 1815, quan l'ajuntament de Manresa s'erigí en un dels més vehements sol·licitants del retorn dels jesuïtes amb les seves peticions al nou rei Ferran VII.⁸⁸⁹

Els fruits de La Pragmàtica. La gestió del patrimoni segrestat.⁸⁹⁰

Segons descriuen Ignasi Bajona i Francesc Riera, el destí dels dos grans edificis jesuïtes manresans fou decidit en el mateix decret d'expulsió de 3 d'abril de 1767. Pel que fa al Col·legi i fent-se eco del que ja expressà Joaquim Sarret i Arbós, l'expulsió dels jesuïtes comportà un cop important per l'ensenyament a Manresa, que malgrat tot pogué ser esmenat mercès als esforços de les autoritats locals en la contractació de nous mestres.⁸⁹¹

Els dos edificis del Col·legi, com la resta d'institucions de naturalesa similar de la Companyia a la Península, seguiren acollint classes i alumnes. Alhora, les dependències d'habitació de la comunitat exiliada serien emprats com a habitatge i pensió pels mestres de retòrica i llatinitats que la ciutat hauria de contractar. Aquestes disposicions fetes el mateix 1767 foren complementades amb una Reial Cèdula de 21 d'agost de 1769.⁸⁹²

Per altra banda, la residència i santuari de la Cova quedaren immediatament clausurats al culte. La casa de residència es destinà immediatament a fer d'orfenat i hospital de

⁸⁸⁹ VILA I DESPUJOL, I. "La Restauración de la Compañía de Jesús en Catalunya (1815-1835). Manresa (el deseo), Tortosa (la muerte), Barcelona (el obispo)" a PIZARRO LLORENTE H. i VERDOY HERRANZ, A. (Eds.) *La Restauración de la Compañía de Jesús en España (1815-1835) antecedentes y desarrollo*. Comillas: Universidad Pontificia Comillas, Sal Terrae, Mensajero, 2020, pp. 201-209.

⁸⁹⁰ Per una solvent aproximació a les gestions fetes des de la cort sobre aquest àmbit, vegeu VALLEJO GARCÍA-HEVIA, J. M. *La monarquía y un ministro: Campomanes*, Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Mº de la Presidencia, 1997, pp. 242-266.

⁸⁹¹ SARRET I ARBÓS, J. *Història de l'estat polític...*, p. 130; BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 41; RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, p. 109.

⁸⁹² BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, pp. 45-55. L'obra de Bajona segueix amb un interessant estudi de la vertebració de l'ensenyament manresà entre 1769 i 1814 a través de la documentació municipal on les instal·lacions de l'antic Col·legi de Sant Ignasi hi tingueren un paper preponderant.

pobres de la ciutat. Els objectes litúrgics i altres béns de l'interior de les capelles i de les cases foren distribuïts per altres temples de l'entorn, quedant-ne bona part a mans de les monges de Santa Clara.⁸⁹³ Tot i resultar quelcom peculiar, els estudiosos de la Manresa ignasiana –i caputxina– des de Fidel Fita han fet avinent en les seves obres que tot i la prohibició expressa del culte ignasià a la Cova, els framenors caputxins de Sant Bartomeu decidiren oblidar les velles disputes amb els seus antics veïns, reobrint les seves “coves”, instal·lant-hi una nova imatge de Sant Ignasi, i practicant-hi culte diverses vegades.⁸⁹⁴

Per tal de conèixer l'estat dels dos espais a mitjans de l'any 1769, als Annexos s'hi transcriurà part d'un informe que recull els destins de tots els col·legis i esglésies de la Península i Illes que havien sigut de la Companyia.⁸⁹⁵ Amb tot, és important recordar que els edificis del Col·legi i de la Cova formaven part d'un patrimoni mobiliari, immobiliari i rendista molt més ampli, acumulat pels jesuïtes manresans des del seu establiment a la ciutat el 1625. Just deu dies després de que es fes efectiva l'expulsió dels jesuïtes manresans, el corregidor Diego de Oxburg trameté a l'ajuntament de Manresa una ordre que fou ràpidament complerta:

*«Y el mismo día Dicho Señor Corregidor ha hecho presente al referido Ayuntamiento el Real auto acordado en siete de Abril del corriente año, y inisguiendo el Capítulo segundo de él en el que se manda que de todos los caudales de los Regulares de la Compañía se haga requento formal asistiendo como testigos autorizados un Individuo del Ayuntamiento de la Ciudad, Villa o Lugar, con expresa deputación del mismo Ayuntamiento y un Individuo del Cabildo Eclesiástico o Clero con igual nombramiento de este para que, por este medio, conste a todo el Pueblo la formalidad de la diligencia y en su cumplimiento, dicho Muy Illustre Ayuntamiento ha nombrado al Noble Señor Don Isidro de Illsach, Regidor Decano paraque acistiesse hazer el requento».*⁸⁹⁶

Una de les primeres conseqüències d'aquesta ordre fou que el pagament anual que el mateix ajuntament devia als pares del Col·legi per les classes fetes des del dia 1 de maig

⁸⁹³ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* pp. 164-165. Emperò, els elements de major valor acabaren completament alienats durant la Guerra del Francès.

⁸⁹⁴ NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio...*, pp. 132-133; CARDONA, P. *El convent de framenors...* p. 139.

⁸⁹⁵ *Colección General de Providencias hasta aquí tomadas por el Gobierno sobre el estrañamiento y ocupación de temporalidades de los regulares de la Compañía, que existían en los Dominios de S.M. de España, Indias, e Islas Filipinas, Parte Tercera*, Madrid: Imprenta Real de la Gazeta, 1769, ff. 81-82. També citat a BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 45. Vegeu la transcripció completa a Annexos, Documents Transcrits, 9.

⁸⁹⁶ ACBG, AHCM/AM, I-56, Acuerdos (1764-1767), s/f [21-04-1767].

1766 s'acabaria pagant al corregidor –com a primera autoritat dels segrestos– mantenint el tradicional preu de 100 lliures anuals.⁸⁹⁷

El procés d'embargament, taxació i gestió dels béns i rendes de la Companyia a Manresa generà una quantitat ingent de documentació que es troba notablement dispersa. Atès que el pes principal de les disposicions recaigué en la Junta municipal de segrestos, el gruix de la documentació generada es troba a l'antic fons municipal de Manresa, a l'Arxiu Comarcal del Bages.⁸⁹⁸ Per altra banda, a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya també s'hi conserva un *Estado General de los bienes Raíces que se han de vender de la Casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Manresa y sirve para el husso de la Junta* de l'any 1770 en endavant fins el 1788.⁸⁹⁹ A més a més, els registres corregimentals d'aquestes èpoques, presents a l'Arxiu de la Seu de Manresa, també recullen nombroses informacions relacionades amb la Junta de segrestos, que precisament es trobava dirigida pel tinent de corregidor de la ciutat.⁹⁰⁰ Finalment, en els registres notariais manresans s'hi poden trobar nombrosos esments i referències a contractes d'arrendament del cobrament de rendes, remissions o pagaments de censals i altres aspectes propis de la gestió més usual de les propietats. Dur a terme una investigació solvent que pretengui extreure el màxim partit de l'enorme quantitat d'informació i dades que aquests voluminosos registres documentals ofereixen resta, malauradament, fora de les capacitats temporals i físiques del present treball. Tan de bo aviat puguin ser estudiats per altres investigadors/es.

Amb tot, sí que és possible apuntar alguns elements interessants que es deriven de tot aquest enorme procés de gestió i de les importants rendes i quantitats que aquests gestors tingueren a les seves mans. Durant els primers anys en que s'allargà aquesta administració, es feren múltiples inquisicions i valoracions de les propietats i rendes embargades, amb l'objectiu d'actualitzar els contractes d'arrendament o modificar els preus de venda.⁹⁰¹

⁸⁹⁷ ACBG, AHCM/AM, I-56, Acuerdos (1764-1767), s/f [18-05-1767].

⁸⁹⁸ ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 460, 461, 462, 463 i 464. Aquests fons documentals es troben sense cap ordenament intern particular, fet que en pot dificultar la consulta.

⁸⁹⁹ AHSIC, AC, OB 94, Estado General de los bienes Raíces que se han de vender de la Casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Manresa y sirve para el husso de la Junta, 325 ff. [06-02-1770]

⁹⁰⁰ ASM, Corregiment, V-62, (1766-1769).

⁹⁰¹ Un exemple a ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 461, *Tierras del Collegio de San Ignacio de Manresa que posehían los Regulares de aquél, tasadas por Joseph Prat, labrador y Juan Corrons, texedor de velos, en los días 19, 20, 21 de 7bre de 1769 y el día 27 se fue a la Villa de Sanpedor*

Per altra banda, aquesta nova contractació i explotació dels béns segrestats no es va fer esperar massa. En el mateix dia 25 d'abril, el tinent de corregidor de Manresa Jerónimo Bago o Jerónimo de Bagó, doctor en ambdós drets i advocat dels Reials Consells d'origen andalús, ja havia començat a actuar com a gestor de la Junta municipal de segrestos.⁹⁰² La figura d'aquest oficial reial ha sigut estudiada per Rafael Cerro Nargáñez, en el marc del seu esforç per elaborar una prosopografia dels alcaldes majors o tinents de corregidor a la Catalunya del segle XVIII.⁹⁰³ La seva estada a Manresa acabà marcant completament la seva carrera a l'administració, molt especialment a causa del seu paper en la gestió de les propietats dels jesuïtes expulsats.

Poc més de quatre setmanes després d'haver-se efectuat l'ordre de capbrevar els béns i rendes segrestades, el mateix Jerónimo Bago nomenà administrador i recaptador de «las rentas, Frutos y emolumentos y demás derechos que antes percibían y cobraban los Padres Regulares de la Compañía en la Casa de residencia de la Santa Cueva» a Joan Singla, paraire de Monistrol de Montserrat.⁹⁰⁴ Singla seria un bon coneixedor d'aquest tipus de gestions, atès que el 1770 es troba actuant com a arrendatari dels censos i delmes del marquès de Castellbell.⁹⁰⁵ Acompanyant-lo en la gestió de les rendes de la Cova s'hi trobarien com a fiadors el seu fill Carles Singla i Vila, també paraire i Joan Coll comerciant de Manresa. El mateix Joan Coll era un habitual dels contractes d'arrendaments de drets. Per exemple, el 1770 participà en un gran contracte d'arrendament dels delmes i fruits de les cases majors delmeres del bisbat de Vic encapçalat pel pagès Francesc Tubau i Teixidor, de la Pobla de Lillet.⁹⁰⁶ És molt possible que sigui precisament a causa d'aquesta cessió que la comptabilitat d'aquestes rendes no quedés registrada en els mateixos llibres de comptabilitat preservats a l'Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya, tal i com ja apuntà Antoni Borràs quan descrigué aquesta part del fons.⁹⁰⁷

y el día primero de 8bre del mismo año en el huerto del Collegio, expertos nombrados por la Junta Municipal de la Ciudad de Manresa, s/f [01-10-1769].

⁹⁰² ACBG, AHPM, Notari Anton Raurés, llig. 5172, f. 101r [25-05-1767]; CERRO NARGÁNEZ, R. "Una magistratura castellana...", p. 17.

⁹⁰³ El millor exemple de la seva tasca investigadora a CERRO NARGÁNEZ, R. *Civiles entre militares: Los Alcaldes Mayores de Barcelona (1718-1808)*, Córdoba: UCOPress, 2016.

⁹⁰⁴ ACBG, AHPM, Notari Anton Raurés, llig. 5172, ff. 101r-102 [25-05-1767].

⁹⁰⁵ FERRER ALÓS, LL. "Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)" a *Estudis d'història agrària*, Núm. 4, 1983, p.120, n. 69.

⁹⁰⁶ FERRER ALÓS, LL. *Sociologia de la industrialització...* p. 102.

⁹⁰⁷ BORRÀS, A. "La Cova de Sant Ignasi de...", p.609.

És imprescindible constatar la importància econòmica que aquesta administració podria arribar a comportar fent una breu repassada als darrers contractes d'arrendament de drets tancats pel pare superior Fèlix Montagut. El dia 12 de febrer de l'any 1764, Montagut tancà un pacte de quatre anys amb l'argenter Josep Ginebreda, l'adroguer i candeler de cera Domingo Davesa i els pagesos Francisco Moliner i Josep Samper a més del corder Josep Dalmau per un preu total de 1.712 lliures i 10 sous –a raó de 428 lliures, 2 sous i 6 diners cada any– cedint-los el cobrament de:

*«las decimas, censos, rëddits y emolumentos que jo en dit nom o dita Santa Cova de Sant Ignasi reb y acostuma rebre en los termes y Parroquias de Castelladral, Valldeperas y Orriols del Corregiment de Manresa y en lo terme o quadra de Santa Maria de Su, bisbat de Solsona y en lo terme de Matamargó, com y també las parts dominicals dels fruits resultants de la heretat que dita Santa Cova té i posseeix en dita quadra de Su, puesto en la Casa de la mateixa heretat nomenada lo Castell per guardar tots los fruits resultants solament de est arrendament y axí mateix la tercera part dels censos o foriscapis que durant est arrendament se deuran per rahó de las declinacions, successions o transportacions se faran durant lo dit arrendament».*⁹⁰⁸

Tres mesos més tard, Montagut convingué amb els acabalats manresans Simó Dalmau i Damià Dalmau, pare i fill, l'arrendament per tres anys de totes les rendes, censos i dècimes que la Cova posseïa dels termes dels llocs de Sedó, Riber i les Arenes, a més dels drets de pastura i la facultat de tenir-hi carnisseria. El contracte es tancà per un total de 1.651 lliures, a raó de 550 lliures, 6 sous i 8 diners cadascun dels tres anys fins el darrer dia de juny de 1767.⁹⁰⁹

Finalment, el dia 9 de juliol del mateix any Fèlix Montagut acceptà la substanciosa oferta de Josep Puig i Tella, àlies “lo Pubill”, pagès del lloc de Talladell per arrendar durant tres anys i tres collites «las Herbas Pasquas y Pasturas del terme del lloch de Golmés» a més de la catorzena part dels fruits de tot el que cultiven els particulars del lloc.⁹¹⁰ La suma que la Cova rebria per aquests tres anys de contracte seria de 4.000 lliures, a raó de 1.330 lliures, 6 sous i 8 diners per any. Per tant, tenint en compte les anualitats dels tres contractes descrits, l'any 1766 la Cova de Sant Ignasi cobraria la quantitat de 2.311 lliures, 15 sous i 10 diners sols d'aquestes rendes sotsarrendades. Una xifra gens menyspreable.

L'únic dels tres sotsarrendaments que va poder renovar el superior de la Cova tres dies abans de l'expulsió fou el contracte ja esmentat anteriorment de les baronies de Sedó i

⁹⁰⁸ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5003, ff. 67r-69r [12-02-1764].

⁹⁰⁹ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5003, ff. 184v-186r [15-05-1764].

⁹¹⁰ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5003, ff. 250r-251v [09-07-1764].

Riber, que es tancà amb l'apotecari manresà Valentí Vallcendrera com a apoderat d'un grup de potentats cerverins, el dia 7 d'abril de 1767, pel preu total de 3.000 lliures durant 3 anys, gairebé duplicant el contracte anterior amb els Dalmau.⁹¹¹ Desgraciadament ignorem si el pacte amb els cerverins es mantingué actiu i efectiu fins la finalització del període acordat, el juny de 1770.

Del que sí que tenim constància, és de que la gestió de les propietats del conjunt dels jesuïtes manresans donà lloc a una investigació de la Reial Audiència de Catalunya, centrada en Jerónimo Bago.⁹¹² Com ja s'ha vist, el tinent de corregidor havia estat completament implicat en al constitució i funcionament de la Junta de segrestos de Manresa des del primer moment. A més a més, durant el mes de març i principis d'abril de 1768 exercí de corregidor interí –és a dir, sense supervisió efectiva– després que Diego de Oxburg deixés la ciutat i fins l'arribada del nou corregidor, Enric van Mechelen (?-1770).⁹¹³

A principis de novembre de 1768, Bago fou citat per la Reial Audiència de Catalunya en qualitat d'administrador de les temporalitats dels jesuïtes manresans «para el seguimiento del Pleyto movido por Don Phelipe Mariano Riquer, Marqués de Benavente, sobre la reivindicación de los Diezmos de Sedó y Ribert que posehia la Santa Cueva».⁹¹⁴ Precisament, aquestes rendes formaven part del contracte signat a principis de 1767 i que es ratificà tres dies abans de l'expulsió.

Les diligències de la querella iniciada pel marquès de Benavent seguiren l'any següent. Tot i que el procés havia començat el dia 19 de juliol de 1768, sembla que la mateixa Audiència s'hauria declarat inhàbil per jutjar els termes reclamats pel demandant, havent-se de derivar a un tribunal local, que eren els que en tenien les competències segons les disposicions recollides en la Real Cédula de 7 d'octubre de 1767.⁹¹⁵ A més a més, l'octubre d'aquell any Bago recuperà les 75 lliures que la mateixa Audiència li havia embargat a causa d'un plet anterior amb el gremi de velers de Manresa.⁹¹⁶

⁹¹¹ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5006, ff. 69v-71v, [07-09-1767].

⁹¹² TORRAS I RIBÉ, J.M. *Els municipis catalans de l'antic règim (1453-1808)*, Barcelona: Curial, 1983, p. 175.

⁹¹³ CERRO NARGÁNEZ, R. "Una magistratura castellana...", p. 17; GAY ESCODA, J. M. *El corregidor a Catalunya*, 651.

⁹¹⁴ ACA, RA, REG, Núm. 563, ff. 223r-224r [05-11-1768]; ACA, RA, REG, Núm. 1001, ff. 258r-258v [12-11-1768].

⁹¹⁵ ACA, RA, REG, Núm. 564, ff. 21v-22r [21-03-1769].

⁹¹⁶ ACA, RA, REG, Núm. 564, ff. 329v [27-09-1769]; ACA, RA, REG, Núm. 1002, ff. 124v [11-10-176].

La sort del tinent de corregidor canvià a principis de 1770. Després d'un consell extraordinari de la Audiència celebrat el dia 6 de març, es decidí instruir una causa sobre Bago per la seva tasca com a administrador.⁹¹⁷ Malgrat aquestes disposicions, pocs dies més tard ell mateix envià una relació de mèrits al tribunal sol·licitant que se li concedís un nou trienni a la vara manresana.⁹¹⁸ El dia 2 de juny de 1770, el capità general comte de Ricla (1720-1780) presidí una sessió de la sala civil de la Audiència, exposant tot el que s'havia esdevingut des del dia 7 d'octubre de 1769:

*«[...] reservaba a su autoridad el cargo de los Alcaldes Mayores en los crímenes de su oficio, y que conocía también la que le competía como Gobernador general de la Provincia quando de sus excessos peligraba la quietud. Que seguía lo primero no obstante que en éste último caso había puesto a la verdad la Ciudad de Manresa el Theniente de Corregidor don Geronimo del Vago. Que las amonestaciones y otros medios con que se le habían dado a conocer sus faltas para el remedio habían quedado sin efecto, atropellando las leyes de la razón, de la justicia, del respeto y de la subordinación. Que decía mucho el expediente instruido por esa Real Audiencia que empero que era más lo que dejaba que exponerse y entretenerse después en los asuntos de la Junta Municipal no había sin recurso, ni queja por el despotismo con que obrava cobrando caudales, amenazando a los vocales y confundiendo las instrucciones y las órdenes, procedimientos que ya fueron en otro tiempo objeto de la providencia del Consejo».*⁹¹⁹

Aquestes informacions denunciades per l'ajuntament de Manresa acabaven amb la sol·licitud de que es substituís l'oficial el més ràpid possible, evitant que pogués seguir tenint contacte amb l'administració de béns. Així doncs, Bago va ser cridat a Barcelona, on quedaria retingut fins que l'acabament de les diligències. Finalment, després de totes les consideracions fetes, l'Audiència acabà dictant que «en a tención a que aún quando aquél haia cometido algún exceso, está ya purgado con tan dilatada ausencia de su Casa y empleo, ha sido servido el Consejo permitirle se restituya en ella».⁹²⁰

Tot i haver conclòs el procés, uns mesos després el tribunal admeté una carta de l'antic corregidor de Manresa, Diego de Oxburg, enviada el desembre de 1767 i on descrivia amb una major profusió els delictes i excessos que els veïns de la ciutat havien atribuït a Jerónimo Bago i les conseqüències que aquests havien tingut:

«[...] en el proximo pasado mes [novembre 1767] pareció en la Puerta el Señor Alcalde Maior de esta misma Ciudad un Pesquin con el qual se decía a este ser el maior Ladrón de Sierramorena. Este disturbio de la quietud pública, las repetidas quexas de este Pueblo, el

⁹¹⁷ ACA, RA, REG, Núm. 565, ff. 22v-23r [10-03-1770].

⁹¹⁸ ACA, RA, REG, Núm. 1003, ff. 37r [14-03-1770]. Aquesta sol·licitud seria clarament desestimada després de l'inici del seu procés per corrupció i males pràctiques ACA, RA, REG, Núm. 810, ff. 149r-151r [09-05-1770].

⁹¹⁹ ACA, RA, REG, Núm. 565, ff. 179r [02-06-1770].

⁹²⁰ ACA, RA, REG, Núm. 565, ff. 180r [02-06-1770].

hallarme requerido como es de ver los adjuntos documentos la aprobación del Illustre Ayuntamiento de regidores de esta Ciudad de que represente a la Superioridad que adjunta remito y la obligación del predicho mi empleo, me han hecho inquerir los procedimientos de dicho Alcalde maior y son los siguientes.

Que haze remisión de delitos con hallanamientos en dinero, que a los retraídos en sagrado perdona y da libertad con el hallanamiento y con esto suelta los presos de la Carzel.

Que las penas de Bandos o Multas solamente deposita para penas de Cámara y gasta subrepticia la tercera parte y de muchas se apropia.

Que beneficia y vende las Sentencias de las causas Civiles, que los salarios que como Juez le corresponden exige excesivos y algunas vezes exige salarios aunque no le pertenezcan. [...]

Que ha cuidado de la venta de comestibles y muebles de los regulares de la Compañía de la Cueva de San Ignacio sin que por lo común asistiesen los dos qualificados que mandava la Real Orden y hay indicios de haberse apropiado de algunos efectos de ella».⁹²¹

Per totes aquestes raons i per procurar mantenir la quietud pública a la ciutat, Oxburg demanava que l'Audiència actués immediatament. Els delictes exposats en la present llista, que s'allarguen bastant més que no pas el fragment transcrit, acabaren motivant que el tribunal reconsiderés la decisió de deixar Bago en llibertat. En aquesta ocasió l'empresonaren a la Ciutadella de Barcelona i se li denegà qualsevol demanda de llibertat. En l'acta del tribunal es remarcava específicament que aquestes disposicions es feien perquè se l'acusava:

«del delito especulato por haver extraviado, ocultado e invertido en usos propios crecida cantidad de las temporalidades de los Colegios que estavan a su cuidado en virtud de cuya acusación fue trasladado desde la Real Ciudadela donde estaba arrestado a las Reales Cárceles, y actualmente se está etendiendo en la actividad en la fortificación de aquella Sumaria y practicando las devidas diligencias para la cabal justificación de tan grave delito».⁹²²

Finalment, fou el fiscal del Consell de Castella José Moñino y Redondo –futur comte de Floridablanca (1728-1808)– qui acabaria dictant culpable a Bago de totes aquestes males pràctiques:⁹²³

«Pero habiéndose formalmente y tomado pleno conocimiento de la Causa para si determinación, el Fiscal expuso en voz que su concepto es de una causa puramente criminal y de las más graves que por quedar en su ser los cargos que se le han formado le hacen condigno de la pena capital u ordinaria de muerte, maiormente debiéndose sentenciar por las Leyes de Cathaluña».⁹²⁴

⁹²¹ ACA, RA, REG, Núm. 565, ff. 520r-522v [20-10-1770].

⁹²² ACA, RA, REG, Núm. 810, ff. 164r-165v [09-06-1770].

⁹²³ CERRO NARGÁNEZ, R. “Una magistratura castellana...”, pp. 17-19.

⁹²⁴ ACA, RA, REG, Núm. 813, ff. 28-30v [17-02-1773]. També citat i transcrit parcialment a

Amb tot, el mateix fiscal assenyalà l'existència d'algunes incompatibilitats processals, sobretot relacionades amb les competències dels tribunals i les sales on s'havien jutjat els delictes. D'aquesta manera, essent aquest un veredicta per un cas criminal, Moñino ordenà passar el cas a la sala criminal de la Audiència per poder-lo processar correctament.

Malgrat aquestes darreres puntualitzacions i més enllà de l'eventual pena dictada, no sembla haver-hi cap dubte de que Geronimo de Bago s'aprofità clarament de la seva posició com a alcalde major o tinent de corregidor de Manresa per apropiari-se de béns requisats a la Companyia de Jesús i desfalcari part dels rendiments de l'administració de les rendes i possessions restants. És ben possible que el de Bago no fos l'únic cas d'aquest tipus de males pràctiques ni a Catalunya ni a Manresa però aquest, malauradament, és un tema per una altra investigació.⁹²⁵

El record de la Companyia

Tant l'expulsió de la Companyia de Jesús com també la seva posterior extinció també comportaren un notable procés de repressió cultural a l'entorn de tots aquells llibres, pasquins o libels que poguessin significar una defensa o un record de la Companyia. Una de les primeres que arribà a Manresa fou la que tenia a veure amb l'obra jesuïta de crític titol *Historia Imparcial de los jesuitas*, segons el decret escrita en francès.⁹²⁶ Qualsevol còpia d'aquest llibre o de qualsevol imprès similar havia de ser requisada, i cremada.

Malgrat totes aquestes persecucions i disposicions per part de la Corona, el culte ignasià a Manresa continuà de maneres molt diverses. Anteriorment ja s'ha descrit com els framenors de Sant Bartomeu reobriren les seves "coves" i hi feren culte. Per altra banda, a finals de la dècada de 1770, es dugué a terme una nova remodelació de la capella de Sant Ignasi Malalt.⁹²⁷ Fidel Fita apunta que, durant aquesta reconstrucció quan els

⁹²⁵ Dos dels molts exemples estudiats els darrers anys per Enrique Giménez López a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. "Disputas por las temporalidades de los jesuitas en Mallorca. La acción del fiscal Antonio Fernández de Córdoba (1784-1787)" a *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: revista d'estudis històrics*, Núm. 75, 2019, pp. 183-195.

Ibidem "Malversaciones en las temporalidades que fueron de la Compañía de Jesús en Valladolid" a *Revista de Historia Moderna: Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 36, 2018 pp. 561-576.

⁹²⁶ ACBG, AHCM/AM, Reials Cèdules, Ordres (1715-1773), llig. 1063, s/f [21-06-1772]. Altres llibres similars a LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M.L. "L Jesuitas españoles expulsados: sátiras y escritos de autodefensa" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1767-1786.

⁹²⁷ SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola...* p. 103.

operaris contractats per Josep d'Amigant i Leonardo, comte de Fonollar (1778-1813), trobaren una de les tres creus en forma de calvari que, segons la tradició, havia gravat el mateix Sant Ignasi a la paret d'aquella habitació durant la seva convalescència.⁹²⁸ Un any abans d'aqueta trobada, a causa del procés de remodelació de la placeta existent davant de la capella de Santa Llúcia, es preservà l'obelisc en honor a Sant Ignasi que la ciutat hi havia col·locat l'any 1587 per intervenció del llavors bisbe de Vic Joan Baptista Cardona, traslladant-lo uns metres més lluny.⁹²⁹ Més enllà de tot això, una de les mostres més clares no només de la pervivència de l'estimació i el culte a la figura de Sant Ignasi, sinó també del desig popular del retorn dels seus successors a Manresa fou el text remès pel paborde i Capítol de la Seu de Manresa a *El Procurador general de la nación y del rey*, una de les publicacions més abrandades de la premsa absolutista i antiliberal, al monarca Ferran VII (1784-1833) pocs mesos després de la fi de la Guerra del Francès:

*«Baxo de este supuesto, este vuestro Cabildo, que lo es de una ciudad tan siempre fiel á sus legítimos soberanos como lo acredita la etimología de su nombre manu rasa, que en castigo de su lealtad le impusieron los romanos al reedificarla; que tiene la gloria de haber sido la primera de la provincia, sino del Reyno (sin embargo de verse rodeada de enemigos en su orgullo invencibles), de quemar el papel sellado del intruso Murat, así que supo la alevosía cometida contra la augusta persona de Vuestra Majestad; de proclamarle de nuevo, de excitar á lo mismo al resto del principado, de levantar el grito con público periódico contra el pérfido invasor; que en fin, escudada del nombre de Vuestra Majestad y confiada de la protección de la Purísima Concepción, de su patrono y patriarca San Ignacio de Loyola, casi sin más armas ni pertrechos que su increíble arrojo, fidelidad y entusiasmo batió por primera vez en campo raso á los irresistibles, y reportó las dos inmemorables victorias del Bruch y Casa Masana en los días 6 y 14 de Junio de 1808, foco de las demás de España y del Norte; lo es también de una ciudad que fue la cuna de los Padres Jesuitas, donde trasladado, vestido de un saco, después de haber renunciado el mundo en Monserrat San Ignacio de Loyola, dio principio á su santificación y encumbrada virtud; compuso el nunca bastante encomiado libro de sus santos ejercicios espirituales; obtuvo el estupendo rapto de ocho días con varias otras revelaciones del cielo; delineó las bases de su instituto y compañía; obró asombrosos prodigios, y dexó tantos monumentos de su rara penitencia y santidad. Éste vuestro Cabildo finalmente, como lo es de una Iglesia que fue el teatro donde el Santo y después sus hijos con sus frecuentes visitas, pláticas y misiones prestaron tanto aprovechamiento y edificación a sus vecinos y comarcanos, reconocido a tanta distinción y prerrogativa y condolido del abandono en que se halla la enseñanza de su sinsentido, no puede menos de excitar el bondadoso corazón de Vuestra Majestad a favor del restablecimiento de la Compañía de los Padres Jesuitas que para la general instrucción y salud de las almas, instituyó el Santo».*⁹³⁰

⁹²⁸ FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa...* p. 44.

⁹²⁹ RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana...*, pp. 52-53.

⁹³⁰ ASM, 65 (Varis), *El Procurador general del rey y de la nación*, Número 185, pp. 1499-1506 [02-12-1814], còpia manuscrita. Se'n pot trobar una còpia digital impresa a

Fonts emprades

Fonts arxivístiques

1. Archivum Romanum Societatis Iesu [ARSI],

Aragonia

- ARSI, Aragonia 12
- ARSI, Aragonia 13
- ARSI, Aragonia 14
- ARSI, Aragonia 15
- ARSI, Aragonia 16
- ARSI, Aragonia 17
- ARSI, Aragonia 25
- ARSI, Aragonia 26
- ARSI, Aragonia 30
- ARSI, Aragonia 31
- ARSI, Aragonia 32

Hispania

- ARSI, Hispania 147
2. Archivo General de Simancas [AGS]
 - AGS, Guerra Moderna, Suplemento, lligall 199
 3. Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús o Arxiu Històric de la Companyia de Jesús de Catalunya [AHSIC], Antiga Companyia [AC]

Cúria General [CG]

- AHSIC, AC, CG, Núm. 07

Obres [OB]

- AHSIC, AC, OB 40
- AHSIC, AC, OB 46
- AHSIC, AC, OB 90
- AHSIC, AC, OB 91
- AHSIC, AC, OB 92

<http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?q=parent%3A0004338993&s=580&lang=es>. Vegeu la transcripció completa a Annexos, Documents Transcrits, 10.

- AHSIC, AC, OB 93
- AHSIC, AC, OB 94

4. Arxiu de la Corona d'Aragó [ACA]

Consell d'Aragó [CA]

- ACA, Consell d'Aragó, Llig. 245, Núm. 77

Col·leccions

- ACA, Colecciones, Mapas y Planos, 95 /1-3 [1730]

Generalitat, Sèrie General [N]

- ACA, Generalitat, Sèrie general (N), vol. 50

Reial Audiència [RA]

- ACA, RA, REG, Núm. 49
- ACA, RA, REG, Núm. 563
- ACA, RA, REG, Núm. 564
- ACA, RA, REG, Núm. 565
- ACA, RA, REG, Núm. 810
- ACA, RA, REG, Núm. 813
- ACA, RA, REG, Núm. 1001
- ACA, RA, REG, Núm. 1002
- ACA, RA, REG, Núm. 1003

Reial Patrimoni [RP], Batllia General del Reial Patrimoni [BGRP]

- ACA, RP, BGRP, Vol. 105
- ACA, RP, BGRP, Vol. 110
- ACA, RP, BGRP, Vol. 115
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1730, nº 1, Pp
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1737, nº 1, Nn
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1745, nº 2, B
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1748, nº 3, Nnn
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1749, nº 6, Bf
- ACA, RP, BGRP, Procesos,1754, nº 6, E

5. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona [AHCB]

- AHCB, Consell de Cent, Dietari de l'antic Consell barceloní, 1B. XXV-45.

- AHCB, Reial Audiència, Acords, 6A. I-1.
6. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona [AHPB]
- Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/18
 - Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/19
 - Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/21
 - Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/29
 - Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/30
 - Notari Fèlix Avellà, AHPB 950/32
7. Arxiu Comarcal del Bages [ACBG]

Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa/Ajuntament de Manresa [AHCM/AM]

- ACBG, AHCM/AM, I-39. Aprisias de las deliberaciones del Consell, 1700-juny 1717
- ACBG, AHCM/AM, I-45, Acuerdos (1719-1728)
- ACBG, AHCM/AM, I-48, Acuerdos (1729-1736)
- ACBG, AHCM/AM, I-50, Acuerdos (1737-1743)
- ACBG, AHCM/AM, I-56, Acuerdos (1764-1767)
- ACBG, AHCM/AM, I-340, Manuals del racional (1705-1712)
- ACBG, AHCM/AM, Col·legi de Sant Ignasi, llig. 394
- ACBG, AHCM/AM, Col·legi de Sant Ignasi, llig. 395
- ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 460
- ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 461
- ACBG, AHCM/AM, Jesuïtes (Temporalitats), llig. 462
- ACBG, AHCM/AM, Reials Cédules, Ordres (1715-1773), llig. 1063

Arxiu Històric de Protocols de Manresa [AHPM]

- ACBG, AHPM, Notari Joan Sala, Esborranys 1522
- ACBG, AHPM, Notari Benet Font, m. 989
- ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4863
- ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4864
- ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4865
- ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4867
- ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4871
- ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4902

- ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4909
- ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4911
- ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4915
- ACBG, AHPM, Notari Fèlix Soler, llig. 4930
- ACBG, AHPM, Notari Ignasi Casas Puig, llig. 4943
- ACBG, AHPM, Notari Carles Perera, llig. 4955
- ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980
- ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5003
- ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 5006
- ACBG, AHPM, Notari Josep Antoni Sala, llig. 5050
- ACBG, AHPM, Notari Anton Raurés, llig. 5172

Fons del Reial Cadastre

- ACBG, Reial Cadastre, Carpetes, Núm. 175

Fons Jesuïtes

- ACBG, Jesuïtes, *Manifiesto en hecho de la verdad y unidad de la Santa y Prodigiosa Cueva que se venera en la ciudad de Manresa...* (1665)
- ACBG, Jesuïtes, *Evidencia de la verdad opuesta al sentido del doctor Francisco Vicens...* (1665)

8. Arxiu de la Seu de Manresa [ASM]

- ASM, Corregiment, V-62 (1766-1769)
- ASM, V-95.I (Jesuïtes i caputxins)
- ASM, V-95.II (Caputxins)
- ASM, 65 (Varis)
- ASM, Llibre de les deliberacions del Molt Il·lustre Capítol de Paborde i Canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791

9. Museu Comarcal de Manresa [MCM]

- MCM, 10492. “L’església de la Cova de Sant Ignasi i el Convent dels Caputxins”

Fonts virtuals (Webgrafia)

- BUSQUETS I DALMAU, J. “Bisbes espanyols i bisbes francesos a la Guerra dels Segadors” a Jornades sobre el barroc català. Col·legi Universitari de Girona, 1987 [consulta: 23-12-2021]. Disponible a Internet a:
<http://hdl.handle.net/10256.1/685>.

- Dizionario Biografico degli Italiani - Volum 93 (2018):
[https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-spinola_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giorgio-spinola_(Dizionario-Biografico))

[https://www.treccani.it/enciclopedia/alamanni-nasi-vincenzo-antonio_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/alamanni-nasi-vincenzo-antonio_(Dizionario-Biografico))

- Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional de España. *El Procurador general del rey y de la nación*, Número 185 [02-12-1814]:

<http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?q=parent%3A0004338993&s=580&lang=es>.

- Espai Manresa 1522: <http://www.manresaturisme.cat/cat/article/5966-espai-manresa-1522-la-ciutat-d-ignasi>.

- *Executoria de la sentencia proferida a 23 de agosto 1730 por el Eminentissimo Sr. el Señor D. Alexandro Aldobrandini, por la gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica, Arçobispo de Rodas, Nuncio ... a favor del Reverendissimo Padre Provincial de la Compañia de Jesus de la Provincia de Aragon, y de la Casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola, extra muros de la ciudad de Manresa, con los Reverendissimos Padres, Provincial, y definitorio, de la religion de los Capuchinos de la Provincia de Cataluña y el Convento de San Bartholome de su orden, extra muros de la misma Ciudad.* 10 pàgines. Referència on-line de la còpia present a la Biblioteca Nacional de España:

<http://datos.bne.es/edicion/bima0000013595.html>.

- Lista de las casas, colegios, y residencias de los Regulares de la Compañia de Jesús en España, e islas adyacentes (1767) al Repositorio Institucional del Banco de España: <https://repositorio.bde.es/handle/123456789/4814>.

Fonts bibliogràfiques

- ABAD ZARDOYA, C. “Cocinas y refectorios en el monasterio medieval. Formas, usos y dotaciones” a GARCÍA DE CORTÁZAR i TEJA, R. (Coord), *El ritmo cotidiano de la vida en el monasterio medieval*. Aguilar de Campoo: Fundación Santa María la Real, Centro de Estudios del Románico, 2015, pp. 245-284.
- ALABRÚS, R.M. “El clero catalán en la Guerra de Sucesión” a *Estudis*, Núm. 40, 2014, pp. 212-233.
- ALABRÚS, R.M. “El caso de Benet Sala: ¿un problema en las negociaciones de Utrecht?” a *Cuadernos de Historia Moderna*, Núm. 12, 2013, pp. 153-175.
- ALABRÚS, R.M. “Imagen y opinión sobre la Compañía de Jesús en la España del siglo XVIII” a BETRÁN MOYA, J. L. (Coord.) *La Compañía de Jesús y su proyección mediática en el mundo hispánico durante la Edad Moderna*, Madrid: Sílex, pp. 219-250.
- ALABRÚS, R.M. *Felip V i l'opinió dels catalans*, Lleida: Pagès Editors, 2001.
- ALBAREDA, J. *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Crítica, 2010.
- ALBAREDA, J. *El “cas dels catalans”. La conducta dels Aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2005.
- ALBAREDA, J. *Els catalans i Felip V: De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona: Vicens Vives, 1993.
- ALCOBERRO, A. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2002.
- ALEGRE, F. J. *Historia de la Compañía de Jesús en Nueva-España. Tomo III*, México: Impreso por J.M. Lara, 1842.

- ALONSO GARCÍA, A. “Del tomismo al suarismo. La cuestión de “la alternativa de cátedras” del Estudi General de Barcelona durante el inicio del reinado de Felipe V” a *Pedralbes: revista d'història moderna*, Núm. 30, 2010, pp. 267-82.
- ALSINA, C., FELIU, G. i MARQUET, L. *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Barcelona: Curial, 1990.
- AMIGANT, F. *Relacion de servicios de los Caualleros Amigants desde el año de mil y seiscientos y quarenta*. [En línia a https://fama.us.es/discovery/fulldisplay?docid=alma991007718999704987&context=L&vid=34CBUA_US:VU1&lang=es&search_scope=all_data_not_idus&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=all_data_not_idus&query=any,contains,Amigant&facet=tlevel,include,online_resources&offset=0].
- ANDÚJAR, F. “La "confianza" real: extranjeros y guardias en el gobierno político-militar de Catalunya (s. XVIII)” a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, Vol. 18, 1998, pp. 509-519.
- ANTÓN PELAYO, J. “La desamortización de las bibliotecas conventuales en Cataluña durante la crisis del Antiguo Régimen” a *Memoria y civilización: anuario de historia*, Núm. 21, 2018, pp. 611-651.
- ARNABAT, R. “Notes sobre la conflictivitat senyorial al Penedès (1759-1800)” a *Estudis d'història agrària*, Núm. 8, 1990, p. 101-122.
- ARRANZ, M. *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*, Barcelona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona, 1991.
- ASTORGANO ABAJO, A. “San José Pignatelli (1735-1811) y Vicente Requeno (1743-1811), socios de la Academia Clementina” a *Cuadernos Dieciochistas*, Núm. 7, 2006, pp. 257-291.
- ASTORGANO ABAJO, A. “Perfil bio-bibliográfico del abate Requeno (1743-1811)” a ASTORGANO ABAJO, A. (coord.), *Vicente Requeno*

(1743-1811): *Jesuita y restaurador del mundo grecolatino*, Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2012, pp. 23-77.

- ASTRAIN, A. *Historia de la Compañía de Jesús en la asistencia de España. Tomo VII*, Madrid: Administración de Razón y Fe, 1925
- ASTURIOL, E. i FERNÁNDEZ, I. “L'escultor Jacint Morató Soler: Castellterçol, 1682 - Solsona, 1736” a *Oppidum: revista cultural del Solsonès*, Núm. 8, 2010, pp. 60-81.
- AVELLÍ, T. “Els retaules del taller dels Sunyer a l'església de Sant Martí de Joc” a *Locus amoenus*, Núm 6, 2002-2003, pp. 271-292
- BACALLAR, V. *Comentarios de la guerra de España e historia de su Rey Phelipe V el animoso desde el principio de su regnado hasta la paz general del año 1725*, Gènova: Impremta de Mateo Garvizia.
- BADA ELIAS, J. “La postura de la Companyia de Jesús davant la Successió (1700-1718)” a MORALES, M., RENOM, M. CISNEROS, M. (Coord.) *Actes del Congrés l'Aposta Catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007, pp. 137-146.
- BADA ELIAS, J. *Història del Cristianisme a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial, 2005.
- BADA ELIAS, J. “Les relacions entre els bisbes i l'Estat a la Catalunya de la Il·lustració” a *Manuscrits*, Núm. 20, 2002, pp. 71-89.
- BADA ELIAS, J. “L'església catalana davant la dinastia borbònica i el Decret de Nova Planta (1701-1726)” a ALBAREDA, J. (Coord.) *Del patriotisme al catalanisme: societat i política (segles XVI-XIX)*. Vic: Eumo editorial, 2001, pp. 239-262.
- BADA ELIAS, J. “La vida religiosa a Catalunya a l'època de Carles III” a *Pedralbes: revista d'història moderna*, Núm. 8, 1988, pp. 459-477.
- BAJONA, I. *L'antic Col·legi de Sant Ignasi a Manresa*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1997.

- BALLBÉ SANS, N. “Els eclesiàstics austriacistes durant la guerra de Successió d’Espanya: el cas de Llorenç Tomàs i Costa, canceller del Principat de Catalunya” a *Pedralbes*, Núm. 28, 2008, pp. 73-88.
- BARNIOL I BOIXADER, F. “”Para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado.” La castellanització del bisbat de Vic durant el segle XVIII” a *Ausa*, Vol. 26, Núm. 174, 2014, pp. 1061-1092.
- BASSEGODA, B. *La Cova de Sant Ignasi*. Manresa: Angle, 1994.
- BATLLORI, M. “Arrels socio-polítiques catalanes i napolitanes de l’antiromanisme de Carles III” a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 9-21.
- BATLLORI, M. “Baltasar Masdeu y el neoescolasticismo italiano” a *Analecta sacra tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, Núm. 15, 1942, pp. 171-256.
- BENÍTEZ I RIERA, “La història dels jesuïtes de la província d’Aragó desterrats d’Espanya per Carles III, escrita pel pare Blai Larraz” a *Anuari 1992-1993 de la Societat d’Estudis d’Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Tarragona: Diputació de Tarragona, 1997, pp. 243-279.
- BENÍTEZ, J. *Jesuïtes i Catalunya. Fets i figures*, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1996.
- BENÍTEZ, J. “El pas de Sant Ignasi per Manresa: 2. Els fets” a *Dovella*, Núm. 38, 1991, pp. 17-24.
- BENÍTEZ, J. “El pas de Sant Ignasi per Manresa: 1. Les fonts” a *Dovella*, Núm. 39, 1991, pp. 37-40.
- BETRÁN MOYA, J. L. i BLANCO FERNÁNDEZ, C. “Impresos jesuitas en la Cataluña Moderna” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 557-585.

- BETRÁN, J.L. “Sociedad y peste en la Barcelona de 1651” a *Manuscripts*, Núm. 8, 1990, pp. 255-282.
- BLACK, J. *European warfare, 1660-1815*, London: Routledge, 2003, pp.155-156.
- BOADA, C i BRUGUÉS, I. (Ed.) *L'església a Catalunya durant la Guerra de Successió*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.
- BORRÀS, A. “La Cova de Sant Ignasi de Loiola de Manresa durant els segles XVII i XVIII” a *Analecta Sacra Tarraconensia*, Vol. 67, 1994, pp. 595-615.
- BORRÀS, A. “L'expulsió dels jesuïtes de la ciutat de Barcelona en el marc general del seu desterrament d'Espanya per Carles III” a *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, Vol. 8, Núm. 2, 1988, pp. 403-430.
- BORRÀS, A. “Establiment dels jesuïtes a Manresa, segons els documents de l'Arxiu general de l'Orde a Roma (1599-1683)” a *Miscel·lània d'Estudis Bagescs*, Vol. 3, 1984, pp. 169-183.
- BOSCH, J. *Els Tallers d'escultura al Bages del segle XVII*. Manresa: Caixa de Manresa, 1990.
- BOSCH, J. “Com depèn el culte religiosíssim de l'ornament exterior: La Santa Cova entre 1660 i 1685” a *Dovella*, Núm. 37, 1990, pp. 45-49.
- BRAUN, J. *Spaniens alte Jesuitenkirchen: ein Beitrag zur Geschichte der nachmittelalterlichen kirchlichen Architektur in Spanien*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1913.
- BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, Volum II, Barcelona: Tipografía de Luís Fiol i Gros, 1871-1872.
- BUSQUETS I DALMAU, J. “Neutralitat de la Santa Seu i gal·licanisme a Catalunya durant la Guerra de Separació (1640-1659) a *Revista catalana de teologia*, Vol. 19, Núm. 1, 1994, pp. 281-296

- CALVERAS, J. *San Ignacio en Montserrat y Manresa a través de los procesos de canonización*. Barcelona: Editorial Librería Religiosa, 1956.
- CANALS VIDAL, F. *La tradición catalana en el siglo XVIII. Ante el Absolutismo y la Ilustración*, Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 1995.
- CANYELLES, M. *Descripció de la grandesa y antiquitats de la ciutat de Manresa. Obra inèdita de Magí Canyelles -sigle XVII- ab biografia de l'autor*, Manresa: Impremta de Anton Esparbé, 1896.
- CAPDEFERRO PLA, J. *Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona*. Tesis doctoral dirigida pel Dr. Tomás de Montagut i Estragués, Universitat Pompeu Fabra, 2010.
- CARDONA, P. *El convent de framenors caputxins de Manresa (1582-2007): aproximació històrica*, Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2014.
- CARIDI, G. *Carlos III. Un gran rey reformador en Nápoles y España*, Madrid: La Esfera de los libros, 2015
- CARRETERO CALVO, R. “Recepción del tratado del jesuita Andrea Pozzo en Aragón” a *Locus amoenus*, Núm. 15, 2017, pp. 117-138
- CARRIÈRE, C., COURDURIÉ, M. REBUFFAT, F.; *Marseille, Ville Morte. La Peste de 1720*, Marseille: Éditions Jeanne Laffite, 1968.
- CARRERAS I CANDI, F. i SCHWARTZ, F. (eds.). *Manual de novells ardots, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Volum Catorzè*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892.
- CASAS, E. “Festes de la canonització de Sant Ignasi. Manresa, setembre del 1622” a *Dovella*, Núm. 37, 1990, pp. 59-63,
- CASES IBÁÑEZ, A. *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2015.

- CASES IBÁÑEZ, A. “Actituds filoborbòniques a la Catalunya central: la conspiració del tinent coronel Joan de Miquel” a *Dovella*, Núm. 107, 2011, pp. 7-10.
- CASTELLVÍ, F. *Narraciones históricas*. (4 Vols.), Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada, 2002.
- CERRO NARGÁNEZ, R. *Civiles entre militares: Los Alcaldes Mayores de Barcelona (1718-1808)*. Córdoba: UCOPress, 2016.
- CERRO NARGÁNEZ, R. “Una magistratura castellana en Cataluña, Los alcaldes mayores del corregimiento de Manresa en el siglo XVIII” a *Cuadernos de Historia Moderna*, Núm. 34, 2009, pp. 7-31.
- *Colección General de Providencias hasta aquí tomadas por el Gobierno sobre el estrañamiento y ocupación de temporalidades de los regulares de la Compañía, que existían en los Dominios de S.M. de España, Indias, e Islas Filipinas*, Madrid: Imprenta Real de la Gazeta, 1767.
- COLL, J.M. “San Ignacio de Loyola y el convento de Santo Domingo de Manresa” a *Analecta sacra tarraconensia: Revista de ciències historicoeclesiàstiques*, Vol. 29, Núm. 2, 1956, pp. 313-343.
- COLLINS, R. *Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy*, New York: Basic Books, 2009.
- COMAS, F. “Sobreviure al segle XVII. La pesta de 1654” a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 27-58; SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, pp. 59-81.
- CORNET I MAS, G. *Guía del viajero en Manresa y Cardona: descripción de todo lo notable en ambas poblaciones*, Barcelona: Imprenta de Vicente Magriñá, 1860.
- CORTÉS PEÑA “La Iglesia y el cambio dinástico” a SERRANO, E. (Ed.) *Felipe V y su tiempo. Congreso internacional*. Saragossa: Diputación de Zaragoza, 2004, pp. 991-1012.

- CRÉTINEAU-JOLY, J. *Histoire religieuse, politique et littéraire de la Compagnie de Jésus, Composée sur les documents inédits et authentiques*, Vol. 6, Brussel·les: Société des Bonnes Lectures, 1845.
- CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Studio crítico y documentado de los hechos ignacianos relacionados con Montserrat, Manresa y Barcelona*, Barcelona: Eugenio Subirana, 1922.
- CREIXELL, J. *San Ignacio de Loyola: Gloria póstuma: monumentos ignacianos, frutos apostólicos, canonización y culto en Montserrat, Manresa y Barcelona*: Talleres Gráficos "El Siglo XX", 1922.
- CRUZ VALDOVINOS, J.M. "Sobre Antonio Fernández Cantero, platero madrileño de la primera mitad del siglo XVIII" a *Archivo español de arte*, T. 47, Núm. 185, 1974, pp. 78-80
- DANTÍ I RIU, J. "La Guerra de Successió al Vallès: entre la llibertat i la submissió" a *Ponències: Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, Núm. 18, 2014, pp. 51-74.
- DD.AA. *Album histórico: San Ignacio en Manresa escrito é ilustrado por Padres de la Compañía de Jesús*. Barcelona: Henrich y Cia. 1891.
- DE LA FUENTE, V. *Historia eclesiástica de España*, Madrid: Compañía de Impresores y Libreros del Reino, 1875.
- DE RUBÍ, B. *Un segle de vida caputxina a Catalunya (1564-1664). Aproximació històrico-bibliogràfica*, Barcelona: Caputxins de Sarrià, 1978, pp. 878-879.
- DOMÍNGUEZ ORTÍZ, A. *Sociedad y Estado en el siglo XVIII español*, Barcelona: Ariel, 1988.
- EGIDO T. "Formación y funciones del estereotipo antijesuita" a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 2, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp.715-726.

- EGIDO, T. (Coord.) *Los jesuitas en España y en el mundo hispánico*, Madrid: Marcial Pons, 2004.
- EGIDO T. “La expulsión de los jesuitas de España” a MESTRE SANCHIS A. (Ed.), *La Iglesia en la España de los siglos XVII y XVIII. Historia de la Iglesia en España, vol. IV*, Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1979 pp. 745-792.
- ERILL I PINYOT, G. “El clergat a Catalunya durant la Guerra de Successió. Primera aproximació” a *Arraona: revista d’història*, Núm. 34, 2014, pp. 116-47.
- ESCARTÍN, E. *La Intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*. Barcelona: Santandreu, 1995.
- ESPINO, A. *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte (1652-1714)*. Madrid: Edaf, 2014.
- FATJÓ GÓMEZ, P. “Las haciendas eclesiásticas en la Catalunya del XVIII” a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 119-146.
- FERNÁN-NÚÑEZ, C. *Vida de Carlos III. Escrita por el Conde de Fernán-Núñez; publicada con la biografía del autor, apéndices y notas por A. Morel-Fatio y A. Paz y Melia; y un prólogo de Juan Valera*, Madrid: Librería de los Bibliófilos Fernando Fé, 1898.
- FERNÁNDEZ ALONSO, J. “Francisco de Solís, obispo intruso de Ávila (1709)” a *Hispania Sacra*, Vol. 13, Núm. 25, 1960, pp. 175-180.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, R. *Carlos III. Un monarca reformista*, Barcelona: Espasa, 2016.
- FERNÁNDEZ DÍAZ, R. “La clerecía catalana en el Setecientos” a *Església i societat a la Catalunya del s. XVIII*, Vol. I, Cervera: UNED, 1990, pp. 23-118.

- FERRÉ GISPETS, D. “Las fronteras pirenaicas ante la Guerra de la Cuádruple Alianza (1718-1720)” a *Príncipe de Viana*, Núm. 272, 2018, pp. 1195-1210.
- FERRER-ALÒS, LL. “Finances i deute municipal a Manresa en els segles XVII i XVIII” a a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 113-149.
- FERRER ALÒS, LL. *Sociologia de la industrialització. De la seda al cotó a la Catalunya Central (segles XVIII-XIX)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2011.
- FERRER ALÒS, LL. “Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)” a *Estudis d’història agrària*, Núm. 4, 1983, pp. 101-128.
- FITA, F. *La Santa Cueva de Manresa; reseña histórica*, Manresa: Impremta de Roca Sant Miquel, 1872.
- FLUVIÀ, F. X. *Vida de S. Ignacio de Loyola fundador de la Compañía de Jesús. Enriquecida con las copiosas solidas noticias de los Padres Jesuítas de Ambéres, ordenada nuevamente, y dividida en ocho libros*, Barcelona: Impremta de Pau Nadal, 1753
- FUSTER PELLICER, F. i BAIXAULI JUAN, I.A. “Estudiants, germans i docents: El primer segle del col·legi i Universitat de Gandia” a *Revista de Historia Moderna. Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 20, 2002, pp. 293-322.
- GALDEANO CARRETERO, R. “Historiografia catalana i model jesuític: la Història moral de Catalunya del jesuïta Pere Gil (1550-1622)” a *Recerques: història, economia, cultura*, Núm. 70, 2015, pp. 35-60.
- GALOBART I SOLER, J. “Els manresans que van acollir a Sant Ignasi a través dels protocols notarials (1485-1585)”, *Premi Pare Ignasi Puig 2018*, Manresa, 2019.

- GARCÍA ARENAS, M. “La proyección del antijesuitismo portugués en España (1758-1762)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1811-1842.
- GARCÍA CÁRCEL, R. “El pensamiento del padre Juan Francisco Masdeu entre los jesuitas expulsados” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1751-1766.
- GARGANTÉ LLANES, M. “Josep Morató i Codina: epíleg d’una nissaga de constructors vigatans. Les seves obres fora vila” a *Locus Amoenus*, Núm. 16, 2018, pp. 183-206.
- GARGANTÉ LLANES, M. “L’activitat constructiva a Vic i comarca durant el segle XVIII: Els Morató com a paradigma” a *Ausa*, Vol. 26, Núm. 174, 2015, pp. 1021-1059.
- GAY ESCODA, J. M. *El corregidor a Catalunya*, Barcelona: Marcial Pons, 1997.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “Malversaciones en las temporalidades que fueron de la Compañía de Jesús en Valladolid” a *Revista de Historia Moderna: Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 36, 2018 pp. 561-576.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “Disputas por las temporalidades de los jesuitas en Mallorca. La acción del fiscal Antonio Fernández de Córdoba (1784-1787)” a *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana: revista d’estudis històrics*, Núm. 75, 2019, pp. 183-195.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “Los comisarios y el control de los jesuitas en el exilio de Córcega” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1709-1750.

- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. i MARTÍNEZ NARANJO, F. J. “La Expulsión de los jesuitas de Catalunya” a *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*, Núm. XX, 2009, pp. 115-136.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “Conflicto armado con Francia y guerrilla austracista en Cataluña (1719-1720)” a *Hispania*, Núm. 65, 2005, pp. 543-600.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “La postguerra olvidada de Catalunya. La Quàdruple Aliança davant del revisionisme d’Utrecht (1719-1720)” a *Afers*, Núm. 52, 2005, pp. 623-649.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Ed.) Y en el tercero perecerán: gloria, caída y exilio de los jesuitas españoles en el s. XVIII: estudios en homenaje a P. Miquel Batllori i Munné, Alacant: Servicio de Publicaciones, 2002.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “Contener con más autoridad y fuerza: la represión del austracismo en los territorios de la Corona de Aragón (1707-1725)” a *Cuadernos Dieciochistas*, Núm. 1, 2000, pp. 133-153.
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E. “El ejército y la marina en la expulsión de los jesuitas de España” a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, pp. 67-114
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E i MARTÍNEZ GOMIS, M. “La llegada de los jesuitas expulsos a Italia según los diarios de los padres Luengo y Peramás” a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, pp. 197-211.
- GONZÁLEZ CRUZ, D. “La Santa Sede y los candidatos al trono de España en la estrategia propagandística de la Guerra de Sucesión” a *Anuario de Historia de la Iglesia*, Vol. 25, 2016, pp. 319-348.
- GRAU I PUJOL, J.M. i PUIG I TÀRRECH, R. “Rocallaura segons el cadastre de 1730-1731 i l’endeutament del municipi” a *Urtx: revista cultural de l’Urgell*, Núm. 1, 1989, pp. 83-101.

- JIMÉNEZ PABLO, E. “La canonización de Ignacio de Loyola (1622): lucha de intereses entre Roma, Madrid y París” a *Chronica nova: Revista de historia moderna de la Universidad de Granada*, Núm. 42, 2016, pp. 79-102.
- JUAN VIDAL, J. “El austracismo en el reino de Mallorca” a *Cuadernos dieciochistas*, Vol. 15, 2014, pp. 165-193.
- JUAN VIDAL, J. “El reino de Mallorca del filipismo al austracismo. 1700-1715” a SERRANO, E. (Ed.) *Felipe V y su tiempo. Congreso internacional*. Saragossa: Diputación de Zaragoza, 2004, pp. 151-210.
- JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA, *Discurso sobre la Agricultura, Comercio e Industria del Principado de Cataluña (1780)*. Edició a cura d'Ernest Lluch, Barcelona: Editorial Altafulla, 1997, p. 229.
- LALINDE, J. “Las Cortes de Barcelona de 1702” a *Anuario de historia del derecho español*, Núm. 62, 1992, pp. 7-46.
- LEÓN SANZ, V. “Felipe V y la sociedad catalana al finalizar la Guerra de Sucesión” a *Pedralbes*, Núm. 23, 2003, pp. 271-294.
- LEÓN SANZ, V. “Felipe V y los eclesiásticos catalanes ‘infidentes a la Corona’ en Roma” a *Pedralbes*, Núm. 28, 2008, pp. 393-410.
- LLANSÓ SOLÀ, A. i PUIG BORDERA, E. “Crisi, repressió i endeutament municipal: Bellpuig i la seva baronia durant la Guerra de Successió” a *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, Núm. 28, 2014, pp. 21-39.
- LÓPEZ ARANDIA, M.A. “Velando por el ánima del rey católico: Gabriel Bermúdez, confesor de Felipe V (1723-1726)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 255-277.
- LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M.L. “L Jesuitas españoles expulsados: sátiras y escritos de autodefensa” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos*

XVI-XVIII), Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1767-1786.

- MADOZ, P. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar, Tomo XIII*, Madrid: Imprenta del Diccionario, 1849.
- MARQUÉS, J.M. “El Concilio Tarraconense de 1717; El procediment”, a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironina*, Vol. XXXIX, 1998, pp. 217-233.
- MARQUÉS, J.M. *Las instrucciones de la Nunciatura de Barcelona (1710-1713)*, Roma: Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica, subsidia núm. 16, 1978.
- MARTÍN, F. A. “Contrastes y marcadores de la platería madrileña en el siglo XVIII” a *Villa de Madrid: revista del Excmo. Ayuntamiento*, Núm. 77, 1983, pp. 25-30.
- MARTÍN, D. “El proyecto de mediación de la Santa Sede como alternativa a la Guerra de Sucesión española” a *Revista de historia moderna: Anales de la Universidad de Alicante*, Núm. 25, 2007, pp. 129-147.
- MARTÍNEZ TORNERO, C. A., “Origen y destino del noviciado jesuita de Tarragona, donde se formó Requeno”, a ASTORGANO ABAJO, A. (coord.), *Vicente Requeno (1743-1811): Jesuita y restaurador del mundo grecolatino*, Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza, 2012, pp. 79-100.
- MALDAVSKY, A. “Pedir las Indias. Las cartas indipetae de los jesuitas europeos, siglos XVI-XVIII, ensayo historiográfico” a *Relaciones: Estudios de historia y sociedad*, Vol. 33, Núm. 132, 2012, pp. 147-181.
- MAS I CASAS, J. M. *Ensayos históricos sobre Manresa*, Manresa: Imprenta de M. Trullás, 1836.
- MERCADER, J. *Felip V i Catalunya*, Barcelona: Edicions 62, 1985.
- *Monumenta Ignatiana Series Quarta. Scripta de Sancto Ignatio de Loyola Societatis Iesu fondatore. Tomus secundus*, Madrid: Imprenta de Gabriel López del Horno, 1918. [Consultable en línea a

<http://www.sjweb.info/arsi/en/publications/ihsi/monumenta/>. Recuperat per darrera vegada el dia 01-12-2021].

- MENDOZA MAEZTU, N. *La arquitectura jesuítica en aragón: primeras fundaciones (ss. XVI-XVIII)*. Tesi doctoral dirigida pels Drs. María Isabel Alvaro Zamora i Javier Ibáñez Fernández. Universidad de Zaragoza, 2018.
- MESSEGUER, P. “La Generalitat de Catalunya a Manresa. 1651-1652” a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 27-57.
- MESTRE SANCHIS, A. “Reacciones en España ante la expulsión de los jesuitas de Francia” a GIMÉNEZ LÓPEZ, E. (Coord.) *Expulsión y exilio de los jesuitas españoles*, Alacant: Publicaciones de la Universidad de Alicante, 1997, pp. 15-39.
- MONJO DALMAU, F.J. *Expulsió, exili i retorn dels jesuïtes del País Valencià (1767-1816)*, Tesi doctoral dirigida per la Dra. Inmaculada Fernández Arrillaga. Universitat d’Alacant, 2016
- MORALES, F. X. “Girona i la guerra de Successió» a *Revista de Girona*, Núm. 254, 2009, pp. 46-51.
- NELLES, P. “Chancillería en colegio: la producción y circulación de papeles jesuitas en el siglo XVI” a *Cuadernos de Historia Moderna*, Anejo XIII, 2014, pp. 49-70.
- NONELL, J. *La Cueva de S. Ignacio en Manresa: desde que se recogió en ella el santo hasta nuestros días*, Manresa: Imprenta de San José, 1919.
- NONELL, J. *Manresa ignaciana: nuevo álbum histórico*, Manresa: Imprenta de San José, 1915.
- NONELL, J. *El V. P. José Pignatelli y la Compañía de Jesús en su extinción y restablecimiento*, Vol. I, Manresa: Imprenta de San José, 1893.
- OLIVA I RICÓS, B. “Negocis cortesans durant la Guerra de Successió” a Sessió d’Estudis Mataronins, Núm. 28, 2012, pp. 29-30.

- OLIVA I RICÓS, B. “Conflicte ideològic i control de la Universitat: la "Verdad Triunfante" de Narcís Feliu de la Peña (1682)” a *Recerques: història, economia, cultura*, Núm. 44, 2002, pp. 181-197.
- PADRÓS I CASTILLON, X. “Poder i institucions: Pere d’Amigant, magistral de la Reial Audiència de Catalunya (1645-1706)” a *Actes I Congrés d’Història Moderna de Catalunya*, Vol. II, Barcelona, Publicacions i Edicions UB, 1984, pp. 149-159.
- PALAO GIL, F.J. “Los jesuitas y las universidades en la Corona de Aragón” a RODRÍGUEZ SAN PEDRO, L.E. i POLO RODRÍGUEZ, J.L. (eds.), *Universidades hispánicas: colegios y conventos universitarios en la Edad Moderna*, Vol. 1, Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, pp. 159-188.
- PAVONE, S. “Between History and Myth: The Monita secreta Societatis Jesu” a O’MALLEY, J; BAILEY, G.; HARRIS, S. i KENNEDY, T. (Eds.), *The Jesuits II: Cultures, Sciences, and the Arts, 1540-1773*, Toronto: University of Toronto Press, pp. 50-65.
- PINEDO IPARRAGUIRRE, I. i FERNÁNDEZ ARRILLAGA, I. “Los jesuitas desterrados ante la supresión de su Orden” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 3, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 1787-1794.
- PLANES, J. M. “Els Borràs de Tàrraga (SS. XVII-XVIII)” a *Urtx: revista cultural de l’Urgell*, Núm. 3, 1991, pp. 165-180.
- PLANS, J. “Les fàbriques de pólvora a Manresa i al Bages” a *Dovella*, Núm. 105, 2010, pp. 14-23.
- PORTA I BERGADÀ, A. *La victòria catalana de 1705*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1984.
- PUIG, I. *La Cueva de San Ignacio en Manresa*. Barcelona: Imprenta de la Revista "Ibérica", 1953.

- PUIGVERT, J.M. *La parròquia rural a Catalunya (segles XVIII-XIX, Bisbat de Girona)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Emili Giralt, Universitat de Barcelona, 1991.
- QUIRÓS, R. “Reconstruyendo el ceremonial. Diplomacia y audiencias públicas en la corte carolina de Barcelona” a ALBAREDA, J. & ALCOBERRO, A. (Coord.) *Actes del congrés Els Tractats d'Utrecht. Clarors i foscors de la pau. La resistència dels catalans*, Barcelona: MHC i Generalitat de Catalunya, 2015, pp. 473-478.
- RAMBLA, J.M. *El pelegrí. Autobiografia de Sant Ignasi de Loiola*. Barcelona: Editorial Claret, 1991.
- RAMIS BARCELÓ, R. “La defensa del tomismo frente al suarismo: la Facultad de Artes y Filosofía de la Universidad de Barcelona a comienzos del siglo XVIII” a *Espíritu*, Any 67, Núm. 155, 2018, pp. 81-106.
- RAMON-MOLINS, G. *Censals i endeutament públic municipal a la regió de Lleida d'Antic Règim (segles XVII-XIX)*. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Enric Vicedo i Rius, Universitat de Lleida, 2019.
- RAVENÉZ, L. W. *Histoire du Cardinal François de Sourdis: Du titre de Sainte-Praxède, archevêque de Bordeaux, primat d'Aquitaine, abbé de Mauléon et d'Oyrvaux*, Bordeus: Editorial de G. Gounouilhou, 1867
- RIERA I FIGUERAS, F. *Manresa Ignasiana, 500 anys. Ignasi de Loiola i els Jesuïtes*, Manresa: Fundació Cova de Sant Ignasi i EIDES-Cristianisme i Justícia, 2021.
- ROIG I JALPÍ, J.G. *Epitome histórico de la Muy Ilustre ciudad de Manresa*. Barcelona: Imprenta de Jayme Surià, 1693.
- RUIZ JURADO, M. “La tercera probación en la Compañía de Jesús” a *Archivum Historicum Societatis Iesu*, Núm. 119, 1991, pp. 264-351.
- SANABRE, J, *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956.

- SÁNCHEZ DE FERIA, B. *Palestra Sagrada o Memorial de Santos de Cordoba: con notas y reflexiones críticas sobre los principales sucesos de sus Historias*. Volum IV, Córdoba: Oficina de Juan Rodríguez, 1772. (En línia a <https://digibug.ugr.es/handle/10481/37953>, consultat per darrera vegada el dia 27/10/2021).
- SÁNCHEZ GÓMEZ, M.A. “El colegio de jesuitas de Santander. Vida material y patrimonio” a *Hispania Sacra*, Vol. 70, Núm. 142, 2018, pp. 585-599.
- SANCHIZ RUIZ, J. E. “Título de marqués de Villapiente de la Peña a don José de la Puente y Peña Castexón y Salzines” a *Estudios de historia novohispana*, Núm. 41, 2009, pp. 135-150.
- SANPERE i MIQUEL, S. *Fin de la nación catalana*, Barcelona: Tipografia de l’Avenç, 1905.
- SARRET I ARBÓS, J. *San Ignacio de Loyola y la ciudad de Manresa*. Manresa: Impremta d’Antonio Montaña-Alsina, 1956.
- SARRET I ARBÓS, J. *Història religiosa de Manresa. Iglésies i Convents*, Manresa: Caixa d’Estalvis, 1984 [Reimpressió de l’original de 1924].
- SARRET I ARBÓS, J. *Història de l’estat polític-social de Manresa*, Manresa: Impremta i enquadernacions de Sant Josep, 1925.
- SARRET I ARBÓS, J. *Historia de Manresa*, Manresa: Caixa d’Estalvis, 1984 [Reimpressió de l’original de 1910].
- SEGARRA I PIJUAN, J. *Manresa i Sant Ignasi de Loiola*, Manresa: Edicions del Mil-centenari, 1990.
- SERRA DE MANRESA, V. “Els caputxins de Catalunya. La teologització de la Guerra de Successió (1705-1714)” a *Revista Catalana de Teologia*, Vol. 39, Núm. 2, 2014, pp. 805-843.
- SERRA DE MANRESA, V. *Els caputxins de Catalunya de l’adveniment borbònic a la invasió napoleònica: vida quotidiana i institucional, actituds, mentalitat, cultura, (1700-1814)*, Barcelona: Editorial Herder, 1996.

- SERRA I JUNYENT, M. “La façana lateral de La Cova de Sant Ignasi” a *Dovella*, Núm. 24, 1988, pp. 15-16 i 69.
- SERRA I SELLARÉS, F. “La Guerra de Successió a Manresa” a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 158-186.
- SERRA I SELLARÉS, F. “Biografies de manresans destacats dels segle XVI-XVIII” a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 337-357.
- SERRA I SELLARÉS, F. “Les conseqüències de la Guerra de Successió a Manresa” a TORRAS, M. (Coord.), *Manresa de la Guerra dels Segadors a la Guerra Gran*, Manresa: Ajuntament de Manresa i CEB, 2014, pp. 187-198.
- SERRA I SELLARÉS, F. “La crema de Manresa del 13 d’agost de 1713”, a *Dovella*, Núm. 107, 2011, pp. 35-40.
- SERRA I SELLARÉS, F. “Els germans Picalqués, destacats militars manresans de la Guerra de Successió” a *Dovella*, Núm. 106, 2011, pp. 20-30.
- SOLDEVILA, F. *Història de Catalunya*. Barcelona: Editorial Alpha, 1963.
- SOLDEVILA, F. *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)*, Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1938
- TORRAS I RIBÉ, J.M. *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005.
- TORRAS I RIBÉ, J.M. *Els municipis catalans de l'antic règim (1453-1808)*, Barcelona: Curial, 1983.

- TORRAS I SERRA, M. “Els hospitals medievals de Manresa” a *Gimbernat: Revista d’Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, Vol. 27, 1997, pp. 11-20.
- TORRES, X. *La guerra dels Segadors*, Vic-Lleida: Eumo-Pagès, 2006.
- VALLEJO GARCÍA-HEVIA, J. M. *La monarquia y un ministro: Campomanes*, Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. M^o de la Presidencia, 1997.
- VILA CORTINA, M. *Les Ínyigues, L’entorn femení d’Ignasi de Loiola a Manresa*, Manresa: DEIM, 2019.
- VILA I DESPUJOL, I. “La Restauración de la Compañía de Jesús en Catalunya (1815-1835). Manresa (el deseo), Tortosa (la muerte), Barcelona (el obispo)” a PIZARRO LLORENTE H. i VERDOY HERRANZ, A. (Eds.) *La Restauración de la Compañía de Jesús en España (1815-1835) antecedentes y desarrollo*. Madrid: Universidad Pontificia Comillas, Sal Terrae, Mensajero, 2020, pp. 201-278.
- VILA I DESPUJOL, I. *Jesuitas de las Comunidades de los Colegios de Cataluña de la Provincia de Aragón*, Volum II (1645-1767), Inèdit, 2012-2013 [AHSIC, SC, 1121.2].
- VILA I DESPUJOL, I. “La Compañía de Jesús y los virreyes de Cataluña (s. XVI y XVII)” a MARTÍNEZ MILLÁN, J. i PIZARRO LLORENTE, H. (Coord.), *Los jesuitas: religión, política y educación (siglos XVI-XVIII)*, Vol. 1, Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2012, pp. 207-230.
- VILAR, P., *Catalunya dins l’Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, Volum III, Barcelona: Edicions 62, 1966,

ANNEXOS

Documents transcrits.

1. [Francesc Ignasi] d'Amigant regracià al capítol y lo de la capella. Seguit de pactes de la Capella de Sant Ignasi de nou erigida per don Joseph de Amigant (16-05-1703).⁹³¹

[Nota al marge que posa: “non habuerunt effectum”]

«Don Francisco de Amigant donà las gracias al Il·lustre Capítol del favor li havia fet en la permissió de la creació de la nova capella que la Casa de Amigant havia fet a invocació de Sant Ignasi trahent porta al carrer del forn de la plassa, del que resta molt agraït y que lo Il·lustre Capítol experimerntaria tota la finesa en sa casa, y se llegí la concòrdia que entre dits Srs. Y lo capítol se ha fet que es del thenor seguent, que se han portat per a que son Pare [Josep d'Amigant] la firmàs.

Pactes sobre la concòrdia fahedora entre lo Molt Il·lustre Capítol de Paborde y Canonges y Reverent Comunitat de Preveres y Beneficiats de la Seu de Manresa y los nobles senyors don Joseph de Amigant y don Francisco Ignasi de Amigant, sobre la Iglesia o Capella que dits senyors han edificat en lo carrer del forn de la plassa de la present ciutat de Manresa.

Primo, los dits Comuns prestan y donan son consentiment per constituhirse y fabricarse dita Iglesia o Capella sots invocació de Sant Ignasi languent ab que per aquella no se perjudiqués los drets y prerrogativas parroquials a la dita Iglesia.

Ítem los dits nobles Senyors don Joseph y don Francisco de Amigant permeten que en ningun temps per rahó de dita Capella perjudicaran als drets y prerrogativas parroquials de la Iglesia de la Seu de dita Ciutat y axis se abdicaren la llibertat de poder enterrar en dita Iglesia sinó que sia pagant en la dita Iglesia de la Seu de Manresa los drets [que] se acostuman a pagar per los interessos de semblant qualitat.

Ítem prometen dits nobles senyors que en ningun temps entregaran la dita Iglesia a regulars ni a ninguna espècie de beneficiats o personas eclesiastichas ni al Comú de la Ciutat de Manresa a efecte de fundar en aquella Convents ni monestirs ni comunitats.

Ítem prometen dits senyors que en ningun temps podran admetrer en dita Iglesia fundacions de Aniversaris ni hores canònicas ni officis ni missas cantadas sinó que se celebren per los senyors Canonges y Beneficiats de la Seu de Manresa entenent emperò que en las ditas fundacions hagin de entrari los Capellans que tindran las missas fundades en dita Iglesia nova áduc un los enterros.

Ítem que dits senyors passant lo número de tres missas quotidianas hajen de fer celebrar las demès a un dels senyors Canonges o Beneficiats de dita seu elegidor per dits senyors o sos hereus no exclohinen los fills legítims i naturals de la present Ciutat d'un modo no sian regulars. Ítem per tot lo dalt referit prometen lo dit molt Il·lustre Capítol y Reverenda Comunitat de Beneficiats celebrar en dita Iglesia de Sant Ignasi tots los aniversaris y officis que per temps li fundaran ab la distribució doble que segons la qualitat de fundacions hagut respecte tenen en la Iglesia de la Seu de Manresa».

⁹³¹ ASM, Llibre de les deliberacions del molt il·lustre capitol de paborde i canonges de la Seu de Manresa, Núm. 791, ff. 48v-49r [16-05-1703].

2. Deliberació del consell de la ciutat per fer front al tancament de les aules de filosofia i gramàtica del Col·legi de Sant Ignasi (29-04-1707).⁹³²

Deliberació

«Ítem atenent y conciderant que lo Illustre Senyor Conceller en cap ha fet ostenció de un bitllet li enuncia li envia lo Reverent Pare Rector del Collegi de la Companyia de Jesús de la present ciutat que conté lo tancar las aules de gramàtica y filosofia, lo qual billet se incerta en la present deliberació han perço deliberat li sie admesa la cessió per dit Pare Rector en dit billet y per haver ell tancat ditas aulas com se allegeix.

Ítem se ha deliberat que las aulas de gramàtica, retòrica se donen en oposició a quallsevols licenciados capellans y dits per lo termini de tres anys ab lo salari de 100 lliures a quiscun subjecte ensenyara dites ciencias segons lo metodo y directió se farà per part de la dita universitat y que en la dita oppositio hagen de acisistir y votar los Illustres Concellers prelats de la present ciutat y doctors y batxillers naturals y habitants en la present ciutat y que lo Rector del estudi los haje de donar los permís per fer las llissons en casa la ciutat y en presencia dels Illustres Senyors Concellers y vol dit consell que la present deliberació sia intimada al Pare Rector de dit Collegi.

Ítem han deliberat que sia llevat lo salari de la càtedra de filosofia al Collegi de la Companyia de Jesús de la present Ciutat».

“Billet” del Pare Rector

«Al Senyor Conceller en Cap. Ilustre Señor Mío. El Padre Rector y dize que siente mucho haver de paryicipar a Vuestra Merced que experimentando en todo el año que la ciudad no contribuye con los alimentos para las aulas de Gramática y Filosofía se ve el Colegio parecipitado por falta de medios a cerrarlas, lo que pongo a noticia de Vuestra Merced pues de oy en adelante no se tocará más a leer. Y aunque en esto no puede el Colegio servir más a la Ciudad, en lo demás servirá mui gustoso el quanto Vuestra Merced me mandare».

⁹³² ACBG, AHCM/AM. I-39. Aprisias de las deliberaciones del consell, 1700-juny 1717 [29-04-1707].

3. Carta del pare general Michelangelo Tamburini al pare provincial d'Aragó, Francisco Sierra [11-10-1721].⁹³³

«Al Padre Francisco Sierra de la Compañía de Jesús. Visitador y Venerable Provincial de la Provincia de Aragón – con cinco Patentes – Zaragoza»

«Por cuando recibo dos cartas de Vuestra Reverencia y entrambas con data de 16 de agosto. A la una acompañan las Propuestas (y entre ellas la del Pe Beris) para varios Rectorados: en cuya vista y de las Informaciones ad Gubernandum, comunicadas a los Padres Procuradores, Assistentes he determinado, como se sigue. Será pues Rector del Collegio de Urgel, el Padre Jorge Torres; Rector de Girona, el Padre Francisco Cocheti; Rector del Collegio de Manresa, el Padre Ignacio March; Rector de Zaragoza, el Padre Joseph Monterde; Rector de Alicante, el Padre Francisco Frigola. Para todas remito las Patentes y Vuestra Reverencia se las entregará, quando le pareciere conveniente.

En la 2ª carta me informa Vuestra Reverencia del estado en que halló el Collegio de Manresa, y teniendo que agradecer la Santa Paz y observancia de los particulares; debo admirar la que mostró el Padre Rector al ver el cargo de Omission en la administración temporal. Y a la verdad alabo el zelo particular, que en esta línea, muestra Vuestra Reverencia y de que tanto se necesita; pues aunque la injuria de los tiempos y las guerras pasadas han sido mucha causa de los daños que llora la provincia; no hay duda, sino que la mala administración, es la mayor parte de tantas ruinas.

Veo que Vuestra Reverencia ha puesto ya en execución la idea que me tenía comunicada para el mayor culto de la Santa Cueva de Manresa de Manresa del Padre Sardeny, a quién Vuestra Reverencia ha nombrado por el primer morador, no dudo que habrá admitido con gusto la asignación, por el especial affecto con que me consta que mira por la veneración del lugar; la dificultad será para nombrarle sucesor. Dios quiera que salga conforme a los piadosos deseos de Vuestra Reverencia de quien espero que me remita la instrucción que me dice ha dado a los moradores de dicha Casa.

Pídeme Vuestra Reverencia que conceda segundo examen al Padre Ygnacio Blasco; quién es cierto que tuvo en el primero los votos que Vuestra Reverencia refiere concedósele con mucho gusto; y Vuestra Reverencia le avisará de esta gracia y le exonerará de toda ocupación durante los quatro meses de Estudio de las questiones que le serán señaladas en los Sacrificios de Vuestra Reverencia me encomendó – Roma y Octubre 11 de 1721 – De Vuestra Reverencia – Siervo en Jesucristo – Miguel Ángel Tamburini – Padre Francisco Sierra de la Compañía de Jesús. Visitador y Venerable Provincial de la Provincia de Aragón – con cinco Patentes – Zaragoza».

⁹³³ AHSIC, AC, CG, Núm. 07, ff. 545-546, Michelangelo Tamburini a Francisco Sierra [11-10-1721].

4. Procés de visura executat pels mestres escultors Josep Sunyer i Josep Quer [28-01-1730]⁹³⁴

«Obtemperando Joseph Suñer, maestro escultor y carpintero vezino de la presente Ciudad de Manresa de sesenta años de edad, poco más o menos, Experto elegido y nombrado por parte de el Apoderado del Reverendo Padre Prefecto de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola extra los muros de la presente ciudad y Joseph Quer, escultor y carpintero vezino de la misma ciudad de quarenta y dos años de edad, poco más o menos, Experto elegido y nombrado por parte del Síndico Apostólico por el convento de Capuchinos de San Bartolomer extra los muros de la misma Ciudad de Manresa por el Reverendísimo Padre Félix de Premià, Provincial y Difinitorio de la Sagrada Orden de Capuchinos en la Provincia de la Madre de Dios en el Principado de Cataluña. De la lite y question que en el Tribunal de la Nunciatura de este Reyno de España está pendiente entre partes del dicho Reverendo Padre Provincial y Difinitorio de la dicha Sagrada Orden de Capuchinos de una parte y de otra parte el Reverendísimo Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón sobre denunciación de nueva obra en el mandato o executoria a cada uno de nosotros presentado expresada. Oydas de el Escrivano las deducciones por ambas partes presentadas y testigos por parte de el Apoderado de el Padre Prefecto de la Santa Cueva producidos en el acto de la presente inspección y vista de ojos y demás que en el se contiene. Haviendo primeramente tenido diferentes conferencias assí en los lugares en cuestión como y también en otras partes y ocasiones, y con ellas haver bien premeditado y reflectido todo lo que premeditar y reflectir se devía, mediante el juramento que a Dios Nuestro Señor y a una Cruz en forma de derecho por cada uno de nosotros prestado en mano y poder del Illustrísimo y Reverendo Señor Doctor Juan Pablo Sanmartí Prevero y Canónigo Penitenciario de la Santa Iglesia de Vich para esto Subdelegado Dezimos y hacemos la relación siguiente.

Primeramente, habiendo una y muchas vezes visto, reconocido y atentamente registrado la Asotea que está en lo más alto de la Casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola cita extra los muros de la presente Ciudad de Manresa, Dezimos y relación hazemos que dicha Asotea por la parte que mira al Cierzo se halla ensanchada y acercada al huerto del Convento de los Padres Capuchinos cita también extra muros de la presente Ciudad con la nueva obra en aquella hecha veinte y dos palmos catalanes poco más o menos, en cuya asotea por dicha parte que mira al Cierzo se hallan fabricados tres Arcos o Ventanales en la misma forma que antes se hallaban en la torre antigua de la misma Casa de cuya asotea el tejado se conose no tener del todo la altura que antes tenía la dicha torre. Y de dichos tres ventanales o arcos estando uno en pie y sin asomarse a ellos se descubre y registra la mayor parte del huerto grande y superior del susodicho convento de Capuchinos y assi mismo se descubre el asoleador que es cerca de la Librería y sobre de el antecoro, Escalera para subir a dicha librería, una ventana grande de esta piesa, otra ventana que se halla sobre dicha librería, y otra que se halla a la piesa del antecoro. Asomándose empero uno a dichos tres arcos o ventanales se descubre y registra todo el huerto grande y superior, parte del segundo inferior, y parte del tercero inferior. Y

⁹³⁴ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 5r-16v [28-01-1730].

assi mismo se descubre y registra parte del claustro por razón que este claustro por la parte que da a medio día queda totalmente abierto y descubierto pues en esta parte solo se halla una baranda de cosa de quatro palmos de alto poco más o menos midiendo desde el piso de dicho claustro, el que se compone solamente de tres ángulos. Se descubren también otras diferentes ventanas de dicho convento que dan a la parte del mediodía y otras que dan a la parte del Oriente. Y últimamente se descubra una puerta que da al claustro por la que se pasa desde el claustro y portaría a la piesa de ante refetorio sin que de dichos tres arcos o ventanales en ninguna manera se pueda registrar lo Interior o Centro de los quartos donde están citas las susodichas ventanas y puerta. En dicha asotea se halla también construida una ventanilla que da sobre el tejado de dicha casa de la Santa Cueva y da a la parte de poniente la que dista de el piso nueve palmos catalanes. De cuyo piso arrimándose a la pared donde está fabricada no se descubre cosa de dicho convento; pero retirándose de dicha pared se ven algunas ventanas que están a lo más alto del convento, cuya ventanilla la consideramos necesaria para subir a los tejados de dicha Casa de la Santa Cueva a fin de reconozar y acomodar aquellos.

Otro si Dezimos y relación hacemos que en la Golfa de dicha Casa de la Santa Cueva y en la parte que da al poniente se halla fabricada una ventanilla inmediata al tejado que dista dicha ventana del piso siete palmos y tres quartos arrimándose y asomándose a ella se ven y descubren las ventanas de dicho convento que dan a mediodía y a oriente, dos asoleadores, una ventana grande a la librería, dos ventanas grandes del refitorio, las ventanas grandes de los cabos de los corredores del dormitorio y enfermería, claustro y puerta de este queda a la piesa de la portaría y los tres huertos inferiores de dicho Convento de Capuchinos. Con esta diferencia que por dicha ventanilla se registran los dichos asoleadores, claustro, puerta de la piesa de la portaría, los tres huertos inferiores, como y también una de las dos puertas que por uno de los dichos asoleadores des del quarto de la enfermería se entra en el lugar común de dicho Convento, no empero se registra lo interior de los quartos donde están dichas puertas y ventanas menos un poco del interior de dicho lugar común, del refitorio y corredor del quarto que sirve de dormitorio como y también el tránsito de la portaría al claustro de dicho convento.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en el corredor del tercer quarto de la Casa de la Santa Cueva y al Cabo de ella se halla una ventana que dista del el piso siete palmos, tres quartos y medio. Por la qual se ve y descubre las ventanas de dicho Convento que son al quarto de la enfermería y dormitorio que da a mediodía, un asoleador que es contiguo al quarto de la enfermería, claustro y puerta de este que da a la piesa de la portaría y un huerto de los Inferiores del dicho Convento de Capuchinos. Con esta diferencia que por dicha ventana solo se registra dicho asoleador, claustro, transito de la portaría y huerto y muy poco refitorio y lugar común hallándose la ventana y puerta respective abiertas y no el Interior ni centro de las demás piasas y quartos donde se hallan construidas dichas ventanas y puertas. Esta ventana la consideramos en parte prospectiva por las razones y causas susodichas y en parte luminar por ser necesaria para recibir el corredor donde se halla construida la luz y aires de que necesita, si bien aunque no fuse del todo tan ancha como se halla, sería lo bastante para dar la luz y aires que dicho corredor necesita.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en el mismo tercer quarto se halla una piesa nuevamente fabricada que sirve de roparía y en ella tres ventanas en la parte del Cierzo. Estas tres ventanas tienen de alto desde el piso siete palmos y medio y medio quarto y arrimándose a ellas se ve y mira el huerto grande superior, la ventana del cabo del corredor del dormitorio que da a oriente, el asoleador por donde se va a la librería, escalera de subir a esta y una ventana de dicha librería, registrándose solamente dicho huerto, asoleador y esculera y no el interior y centro de dichas piasas. Y apartándose un poco de dichas ventanas solo se registra parte de dicho huerto y no en todo. Estas ventanas las consideramos en parte prospectivas por las causas y motivos que dicho tenemos, y en parte luminares por necesitar dicha piessa del ayre y luz que por ellas se recibe

Otro si Dezimos y relación hazemos que en el segundo quarto de la Casa de la Santa Cueva y en la parte que da al poniente se halla una ventana al cabo del corredor que dista del piso siete palmos, tres quartos y medio. De esta se ven todas las ventanas del quarto de la Enfermería, las del dormitorio que da a mediodía, claustro y ventanas del refitorio, asoleador que es contiguo al quarto de la enfermería y dos huertos inferiores no registrándose cosa alguna del Interior y Centro menos dicho asoleador y huertos inferiores. Esta ventana la juzgamos también en parte prospectiva por lo que queda dicho y también en parte luminar, por necesitar dicho corredor del ayre y luz que por ella recibe si bien aunque no fuese del todo tan ancha como se halla sería lo bastante para dar luz y ayres que a dicho corredor es preciso se introdusgan.

Otro si Dezimos y relación hazemos que dicho segundo quarto y a la parte que da al Cierzo se hallan quatro ventanas, esto es una en falso pequeña que es sobre de una puerta serrada que se halla a un pequeño corredor de la qual solo se ve una ventanilla de cierta selda del Convento de Capuchinos, dos ventanas grandes con rexas que son a una piesa del mismo según de quarto de dicha Cueva, y otra también con rexa que da a un pequeño corredor que se halla contiguo a la Escalera que rixe dicha Casa de la Santa Cueva, las que tienen de alto desde el piso quatro palmos y medio poco más o menos. Desde estas tres ventanas arrimándose a ellas se ve parte del segundo huerto inferior, un asoleador que se halla en dicho huerto y la mayor parte de las ventanas de dicho Convento de Capuchinos que dan a mediodía y parte del Claustro pero no se registra cosa alguna del interior y centro del dicho convento menos parte del dicho segundo huerto inferior.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en el primer alto y quarto de dicha Casa de la Santa Cueva y a la parte de poniente se halla construida al cabo del corredor, una ventana con rexa y por la razón de tener enfrente la pared de la clausura del huerto inferior de Capuchinos que es más alta que dicha ventana no se ve ni se registra cosa alguna de dicho Convento, ni huerto de Capuchinos.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en el mismo primer alto y a la parte del Cierzo se hallan tres ventanas grandes con rexas. Esto es dos en una piesa destinada por Capilla interior de dicha Casa de la Santa Cueva y otra a un pequeño corredor que es contiguo a la escalera las que tienen de alto desde el piso quatro palmos y medio poco más o menos. De estas tres ventanas se ve arrimándose a ellas las

paredes y ventanas del cuarto de la Enfermería y parte del Dormitorio de dicho Convento de Capuchinos que da a mediodía y parte del pasadizo de los huertos de aquel, sin que se registre el Interior ni centro de dicho Convento.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en la escalera que rixe dicha Casa de la Santa Cueva se hallan seys ventanillas. Esto es una que se halla en el segundo rellano que tiene dos palmos en quadro la que dista desde el piso de dicho rellano doce palmos y por ella no se ve ni se registra cosa alguna del Convento ni del huerto de Capuchinos, otra en el tercer rellano que es de tres palmos y un cuarto en largo y dos palmos en ancho, la que dista del piso siete palmos y medio y de ella tampoco se ve ni se registra cosa alguna del huerto ni Convento de Capuchinos, otra en el quinto rellano que tiene dos palmos y medio en quadro y dista de el piso onse palmos y de ella no se ve ni se registra tampoco cosa alguna del Convento ni del huerto de Capuchinos, otra en el sexto rellano que tiene dos palmos y tres quartos de largo y dos palmos y un cuarto y medio de ancho la que dista del piso nueve palmos y un cuarto y de ella tampoco se ve ni se registra cosa alguna del Convento ni del huerto de Capuchinos y la última en el séptimo rellano que tiene un palmo y medio de alto y un palmo y un cuarto de ancho la que dista de el piso seys palmos y tres quartos y arrimándose a esta se ve la mitad del huerto grande superior de dicho Convento de Capuchinos. Todas estas seys ventanillas las consideramos precissas y necessarias para introducir la luz y ayres de que dicha escalera necesita y assí jusgamos solo ser estas luminaires.

Otro si Dezimos y relación hazemos que por todas las referidas ventanas, assí de la parte de poniente como las de la parte del Cierzo y los tres arcos de la asotea que dan a esta se mira primeramente en terreno proprio de la Casa de la Santa Cueva que no en terreno de los Padres Capuchinos, pues entre las paredes, peñas y clausura de los huertos de los Padres Capuchinos y dicha Casa de la Santa Cueva media por la parte del Cierzo un patio o huerto proprio de dicha Casa que en el cabo que da al oriente tiene de ancho cinquenta y cinco palmos, y en el medio de dicho patio y al cabo del que da a poniente tiene quarenta palmos. Y por la parte del poniente de dicha Casa media un callejón proprio también de dicha Casa de la Santa Cueva que en el cabo queda al mediodía tiene onze palmos y en el otro cabo que da al Cierzo siete palmos y tres quartos de ancho. En cuyo patio se hallan también tres truncales y dos prensas de vino cubiertas con un pequeño tejado. Y assimismo se halla una fuente que nace del pie de la peña y margen del huerto grande y superior de los Capuchinos con la qual se junta otra fuentesilla que está fuera de la clausura de dicha Casa de la Cueva y debajo del Camino por medio de un aquaducto cubierto. Y assí juntas las aguas de una y otra como y también parte de las luvadisas que caen del texado a dicha Casa de la Santa Cueva que dan a la parte del Cierzo y la que casi también de la peña y margen de dicho huerto se conducen por un sulco hecho sobre la tierra que tiene de ancho un palmo y medio de ondo poco más o menos, el que pasa baxo las peñas asta el rincón del patio de dicha Casa donde giran a mediodía siguiendo la pared de la Clausura del huerto más inferior de los Capuchinos que en aquel puesto es algo más baxo que dicho patio. En cuya consideración y de ser la pared de dicha Clausura muy flaca y formada solo de piedra y lodo, puede en alguna manera penetrar dicha pared particularmente embarzándose dicho solio y assí causar algún perjuicio al huerto más inferior haziéndole algo pantenoso en una

porción de doce palmos de distancia de dicha parte de poco más o menos que se repara más húmeda que lo restante de dicho huerto, si bien que no se puede atribuir del todo a la agua del dicho sulco por razón que a dicha porción de tierra también cae el agua lluvadisa del texado de dicha pared. Como y también de parte de la peña del huerto superior de dicho Convento de Capuchinos, por cuyo motivo y por dar a dicha porción de tierra la sombra de la pared de dicha Clausura y la de la Casa de la Santa Cueva no se considera tan fructífera como lo restante de dicho huerto.

Otro si Dezimos y relación hazemos que en dicha Casa de la Santa Cueva y en la esquina más cercana al huerto inferior del Convento de Capuchinos a la parte del Cierzo se hallan dos puertas serradas en falso, una ensima de la otra, que se dize están destinadas para fabricar en cada una de ellas el lugar común en cuyo supuesto no podemos de fixo afirmar el daño del mal olor que causarían al huerto de dicho Convento de Capuchinos como ni el perjuizio que podría resultar de las aguas immundas que saldrían de dicho lugar común incorporándose estas con las que discurren por el susodicho sulco pues la censura de estos dependa del modo y forma con que se formará dicho lugar común.

Otro si Dezimos y relación hazemos que la obra que nuevamente se ha hecho en la Casa de la Santa Cueva se ha acercado a la peña y margen del huerto superior de los Capuchinos veinte y dos palmos, y assí está. Como también la antigua, midiendo desde esta última se ha levantado asta la definitiva del tejado quarenta palmos poco más o menos.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde las ventanas de una casa llamada la Trieta, propia de los Padres de la Compañía de Jesús y huerto de aquella que es cerca del huerto grande superior de los Capuchinos, asoleador que es por donde se sube a la librería, dos ventanas de esta piesa, una parte del claustro, parte de la puerta que se entra al ante refetorio, y assimismo se ven las ventanas del quarto de la enfermería, y las del quarto del Dormitorio que dan al oriente y parte de las ventanas de un quarto de el claustro que da a mediodía y dan luz a la escalera de subir a los dormitorios.

Otro si Dezimos y relación hazemos que de lo más alto de un campo propio del síndico del Convento de San Bartolomé de Capuchinos de la presente Ciudad en este nombre y desde el Camino Real que es contiguo a dicho campo por qual se va de la presente Ciudad de Manresa a la de Barcelona se ve y registra una ventana de la librería y parte del Interior de esta, la puerta del tránsito del convento a los huertos y assí mismo se ven y miran dos ventanas de la enfermería, una ventana del coro, las ventanas de los cabos de los Corredores quedan a mediodía y todas las del quarto del dormitorio quedan al oriente.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde el huerto de la Casa del Doctor Mollet, se ve y registra parte del huerto inferior en que se halla una fuente del Convento de Capuchinos y la puerta del tránsito y pasadizo de los huertos inferiores y assí mismo se ve y mira una ventana del refetorio del expresado Convento.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde el medio del Puente Viejo del río de Cardener se ve y mira todo el frontis del Convento de Capuchinos y Claustro de

aquel por estar este abierto de la parte del mediodía y tener solo una baranda de quatro palmos poco más o menos desde el piso de dicho Claustro, el asoleador que se halla contiguo al quarto de la enfermería, Gallinero, quarto donde se tiene la leña o Gavillas, parte de los tránsitos de los huertos, puerta por donde se entra a estos, Capilla de San Antonio y el frontis de la Casa de la Santa Cueva, sin que se descubre el interior alguno del claustro.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde el molino nuevo que es del común de la Ciudad y está cerca dicho puente se ve y mira todo el frontis de dicho Convento de Capuchinos y Claustro, es a saber de los quartos del Dormitorio y enfermería, parte del asoleador que se halla contiguo al quarto de la enfermería, Gallinero, quarto donde se tiene la leña o Gavillas, parte de los tránsitos de los huertos, puerta por donde se entra a estos y Capilla de San Antonio que es el huerto superior de dicho Convento y frontos del mediodía y oriente de la Casa de la Santa Cueva.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde las ventanas del quarto de la Enfermería y desde la ventana del claustro del dicho Convento de Capuchinos, que es debaxo dicho quarto se ve y registra parte del Interior y Centro de los dos corredores de la Casa de la Santa Cueva, portaría por donde entran las Cavallarisas a dicha Casa, trucades para hacer el vino y parte del patio de dicha Casa de la Cueva.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde el asoleador que está contiguo al quarto de la enfermería del Convento de Capuchinos en el qual se halla también una puerta para entrar al lugar común y también de esta se ve y registra parte del Interior y Centro de los dos corredores de la Casa de la Santa Cueva y parte del asoleador de dicha Casa de la Cueva que da a mediodía.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde el asoleador que es cerca de la librería del Convento de Capuchinos de las ventanas de esta piesa y del cabo del corredor del dormitorio que da a oriente y ventanas de las seldas de este se ven y miran las ventanas de la Casa de la Santa Cueva assí las que dan a la parte de Poniente como la mayor parte de las del Cierzo y desde dicho asoleador y librería paseándose alguno a la asotea de la Casa de la Cueva se ve y registra sin que desde dicho terreno puede escusarse ninguno paseándose a ella de ser visto y registrado.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde una ventana grande que se halla a la golfa que está ensima del quarto del dormitorio de mediodía de dicho Convento de Capuchinos y desde las ventanas de los dos quartos que sirven de dormitorios y dan a la parte de mediodía, se ve y registra parte del interior y centro de los dos corredores de la Casa de la Santa Cueva por las ventanas que en ellos se hallan a la parte del poniente.

Otro si Dezimos y relación hazemos que desde una ventana grande que se halla a la golfa que es sobre el quarto de la Enfermería de dicho Convento de Capuchinos se ve y registra mucha parte del interior y centro de los dos corredores de la Casa de la Santa Cueva por las dos ventanas que en ellos se hallan a la parte de poniente, truales y puerta que da al patio de la referida casa.

Otro si Dezimos y relación hazemos que arrimándose a la baranda del huero superior de los Capuchinos que da ensima del patio proprio de la Casa de la Santa

Cueva, cuyo huerto es construido en terreno que domina el patio asta la baranda de dicho huerto que predomina dista en cinquenta y dos palmos y desde dicha baranda y paseador que allí se halla se ve y registra totalmente el expresado patio, texados de los trocales y prensas de vino, portaría y barrio que es delante de la Casa de la Cueva, la asotea de dicha Casa, de modo que qualquier que se pasee a ella o se asome a los ventanales debe y ha de ser visto del mencionado paseador. Assí mismo se ven tres ventanas del quarto que sirve de roparía, pero de esta piesa solo se ve la pared de frente de las tres respective ventanas y no el piso Interior de ella, seys ventanas con rexas que son las dos a dos pequeños corredores y las quatro a dos otras piasas de dicha Casa de la Cueva por las que desde dicho paseador se ve y registra parte del Interior y Centro del piso de aquellas y en la misma forma se ven y miran seys ventanillas parte con rexas y parte sin ellas que son las que dan luz a la escalera que rixe dicha casa de la Cueva y por dicho paseador de una de ellas se ve y registra parte del piso de la escalera y corredor que da a ella. Y se halla la mencionada baranda en tal forma construida que asomándose uno a ella y hechando las selivas deben caer precisamente al patio proprio de dicha Casa de la Santa Cueva.

Otro si habiendo atentamente mirado y reconocido un aquaducto que se halla en la huerta superior del Convento de Capuchinos y cerca la Capilla de Sant Antonio, hemos reparado que la abertura en que se introduzen las aguas de dicho huerto pareze ser formado de poco tiempo a esta parte según los vestigios y señales que en él se hallan. Pero el agujero que se halla en la parte del expresado huerto y saca las aguas por una peña y de ella dan y caen en la esquina de la puerta del patio de la Santa Cueva, no hemos reparado ser este formado nuevamente por no ver vestigios nuevos algunos y ser solo un agujero pequeño.

Otro si Dezimos y relación hazemos que habiendo mirado y reconocido el Impedimento que puede hazer la nueva obra de la Casa de la Santa Cueva a la huerta superior del Convento de Capuchinos comprehendemos que solo es de la vista de toda la tinentés que tiene dicha Casa a la parte del mediodía y no del ayre y sol que necesita para fructificar en él los árboles y plantas, ni tampoco la demás vista tiene en la restante parte de dicho huerto apartándose de la tinentés de dicha Casa de la Cueva.

Otro si Dezimos y relación hazemos que de los tres huertos Inferiores, esto es del uno más alto que es baxo el refetorio del Convento de Capuchinos se ven y miran las ventanas de la Casa de la Santa Cueva y por las dos que son al poniente y al cabo de los dos corredores se registran parte de las paredes Interiores de él pero no el piso. Del segundo y tercer huertos solo se ven y miran las ventanas de dicha Casa de la Cueva quedando parte del poniente y mediodía y se registra la galaría que se halla a dicha Casa a la parte del mediodía y al primer piso de ella.

Otro si Dezimos y relación hazemos que habiendo medido la distancia que se halla desde la esquina de la Casa de la Santa Cueva que da a la parte de poniente y Cierzo a la Esquina del Dormitorio de dicho Convento de Capuchinos que da a mediodía y al orión que son las paredes más cercanas, hemos encontrado ser la de ciento setenta y dos palmos y medio catalanes.

Otro si dezimos y relación hazemos que obtemperando al Mandato a nosotros presentando y respecto a lo que contiene de la formación del mapa y diseño del territorio de la Casa de la Santa Cueva y Convento de Capuchinos, hemos hecho y formado el plano y diseños de los frontis que consisten en cinco papeles según nuestra pericia y reglas del arte los que presentamos y ponemos en manos de el Excelentísimo Infrascrito firmado de nuestras manos para Insertarse junto con esta nuestra relación que en virtud del juramento por nosotros prestado, hemos hecho en la presente Ciudad de Manresa, y henero veinte y ocho de mil sete cientos y treinta.»

Joseph Sunyer escultor

Joseph Quer escultor

5. Primera sentència del plet renovat entre caputxins i jesuïtes feta pel nunci Alexandre Aldobrandini, president del tribunal de la Nunciatura dels Regnes d'Espanya [23-09-1730]⁹³⁵

«*En la Villa de Madrid à veynte y tres de Agosto de mil setecientos y treynta: Vistos estos autos y processo por el Illustrísimo y Reverendísimo Señor Don Alexandro Aldobrandini, Arzobispo de Rodas, Nuncio y Collector General Apostólico de los Reynos de España, que son entre Partes, la una el Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón, por la defensa de la casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola extra muros de la Ciudad de Manresa del Obispado de Vique, y de la otra el Padre Provincial y Definitorio de la Religión de Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios del Principado de Cataluña, por la defensa del Convento de San Bartholomé del referido Orden, extra muros asimismo de dicha Ciudad de Manresa, sobre denunciación de la nueva obra, que se haze en la expressada casa de la Santa Cueva= Dixo, que absolvía, absolvió, daba y dio por libre á la mencionada casa de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola, y al Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón en su nombre, de lo pedido contra ellos en este pleyto, por el expressado Padre Provincial y Definitorio de Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios del Principado de Cataluña en nombre de dicho Convento de su Orden, extra muros de Manresa; y en su consecuencia reformava y reformó el mandamiento de denunciación de nueva obra, y embargo expedido por este Tribunal en seys de Mayo de mil setecientos veynte y nueve, el qual mandava y mando se recoja y se alcen qualesquer embargos que en su virtud se ayan hecho paraque los Padres de la Compañía de Jesús puedan continuar sus obras en dicha casa de la Santa Cueva, hasta la devida perfección, con tal, que el lugar común que se intenta hazer con la devida proporción y profundidad suficiente, paraque ni cause daño; y assi mismo mandava y mandó que el surco ò canal que se ha abierto para el conducto de las aguas a las fuentes y llovedizas se fortifique a costa de ambas partes, paraque no se rezuman las aguas. Assí lo proveyó y mandó su Illustrísima y lo firmó el Señor Auditor= Xaverius Canalibus Auditor= Por mandado de su Illustíssima Don Manuel de Ipenza»*

⁹³⁵ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 35, ff. 179v-180r [23-09-1730].

6. Procés de visura executat pels mestres de cases Josep Arnaudies i Josep Morató [20-11-1732]⁹³⁶

«Ilustrísimo Señor»

«Por obtemperar a un decreto del Ilustrísimo Señor Don Juan Llobera, presbítero y Juez Comissario Apostólico por el Ilustrísimo Señor Don Vizente Alamanni por la gracia de Dios y de la Santa Sede apostólica, Arzobispo de Seleucia y de nuestro Santísimo Padre y Señor Clemente por la Divina providencia Papa duodécimo Nuncio y Collector General apostólico en estos Reynos de Espanya. Con facultad de legado a latere elegido y nombrado, se nos haze saber a nosotros Joseph Arnaudies, maestro Albanyil de la Ciudad de Barcelona y a Joseph Morató, maestro Albanyil de la Ciudad de Vique como en el juicio de visorio de las Cuevas que poseehen lo Padres Capuchinos extramuros de la Ciudad de Manresa, hemos sido en expertos elegidos a saber es el primero por parte del Padre Provincial de la Companyia de Jesús de la Provincia de Aragón y el segundo por parte del Padre Provincial de Capuchinos de la Provincia de Cathalunya y por dicho señor juez con provisión de 8 del Corriente mes de noviembre y en execución de ella y por la autoridad apostólica a él cometida de que usa y usar quiera, se nos dice y manda a nosotros sobrenombrados expertos por cada una de dichas partes elegidos por el notario abajo escrito los Capítulos, instrumentos, declaraciones de testigos y todo lo demás que en dicho Juizio de vista de ojos por ambas partes se ha deduzido,

Primeramente, mediante juramento por nosotros en mano y poder del dicho Juez Comisario apostólico prestador relación hagamos sobre los Interrogatorios por parte de dicho Reverendo Padre Provincial de la Companyia en primer lugar presentados a excepción de los Interrogatorios 20, 25 y 26 en la forma [que] consta por no a ver sido admitidos y asimismo hagamos relación sobre todos los Interrogatorios en segundo lugar por parte de dicho Padre Provincial de la Companyia producidos.

Otro si relación hagamos sobre los Interrogatorios por parte del Padre Provincial de Capuchinos en primer lugar presentados a saber es mirando el estado actual y en la forma que de presente se hallan las Cuevas de dichos Padres Capuchinos hasta el 15 inclusive y sobre el primero y segundo de los en segundo lugar producidos y echa dicha relación hagamos segunda ocular inspección de las Cuevas referidas sobre los demás Interrogatorios, derribando primeramente los altares de San Ignacio y San Juan Bautista y de la pared mediera que discurre en la porción de la Balma en donde se halla dicho altar de San Juan y echa esta segunda ocular inspección en continente se rehedifique lo que se hubiere derribado, bolviendolo del mismo modo que actualmente se halla y de haberse así executado hagamos relación. Y en atención de avernoslo así mandado por decreto y provisión debamos nos somos entrambos confaridos en el lugar puesto de la cuestión que es en las piezas, oratorios o Cuevas de los Padres Capuchinos y después de aver allí en el puesto de la cuestión mirado, visto y reconocido una y difarentes vesses con viva refección y atentamente premeditado todo lo que avía que ver y reconocer tanto en la situación del terreno, monte, peñas y ribazos y disposición natural y de la artificial Construcción, en lo estado actual que de presente se halla todo. Y después de

⁹³⁶ AHSIC, AC, OB 90, Doc. 9, ff. 37r-42v [20-11-1732].

ser instruidos y leídas por el árbitro del presente pleito las disposiciones de los testigos y entregada copia de las deducciones sobre quíos Capítulos azemos nuestra relación en la manera siguiente.

1. Primeramente, disimos que en los ámbitos [que] corresponden bajo el Claustro y de un cuarto del Convento de los Padres Capuchinos que termina a la parte del huerto por mediodía se hallan quatro piessas construidas y junto a ellas una división de passadisso que tiene una escalerita y dichas 4 piessas todas seguidas y con puertas que pasan y transitan unas de otras. La primera a la parte de oriente corresponde debajo el cuarto del Convento y se alle en ella un Aljibe de Agua para labar ropa o abitos y tiene una escalerita que baja del Convento y de esta piessa le baja por otra escalerita de la división o passadiso a segunda piessa de las que son oratorios o Cievas en la qual se hallan dos altares y encima a ellos sus ninchos compuestos artificialmente de piedras toscas en el uno está construida la imagen de San Francisco de Asís y en el otro Santa María Magdalena penitenta y pasando de esta segunda a la tercera piessa, oratorio o Cueva hallamos construido un altar y un nincho encima que representa un desierto compuesto artificialmente de piedras toscas endonde está la Imagen de San Ignasio en forma de penitente y desta tercera piessa, oratorio o Cueva se transita y pasa a la quarta en donde allamos construido un altar y encima un nincho compuesto artificialmente de piedras toscas en lo qual altar y nincho está la Imagen de San Juan Bautista y en esta forma y estado se allan las referidas quatro piessas y división de pasadisos todo construido bajo del claustro y cuarto del susodicho convento.
2. Item discimos que todas las quatro susodichas piessas, oratorios o Cuevas están divididas por ocasión de las paredes divisorias o medieras y en la verdad quitadas las mencionadas paredes, restaría una sola piessa con la diferencia de ser dos gradas más bajo y desigual el piso del oratorio o Cueva de San Juan Bautista y el piso de la primera piessa del Aljibe 9 pies más alto por razón del margen y terreno natural ocasionado de la desigualdad del monte y sus ribasos.
3. Ítem disimos que la piessa, oratorio o Cueva de San Ignasio de los Padres Capuchinos tiene por la parte de oriente 26 palmos de largo y por la parte de mediodía 23 palmos de ancho y desde el piso al extremo y más alto de la bóveda artificial 16 palmos y un cuarto.
4. Teniendo visto, mirado y reconocido la Cueva o oratorio del Glorioso San Ignacio que poseyan los Padres Capuchinos designada en los números antecedentes dicimos que todo su ámbito le cubre una bóveda artificial formada de cal y canto, menos el poco ámbito que abrigan dos puntas de roca o peña que salen con laterales del altar en dos distintas linias que forman un ángulo entrante que termina su centro al medio del nincho y en las extremidades el ángulo de la peña remata cada punta de por si a las paredes medieras en sus respective lados.
5. Ítem asemos relación que la bóveda que cubre el nincho del altar que está la figura de San Ignasio de los Padres Capuchinos es fabricada de piedras toscas, que su adorno representa lo escabroso de un desierto y por ensima la cubre otra bóveda artificial de cal y canto para sustentar el pabon del claustro de dicho Convento.

6. Ítem en lo que vemos y reparamos en la bóveda artificial formada en la Cueva de San Ignacio de los Padres Capuchinos disimos que es construida y echa sin sindrias regulares y conocemos que fue al tiempo de fabricarla asentada encima una cama de tierra que le sirvió de molde para darle la buelta y forma, y pudo dicha tierra ser echada y acomodada encima rústicos palos del bosque o otros leños sin que fuese presiso ser terraplano de tierra natural el ámbito de la mencionada Cueva o oratorio, como de ello no vemos señales que tal se pueda inferir, no juzgamos fueran las piasas, Cuevas o oratorios tierraplenados.
7. Ítem disimos no son bastantes señales los que reparamos y vemos para declarar que fuese lleno de tierra el ámbito de la mencionada Cueva de San Ignacio de los Padres Capuchinos no obstante de lo que disimos y explicamos en el antecedente capítulo de ser asentada la bóveda encima de tierra.
8. Ítem asemos relación según vemos y reparamos en la obra artificial de paredes y bóvedas que cubren la Cueva o Oratorio y nincho del altar San Ignacio de los Padres Capuchinos en que discimos que antes de la construcción de las susodichas obras no era capaz la Cueva, oratorio y nincho de tener alguna Concavidad que se pudiera llamar Cueva por estar toda descubierta y desabrigada pues de hi, inferimos que era un lugar rasso, combatido de las Inclemencias del tiempo, y aún que tuviera como tiene hoy la salida de las dos puntas de peña, conlaterales al altar que son insuficientes y de poca entidad por lo poco o quasi nada que abrigan y de ellas resulta que dicha Cueva no tendría concavidad alguna que se pudiera llamar Cueva quitada toda la obra artificial que la acompaña. Y así sería un lugar raso y expuesto, como lo tenemos dicho. Ítem disimos que la roca natural que empieza y sobresale en la piesa inmediata donde están las Capillas de Santa Magdalena y San Francisco continúan en esta segunda piesa y forma una sola punta, la qual viene aser misma que con nombre de figura irregular tenemos dicho en el número uno, que consta de sus lados 2 pies. Y conocemos bien que la roca natural que sobresale a esta piesa segunda no puede formar más que una punta por razón que, quitada la pared divisoria de una y otra piesa, se ve aze la roca una figura de un simisirculo irregular que asa en la línea convesa diferentes sinuosidades. Y por su diámetro tiene el ribaso y en esta figura forma una sola y distinta balma que remata en su mesmo ribaso de peña por los extremos del simicirculo el uno, empieza al ángulo que fine el nincho de Santa María Magdalena y el otro remata en el que empieza otro nincho en esta segunda piesa de San Ignacio. A ahí se siga y vemos que la roca natural que se ve en la primera piesa no pueda tener más extensión para la segunda piesa, que la punta que llevamos en el presente referida y no pueda pasar como no pasa a formar dos distintas puntas conlaterales al altar de San Ignacio según y en la manera lo tenemos dicho en el número 4 de la Companyia.
9. Ítem juzgamos y asemos relación que, si se quitase de la piesa, Cueva o oratorio de San Ignacio de los Padres Capuchinos toda la obra artificial que la forma y construye, como son las paredes y bóvedas, le faltaría entonces el pabimento y piso del Claustro del Convento que corresponde encima dicha piesa por ser sostenido de su bóveda y de haberse quitado o de querer quitarse toda la supuesta obra artificial restaría dicha piesa un lugar público y raso.
10. Ítem disimos que el tener forma de oratorio o Cueva de San Ignacio de los Padres Capuchinos es por razón de la obra artificial que le construye, y sino

fuera esta obra, sería un lugar público por las razones tenemos dicho en los antecedentes puntos 8 y 9 de los presentes.

11. Ítem disimos que la roca firme que sobresale sobre la primera piesa cubre no más que un ángulo de la piesa que llevamos referida y de las medidas que ella sobresale tenemos dicho en el número 4 de los presentes y también disimos y vemos que ni pasa sobre sale más que en la segunda piesa a un rincón hasta el ángulo que empieza el nincho y de ahí es que no tiene conesión a la tersiera piesa como de todo su figura y medidas lo llevamos referido en el 8 de los presentes y otros en dicho capítulo citadas. Pues de lo que vemos en lo estado natural en estas tres pieras resulta que las peñas que asen balma tantas veces mencionadas son dos distintas balmas provenientes del ángulo entrante de las dos puntas conlaterales al altar que rematan en sus respective lados que tenemos dicho en el 4 de los de la Companyia en primer lugar, y de ahí es que la punta conlateral al altar de la segunda pieza nombrada al principio a la roca que va formando balma a la tercera en esta forma por cierto se halla aquella cenyida enteramente con la misma roca firme del ribazo. Con la pared del mediodía fabricada y por Poniente a la fin de dicha piesa de pared que sirve a la testera de la piesa.
12. Ítem disimos que en la sitiación en donde se hallan construidas las 4 pieras, oratorios o Cuevas de San Ignasio de los Padres Capuchinos, no obstante de ser terreno alto en los dos opuestos extremos de oriente y occidente y al recto y a correspondencia de las bóvedas de dichas pieras o oratorios y sobre esta consideración lo havemos reflectado y reconocido por lo que juzgamos no se an vasiado las mencionadas pieras ni quitada tierra para rebajar el camino que da entrada a las susodichas pieras y sirve de tránsito para las Huertas Inferiores del Convento.
13. Ítem disimos que en la ocasión y tiempo que aún no se allava formado dicho oratorio o Cueva de San Ignasio de los Padres Capuchinos, sería un lugar público y expuesto a la vista de la era de trillar trigo. Se sabe por disposiciones de testigos que acompañan y como nota tenía antes de ser fabricada y construida dicha Cueva sería lugar raso, otra que estaba encima y más alta la referida era, y en este supuesto de faltarle la obra artificial que la construye, juzgamos sería lugar público y raso como lo tenemos dicho.
14. Ítem disimos que distancia hay desde el ribaso y respaldo del nincho donde está San Ignasio de los Padres Capuchinos hasta el camino que va de Manresa a Barcelona treinta varas y asimesmo tenemos medido la distancia desde dicha Cueva a las Casas del Arreval de San Bartolomé y consta la medidia de sesenta y siete varas de quatro palmos catalanes.
15. Ítem disimos que la Cueva de San Ignasio de los Padres Capuchinos en que de presente está la Imagen de San Ignasio, consideramos sería en aquel tiempo antes de ser construido el Convento de dichos Padres un lugar muy vecino a lo que se llamava Era de San Bartolomé en donde se trillava trigo. Y lo sabemos de los autos y instrumentos y disposiciones de los testigos. Y en esta consideración ver y reconocer el sitio y paraje de la mencionada Cueva tan inmediato a la referida era y caminos públicos juzgamos sería no muy dificultoso ser frecuentado dicho puesto de diferentes personas y ser visto de las huertas Inferiores y otros parajes públicos.

16. Ítem para transitar desde las quatro piessas, oratorios o Cuevas de los Padres Capuchinos designadas en el número primero a la Casa de Residencia y Cueva de la Companyia de Jesús tomando por las huertas del Convento de Padres Capuchinos fuera de Caminos públicos tomando el recto dista 44 varas hasta llegar a la pared de la Clausura de la mencionada Casa de Residencia. Y desde dicha pared hasta encima la peña que sirve de bóveda a la Santa Cueva de los Padres de la Companyia de Jesús dista 22 varas, y deste puesto se baja a la mencionada Santa Cueva por una escalera artificialmente formada y mucha parte de ella dentro la peña que a punta de pico se ha abierto y trabajado de calidad que las gradas son al centro de la roca y lo que hace pared de cada lado gradas, y todo es piesa anera de peña viva y en su natural sentro y en este supuesto reconosemos el paraje y terreno dentro el mencionado distrito muy barranco por las peñas [que] se conoce que ya en aquel tiempo se habían desprendido y de los ribasos y derrumbaderos an quedado según vemos, juzgamos dificultoso a ver avido señal de paso o senderal que una persona pudiera transsitar desde la Cueva de los Padres de la Companyia a la Cueva de los Padres Capuchinos sin que fuese por lugares públicos.
17. Ítem las peñas que terminan la Santa Cueva de los Padres de la Companyia no tienen mira, ni conesion con las que terminan las Cuevas de los Padres Capuchinos por razón de estar altas a poca distancia del camino Real que pasa de Manresa a Barcelona y debaxo la Era de San Bartolomé que oy es el claustro del Convento de Capuchinos. Y las peñas que corresponden a la Santa Cueva de los Padres de la Companyia son totalmente distintas y apartadas bajo a la vertiente del monte vesino del río Cardaner y así no les siga ninguna unión a los ribasos de unas y otras Cuevas de calidad, que no jusgamos se transitase sin pasar por parajes públicos en la manera lo tenemos dicho»

7. Concòrdia final pactada entre els pares provincials de la Companyia de Jesús i de l'Ordre dels Framenors Caputxins que fineix els plets iniciats entre la Cova de Sant Ignasi i el convent de Sant Bartomeu [26-10-1734]⁹³⁷

«En la Ciudad de Manresa del Principado de Cathaluña en el día veinte y seis del mes de octubre del año del nacimiento de nuestro Señor Dios Jesuchristo de mil setecientos treinta y quatro se hizo entre las partes abajo escritas el convenio y concordia que se sigue

En el nombre de Dios.

Como entre las partes del Reverendísimo Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón y de la casa de residencia de la Santa Cueva de San Ignacio de Loyola extra muros de la Ciudad de Manresa de una y los Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio de la Religión de los Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios de Cathaluña, y el Convento de San Bartholomé de su orden, *extra muros* de la misma Ciudad, u el síndico Apostólico del dicho Convento, de otra parte; se prosiguiesen dos litigios, el uno en la Nunciatura de España en Madrid sobre la unidad de la Santa Cueva del Patriarcha San Ignacio de Loyola, Fundador de la Compañía de Jesús que posehen los Padres de la misma Compañía de Jesús sita fuera los muros y poco distante de la referida Ciudad de Manresa en que tienen casa de residencia; y el otro de presente en Roma coram Sanctissimo, en fuerza de apelación y antes en dicha Nunciatura, sobre la obra de algunas ventanas que se han edificado en dicha casa de residencia, en que pretenden los dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y del dicho Convento de San Bartholomé u el síndico Apostólico, que dichas ventas deberían serrarse por tener vista al dicho Convento y en su huerta. Y por otra parte se llevassen y prosiguiessen los otros litigios entre el dicho Convento de San Bartholomé de Capuchinos u, el dicho síndico Apostólico y la dicha casa de residencia de dicha Santa Cueva de un Callejón que va desde la plazuela de dicho Convento de San Bartholomé hasta llegar al camino que va de la referida Santa Cueva al Molinet; y el otro en el juzgado de la Real Audiencia del mencionado Principado de Cathaluña, sobre la formación del repie y pared que de nuevo habían hecho el Padre Guardián y dicho Convento de San Bartholomé en el Camino que va desde la susodicha Santa Cueva y casa de residencia al Camino Real de Barcelona. Y rezelandosse también dichas Reverendísimas partes que se podrían suscitar entre ellas otros litigios: y deseando el Reverendísimo Padre Fray Bernardino de Barcelona, Provincial de los Padres Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios de Cathaluña y los muy Reverendísimos Padres Joseph Antonio de Barcelona, Definidor primero, Fray Andrés de Solsona Definidor segundo, Fray Francisco de Vilassá, Definidor tercero y Fray Mariano de Perafita, Definidor quarto de la referida Provincia de dichos Padres Capuchinos, y Joseph Figuerola, Albeytar vecino de la predicha Ciudad de Manresa, síndico procurador y actor de la Sede Apostólica por el dicho Convento de San Bartholomé nombrado y elegido por el Reverendísimo Padre Félix de Premiá, Ministro Provincial del Orden de San Francisco de los Capuchinos de la sobre mencionada

⁹³⁷ Aquesta transcripció s'ha elaborat en base a les dues còpies de l'esmentada concòrdia presents a AHSIC, AC, OB 90, Doc. 33, ff. 166r-170v, [26-11-1734] i a ACBG, AHPM, Notari Josep Sala, llig. 4871, ff. 176r-178v, [26-10-1734].

Provincia como de su nombramiento consta de unas letras patentes despachadas de orden del dicho Reverendísimo Padre Provincial por el reverendo Fray Cyrilo de Barcelona, su secretario en el día ocho del mes de setiembre de mil setecientos veinte y ocho en el convento de los frayles menores de Capuchinos de la Villa de Blanes con el sello ordinario de dicho su oficio selladas y firmadas de mano del mismo Reverendísimo Padre Provincial; y del Reverendísimo Padre Francisco Bono, Provincial de la Provincia de Aragón de la Compañía de Jesús terminar de una vez en amigable ajuste y concordia todos los dichos litigios pendientes, y los por venir, para el mayor bien y quietud de ambas partes y no menor edificación y exemplo de toda la República; han convenido y acordado el ajuste y concordia que se contiene en los capítulos siguientes__

1. Primeramente, han convenido y acordado que la residencia de la Santa Cueva y por ella el dicho Reverendísimo Padre Francisco Bono, Provincial de la Provincia de Aragón desistirá y se apartará en la debida forma como con el presente desiste y se aparta del pleyto que sigue en la Intendencia de Barcelona sobre el Camino o Callejón que corre desde la Plazuela de dicho Convento de los Padres Capuchinos hasta enfrente del Camino de dicha Santa Cueva del Molinet, serrado por dicha residencia por ambas partes con pared de piedra en que está gravado el nombre de Jesús; y cederá como con el presente cede al dicho Convento todo el derecho que tiene o piensa tener sobre el dicho callejón y camino, abriendo a sus expensas la pared que fabricó, aprovechándose si quisiere del material y pertrecho que puso, dexando en todo y por todo el callejón o camino como antes estaba. Pero con pacto y condición que el dicho Convento de los Padres Capuchinos ha de dar por dicho camino o callejón franco passo al agua para regar algunas tierras de la residencia y de otros que tuvieren derecho a ella.
2. Secundo, que el dicho el dicho Convento de los Padres Capuchinos y por él los dichos los dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y el dicho síndico Apostólico cederán como con el presente ceden a la residencia de dicha Santa Cueva todo el derecho que tienen o piensan tener sobre un pedazo de tierra por la mayor parte hyerma y plantada poco ha de algunos olivos sita baxo de el Camino que va de dicha Santa Cueva a la Ciudad, la qual puede ser de utilidad a la dicha residencia, por tener otras tierras allí vecinas y al dicho Convento no le puede ser de conveniencia por estar totalmente separada y distante de su clausura: y con esta voluntaria cesión se evitan los disturbios que fácilmente pudieran suceder en adelante: dando la residencia al síndico Apostólico de dicho Convento, o como precio, o como limosna, el justo valor de dicho pedazo de tierra según la estimación que de él hicieren los peritos y expertos.
3. Tertio, que vendrá bien el dicho Convento de los Padres Capuchinos y el dicho síndico Apostólico como por él vienen bien los dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y el dicho síndico Apostólico en que en el terreno que ahora ocupa la pared o tapia mediera que divide su huerto de la obra de la residencia de dicha Santa Cueva que mira a la parte de Poniente, levante esta a sus costas una pared fuerte que también será mediera y ha de servir para el lugar común alto y baxo, cediendo para esto, si fuere menester, uno o dos palmos de dicho huerto, y que rompa y escarpe la peña que sobresale quanto sea necesario

para que quede la obra con perfección. Bien que si de aquí resultare algún consentimiento en la pared o tapia de dicho huerto que mira azial mediodía estará obligada la dicha residencia a reparar todo el daño y reedificarla a sus expensas. Y con la fábrica de la dicha pared fuerte se asegurará por una parte el que el lugar común tenga la debida proporción y profundidad para que no pueda causar daño ni perjuicio alguno; y por otra el que el surco o canal que se ha abierto para el conducto de las aguas de las fuentes y llovedizas quede del todo fortificado según se previene y manda en la sentencia de la Nunciatura.

4. Quarto, que la dicha residencia levantará a sus costas, como por ella el dicho Reverendísimo Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón promete levantar la dicha pared fuerte por la parte que caerá enfrente de la ventana de Poniente de su primer tránsito a tal proporción y altura que de la dicha ventana no pueda registrarse ni el huerto ni el dicho Convento de los Padres Capuchinos. Serrará por arriba el lugar común, y no lo dexará abierto para evitar todo peligro a un el más remoto de perjuicio o de molestia. Dispondrá su texado de tal manera que por él ninguno pueda passar ni del huerto a la residencia ni de la residencia al huerto. Y si acaso en el lugar común se huviere de abrir alguna o algunas ventanas aziala parte de Tremontana o Poniente, las dexará tan altas que solo sirvan para la lux y para el oreo y no den la menor sujeción al huerto ni al Convento de los Padres Capuchinos.
5. Quinto, que el dicho Convento de los Padres Capuchinos no consentirá que el almezo plantado en su huerto junto a la tapia sea de perjuicio a la obra de la Santa Cueva extendiendo por aquella parte de tal suerte sus ramas que le quite la vista ni menos que de ellas pueda hazerse escala para entrar en su clausura. Y así que siempre y quando sobre esto fuere reconvenido el Padre Guardián de dicho Convento haya de mandar que se corten por aquella parte las ramas que perjudiquen y quede la Santa Cueva sin esta sujeción.
6. Sexto, que la residencia de dicha Santa Cueva serrará como por ella con el presente de dicho Reverendísimo Padre Provincial promete serrar los tres arcos o ventanas de la azotea que caen a la parte de Tremontana. Que levantará como unos dos palmos la ventana del desván que mira a la parte de Poniente, de suerte que ninguno pueda assomarse a ella y solo sirva para luz y oreo, y no para otra cosa. Que levantará también como palmo y medio, o más si fuere menester, para evitar del todo el registro del huerto y Convento, la ventana del segundo tránsito, que cae a la parte de Poniente. Esto es añadirá palmo y medio, o lo que fuere menester, de pared de cal y canto encima de la que ahora sobresale del marco de la ventana para no quitar la perfección y hermosura de la obra, ni por dentro ni por fuera. Y lo mesmo executará en caso necesario con las del dicho tránsito que caen a la parte de Tremontana; aunque se discurre que no será menester porque por el lado ya quitará toda sujeción y registro la pared de lugar común. Y por la frente la pared que ha de levantar del dicho Convento en el repecho o pretil de su huerto, según el siguiente capítulo.
7. Séptimo, que el dicho Convento de los Padres Capuchinos para no dominar ni ser dominados de la residencia de dicha Santa Cueva, levantará a sus expensas como por el con el presente los dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y el dicho síndico Apostólico prometen levantar toda la pared de su clausura, desde la del lugar común que se ha de hacer, hasta la Capilla de San

Antonio, como unos ocho o nueve palmos con lo [que] hay ahora, y con lo que después se ha de añadir, de suerte que ninguno pueda asomarse a ella, ni registrar las ventanas de los dos tránsitos ni el territorio de dicha Santa Cueva, y no permitirá que al pie de la dicha pared se haga poyo, rebanco o banqueta por donde los sugete al registro de los que estuvieren en su huerto. Y en caso [de] que hiciese, deberá levantar la dicha pared, donde el poyo, rebanco o banqueta arriba, hasta tener la misma altura de ocho o nueve palmos desde el poyo, rebanco o banqueta no se pueda registrar lo que queda dicho. Como no lo permitirá tampoco la dicha residencia al pie de las ventanas de que se habló en el capítulo antecedente. Y en caso [de] que se hiciese, deberá levantarlas a la misma proporción y altura que si no lo huviesse hecho.

8. Octavo, que por parte de dicho Convento de los Padres Capuchinos no se pondrá como por el presente prometen dichos Reverendísimos Padres Provincial y Definitorio y el dicho síndico Apostólico no poner el menor embarazo en la nueva obra de la residencia de dicha Santa Cueva que se tiene ideada y que quanto mas vaya, estará más distante de dicho Convento. Y por parte de dicha Santa Cueva, si acaso en igualar el terreno o en desmontar las penyas, se ocasionare algún perjuicio a su clausura, lo reparará todo a sus expensas propias, y lo volverá a poner en el mismo estado. Como también, si alguna o algunas ventanas del nuevo edificio, sin embargo de la mayor distancia, dieren alguna sujeción al huerto o al Convento, se serrarán o levantarán conforme a lo que se dixo en los capítulos sexto y séptimo.
9. Nono, que la residencia de dicha Santa Cueva cederá como por ella con el presente del dicho Reverendísimo Padre Provincial cede al dicho Convento de los Padres Capuchinos, como un palmo o palmo y medio de terreno para que sirva de repié a un pedazo de pared o tapia de su huerto, mal segura, que está en frente de la huerta del Collegio de la Compañía en la subida de dicha Santa Cueva azia el Camino Real de Barcelona. Y assi mesmo se obligará como con el presente se obliga a no ensanchar ni profundizar el ámbito de la cisterna o fuente que tiene dicha Santa Cueva debajo la peña sobre la qual está la pared o tapia del huerto de los Padres Capuchinos cerca de la Capilla de San Antonio, y que el dicho Convento de los Padres Capuchinos no permitirá que en toda la pared de su huerto alto y baxo quede abierto portillo ni agujero alguno por donde se pueda hechar el agua delante de la Casa de dicha Sant Cueva ni menos dentro de ella, ni tampoco en tierras suyas. Y que vendrá bien en que se haga en su huerto inferior a expensas de dicha Santa Cueva un conducto seguro para hechar todas las aguas al camino o callejón que cede en el capítulo primero y en el que está el conducto de la Ciudad.
10. Décimo, que para quitar de raíz toda ocasión de disgusto o discordia entre las dichas dos Comunidades y ambas religiones, se desistirá por ambas partes, como con el presente desisten y se apartan de la instancia y prosecución del pleyto pendiente en la Nunciatura de España de Madrid entre las mismas partes sobre la unidad y realidad de la dicha Santa Cueva del bienaventurado Padre San Ignacio, no abrirá el dicho Convento de los Padres Capuchinos ni permitirá que se abra a la Cueva que tiene en su huerto, ni por Iglesia ni por otra parte comunicación alguna fuera de las quatro que al presente tiene la dicha Cueva en su misma clausura, esto es, las tres que dan enfrente de la huerta y la otra de una

pieza de dicha clausura. No dará de ella ni repartirá piedra ni tierra a los devotos, ni hará ni dará lugar a que se haga en dicha Cueva ningún acto positivo público en que pueda concurrir Pueblo.

11. Undécimo, que en estando firmada esta concordia por el Reverendísimo Padre Provincial y Definitorio de los Padres Capuchinos de la Provincia de la Madre de Dios de Cataluña, y por el dicho síndico Apostólico, y por el Reverendísimo Padre Provincial de la Compañía de Jesús de la Provincia de Aragón tenga desde luego su valor y efecto y haya de cumplir cada una de las partes lo que respectivamente les perteneze, pues por lo presente no hay cosa que lo embaraze y pudiera ser muy perjudicial la dilación.
12. Duodécimo, que por quanto en lo porvenir o por mudanza de gobierno en las Comunidades o Provincias, o por otras circunstancias no dexa de estar expuesta a alguna, aunque remota, contingencia, se obligan ambos Reverendísimos Padres Provinciales a poner en Roma en manos de los Procuradores Generales de sus dos Religiones, autentica y legalizada esta concordia paraque la firmen también sus Reverendísimos Padres Generales, y la apruebe no solo la Congregación a donde pertenciere, sino también Su Santidad paraque con esso tenga para siempre una invencible e incontratable firmeza.

Y en esta conformidad nos las dichas ambas partes loamos, aprobamos, ratificamos y confirmamos la susodicha concordia y todo lo contenido en los prescritos capítulos. Y prometemos la una parte a la otra vicitudinariamente tenerla por firme y valida en todos los tiempos, y no revocarla por algún modo derecho, razón o causa que pensarse puedan. Y assi lo firmamos y juramos a Dios nuestro Señor Jesuchristo y a sus santos quatro Evangelios corporalmente por nuestras manos tocados sobre nuestros pechos *more sacerdotali* en mano del Doctor en Derechos Joseph Sala por autoridad Real y por la Insigne Ciudad de Manresa, notario público de dicha Ciudad abajo escrito, siendo respectivamente presentes los testigos infrascritos para este efecto llamados.

Testigos de las firmas de dichos Reverendísimos Padres Provinciales y de dichos muy Reverendos Padres Joseph Antonio de Barcelona, Definidor primero y Andrés de Solsona, Definidor segundo, que juntos lo firmaron y juraron en dicha Ciudad de Manresa en el susodicho día, mes y año. Fueron el Ilustre y muy Reverendo Señor Miguel Soler, Doctor en Derechos, Canónigo de la Seo de Manresa y Joseph Antonio Sala, escrivente vecino de dicha Ciudad.

Los testigos empero de la firma y juramento de dicho Joseph Figuerola, síndico Apostólico susodicho que lo firmó y juró en la predicha Ciudad de Manresa en el mesmo día fueron Miguel Cots, labrador, y el dicho y Joseph Antonio Sala, escrivente vecinos de la referida Ciudad de Manresa.

Y los testigos de las firmas y juramento de dichos muy Reverendos Padres Fray Francisco de Vilassá, Definidor tercero y Fray Mariano de Perafita, Definidor quarto quienes firmaron y juraron la susodicha concordia en Barcelona en el día treinta y uno de los predichos mes y año, fueron Miguel Vila y Joseph Veguer, escrivientes, y Joseph Francisco Fontana, notario público de la misma Ciudad de Barcelona quien entrevino y tomó la firma y juramento de dichos muy Reverendos Padres Definidores tercero y quarto como substituto de mi, el

susodicho Doctor Joseph Sala *pra et infrascripto* en fuerza de comisión que le hize. + Definidor de la Cueva y juramento: así lo apruebo yo el notario infrascrito de mi propia mano.

Sig [Marca notarial] no de mi Joseph Sala, Doctor en derechos por autoridad real y por la insigne Ciudad de Manresa, del Principado de Cathalunya, notario público vecino de dicha Ciudad, quien el prescrito instrumento de concordia que pasó ante mi hize escribir de mano agena, y lo signé y serré de mi propria mano en testimonio de verdad baxo el papel de Sello de oficio en el día X. de 9bre del susodicho año.

Nosotros los Escrivanos que abaxo nos firmamos de nuestras propias manos y signos hazemos fee y testimonio que el dicho Doctor Joseph Sala, de cuya mano y signo va firmada la dicha escritura es escrivano público de la Ciudad de Manresa, del Principado de Cathaluña, fiel y leal a los autos y escrituras del qual se ha dado y da entera fee y crédito en todas partes en juizio y fuera del. Y por tanto en testimonio de verdad, nos firmamos de nuestras manos y ponemos aquí nuestros acostumbrados signos. Fecha en dicha Ciudad de Manresa, día y anyo arriba dichos.

Sig [Marca notarial] no de mi Francisco Rallat y Fargas, por autoridad Real, Notario público vezino de Manresa a lo susodicho atestante.

Sig [Marca notarial] no de mi Francisco Rallat, por autoridad Real y por la insigne Ciudad de Manresa, Notario público, vezino de dicha Ciudad a lo susodicho atestante.»

8. Fundació a perpetuitat d'una llàntia a la Cova de Sant Ignasi per part del blanquer i polvorer de Manresa Joan Baptista Soler [22-07-1741]⁹³⁸

«In dei Nomine Amen. Jo Joan Baptista Soler, blanquer y polvorer ciutadà de Manresa y en ella habitant, en ma propria casa, situada al carrer nomenat de Galceran Andreu, familiar del Sant Ofici de la Inquisició de Catalunya; Per saber y constarme bé que de esta part de setanta anys atras Joan Batista Soler, també blanquer y polvorer, mon avi (que de Déu gosia) tingué y practicà la devoció de fer cremar la llàntia que era y actualment se troba en la Santa Cova del Gloriós Patriarca Sant Ignasi de Loyola, fundador de la Compañía de Jesús, la qual Santa Cova es situada fora las murallas de esta ciutat y era y es actualment possehida per los Pares de la mateixa Compañía de Jesús, la qual devoció practicà en honra y veneració de dit Sant Patriarca il·luminant ab dita llàntia la sua imatge o altar que se troba en dita Santa Cova. Y per constarme que dita devoció la continuà la mia mare (que sia en glòria) y haver prosseguit jo dita devoció fins lo die present. Y perquè en lo temps esdevenidor pot ser mos hereus y successors no voldrien o no podrian continuar dita devoció, o per falta de medis o per altra accident o motiu que pot sobrevenir, y per no deixar després de la mia mort als hereus i successors meus ab lo gravamen de dita obligació de fer cremar dita llàntia en la expressada Santa Cova; y havent jo rebut molts favors y beneficis de la Misericòrdia de Déu, lo últim favor que serà la sua visió beatífica en lo Cel després de haverse complert lo plasso de mon desterro en esta Vall de llàgrimes del Món. És ma voluntat y intenció fundar y deixar renda per assegurar la perpètua duració de la devoció sobredita. Perso a Major glòria de Déu y de sa Mare Santíssima y per la particular devoció que porto a dit Patriarca y Protector meu Sant Ignasi de Loyola. Instituesch y perpètuament fundo en la Iglesia o Capella de dita Santa Cova lo oli necessari pera cremar incessantment de die y de nit la llàntia que vuy se troba dins dita Santa Cova o altre en lo mateix puesto en que se troba, que es devant lo altar y Imatge de dit Sant Patriarca en lo mitg de la roca o penya que cobra dita Santa Cova. Y per dotació de esta pia fundació; Per mi y mos hereus y successors, dono y offeresch a Nostre Señor Déu y a esta pia fundació y per ella al Reverend Pare Bernat Bolós, sacerdot de la Compañía de Jesús y Superior de la Casa de Residència de dita Santa Cova successors, dos centas lliuras, moneda Barcelonesa, que lo die present he deposades en lo arxiu o armari de depòsits de dita Santa Cova per est efecte. Volent que aquellas sien per dit Pare Superior esmersadas en lloch nuo y segur, en nom y a obs de dita pia fundació, y així vull se execute sempre que vinga lo cas de haverse de resmersar. Esta fundació fas axís com millor dir y entendre se pot ab los pactes y condicions següents. Primo que dit Reverend Pare Bernat Bolós, Superior actual ni sos successors Superiors, Rectors o altres qualsevols Pares que baix qualsevol títol governaran la Casa o Col·legi de dita Santa Cova possehida per dits Pares de la Compañía de Jesús, per ningun motiu que dir, pensar ni esdevenir puga, dexarà ni dexaran de fer cremar incessantment, de dia y de nit la dita llàntia en lo sobredit puesto dins dita Santa Cova, ni permetran en temps algun que altra qualsevol persona fassa cremar dita o altre llàntia en lo expressat puesto que es

⁹³⁸ ACBG, AHPM, Notari Francesc Ratllat i Fargas, llig. 4980, ff. 150v-151v [22-07-1741]

en lo mig de la penya que cobra dita Santa Cova de Sant Ignasi en front lo altar y Imatge de dit Sant, encara que vingués lo cas que en esta no hi hagués reserva o lo Santíssim Sagrament fos traslladat a la futura Iglesia Nova o a altra part o Capella. Y si lo contrara farà o faran, degan las ditas dos centas lliuras de esta fundació passar y transferirse en mans y poder del Reverend Pare Rector que és o serà del Collegi del Hospital de Santa Llúcia de la present Ciutat, quedant dit Pare Rector y sos successors ab obligació de fer cremar una llàntia que perpètuament y incessantment de die y de nit, devant lo altar y capella del Sant Rapto de Sant Ignasi, la qual se troba en la Iglesia de dit Collegi, sens que per algun motiu qualsevol que sia puga interrompre ni dexar de fer cremar la dita llàntia. Tenint mos hereus y successors y los hereus y successors de estos in perpetuum com també lo Pare Rector que és o serà de dit Collegi, dret, acció y forsa pera compellir al dit Pare Superior de la Santa Cova o a sos successors al compliment de dit Gravamen. Si emperò lo Pare Rector que és o serà del Collegi del Hospital de Santa Llúcia no volgués dita fundació en la forma referida o bé que haventla admesa no la complís ab lo modo y circunstancias ditas, dega esta fundació ser transferida y passar a la Iglesia dita de Sant Ignasi Malalt situada dins la present ciutat y possehida per los hereus y successors del noble Señor Don Francisco Ignasi de Amigant, quòndam en la ciutat de Barcelona y Manresa populat peraque en dita Iglesia crema consemblantment una llàntia de dia y de nit y que pera compellir a esta execució de esta translació al dit Pare Rector que és o serà del Collegi del Hospital de Santa Llúcia que és o serà immediatament al Pares Superior o sos successors Rectors o Superiors de la Santa Cova, tingan dret, forsa y acció mos hereus y successors in perpetuum, com també la persona o personas que cuydaran de la capella dita anomenada de Sant Ignasi. Y axis ab dits pactes y no sens ells fas la present fundació. Prometent y jurant a Nostre Señor Déu y a sos Sants Quatre Evangelis que las referides cosas tindrè sempre per fermas y valederas y que contra ellas no faré ni vindré per ninguna causa o rahó, renunciant a qualsevol lley y dret que valer y ajudar me puga llargament. Y jo dit Bernat Bolós de la Compañia de Jesús, en nom de Superior que so de dita Santa Cova, accepto la sobredita intimació y fundació, del modo que sobre està feta y ab los pactes, modo y forma que sobre se expressan als quals expressament consento y prometo a dit Joan Batista Soler y a sos successors que las referides cosas compliré y executaré del modo sobre expressat, baix obligació de tots los béns, rèddits, y emoluments de dit a Santa Cova, mobles e immobles, presents y esdevenidors, renunciant a qualsevol lley y drets que valer y ajudar me puga llargament. Actu est hoc in Civitate Manresa die vigessima secunda Mensis Julii anno a Nativitate Domini Millesimo Septuagentesimo quadragessimo primo.»

[Signa] Joan Batista Soler [Signa] Bernat Bolós Superior de la Cova

9. Estat dels edificis del Col·legi i de la Cova de Sant Ignasi de Manresa després de l'expulsió dels jesuïtes [1769]⁹³⁹

Manresa

Colegio de San Ignacio

1. La parte de este Edificio que se llama Colegio Nuevo con su Iglesia, en el Obispado de *Vique*, ha resuelto Su Majestad a Consulta de 3 de Abril del mismo año, se destine para Casa de Pensión o Pupilage, con separación de lo necesario para Aulas públicas y habitación de Maestros de Latinidad y Retórica, y lo restante queda para los pensionistas, y dos Eclesiásticos seculares, que por ahora se establecen en calidad de Directores, con obligación de cumplir las memorias y cargas espirituales en la iglesia nueva; aplicandoles las de este Colegio, y las fundadas en la Casa llamada de la *Santa Cueva*, debiendo desempeñar a el mismo tiempo los ministerios de enseñanza de Doctrina Christiana, Púlpito y Confesionario.
2. La Iglesia del Colegio, llamado *Viejo*, se aplica para erección de Adyutriz de la única Parroquia de aquella Ciudad, en caso de no poderse efectuar su formal dismembración: en ella deberá cumplir las cargas espirituales, que hubiere fundadas, el Teniente o Vicario que se nombrare; y quando no haya lugar a esta aplicación por algún motivo, se reducirá la Iglesia a lugar profano por el Reverendo Obispo de *Vique*.
3. Los Ornamentos y Vasos Sagrados de ambas Iglesias, quedando por punto general, atendiendo a las Parroquias pobres, de que ha informado el mismo Reverendo Obispo

Casa de la Santa Cueva, en Manresa

4. Esta Casa, por resolución de Su Majestad a Consulta de 3 de Abril de dicho año, se aplica para el establecimiento de un Hospicio de pobres, é incorporación de la fundación de Casa de huérfanos que hay en aquella Ciudad.
5. La Iglesia, cerrada la puerta que hace a la calle, queda para Oratorio privado del mismo Hospicio, cumpliéndose en él por un Eclesiástico que sirva de Capellán, las cargas espirituales que no puedan cumplir, o no conviniere aplicar a los Directores de la Casa de Pensión, que se ha de establecer en el Colegio nuevo de la misma Ciudad.
6. Se destina la Casa situada en la Plazuela de San Jorge, perteneciente a las Temporalidades, para establecimiento de Aulas de primeras Letras, y habitación de sus Maestros.
7. Los Ornamentos y Vasos Sagrados, provisto el Oratorio, se distribuirán en la forma acordada.

⁹³⁹ Colección General de Providencias hasta aquí tomadas por el Gobierno sobre el estrañamiento y ocupación de temporalidades de los regulares de la Compañía, que existían en los Dominios de S.M. de España, Indias, e Islas Filipinas, Parte Tercera, Madrid: Imprenta Real de la Gazeta, 1769, ff. 81-82. També citat a BAJONA, I. *L'antic Col·legi...*, p. 45.

Representación del Cabildo de Paborde de Manresa

«Señor: Vuestro Cabildo de Paborde y canónigos de la insigne colegiata de la Seo de la ciudad de Manresa en el principado de Cataluña, que tuvo el honor de felicitar a Vuestra Majestad en el Vandrell el 31 del último pasado Marzo por su milagroso regreso al territorio español, puesto a los Reales pies de Vuestra Majestad expone: la divina Providencia que incesante y visiblemente vela sobre la interesantísima conservación de Vuestra Majestad y de los estados que tiene confiados, inspiró sin duda á la España la denodada simultánea resolución de perecer antes que sucumbir á los prestigios de la irreligión que armada con todas las tuerzas de la Europa por el monstruoso jefe de ella, Napoleón invadió la Península y aprisionó pérfidamente Vuestra Majestad con el infame designio de acabar con su catolicismo y vuestra dinastía. La misma Providencia la sostuvo firme en su empresa en medio de un sinnúmero de asechanzas que la armaron los emisarios de aquel y los espurios españoles que tuvieron la desgracia de beber en sus libros traspiraicos las venenosas aguas del liberalismo y la impiedad. Esta misma Providencia en fin es la que ha prodigiosamente conducido a Vuestra Majestad en la corte de las Españas, y colocándose sobre el trono de vuestros progenitores á despecho de todos los esfuerzos de los jansenistas, jacobinos y francmasones para edificar y destruir, es decir, anonadar la incredulidad, consolidar el trono y el altar, y restablecer el orden y la moral, que quatro pretendidos regeneradores hombrezuelos sacaron de sus quicios.

Mas en este estado de general trastorno, confusión y desenfreno, proveniente de la ninguna o pésima doctrina que se ha enseñado á la juventud, si mientras Vuestra Majestad se afana en organizar lo político, no se procura escoger unos hombres que con su fondo de piedad, luces, método y zelo sean capaces de morigerar la multitud viciada, y formar de las plantas que vayan naciendo hombres útiles para la iglesia y el Estado; quedarán Señor, estériles las más bien combinadas medidas que para la felicidad de la nación se haya Vuestra Majestad propuesto. ¿Y dónde hallará Vuestra Majestad estos hombres capaces de llevar á cabo tan grandiosa como ardua empresa? Según los sabios

⁹⁴⁰ ASM, 65 (Varis), El Procurador general del rey y de la nación, Número 185, pp. 1499-1506 [02-12-1814], còpia manuscrita. Se'n pot trobar una còpia digital impresa a <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?q=parent%3A0004338993&s=580&lang=es>.

más reflexivos de quantos institutos hay y ha habido sobre la tierra, ninguno se presenta más á propósito que el de los Padres Jesuítas, si de *in continenti* se restablecieran en nuestro suelo. Ello es que solo la Rusia, donde por una especie de prodigio se ha conservado tan preciosa semilla, es la que se ha visto libre de las terribles convulsiones intestinas que han trastornado todos los demás imperios. Bien público y sabido es que donde dichos hombres han existido y actualmente se hallan durante su mansión, han sido siempre el escudo de la religión, el apoyo de los tronos, y los guardias de Corps de los Sumos Pontífices como les llamaba el Patriarca de Ferney (Voltaire) y el Heresiarca filósofo Rey (Federico). Así es que tanto estos como los demás jefes de la impiedad Rousseau, Diderot, D'Alambert y sus sequaces y socios, para realizar los infernales planes que tenían meditado de arrastrar á la generación' presente al infeliz estado de corrupción y desorden que lloramos, lo primero que hicieron fue poner en movimiento todos sus resortes, maquinaciones, embustes, cábalas é intrigas, sin más objeto que el de hacer odioso dicho instituto de la Compañía de Jesús á los ojos de los hombres que se tenían por sensatos, y monarcas más bien intencionados, no parando basta que les vieron estrañados de sus respective dominios.

Pero ¿Quáles fueron los resultados? ¡Ah, Señor! su horroroso recuerdo hace estremecer las carnes, erizar el cabello, helar la sangre. Apenas llegó tan infausta época quando la falsa filosofía de repente se quitó la máscara, y corriendo la impiedad el velo á sus insidiosos designios, como de improviso se vio todo el orbe sumido en un abismo de males y tenebroso caos de Confusión ¡Qué de reyes destronados sufriendo cadenas en el patíbulo! ¡Que de príncipes aprisionados y fusilados sobre la horca! Qué millares de ministros del santuario víctimas de la cuchilla, de la hoguera, de la hambre! y por último ¡Quánta sangre de buenos ciudadanos formando arroyos! España, nuestra desgracia, España por la misericordia de Dios no ha visto aspirar á sus reyes sobre un cadalso, ni la anarquía en que la tenían sumergida los novadores llegó al extremo y matanza que cubrió de luto la Francia y demás estados seducidos. Mas ¿quién osará negar los ríos de sangre inocente derramada; la multitud de pueblos, villas y ciudades abrasadas y la suma desolación y miseria en que nos Vemos? ¿Y si Vuestra Majestad no hubiese regresado tan oportunamente, y derrocado de un soplo el ominoso edificio de la reformante Constitución ¿de un instante á otro no iba á ser infeliz expectadora aun de mayores atentados, desorden y carnicería? Habiéndose quitado á los pueblos hasta los recursos de su insignificante, sino mala enseñanza, ¿quién habría detenido el impetuoso

torrente de los maquiavélicos planes de nuestros regeneradores afrancesados? ¿Quién habría apagado tan voraz incendio? Apartemos, Señor, la vista de tan espantoso quadro, y demos gracias á Dios por habernos librado de tan inminente precipicio y haber inspirado al pasmo de sufrimiento nuestro reinante Papa Pio VII la consolante resolución de restablecer los Padres Jesuítas, reponiéndolos en su primitivo instituto y Constitución , como lo verificó con el memorable Breve de 7 de Agosto del corriente año *solicitud omntum animarum* con tanta aceptación y aplauso recibido por todos vuestros leales vasallos , y con especialidad de los que abaxo se firman.

Baxo de este supuesto, este vuestro Cabildo, que lo es de una ciudad tan siempre fiel á sus legítimos soberanos como lo acredita la etimología de su nombre manu rasa, que en castigo de su lealtad le impusieron los romanos al reedificarla; que tiene la gloria de haber sido la primera de la provincia, sino del Reyno (sin embargo de verse rodeada de enemigos en *su orgullo invencibles*), de quemar el papel sellado del intruso Murat, así que supo la alevosía cometida contra la augusta persona de Vuestra Majestad; de proclamarle de nuevo, de excitar á lo mismo al resto del principado, de levantar el grito con público periódico contra el pérfido invasor; que en fin, escudada del nombre de Vuestra Majestad y confiada de la protección de la Purísima Concepción , de su patrono y patriarca San Ignacio de Loyola, casi sin más armas ni pertrechos que su increíble arrojo, fidelidad y entusiasmo batió por primera vez en campo raso á los *irresistibles*, y reportó las dos inmemorables victorias del Bruch y Casa Masana en los días 6 y 14 de Junio de 1808, foco de las demás de España y del Norte; lo es también de una ciudad que fué la cuna de los Padres Jesuitas, donde trasladado, vestido de un saco, después de haber renunciado el mundo en Monserrat San Ignacio de Loyola, dio principio á su santificación y encumbrada virtud; compuso el nunca bastante encomiado libro de sus santos ejercicios espirituales; obtuvo el estupendo rapto de ocho días con varias otras revelaciones del cielo; delineó las bases de su instituto y compañía; obró asombrosos prodigios, y dexó tantos monumentos de su rara penitencia y santidad.

Éste vuestro Cabildo finalmente, como lo es de una Iglesia que fue el teatro donde el Santo y después sus hijos con sus frecuentes visitas, pláticas y misiones prestaron tanto aprovechamiento y edificación a sus vecinos y comarcas, reconocido a tanta distinción y prerrogativa y condolido del abandono en que se halla la enseñanza de su sinsentido, no puede menos de excitar el bondadoso corazón de Vuestra Majestad a favor del restablecimiento de la Compañía de los Padres Jesuitas que para la general

instrucción y salud de las almas, instituyó el Santo y baxo del concepto de que la Santidad del actual vuestro conseptimo y concautivo Pio con el citado Breve los ha restablecido para todos los reynos y naciones que los quisieran admitir.

A Vuestra Majestad humilde y encarecidamente suplican, que si los relevantes servicios que esta ciudad y cabildo tienen prodigado á Vuestra Majestad son acreedores de alguna gracia, sea esta el que lo más pronto posible se digne admitirlos en sus dominios y redamados, disponer que sin perder momento pasen á Jubilar los dos edificantes colegios de la Sana Cueva y antiguo hospital de pobres de esta ciudad que una casualidad inescrutable ha conservado sin destino y actualmente se hallan á disposición de Vuestra Majestad, donde sin gravar al Real erario hallaran de que subsistir, atento que las quatro plazas que al tiempo de su extrañamiento se crearon para substituirles baxo la real protección y titulo de colegio de la Concepción, dotándolas condignamente de sus rentas, se hallan al presente vacantes, y no se ofrece embarazo ni tropiezo que pueda estorbar su reemplazo y suspirada enseñanza. Así lo espeta conseguir de la notoria acendrada piedad, religión y zelo de Vuestra Majestad para cuya importantísima vid ha dirigido siempre, y no dexará de dirigir sus incesantes votos este vuestro cabildo= Manresa 20 de Setiembre de 1814. = SEÑOR: A La Real Persona de Vuestra Majestad M. vuestre Cabildo de Paborde y canónigos de la ciudad de Manresa. = Siguen las firmas.»

11. Memorials de Visites dels Pares Provincials a la Santa Cova [1724-1761]⁹⁴¹

Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Josef Mathias de Leris, Provincial, en 8 de junio de 1724

1. En esta primera Visita de la Santa Cueva después que es habitada, reconozco materia de mucho consuelo para quantos, como verdaderos hijos de Nuestro Patriarca San Ignacio, amamos tan venerable lugar y solicitamos su mayor exaltación, Doy pues las gracias al Padre Administrador por lo mucho que promueva el ornato y la veneración de la Santa Cueva, como también por lo mucho que se aplica a la conservación y aumento de sus Propios y le ruego insista en el mismo conato a mayor Gloria de Nuestro Señor y de Nuestro Santo Padre.
2. Quanto ordeno el Padre Francisco Sierra en orden a la Cueva con Precepto o sin él, de nuevo lo confirmo y ordeno; especialmente lo que mira a no disminuir ni quitar nada de los Peñascos que están a la parte de la mano derecha entrando por la Cueva. Y así aun que se haya de poner el rexado de metal del Imperio como está discurrido, nada se debe tocar de las peñas como queda prevenido en el precepto del Padre Francisco Sierra.
3. La parte de la pared que haze ermoso frontispicio en la Santa Cueva y está por perfeccionar en la parte alta, podrá el Padre administrador quanto antes concluirla.
4. Concluida esta, si el Padre Administrador quisiera hacer Yglesita, que sea como atrio grande de la Cueva, de ningún modo la hará, sino escribiendo antes a Roma, dando parte a Nuestro Padre General de lo que deva hacer y espera lo que su Paternal Regla dispusiere.
5. Siendo los que avitan en la Cueva dos no más al presente y llevando el Hermano Coadjutor todo el trabajo y grandes ratos de soledad, es muy justo que el Padre Administrador atienda a su consuelo, pues de otra suerte podrá suceder que no aya Hermano que quiera ir a avitar tan Santo Lugar. Hacia este fin ordeno 1º que no se le impida no dificulte al hermano que viviere en la Santa Cueva el recurso de venir al Colegio frecuentemente para consolarse y comunicar con los nuestros. 2º que al hermano se le trate así de palabra como en la confianza que se debe hacer de un religioso, con la caridad y amor que acostumbre la Compañía pues no es esclavo ni criado, sino Compañero. Y en su proporción se le debe tratar también al Padre Criado con el amor que se suelen tratar a los criados en una hasa honrada. 3º Que habiendo de guisar el hermano, se le conceda el tiempo conveniente para esta execución, pues estando casi toda la mañana fuera de la casa, muchas veces, mal puede atender a essa incumbencia. 4º Que se asista con la ropa de

⁹⁴¹ AHSIC, AC, OB 91, Memoriales de visitas a la Santa Cueva (1724-1761) y Temporalidades.

verano e invierno como se haze en los Colegios y convendrá que en la Santa Cueva se declina más a la abundancia para suavizar la soledad.

6. Últimamente se le ordena al Padre Administrador, recoxa quanto antes los libros y alajas que pertenecen a la Santa Cueva y están en el Colegio. Y que en los empleos que haga de los caudales de la Cueva de antes, cuenta al Padre Provincial de lo que piensa executar. Asimismo, para precaver graves inconvenientes se le ordena a dicho Padre Administrador que ni al Colegio de Manresa ni a otro Colegio de la Provincia ni a ningún externo ni sujeto particular de la Compañía preste cantidad ninguna de las que pertenecen a la Santa Cueva.

Padre Jacinto Sardeny, morador de la Santa Cueva y su Administrador.

Hermano Josep Gelat, su compañero en la dicha Santa Cueva

Joseph Mathias Lerís

Visita 1ª de la Administración de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, a 5 de junio de 1727

1. Doy repetidas gracias al presente Padre Administrador, por su zelo y actividad en adelantar la fábrica de la Casa, en aumentar los adornos de la Santa Cueva, y asistir en ella al espiritual consuelo de los que la visitan, y en situar y asegurar sus rentas estables, y en defender sus derechos contra los que se oponen, y quieren privarnos de ellos.
2. En la Casa se ha de guardar el mismo tenor de la vida religiosa que en el Colegio, tocando a las mismas horas a levantar y acostarse, a oración, lección espiritual, exámenes y letanía, que ha de ser de todos los Santos. Y no contentándose con tocar, sino haziendolos exactamente.
3. Asimismo, los Exercicios de ocho días de cada año que se tienen en los Colegios, deben tenerlos cada año los que moran en la Casa. Y quando causa urgente y que no sufriese dilación se obligase a interrumpirlos, se deben quanto antes continuar.
4. Con más rigor que los Padres del Colegio, debe el Padre Administrador no entrar en la ciudad sino con compañeros, ni entrar sino para cosas necesarias,

o de inexcusable urbanidad, ni detenerse, sino lo conveniente en las casas, ni hacer alto en las calles y menos en las Plazas y Mercados y en otras funciones públicas seculares.

5. Aunque es bien que el Padre Administrador de limosna a pobres, a proporción de sus Rentas y a proporción de los Colegios; no la ha de dar a los que se la piden por las calles, o casas, mientras anda por ellas; ni por ahora la de en la Casa de forma que como a cosa entablada acuda a hora determinada el concurso de los Pobres. Y porque no aya exceso inmoderado y porque lo pide la debida ritualidad, ponga en el libro del gasto lo que diere de limosna, para que lo vea y lo juzgue el Padre Provincial en sus visitas.
6. Al Padre Administrador, estrechamente le mando que sin licencia del Padre Provincial no enagene ni aun permutando con otra igual o mejor alhaja o otra cosa que sean de algún valor tocantes a la Casa y a la Santa Cueva; y que ni haga compra alguna de nuevo de bienes sitios ni aun de muebles de algún valor; y que ni haga nueva disposición [full incomplet i trencat en el document original] gran monta o de grave consideración, así en la fábrica de la casa o mayor ensanche del edificio o Yglesia o atrios que adornen la Santa Cueva, como en la compra de más alajas para la Casa o Cueva; y en la dirección y manejo de la hazienda y en la introducción de nuevos litigios o pretensiones a nuestro favor; y en otras materias semejantes o desemejantes que sean de grave consideración.
7. Quando ocurran los dichos lances, de que hablo en el número inmediato antecedente, ordeno al Padre Administrador que consulte la materia con el Padre Rector y entrambos en cartas separadas den cuenta al Padre Provincial así del caso, como de las razones por una o otra parte; y mucho más quando entrambos no convienen, porque el uno lo juzga necesario o conveniente y el otro juzga que no lo es.
8. Si hubiese lo que rara vez sucede, periculum in mora⁹⁴² en esperar la licencia o aprobación del Padre Provincial, entonces el Padre Rector y el Padre Administrador, aviendolo conferido con los Padres Consultores y con los demás, que convenga, ejecutarán en dichas disposiciones de grave consideración, lo que de la consulta resultare que se debe hacer, pero darán luego al Padre Provincial cuenta de todo lo resuelto y executado, y de sus razones. Más [texto perdido en el documento original] no lo doy para lances de enagenar o por [texto perdido en el documento original]...ta, o de otra suerte, bienes sitios o muebles de valor.

Fragment ratllat en l'original: «Aún en las disposiciones corrientes y ordinarias que no son de grave consideración debe el Padre Administrador conferir las con el Padre Rector; y si ambos discombienden, se executará lo que el Padre Rector resuelva, si la cosa no sufre la dilación de esperar el parecer del Padre Provincial; pero si la cosa sufre

⁹⁴² Text subratllat al document original.

essa dilación, entreambos, escribirían al Padre Provincial sus contrarios dictámenes y sus razones y esperan de aquel su última resolución»

9. Ordeno al Padre Administrador que cada seis meses, que serán por el junio y por el diciembre, presente al Padre Rector los libros de gasto y recibo; y los demás pertenecientes al gobierno de la Casa y Santa Cueva y de sus haciendas y averes, y dependencias; para que dicho Padre Rector los vea y examine y después escriba el mismo al Padre Provincial el estado de todo lo sobredicho.
10. Por quanto se ha mudado la entrada a la Casa, declaro que no sea clausura ni lugar a que no puedan entrar mugeres, el zaguán o atrio que media entre la primera o segunda puerta, por las que se entra en la casa: pero siempre, que muger o hombre estuviere dentro del dicho zaguán o atrio, mando con todo rigor que esté abierta de par en par la puerta, que sale a fuera azia la campiña.

Padre Jacinto Sardeny es el administrador de la hazienda y casa de la Santa Cueva; y véase si en su libro de mi visita le dexé más órdenes.

Miguel Gerónimo Monreal

Visita 2ª de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, a 15 de setiembre de 1728

1. Doy repetidas gracias al Padre Prefecto por su gran zelo en promover el culto de Nuestro Patriarca San Ignacio en su Santa Cueva; ya asistiendo con nuestros ministerios propios a los que la visitan, ya trabajando en sus vistosos adornos y aplicando sus diligencias en situar y assigurar para una futura insigne fundación los caudales dados para ese fin, y los principales y mayores que ha dado el muy Ilustre Señor Marqués de Villa Puente.
2. Al Padre Prefecto o Administrador que es, y por tiempo fuere de las rentas desta Casa y Santa Cueba, le advierto que tenga muy presente que no solo por las ordinaciones de nuestro Instituto sino también por la ley Pontificia está gravísimamente prohibido el que los bienes propios y muebles preciosos que son de esta casa o Santa Cueva sean enagenados sin la licencia legítima. Esta licencia legítima respeto de Nosotros la concede Nuestro Padre General. Por enagenación se entiende no solo el darlos, pero el venderlos, aunque el precio se emplee después en otros bienes semejantes o equivalentes; y aún el permutarlos con otros, aunque mejores; y aún el deshazerlos. También es enagenación gravemente prohibida el cargar algún

censo o semejante obligación sobre tales bienes. Por bienes propios se entienden qualesquiera bienes que reditúan o rentan algún útil, como censos, casas, campos, derechos de décimas y otros muchos. Y advierto que la misma grave obligación ay para no enagenar los dineros que se deben cargar en propios, los quales son los dineors que se dexan para ese fin, y los dineros que son de alguna luición que se haze de censo o cosa semejante. Y añadido que aún el prestar tales dineros, con la seguridad que se restituyan ya es enagenación prohibida.

3. No ocurre más sino encargar al Padre Prefecto el que repase, sin perderlos de memoria, y mantenga en ejecución los órdenes dados en todas las visitas antecedentes; los quales bastan por ahora, pero importan mucho para ver logrado lo que todos deseamos a mayor gloria de Dios y de San Ignacio en su Santa Cueva.

Oficios

Padre Jacinto Sardeny, Morador y Administrador de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio y de su Hazienda.

Hermano Josef Gelat, su compañero en dicha Casa.

Miguel Gerónimo Monreal

Visita de la Casa de la Santa Cueva hecha por el Padre Pedro Audifret de comisión del Padre Vicente Juan, Provincial, en 15 de octubre de 1730

1. Hallo tan bien prevenido en las visitas antecedentes todo quanto conduce al bien espiritual y temporal de esta Casa que apenas me queda que prevenir y ordenar, sino acordar y hazer presente lo que está ya en ellas prudentemente prevenido y ordenado.
2. Los Exercicios Espirituales que han de ser el Alma del Religioso y dar vida a todas sus operaciones, por sí mismos llevan consigo la mayor recomendación y assí encargo mucho al Padre Prefecto zele la puntualidad en tocar a ellos y aplique el competente cuydado para que se hagan con la debida exacción, aunque nos e averse faltado en este particular.

3. En lo que se me avisa aver auido falta es en no decirse la letanía de todos los Santos como ordenó en su primera visita de esta Casa el Padre Miguel Gerónimo Monreal; y assí por obligar a ello la virtud de la obediencia, que a más de las reglas obliga también a cumplir las órdenes de nuestros superiores, como porque se deben esmerar singularmente en la devoción y exemplo los que moran en tan sagrado y venerable Santuario, qual es el de esta Casa, renuevo el sobredicho orden de S.R. y ordenó que en adelante, se diga dicha letanía para cumplir con esta loable costumbre de la Compañía y manifestar nuestra devoción con todos los Santos.
4. Otro Orden enquntro en la misma visita que tampoco hallo practicado y es que cada seis meses y será en el junio y en el Diciembre, presente el Padre Prefecto al Padre Rector los libros de gasto y recibo y los demás pertenecientes al gobierno de la Casa y Santa Cueva y de sus averes y dependencias para que el dicho Padre Rector los vea y examine y después escriba al Padre Provincial el estado de todo lo sobredicho. Y por juzgarle muy conveniente y puesto en razón, le renuevo en esta visita e insisto en su observancia.
5. Prevengo asimismo a S. R. que ni los tercios ni los luismos ni los derechos de Amortización ni las mejoras de las heredades son ni deben reputarse por propios si nolo aquellos bienes que reditúan y por esso semejantes partidas no se le admiten en la visita de ellos por salida y al mismo tiempo le ordeno que quite ante todas las cosas los dos censales de Junqueras, y que repassando los órdenes de las demás visitas dé el debido cumplimiento a los que no le tuvieren.
6. Últimamente, doy repetidas gracias a S.R. de su mucha actividad y Santo Zelo en promover la devoción y culto a Nuestro Santo Padre, de su aplicación y cuydado en asistir con nuestros propios ministerios a los que acuden a visitarle en su Santa Cueva, y de su Vigilancia y desvelo, assí en conservar y aumentar como en situar y asegurar los caudales con que han contribuido muchos bienhechores y los mayores que ha dado y remitido con liberal mano el S. Marqués de Villapiente, el más insigne bienhechor de todos, con cuyas asistencias se puede esperar con el tiempo una futura insigne fundación qual se debe a las venerables y sagradas memorias de Nuestro Santo Padre que quiso fuese esta Santa Cueva la cuna de su penitente y apostólico espíritu, y se puede con mucho fundamento prometer de tan adelantados principios a mayor Gloria de Dios y honra de Nuestro Santo Fundador y Padre San Ignacio.

Oficios

Padre Jacinto Sardeny, morador y Administrador de las rentas de la Casa y Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio

Padre Pedro Audifret

1. Siendo esta Santa Cueva la morada que escogió Nuestro Padre San Ignacio para dar principio a su admirable y prodigiosa vida, quiso Dios que fuese también la oficina donde se le dibuxassen y labrassen los primeros fundamentos de nuestra mínima Compañía de Jesús. Y aviendose dilatado esta hasta as partes más remotas del mundo en varias y sumptuosas fundaciones de Casas y Colegios, sin embargo, en esta Cueva, que fue como la cantera de donde se cortaron las piedras para las demás, han pasado casi dos cientos años sin averse hecho fundación alguna. Pero ahora que la misericordiosa dignación de Dios ha movido el ánimo de uno de los más Illustres Bienhechores de la Compañía (y por ventura el más Illustre) a querer que se haga en memoria y honra de Nuestro Patriarca San Ignacio una insigníssima fundación en su Santa Cueva; y para este fin ha dado ya algunas gruesas cantidades, de suerte que se ha podido ya erigir esta casa en Residencia y podrá por el tiempo, llegar a Colegio muy principal. Devamos dar muchas y muy afectuosas gracias a Dios por tan singular beneficio. Y juntamente rogar con michas veras a su Divina Majestad que remunere con muchos dones espirituales y temporales a tan Insigne Bienhechor.
2. Después devo yo también dar repetidas gracias a los Padres y Hermanos de esta Residencia por lo mucho que se aplican a los Exercicios Espirituales, a los ministerios y observancia religiosa, en la qual es justo que todos y cada uno de por sí, vayan haciendo nuevos progresos de cada día; y para ello nos deben exhortar y alentar las venerables memorias de los exemplos que nos dixo Nuestro Patriarca San Ignacio en esta Santa Cueva.
3. Y aunque para la puntualidad de levantarse a la mañana, el Padre Superior es tan vigilante, que suele de ordinario avisar al Hermano que ha de despertar. Sin embargo, para que en ningún tiempo haya falta ni tardanza en esto, encargo a su Ra. que quanto antes mande hacer un despertador, paraque puesto en el aposento del Hermano que tiene este oficio, le despierte a su hora y pueda este despertar a los demás de su casa.
4. No aviendo hasta ahora en esta Residencia otro altar que el de la Santa Cueva, muchas veces que vienen sacerdotes seculares o otros de los nuestros a decir misa, se impedirán unos a otros para dezirla. Y assi supuesto que dentro de la casa ay pieza ay pieza formada y dispuesta para capilla interior. Compóngase quanto antes el altar el altar con su ara, y manteles para que se pueda decir misa. Y esta capilla servirá también para decir la letanía, pues el aver de baxar por la escalera interior todas las noches a la Cueva, es de mucha incomodidad, y por lo inhiesto y obscuro de la escalera puede suceder alguna desgracia de caer alguno.
5. He reparado que en el globo del sagrario ay muchas formas consagradas, y no pudiendo ser muchas las personas que acudan aquí a comulgar, estas expuestas

las dichas formas a gastarse, especialmente en tiempo de calor. Por tanto, ordeno que no se consagren tantas de una vez, sino solamente aquellas que según la experiencia que acá se tiene de los que vienen a comulgar, basten para unos quince o veinte días o ad sùmmum un mes. Y después renuévense sin falta.

6. Como el espacio de la Santa Cueva es tan corto y angosto, con dificultad se pueden oír allí las confesiones al tiempo que se dice misa o que ay otras personas sin que se oiga algo de lo que el confesor o penitente dicen en la confesión. Lo qual es de gravísimo inconveniente. Y por esto ordeno estrechísimamente que desde luego se forme delante de la Santa Cueva un atrio con su bóveda (que pueda servir para la Iglesia que se ha de fabricar) y en él se podrán poner un par de confesionarios bien separados entre sí, donde ni puedan ser oídos el confesor ni el penitente de los demás que estuvieren en la Cueva.
7. En el Refectorio, dispóngase las mesas al modo común de los demás refectorios nuestros, y léase al tiempo de comer el Martyrologio. Y si hubiere algún muchacho en casa capaz de leer algún capítulo de un libro espiritual antes del Martyrologio. Y en tocar a comer y cenar procuren conformarse en esta Residencia con el Colegio, como también la distribución del tiempo para otros ejercicios, porque no cause alguna disonancia en la Ciudad, lo contrario, como ya estaba ordenado en la otra visita.
8. El pavimento del 2º atrio de la Portería está muy mal, sin enladrillarse. Como también la escalera principal u la otra que baxa a la Sacristía sin un pasamano para baxar y subir con seguridad y con más alivio. Procure el Padre Superior que uno y otro se haga quanto antes.
9. En orden a la Administración de lo temporal queda prevenido todo en las Visitas antecedentes y en la 2ª del Padre Miguel Gerónimo Monreal, Provincial, en el número 2º está muy en particular explicado que cosas sean propios, como se devan emplear y como se contravenga a nuestro Instituto, y a las leyes Pontificias en la enajenación y consumpción de ellos. Léase aquí otra vez aquel número y obsérvese al pie de la letra quanto allí se ordena. Y añado que todo el dinero perteneciente a Propios ahora provenga de luiciones de censales, ahora de donaciones hechas a la Santa Cueva para emplearlas en rentas o de qualesquiera otra cosa que se deposite en una arca de dos llaves, qua a este fin debe haver en esta Residencia, como la ay en los demás colegios de la Provincia de las quales tendrá la una el Padre Superior y la otra el Padre Admonitor. Y no se sacará dinero alguno de dicha arca sino para emplearlo en fincas seguras que reditúen algún útil para la Residencia, en la forma explicada con las Visitas antecedentes.
10. Últimamente, encargo al Padre Superior con muchas veras que haga observar los órdenes de las Visitas antecedentes con mucha puntualidad y a este fin los leerá el Padre Superior a todos dos veces al año para que todos los tengan presentes. Pero principalmente se leerá con esta Visita del Padre Francisco Sierra, visitador de esta Provincia por contenerse en ella algunos Preceptos que es bien que nadie los ignore para su mayor observancia.

Oficios

Padre Jorge Torres, Superior, Depositario, Administrador de la renta de la Residencia, cuydado del Archivo y de la Fábrica.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor, operario, Prefecto de la Sacristía y Doctrina a los Hermanos Coadjutores.

Confesores, los mismos.

Vicente Juan

Visita 2ª de la referida Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Agustín Berart, Provincial, a 28 de mayo del 1741

1. No tengo cosa particular que advertir en esta 2ª visita, sino encargar la observancia de las antecedentes, en que está dispuesto todo lo que conduce al progreso espiritual de esta pequeña comunidad, y al culto de este gran Santuario y a lo temporal de su Hacienda.
2. Más por quanto verá frozoso poner aquí un pequeño Noviciado para Índias, aunque no sea para mucho tiempo, encargo con las mayores veras que se les instruya conforme a la práctica del Noviciado de Tarragona, sin discriminar en un ápice los Exercicios de virtud, de mortificación, humildad y otros, que son al fundamento de la vida espiritual. Y mucho más se cuyde de que los antiguos les precedan en el exemplo de un porte inculpable y enteramente religioso según nuestras reglas. A este fin señalaré a un Padre que sea Maestro de Novicios, que cuyde únicamente de su educación. Este padre les hará sus prácticas, les tendrá sus conferencias y les confesará y tendrá plena facultad de absolverles.
3. No habiendo aún Iglesia, ni Tribunales en donde tomar disciplina las veces que huvieren licencia los novicios y hallando reparo que pare este exercicio baxen a la esta Cueva, deberán hacerlo en un aposento común, que se les señale en el quarto alto dexando alguna señal en la puerta de que otro está dentro cerradas las ventanas y la puerta, o en sus propios aposentos dándose la vez un compañero al otro.

Oficios

Padre Bernardo Bolós, Superior Administrador de la hacienda y fábrica.

Padre [Espai en blanc al text original] si se pare Noviciado, maestro de Novicios con todos sus avances y Admonitor.

Padre Pedro Juan Ferrer, dar los puntos de la meditación y hacer la doctrina a los Hermanos.

Confesores de los antiguos

Padre Rector, Padre Superior y dos del Colegio.

Consultores

Padre Rector, Padre Admonitors y los dos primeros del Colegio

Agustín Berart

Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el Padre Tomás Juste, Provincial, a 20 de noviembre de 1742

1. Siendo esta la 1ª Visita, después que en esta Residencia y Santa Cueva se ha establecido Noviciado para criar Operarios fervorosos que con sus trabajos y sudores acuden al cultivo de la Viña del Señor plantada en las Indias, no puedo menos de admirar el orden y concierto de esta Casa, la virtud y espíritu de esta nueva Planta, las creces que ha hecho en tan breve tiempo, los frutos de edificación que ha producido y los que promete producir en adelante, así como en la propia perfección, como en la salud espiritual de los próximos y salvación de las almas.
2. Todo se debe, después de Dios y del soberano influjo de Nuestro Patriarca San Ignacio, al singular, continuo, provechoso ruego de los que la cultivan. Por lo que doy incesantes gracias al Padre Superior y al Padre Maestro de Novicios, y ruego a sus reverendas prosigan lo comenzado por hacer este grande obsequio a Nuestro Santo Padre [Sant Ignasi] y a los charissimos exhorto que no remitan en el fervor con que han emprendido el camino de la perfección, pues con eso unos y otros no solo llenaran los deseos de mi Antecesor, que deseava se formase este Noviciado nuevo a semejanza del antiguo de Tarragona, sino que los vencerán también, haciendo que este Noviciado, aunque moderno, pueda servir de Modelo y exemplar a otros Noviciados más antiguos.

3. Alabo también, y aún venero, la unión, charidad y concordia conque están unidas las partes de este cuerpo tan bien formado, cuya perfección será permanente, mientras lo sea aquella unión de charidad, que es vínculo de perfección; por cuyo respecto encargó a todos con el mayor encarecimiento, que puedo, que cooperen a su conservación y que procure cada uno moderar su genio, paraque no padezca quiebra alguna tan soberana Virtud.
4. Este don tan precioso de unión y concordia no es razón estrecharlo a la corta esfera de esta casa, antes bien pode la común edificación, que se estienda hasta la otra comunidad de los nuestros que vive en el Colegio. Y porque el mejor fomento de esta unión caritativa consiste en la comunicación dego ordenado en el Colegio, que el día del Santísimo Nombre de Jesús combite a la Comunidad de la Santa Cueva, y esta le corresponderá con otro combite el día de los Santos Martyres del Japón. El día de Nuestro Patriarca San Ignacio repetirá el combite, y le corresponderá con otro esta Residencia uno de los días de su Octava. Y en las torres generales se combidarán mutuamente entrambas Comunidades, y se hará lo mismo quando huviere difunto de una u otra casa.
5. En quanto a lo temporal devo dar muchas gracias al Padre Superior por su acertada Administración, pues en poco tiempo ha aumentado la hacienda, ha adelantado los pleitos comenzados, ha ampliado la habitación y la ha provehido abundantemente de todo lo necesario, no solo para la más conveniente asistencia de los sujetos, sino también para la más segura manutención de esta Casa y de tan Sancta Comunidad; y paraque todo lo dicho vaya con cuenta y razón, deseo que todos los meses se pase y firmen las cuentas y se tenga inmediatamente la consulta de execución.

Officios

Padre Bernardo Bolós, Superior Administrador de la Hacienda y de la obra y Examinador de Pretendientes.

Padre Thomas Olivés, Maestro de Novicios, Prefecto de Espiritu, corrector de acentos en defecto del Superior

Padre Jacinto Sardeny, Prefecto de la Sacristía y de la salud. Dar los puntos de la Meditación y hacer Pláticas doctrinales a los Hermanos Coadjutores.

Confessores de los Novicios

Padre Superior y Padre Maestro. Y para confesar los demás se añade a dichos el Padre Sardeny

Consultores

Padre Maestro y Padre Sardeny

Visita 2ª de la Residencia de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio en Manresa hecha por el Padre Tomás Juste, Provincial, a 24 de octubre del 1744

1. Aunque el Noviciado que se plantó en esta Santa Cueva para criar fervorosos Operarios para las Indias se trasladó al Noviciado de Tarragona, parece que su orden y concierto y los fervores de su espíritu los dejó como herencia, comunicados a los Moradores de esta Santa Casa, según se puede colegir de la paz y quietud que se goza en esta Corta Comunidad de la regular observancia con que en ella se vive y del orden y concierto con que se gobiernan en todas sus cosas, así en lo espiritual, como en lo temporal de la hacienda.
2. Por todo lo qual doi repetidas gracias al Padre Superior por lo que zela esas cosas y a los demás Padres y Hermanos por lo que cooperan a lo mismo con su porte exemplar y edificativo. Y para que no descarezcan estas cosas de su estado, encargo al Padre Superior que zele siempre la puntualidad en las obediencias, la asistencia a los Exercicios Espirituales de oración, lección espiritual y exámenes. Que se dé a cada uno de ellos el tiempo cumplido como pide la Regla, que no se omitan las visitaciones espirituales que se den los puntos de la meditación los días acostumbrados y que se enseñe la doctrina Christiana a los Hermanos Coadjutores como pide la Regla de su estado.
3. Estos son los medios más eficaces conque se fomenta el fervor, se aviva el espíritu y se conserva la regular observancia que es el principal distintivo del Religioso al Secular. Y si a esos medios se juntan a sus tiempos, algunas exortaciones domésticas y conferencias espirituales, en que se despierta la memoria de las obligaciones de nuestro estado, es increíble quanto se acrecienta el fervor, el espíritu y la observancia. Por lo qual las encargo al Padre Superior quanto lo permitiere el corto número de la comunidad.

También le encargo que en lugar de los casos morales tan recomendados de Nuestros Padres Generales, junte a los Padres en su aposento una vez cada semana desde San Lucas hasta quaresma y leyendo en su presencia algún caso o cuestión moral de algún buen Autor, tengan un rato de conferencia sobre ello, por ser ese un exercicio de gran provecho para nuestros Ministerios.

Encargo en fin que todos los meses, pasadas y firmadas las cuentas del Recibo y gasto se tenga la consulta de executione, leyendo una de las visitas de este libro, examinado como se cumple lo en ella ordinado y discurriendo los medios de cumplirlo.

Oficios

Padre Bernardo Bolós, Superior Administrador de la Hacienda y de la obra y Examinador de Pretendientes.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espíritu.

Padre Ignacio Bolós. Dar los puntos de la meditación y hacer la Doctrina a los Hermanos Coadjutores. Cuidar de las conferencias morales y corrector de accents en defecto del Padre Superior.

Confesores y consultores

Padre Sardeny y Padre Ignasi Bolós.

Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Joseph Andosilla, Provincial, a 8 de junio de 1746

1. Hallo en esta casa que santificó Nuestro Santo Padre con mucho consuelo mío la observancia regular en su vigor y no menos la paz y charidad en todos; de uno y otro doy muchas gracias a Nuestro Señor oy espero que a las vivas memorias de la portentosa vida que exerció Nuestro Patriarca San Ignacio en esta Cueva se avivará de cada día más en los Nuestros el deseo de la perfección religiosa y di la salvación de las almas.
2. Para que este deseo se mantenga siempre fervoroso encargo mucho al Padre Superior que cuida se visite sin falta. Pues en una casa tan reducida es muy fácil (a los Exercicios Espirituales de oración, exámenes y lección espiritual) que no se omita en dar los puntos a los Hermanos. Y las pláticas, o en su lugar conferencias espirituales, como también que en el refectorio se lea en cumplimiento de la regia que sí lo preferible. Lo que podrá hazer el muchacho que sirve en casa, como se haze en otras partes quando no hubiere alguno de los nuestros que pueda hazerlo.

Que la primera Misa salga luego al toque de oración por dar esta la costumbre de toda la Provincia y ser preciso para que los Hermanos acudan con tiempo a sus oficinas. Promoviendo la observancia puntual de las ordenes de mis Antecesores en los quales está todo prevenido.

3. Para maior uniformidad de los Jesuitas que viven en las 2 casas de esta Ciudad, quiero poner aquí el precepto que ya está puesto en el Colegio sobre el punto que es de tanta importancia para mantener nuestro buen nombre con la mayor decencia y decoro. Y así Mando en virtud de Santa Obediencia nomine Jesuchristi y so pena de pecado mortal, que ninguno de los nuestros en adelante con pretexto alguno, que no fuese en caso repentino y urgente qual sería bastante para salir sin licencia espresa y sin romper la clausura, entre en la Ciudad sin compañero jesuita o fuera de la ciudad en casa alguna de seculares.
4. Por fin encomiendo al Padre Superior que no permita salgan los nuestros de casa antes de las dos porque lo contrario es contra el estilo y práctica de la Provincia. Y como nuestras acciones son tan miradas y notadas de los seculares luego reparan en nosotros qualquiera cosa que se desvíá de nuestro porte común y regular. En lo demás me remito a las visitas de mis Antecesores en las quales lo encuentro todo prevenido, y será bien que en lugar de conferencias espirituales las vaya renovando el Padre Superior para que teniéndose las especies más preferentes sea más puntual la observancia de lo que en ella se previene.

Oficios

Padre Bernardo Bolós, Superior, Depositario, Administrador de la Hacienda y de la obra y Examinador de Pretendientes.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espíritu.

Padre Ignacio Bolós. Dar los puntos de la meditación y hacer la Doctrina a los Hermanos Coadjutores. Cuidar de las conferencias morales y corrector de accents en defecto del Padre Superior y Prefecto de la Sacristía.

Consultores

Padre Sardeny, Padre Ignacio Bolós

Confesores y consultores

Los mismos y los que quedan señalados para el Colegio.

Visita de la Santa Cueva de Nuestro Patriarca San Ignacio de Manresa hecha por el Padre Andrés García de comisión del Padre Joseph Andosilla, Provincial, a 18 de junio de 1748

1. En esta corta comunidad que habita en cito santuario de tanto aprecio y estimación para los jesuitas que florece la regular observancia de que repito muchas gracias al Padre Superior y a todos los demás Padres y Hermanos que la componen y exhorto a todos a que prosigan con el mismo tesón, pues como se mantengan, Dios y Nuestro Santo Padre hecharán su bendición para que se logren los frutos de nuestros trabaxos.
2. Todo quanto se puede ordenar para el acertado gobierno espiritual y temporal de esta Santa Casa se halla prevenido en las Visitas antecedentes a que me remito, encargando muy de veras al Padre Superior, que se lea de quando en quando alguna por su orden para que se pongan en práctica las órdenes a los Superiores a que nos e huviere dado cabal cumplimiento.
3. Encargo muy de veras al Padre Superior haga que se tengan muy cumplidos los Exercicios Espirituales pues de que estos vayan bien, penda el que vayan con acierto todas las operaciones de cada día, a este zele su Reverendo que los visitadores cumplan exactamente con su oficio o que den cuenta con la fidelidad que deven al encargo que se les haze de tanta monta
4. Quando se salgan de casa con compañero, es preciso que si el compañero tuviere a su cargo la cocina que el Padre a quien acompañare vuelva a casa media hora antes de letanías, paraque de esta suerte pueda el Hermano componer las cosas paraque la comunidad esté bien asistida y a su hora.
5. Téngase presente el precepto impuesto por el Padre Agustín Berart en su visita número 4 en que manda se depositen cada un año para quitar males y después para la obra mil libras. Para que luego que se acaben los Pleytos de Sedó se ponga en práctica lo mandado. Pero por quanto salió ya a nuestro favor el Pleyto de Golmés lo que ha augmentado considerablemente las rentas de esta Cueva, así no estrechamente que hasta que salga el Pleyto de Sedó, se depositen cada un año quinientas libras de esta moneda, las que han de servir solo para la Fábrica de la nueva Iglesia y Colegio y en saliendo el Pleyto de Sedó se execute lo que dispone el Padre Berat en el dicho número 4 de su visita.

Oficios

Padre Bernardo Bolós, Superior, Depositario, Administrador de la Hacienda y de la obra y Examinador de Pretendientes.

Padre Ignacio Bolós. Prefecto de la Sacristía y de la Salud, dar los puntos de la meditación y hacer la Doctrina a los Hermanos Coadjutores. Cuidar de las conferencias morales y corrector de accents en defecto del Padre Superior.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espíritu.

Consultores

Padre Sardeny y Padre Ignasi Bolós.

Confesores

Los mismos, y los que quedan señalados para el Colegio.

Visita 1ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, en 18 de octubre de 1749

1. La regularidad de observancia, con la Paz, unión y Caridad que hallo en esta Casa y su Comunidad me son motivo de singular gozo y Consuelo. Por lo que doy muchas gracias a Dios Nuestro Señor en primer lugar y después al Padre Superior y a los Padres y Hermanos doy mis agradecimientos por lo que todos contribuyen por su parte al buen logro de estos fines. Y exhorto a todos que se apliquen muy de veras a los Ejercicios Espirituales, teniéndoles con toda exacción, puntualidad y fervor, procurando aprovecharse con estos eficaces medios en el ejercicio de todas las virtudes y adelantarse en el Camino de la perfección que nos pide nuestro estado.
2. Quanto yo podía prevenir para el más feliz estado de esta Casa en lo espiritual y temporal, lo hallo ya prevenido con mucho acuerdo y prudencia por mis Antecesores en sus Visitas. Solo falta que se pongan en ejecución sus órdenes. Por lo que encargo muy seriamente se observe, 1º el orden varias veces repetido de que se visite exactamente a todos los Ejercicios Espirituales y cuyde de el Padre Superior que todos les tengan muy cumplidamente.
2º encargo que se observe el orden de que se den a los Hermanos los Puntos de la Meditación los sábados y se les explique cada semana la Doctrina Christiana y obligaciones del Estado Religioso, lo que está muy recomendado de nuestros Padres Generales, como cosa que es de tanta monta. 3º encargo que todos los meses se tengan las consultas de cuentas y executione, algunas de las Visitas antecedentes por orden retrogrado y examinando como se observan sus órdenes y discurriendo el Padre Superior con los Padres Consultores sobre los medios de

poner en ejecución los que no estuvieren y de promover y adelantar la Observancia regular.

3. Mi antecesor, el Padre Joseph Andosilla en el nº 2º de su Visita ordenó que se observará la Regla de leer a la mesa, cuyo orden no se ha observado, según he visto y también se me ha informado. Renuevo este orden, encargando muy de veras al Padre Superior disponga que algún Hermano lea a la mesa, o quando esto no se pueda, que lea el muchacho que sirve en la Sacristía, como se haze en otras partes. Y con igual seriedad encargo que ningún mes se dexen de leer las Reglas, en lo que he sabido ha auido mucha omisión de muchos años a esta parte.
4. No es conforme a nuestro decoro y decencia y puede ser de defecación a los externos, que los Nuestros vayan solos y sin compañero jesuita por las Calles de los arrabales de la Ciudad, y más si se paran o detienen a las Puertas de las Casas, a conversar con los de dentro. Por tanto, ordeno que ninguno de los Nuestros salga, ni vaya sin compañero jesuita por los arrabales, ni por sus calles, pues no es esto conforme al Porte serio, grave y circumspecto que practica la Compañía.
5. Aviendo salido ya con felicidad, gracias a Dios, de los Pleytos de que llevaba esta Casa con los lugares de Golmés y Sedó, y no teniendo males que quitar, declaro aver llegado el caso, que urge la obligaci- [ón] [Text original inconclús].

Visita 2ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Gabriel Juan, Provincial, en [Blanc] de enero de 1752

1. He tenido mucho consuelo viendo que continua en esta Casa la regularidad de la observancia con la paz, Unión y Caridad fraterna. Por lo que doy en primer lugar muchas gracias a Dios Nuestro Señor y después las doy también al Padre Superior y demás Individuos de esta Comunidad, por lo que todos contribuyen al logro de estos fines con su porte religioso, y buen exemplo.
2. Nunca es ocioso recomendar el cuydado, aplicación y puntualidad a todos los Exercicios espirituales de oración, lección espiritual y exámenes. Y assí exhorto a todos con mucho afecto que procuren tenerles con la debida exacción, fervor y espíritu para aprovecharse con el socorro de estos medios en el ejercicio de las virtudes, y adelantarse en la Perfección a que devemos aspirar según la obligación del estado Religioso, que professamos.
3. Ha auido mucha omisión y descuido en tenerse la Consulta de Cuentas del Recibo y Gasto y también la de executione y en leerse en esta, como también de quando en quando a la Comunidad, algunas de las Visitas antecedentes, como ya lo ordené en mi 1ª Visita en los números 3º y 7º y está también ordenado en

otras Visitas. Buelvo a repetir lo mesmo y encargo muy seriamente la observancia de este orden. Y ordeno al Padre Admonitor que cada tres meses me escriba sin falta, si eso se practica o no para que yo pueda instar la ejecución de cosa tan importante.

4. En lo temporal, hallo atrasada y empeñada la administración de la Hacienda de esta Residencia, por lo que encargo al Padre Superior aplique todo su cuydado a su desempeño y buen manejo. Y aquí renuevo el orden que dexó el Padre Francisco Bono, Provincial, en su 1ª Visita número 3, el que se leerá quando se lea esta Visita y se observará exactamente quanto en él se manda en orden al empleo del dinero de Proprios, Cargamientos de Censales, Compras de tierras. Y añadido que a más de los Padres de esta Residencia se llame también al Padre Rector del Colegio como Consultor para las Consultas que ocurrieren en orden a las Cosas sobredichas, para que siendo más los Consultados se delibere mexor lo que convenga.
5. En el número 6 de mi 1ª visita declare ya aver llegado el caso de obligar ya el Precepto, que impuso el Padre Agustín Berart de que cada año se depositen mil libras para la Fábrica de la Iglesia y Colegio. Lo que vuelvo a acordar ahora para que se cumpla efectivamente con la obligación de dicho Precepto.
6. Hallo la Fábrica de la Iglesia más atrasada de lo que quisiera, y ciertamente pudiera, y debiera estar más adelantada. Por lo mucho que deseo que esta residencia tenga quanto antes una buena y hermosa Iglesia, encargo con muchas veras al Padre Superior ponga todo esmero y cuydado en adelantar dicha Fábrica para que en breves años la veamos concluida.
7. Lo demás que pudiera prevenir aquí para el más feliz estado de esta Residencia en lo espiritual y temporal, está ya ordenado en las otras Visitas de mis Antecesores, y en la 1ª mía. Y assí no hallo más que añadir, si no que se refresque a menudo la memoria de sus órdenes, y se pongan en execución, con cuya diligencia importantísima espero ha de florecer mucho en esta Residencia la observancia regular para mayor gloria de Dios, y honor y reverencia de Nuestro Patriarca San Ignacio.

Oficios

Padre Bernardo Bolós, Superior y Administrador de la Hacienda de la Residencia y de la obra, Depositario, Examinador de Pretendientes y cargo de la Historia y Anua de la Residencia.

Padre Ignacio Bolós. Prefecto de la Sacristía y de la Salud, dar los puntos de la meditación y hacer la Doctrina a los Hermanos Coadjutores. Cuidar de las conferencias morales y corrector de accents en defecto del Padre Superior.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espiritu.

Consultores

Padre Sardeny y Padre Ignacio Bolós.

Confesores

Los mismos, y los que quedan señalados para el Colegio.

Gabriel Juan

Visita 2ª de la Residencia de la Casa de la Santa Cueva de Nuestro Santo Padre Ignacio de Manresa hecha por el Padre Pedro Garcés de comisión del Padre Phelipe Musoles, Provincial, a 28 de noviembre de 1755

1. Quanto se pudiera prevenir en esta Visita para el feliz gobierno espiritual de esta Residencia, lo hallo practicado en ella por el cuidado y vigilancia del Padre Superior y aplicación de todos sus súbditos al cumplimiento de las obligaciones religiosas y práctica de las Ordenes de los Padres Provinciales en sus Visitas. La puntualidad a oración y Exercicios Espirituales es exacta, y florece la Observancia Religiosa con la paz, unión y charidad de los sujetos entre sí. De lo que con particular gusto doy las gracias a Nuestro Señor, y las repito al Padre Superior y a todos los demás de casa, por lo que cada uno contribuye con su exemplo a mantener la regular observancia. Solo exhorto a todos para la continuación y augmento de la misma, se propongan por exemplar las virtudes que Nuestro Santo Padre practicó en esta Santa Cueva y se animen a imitarle en quanto sea posible, con la divina gracia, y asistencia de tan amoroso Padre.
2. Por lo tocante a la debida administración de las rentas, Hacienda y gastos de la residencia y Fábrica de la Iglesia, como también del cuidado en pagar las deudas, se ha esmerado el Padre Superior en practicar los Ordenes de la Visita pasada, y las antecedentes. Por lo que se ve ya esta Residencia muy aliviada de cargas y adelantada su renta.
3. Al cuidado y experiencia del Padre Superior se debe que se aya arreglado el gasto de esta Residencia, llevando las cuentas con toda la claridad y distinción y teniendo todos los meses la consulta de ellas y de Exequitione. Estas cuentas servirán en delante de norma de lo que se podrá y deberá gastar en la manutención de la Casa y asistencia de los sujetos.

4. En la obra de la Iglesia, se ven cumplidos los deseos de los Padres Provinciales que han encargado mucho al adelantamiento de ella; porque a desvelos del Padre Superior se lize al presente lo que se gasta en la obra, que en breve tiempo se ha adelantado mucho. Nuestro Santo Padre, por cuyo culto trabaja su Residencia, le premiará sus fatigas y trabajos.

Oficios

Padre Juan Mestre, Superior, Administrador de la Hacienda y Obra de la Residencia, Depositario, Examinador de Pretendientes y cargo de la Historia y Anua de la Residencia, Sacristía, dar los puntos de la meditación y explicar la Doctrina a los Hermanos Coadjutores.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espíritu y de la Salud

Consultores

Padre Jacinto Sardeny

Confesores

Padre Jacinto Sardeny y los señalados para el Colegio

Pedro Garcés

Visita 1ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, en 20 de julio de 1757

1. Con mucho consuelo mío hallo en esta Casa que Santificó Nuestro Santo Padre virgorosa la observancia regular y no menos la paz y charidad en todos, de que doy muchas gracias a Dios Nuestro Señor, que es el rector de todo bien, en primer lugar. Y después al Padre Superior y a los demás Padres y Hermanos, y espero que teniendo en esta Santa Casa tan vivas las memorias de la portentosa vida que exercitó Nuestro Santo en esta Cueva, se avivará en los Nuestros el deseo de la Perfección y el zelo de las almas.

2. Los Ejercicios Espirituales son el alma de la vida y perfección religiosa. Con este motivo, encargo a todos la puntualidad a los de la Oración, Exámenes, y Lección Espiritual, tocando con puntualidad la campana y visitando a ellos y alguna vez el Superior por si mismo conforme a su regla.
3. Encargo al Padre Superior y descanso en su zelo cuyde que no se omitan las pláticas de la Doctrina a los Hermanos dando los puntos de la meditación cada semana y el tocar a confessar la justa pena de comunión de regla.
4. En orden a la Sacristía no hallo qué advertir. Veo que está bien nutrida de ornamentos, como muy asteada la Santa Capilla, de que doy las gracias a los Padres Superior y Prefecto. Solo encargo al Padre Superior se medie la falta que hay en orden a ropa blanca de manteles y a 16avas, como también el que se ponga un lienzo en el Confesionario del lado de la puerta de la Santa Capilla, por ser mucho el clareo del rallo.
5. Para que la hazienda y renta de esta casa que va tomando cuerpo y podemos esperar que la tomará mayor para gloria de Dios, veneración de Nuestro Santo Padre y beneficio de toda la Provincia, permanezca bien asegurada, es convenientísimo que se señale un aposento donde en almarios correspondientes en buen orden de Archivo, se coloquen los libros de rayzes escribiendo los censales con todos sus inclusiones y las heredades con todas sus confrontaciones. Y para órdenes y componer el archivo pueden sacar un exemplar del Methodo y orden que ha de tener el Archivo, imbiandole buscar al Colegio de Barcelona o Girona.
6. Me sirve de singular gozo el ver quan adelantada se halla la fábrica de la Iglesia y paraque se continúe en trabaxar con el acierto que pide un Santuario de tanta estimación para los de la Compañía, y mando seriamente al Padre Superior que llame Artífices de otra ciudad y de acreditada experiencia y sciencia a fin de corregir con su dirección la desigualdad de la testera del presbiterio y otros hierros que se hallaren en la fábrica de la Iglesia, y assimismo para asegurarse de la solidez de las paredes, antes de cargar los arcos, y después de haver consultado estos puntos tan importantes con los artífices y con el Padre Rector del Colegio pase a poner ejecución el dictamen acordado en la consulta.
7. Encargo al Padre Superior refresque la memoria de las visitas antecedentes y de las ordenes de ellas que no están en práctica para darles cumplimiento en la ejecución, leyendo alguna de ellas cada mes después de la consulta de recibo y gasto, pues no dexa de obligarnos al cumplimiento de los órdenes en ellas contenidos, como el de las Reglas, la virtud de la Santa Obediencia en que singularmente debemos señalarnos los hijos de la Compañía como quiere Nuestro Señor Fundador.
8. Assimismo, ordeno que se forme libro de la Historia de esta Residencia empezando desde el año en que la compañía compró el terreno y empezó a

cuidar de la Santa Cueva. Para esto, los libros del Colegio subministrarán las noticias. Como también encargo con todas ventajas al Padre Superior haga venir del Tribunal de Barcelona un edicto, en que estén por extenso las Constituciones de Nuestro Oficio, para leerse el viernes después de la octava de la Assumpción de la Virgen Nuestra Señora.

9. Como la comunidad de esta Residencia es de corto número de Padres no se pueden tener los casos con la formalidad que se está en otros Colegios. Sin embargo, de esto, es voluntad de Nuestro Padre que en las casas de comunidad poco numerosa, se junten los Padres en alguna pieza o en el aposento del Padre Superior una vez cada semana desde San Lucas hasta Quaresma, y se lea algún Caso moral de los más ovios en el Sacramento de la confesión tomando alguna Summa o de Busenbaum o de Toledo, o de Layman.⁹⁴³ Así deseo que se execute.
10. Por lo que cada uno debe zelar en si mismo el aprovechamiento y culto Espiritual y la Común edificación, ruego encarecidamente a todos el cumplimiento de sus respectivas obligaciones y que mantengan por su parte los Ejercicios de Devoción que tan loablemente se ven practicados en la Compañía, como son en los Hermanos alguna comunión entre semana con aprobación del confessor y en todos el visitar con frecuencia el Santísimo en la Iglesia y la devoción a la Santísima Virgen que siempre ha mantenido y mantendrá el Espíritu y fervor de la Compañía.

Oficios

Padre Juan Surià, Superior, Administrador de la Hacienda y Obra de la Residencia, Depositario, Examinador de Pretendientes y cargo de la Historia y Anua de la Residencia.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espíritu y de la Salud.

Padre Luís Busquets, Prefecto de la Sacristía, dar los puntos de la meditación y explicar la Doctrina a los Hermanos Coadjutores.

Consultores

Padre Jacinto Sardeny, Padre Luís Busquets

Confesores

⁹⁴³ Es refereix als teòlegs jesuïtes germànics Hermann Busenbaum (1600-1668) i Paul Layman (1574-1635) i el també teòleg jesuïta cordovès Francisco de Toledo (1532-1596). Tots tres autors són universalment coneguts pels seus tractats de teologia moral.

Los mismos y los señalados para el Colegio

Visita 2ª de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Jaime Dou, Provincial, a los 23 de agosto de 1759

1. Con mucho consuelo mío hallo la observancia regular en su vigor y no menos la paz y charidad en todos y lo contrario sería muy sensible habiendo santificado esta casa Nuestro Santo Fundador. Doy las gracias a Dios Nuestro Señor en primer lugar después al Padre Superior y demás Padres y Hermanos por lo que cooperan a tan Santo fin.
2. Aunque este Santuario de tanta veneración y tan pías memorias de nuestro Santo Padre inspiren a los Jesuitas, y en particular a los Moradores de esta Residencia, amor a la virtud y perfección religiosa, sin embargo, de esto exorto a todos que se apliquen muy de veras a los Ejercicios Espirituales teniéndoles con mucha exacción, puntualidad y fervor, procurando aprovecharse con estos eficaces medios en el ejercicio de las virtudes y adelantarse en el camino de la Perfección como pide Dios. Instituido con este motivo ordeno seriamente que se visite a los Ejercicios Espirituales y que el Superior conforme a su regla lo execute de tanto en tanto.
3. Asimismo encargo que los sábados se toque a Confessar y se den los puntos de meditación a los Hermanos, las Pláticas de la Doctrina Christiana, a nuestros Hermanos tan poco se han de omitir en un día de cada semana que podrá ser el domingo. Es punto serio, pues los Superiores a esta parte quedan cargados con la misma grave obligación que incumbe a los Párrochos respecto a los feligreses.
4. No es mi ánimo añadir órdenes a las de la 1ª Visita, que confirmo de nuevo, solo ordeno que dicha 1ª Visita se lea en la 1ª consulta de Executione: no hay orden de antecessores más repetido en las anteriores visitas, que el de tenerse esta consulta de executione todos los meses. Y no hay orden menos observado, no sea así en adelante.
5. Con ocasión de ser concurrido este Santuario de los Seculares, así de la Ciudad como de otras partes, ordeno seriamente a todos que si hablan de las persecuciones que padece la Común Madre, callen dexando nuestra causa en manos de Dios Nuestro Señor, que si somos buenos no negará el consuelo sometido a los afligidos. Dexo este orden por quanto me consta que pocos nos aman y preguntan para indagar lo que tenemos en el corazón.
6. Veo surtida la Sacristía, quanto corresponde a tan devoto Santuario de que quedo reconocido a los Padres Superiores y Prefectos de la Sacristía, sin embargo, ordeno 1º que se doten dos cálices. 2º que en la capilla interior de la casa se quite la Cruz que al presente hay donde no está la Imagen de Christo Nuestro Señor y se ponga un Crucifixo conforme al decreto de la Congregación de Ritus.

7. Con mucha madurez, el Padre Francisco Sierra, en su visita de 4 de agosto de 1721 resolvió con riguroso precepto que no se excavasse unas ni se quitasse piedra de la Santa Cueva para que de esta suerte mejor se conserve la veneración debida a tan Santo Lugar. En este supuesto ordeno al Padre Superior que toda la piedra que queda de las anteriores excavaciones hechas quando se rebaxó el piso, la recoja luego y la deposite en una arca para que en adelante se reparta con mayor moderación a los devotos y se conserve muchos años más la especial veneración a esta piedra que santificó y regó con tantas lágrimas Nuestro Santo Fundador.
8. Habiendo venido por disposición mia el Architecto Josef Morató a fin de que viesse la nueva Iglesia y reconociesse si la fábrica tiene la seguridad que importa, ordeno seriamente al Padre Superior se executasse la obra en adelante, conforme al plan que se ha formado el mencionado architecto en tiempo de la visita.
9. Con mucho gozo mío veo adelantado este templo encomiendo con todas veras al Padre Superior no perdona a diligencia para tenerlo concluydo y poder comenzar la fábrica del Colegio. Con esto, aumentándose la cuenta y hacienda en cuya cobranza y cultivo pone particular cuydado el Padre Superior a quien doy las gracias, podremos ver en breve logrado lo que todos deseamos a mayor gloria de Dios y de San Ignacio en su Santa Cueva.
10. Acabada la Iglesia es preciso dar principio a la Fábrica del nuevo Colegio según el diseño aprobado por Nuestro muy Reverendo Padre, ya que Dios Nuestro Señor bendice y colma de frutos temporales esta Santa Casa. Con este motivo encargo con todas veras al Padre Superior haga el traspaso de los 14 mil pesos que están en Madrid en manos del Padre José Sales y recibéndolos acá se empleen en aumentos, revistas y compras de haciendas para la Casa, conforme a voluntad de los devotos que en su día dieron esta limosna.

Oficios

Padre Juan Surià, Superior, Administrador de la Hacienda y Obra de la Residencia, Depositario, Examinador de Pretendientes y cargo de la Historia y Anua de la Residencia y hacer pláticas de la Doctrina a los Hermanos Coadjutores.

Padre Jacinto Sardeny, Admonitor y Prefecto de Espiritu y de la Salud.

Padre Luís Busquets, Prefecto de la Sacristía, dar los puntos de la meditación a los Hermanos Coadjutores.

Consultores

Padre Jacinto Sardeny, Padre Luís Busquets

Confessores

Los mismos y los señalados para el Colegio

Visita 1ª de la Casa de la Santa Cueva de Manresa hecha por el Padre Pedro Sancho, Provincial, en 1º de noviembre de 1761

1. Haciendo reflexión sobre la 1ª Visita de esta Casa, hecha por el Padre Visitador Francisco Sierra el año 1721 en el qual por orden del mismo Padre Visitador se pusieron por primero habitantes aún sin forma de Residencia, un Padre y un Hermano Coadjutor, no puedo dejar de admirarme mucho y alabar mucho más a Dios por la copiosa bendición que se ha dignado hechar sobre esta casa. Pues en solos 40 años que han pasado se ve tan adelantada que dexa atrás a muchos otros Colegios de la Provincia, lo qual me hace discurrir que Dios quiere engrandecer mucho a este Santuario y glorificar en él a Nuestro Santísimo Patriarca para que a vista de su portentosa santidad en esta Santa Cueva se animen y alienten muchos de sus hijos a empezar y proseguir la Santa Vida que el mismo Santo en ella comenzó.
2. Para no desmerecer estas bendiciones del Cielo, sino antes obligar a Dios a que las continúe y aumente, el medio más eficaz ha de ser la exemplar vida y observancia religiosa de todos los que viven en esta Casa, para lo qual nada tengo que prevenir ni ordenar de nuevo sino repetir el orden de que cada mes en la Consulta de Executione se lea alguna de las Visitas antecedentes, en las cuales se hallará todo quanto pudiera prevenir.
3. No obstante, no puedo dejar de encargar al Padre Superior zele mucho la puntualidad en los Exercicios Espirituales, tocando a ellos a las horas señaladas y que a los Hermanos Coadjutores se expliquen los Puntos de la Meditación y se hagan las Pláticas de la Doctrina.
4. Obsérvese sin falta lo que acerca de los Casos Morales en Casas de tan corto número de sujetos como esta está mandado de Roma, y es que un día de cada semana se junten todos los Padres en el lugar que al Padre Superior le pareciere y en algún buen Autor o Suma Moral se lean algunos puntos de los más necesarios para la Administración del Sacramento de la Penitencia sobre los cuales podrá el que quisiere proponer algunas dudas o dificultades que le ocurrieren, y de este modo se tendrá una Conferencia muy útil y provechosa.

5. Agradezco muy mucho al Padre Superior el tesón y zelo con que lleva adelante la fábrica de la nueva y hermosa Iglesia. Con quanta eficacia puedo le exhorto a que no desista del empeño, sino que prosiga hasta perfeccionar dicha fábrica, supuesto que Dios ha dado ya medios abundantes para ello y podemos esperar que aún dará otros muchos más.

6. Concluyda una vez la Fábrica de la Iglesia por lo que toca a la Arquitectura, deseo mucho que antes de atender a especiales ornatos de la Iglesia (los quales poco a poco con el tiempo se podrán ir disponiendo) se empiecen luego la Fábrica del nuevo Colegio según el Diseño visto y aprobado en Roma. Para que quanto antes por gloria de Dios y bien de las Almas se puedan mantener en él muchos sujetos. Y assí tengan empleo digno las Rentas de esta Casa que el mismo Dios, no en vano, ni sin especial providencia le ha concedido.

Taules de dades

1. Testimonis manresans del primer procés judicial de la Nunciatura [1730]⁹⁴⁴

Testimonis cridats per Jacint Sardeny (Cova)	
13-01-1730	Doctor Antoni Escorcell, clergue i teòleg resident a Manresa de 26 anys
13-01-1730	Ignasi Escorcell, resident a Manresa de 32 anys
13-01-1730	Doctor Tomàs Mollet, metge de Manresa de 25 anys
13-01-1730	Reverend Bonifaci Homs, prevere beneficiat de la Seu de Manresa, de Manresa de 46 anys
14-01-1730	Reverend Francesc Soler, prevere beneficiat de la Seu de Manresa, de Manresa de 51 anys
14-01-1730	Reverend Josep Bovets, prevere beneficiat de la Seu de Manresa, de Manresa de 32 anys
14-01-1730	Ignasi Torroella, mestre de cases de Manresa de 21 anys
14-01-1730	Francesc Viladomiu, ferrer de Manresa de 37 anys
14-01-1730	Reverend doctor Ignasi Mollet, prevere beneficiat de la Seu de Manresa, de Manresa de 28 anys
15-01-1730	Ignasi Borés, mestre fuster de Manresa de 30 anys
15-01-1730	Jacint Borés i Solanell, mestre fuster de Manresa de 74 anys
15-01-1730	Josep Sunyer menor [i Fontanelles], escultor de Manresa de 28 anys d'edat
15-01-1730	Francesc Campà, pagès de Manresa de 50 anys d'edat
15-01-1730	Doctor en drets Francesc Escorcell, resident a Manresa de 57 anys
22-01-1730	Jacint Borés i Solanell, mestre fuster de Manresa de 74 anys
22-01-1730	Ignasi Borés, mestre fuster de Manresa de 30 anys
22-01-1730	Francesc Tardà, pedrenyaler de Manresa de 31 anys
22-01-1730	Maurici Girifau, encepador de Manresa de 56 anys
Testimonis cridats per Josep Figarola, (Sant Bartomeu)	
19-01-1730	Miquel Sancú, mestre de cases de Manresa de 30 anys
19-01-1730	Josep Major, sabater de Manresa de 30 anys
19-01-1730	Joan Roca, mestre de cases de Manresa de 43 anys
19-01-1730	Bonifaci Pla, veler de Manresa de 59 anys
19-01-1730	Fra Francesc Font, carmelita calçat del convent del Carme, de Manresa de 60 anys
19-01-1730	Fra Alberto Pérez, carmelita calçat del convent del Carme, de Manresa de 70 anys
19-01-1730	Fra Albert Torras, carmelita calçat i sotsprior del convent del Carme, de Manresa de 59 anys
19-01-1730	Reverend Isidre Marot, prevere y infermer de la Seu de Manresa de 44 anys
20-01-1730	Baptista Casamitjana, veler de Manresa de 26 anys
20-01-1730	Joan Bohigues, mestre sabater de Manresa de 41 anys
20-01-1730	Reverend doctor Baltasar Rovira, vicari general del Col·legi de canonges de la Seu de Manresa de 62 anys
20-01-1730	Pau Pujol, mestre de cases de Manresa de 33 anys
21-01-1730	Fra Albert Llaó, carmelita calçat del convent del Carme, de Manresa de 54 anys

⁹⁴⁴ AHSIC, AC, OB 92, Proceso del Visor (1730), ff. 25r-174r [13-01-1730 a 22-01-1730].

2. Evolució del nombre de membres la comunitat jesuïta manresana
[1690-1766]⁹⁴⁵

Any	Col·legi	Cova	Total de la comunitat
1690	10	0	10
1693	10	0	10
1694	10	0	10
1696	10	0	10
1700	9	0	9
1705	11	0	11
1717	9	0	9
1720	9	0	9
1722	11	0	11
1723	11	0	11
1725	10	2	12
1726	10	2	12
1727	10	2	12
1728	13	3	13
1730	9	2	11
1731	10	3	13
1732	9	4	13
1733	11	4	15
1734	10	4	14
1735	11	4	15
1736	11	5	16
1737	12	4	16
1739	11	4	15

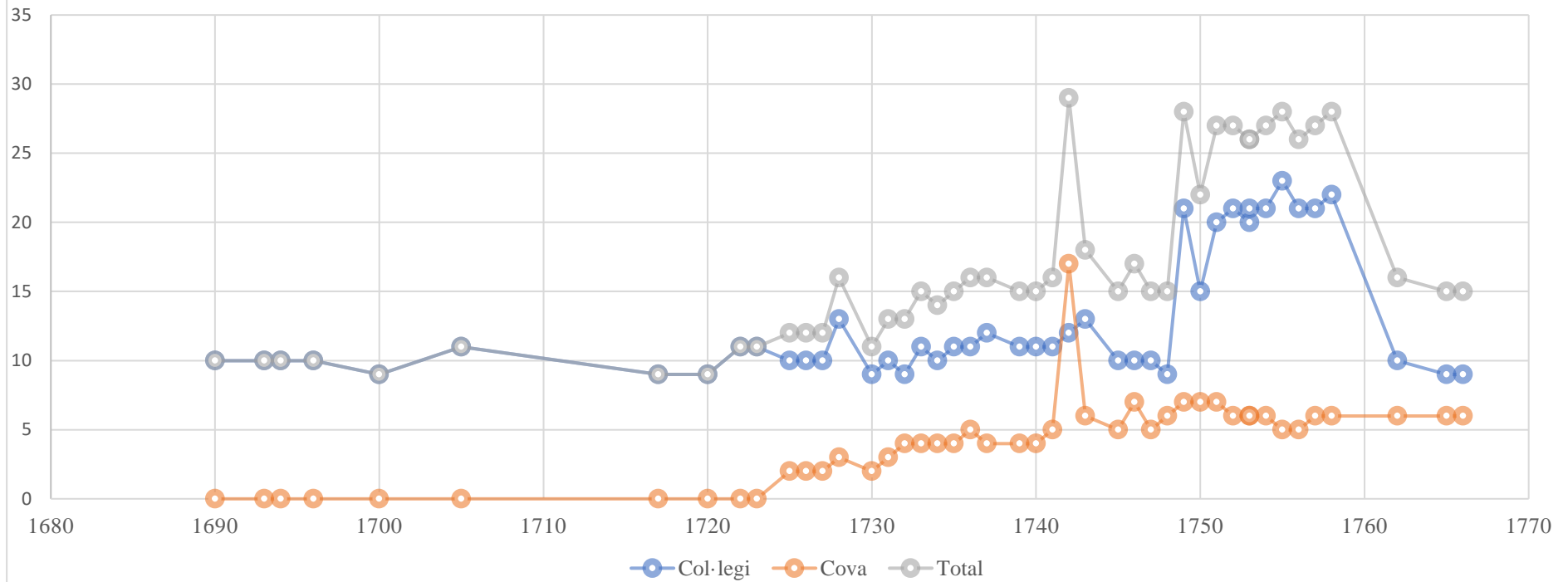
Any	Col·legi	Cova	Total de la comunitat
1740	11	4	15
1741	11	5	16
1742	12	17	29
1743 ⁹⁴⁶	13	6	18
1745	10	5	15
1746	10	7	17
1747	10	5	15
1748	9	6	15
1749	21	7	28
1750	15	7	22
1751	20	7	27
1752	21	6	27
1753 (1)	20	6	26
1753 (2) ⁹⁴⁷	21	6	26
1754	21	6	27
1755	23	5	28
1756	21	5	26
1757	21	6	27
1758	22	6	28
1762	10	6	16
1765	9	6	15
1766	9	6	15

⁹⁴⁵ Aquesta taula s'ha elaborat contrastant documentalment les informacions aportades per l'excel·lent i monumental treball inèdit del malaurat pare Ignasi Vila que es troba actualment a l'Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús [AHSIC]: VILA I DESPUJOL, I. *Jesuïtas de las Comunidades de los Colegios de Cataluña de la Provincia de Aragón*, Volum II (1645-1767), Inèdit, 2012-2013 [AHSIC, SC, 1121.2]. Vegeu els detalls documentals que es troben en les taules de l'epígraf titulat «Membres de la comunitat jesuïta a Manresa i els seus orígens personals (1690-1767)».

⁹⁴⁶ En els catàlegs d'aquest any, el germà coadjutor Esteve Trulls apareix tant a la Cova com al del Col·legi.

⁹⁴⁷ En els catàlegs d'aquest any, el pare Bernat Bolòs apareix tant a la Cova com al del Col·legi.

Evolució de la comunitat jesuïta manresana [1690-1766]

3. Integrants de la comunitat de la Cova de Sant Ignasi de Manresa presents als catàlegs [1725-1766]

Noms	1725	1726	1727	1728	1730	1731	1732	1733	1734	1735	1736	1737	1739	1740	1741	1742	1743	1745	1746	1747	1748	1749	1750	1751	1752	(1) 1753	(2) 1753	1754	1755	1756	1757	1758	1762	1765	1766	
Pedro Asensio																																X	X	X		
Josep Baldó																								X												
Francesc Batlle																					X	X	X	X	X	X										
Lluís Bernardo																			X																	
Bernat Bolós																X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X								
Ignasi Bolós																			X	X	X	X	X	X	X		X									
Mariano Bru															X																					
Lluís Busquets																															X	X	X	X	X	
Magí Claramunt																											X		X	X	X	X	X	X	X	
José Díaz																			X																	
Juan Domingo										X	X																									
Alexander Edie																						X	X	X												
Pere Ferrer														X	X																					
Josep Gelat	X	X	X	X																																
José Germán																		X																		
Francesc Kies											X	X	X	X	X																					
Esteve Magrinyà						X	X	X	X																											
Francesc Magrinyà																											X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Joan Mestre																											X	X	X	X	X					

Noms	1725	1726	1727	1728	1730	1731	1732	1733	1734	1735	1736	1737	1739	1740	1741	1742	1743	1745	1746	1747	1748	1749	1750	1751	1752	(1) 1753	(2) 1753	1754	1755	1756	1757	1758	1762	1765	1766		
Antoni Miralles				x	x																																
Vicente Miralles											x	x	x																								
Fèlix Montagut																																		x	x		
Juan Montañés																	x	x	x	x																	
Alexandre Moreno																					x																
Antoni Nolla											x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x														
Tomàs Olves																x	x																				
Pau Rius																x																					
Miquel Sabater																																			x		
Juan Bautista Salanueva						x	x	x	x	x																											
Jacint Sardeny	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
José Serrano																										x	x		x								
Gaspar Sevé																									x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Joan Surià																																					
Jordi Torres							x	x	x	x																											
Esteve Trulls														x	x	x	x																				
Jaume Vidal																						x															
José Vinandez																							x	x													
Joan Garriga																x																					
Estanislau Salas																x																					

Noms	1725	1726	1727	1728	1730	1731	1732	1733	1734	1735	1736	1737	1739	1740	1741	1742	1743	1745	1746	1747	1748	1749	1750	1751	1752	(1) 1753	(2) 1753	1754	1755	1756	1757	1758	1762	1765	1766		
Pau Pujador																X																					
Mariano Ferrer																X																					
Miquel Bruguera																X																					
Lluís Salvador																X																					
Joan Nadal																X																					

4. Integrants de la comunitat del Col·legi de Sant Ignasi de Manresa presents als catàlegs [1690-1739]

Noms	1690	1693	1694	1696	1700	1705	1717	1720	1722	1723	1725	1726	1727	1728	1730	1731	1732	1733	1734	1735	1736	1737	1739
Antonio Abos																							
Ramón Alafont																							
Josep Amer																							
Jacinto Andrés																							
Juan Andrés																							
Juan Antonio Andrés											X												
Felip Andreu				X																			
Fulgencio Antón																							
Ignacio Antón																							
Pablo Arbiol							X																
José Arbizu																							
Joaquim Argenter																							
Manuel Armendáriz																							
Josep Armengol																				X	X		
José Arnal																							
Blai Arrufat									X									X	X				
Francesc Artigas																							
Demetrio Aymerich																							
Joaquim Aznar																							
Bartolomé Báguena										X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Felip Ballester									X	X	X												
Pau Ballester																				X	X	X	X

Ignacio Las Balsas																							
Pedro Las Balsas																							
Pere Bans												X	X	X	X	X	X						
Joan Bartomeu																							
Manuel Battier																							
Felipe Bellester												X	X										
Felipe Bernabeu																							
Ignacio Blanco							X																
Manuel Ignacio Blasco																							
Francisco Blay																							
Joan Pau Bofill	X				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X									
Bernat Bolós																							
Ignasi Bolós														X	X	X	X	X					
Pere Bolós			X	X																			
Josep Bonshoms																							
Joaquim Borgonyo	X																						
Ignasi Borràs																							
Ramon Borràs																							
Josep Bosch																							
Miquel Ignasi Bosch																			X				
Juan Botafogo																							
Juan Bremon																							
Mariano Bru																							X
Manuel Burgos																							
Francesc Busquets																							

Bartolomé Fiol																							
Ramón Foxà																							
Joaquín Franco																							
Mariano Franco																							
Antonio Galán																							
José Galbán																					X	X	
Josep Gallatayres																							
Luciano Gallissà																							
Gregorio Garcés																							
Pere Garcés									X														
Isidro García																							
Francesc Gavarró															X	X	X	X	X	X	X	X	X
Josep Gelat						X	X	X	X	X													
Joan Baptista Gener																							
Baltasar Giberga																							
Antonio Guillén		X																					
Juan Antonio Guirlez								X	X														
Josep Guitart																						X	
Antoni Guiu		X				X																	
Francesc Guixó					X	X								X	X	X	X	X					
Feliciano Gutiérrez													X										
José Gutiérrez																							
Francisco Heredia																							
Alejandro Iraola						X																	
Francesc Juyol							X							X	X	X	X				X	X	X
Francesc Kies									X														

José Lago																						
Francisco Lampillas																						
Antonio León																						
Narcís Lliura	X	X								X	X	X										
Juan Llopis																						
Pau Lloret																						
Francesc Lloses																						
Joaquín López																						
Vicente Loras																						
Francesc Magrinyà																					X	X
Valentí Manxarell	X	X	X																			
Ignasi March	X								X	X												
Gerard Marcillo		X	X		X																	
Pascasio Marquesta																						
Bruno Martí																						
Alfonso Mas																						
Baltasar Masdéu																						
Josep Masdéu																						
Antoni Masgrau								X														
Luís Mateo																						
Llorenç Melià																						
Joan Mestre										X												
Josep Mir						X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Melcior Mira			X	X																		
Joaquín Miralles																						
Antoni Moliner																						

Ignasi Mollet						X			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Pere Montaner																						
Joan Nebot																						
Mariano Nuix																						
Martín Olivito																						
Joaquim Palau																						
Cristobal Palomar																						
Antonio Palop																						
Francesc Palou									X													
Andreu Paradis								X	X													
Miquel Pardines																	X	X	X	X	X	
Josep Parés																						
Andrés Pastor																						
Josep Pastor			X	X																		
Ignasi Peguera										X	X											
Josep Pellejà																						
José Peremás																						
Francesc Perera																						
Josep Picalqués					X																	
Ramón Picó																						
José Pignatelli																						
Nicolás Pignatelli																						
Juan Pinazo																	X					
Ramon Plana	X	X	X	X	X																	
Francisco Polo																						
Felip Pons																					X	
Miquel Pons																	X	X	X	X		

Jaume Pou																						
Tomàs Prats																						
Joaquín Pueyo																						
Bonaventura Puig																						
Antoni Puigserver						X																
Antoni Puigcerver																						
Ignasi Pujadas																						
Antoni Pujasons																						
Antoni Pujol																						
Josep Quintana						X	X															
Estanislao Ramon																						
Antonio Riba	X	X																				
Francesc Ribarroya		X																				
Joaquim Riera																						
Isidre Rimbau											X	X	X									
Pau Roca						X	X	X	X	X												
Joaquín Romeo																						
Francesc Rou																						X
Josep Antoni Rou																						
Vicente Rubio																						
Cayetano Sala																						
Ignasi Sala																						
Joaquim Sala																						
Joan Salelles																						
Antoni Salvà								X	X													
Blas Sanahuja																						
Bernardo Sánchez																						

Fèlix Sanromà																						
Josep Sans																						
Josep Santaló																						
Jacint Sardeny					X	X	X	X	X													
Francesc Sastre		X	X																			
Juan Nepomuceno Schall																						
Josep Sellés																						
Martí Serra																						
Miquel Serra																X	X					
José Serrano																						
Antonio Sierra															X							
Rafael Simó																						
Sebastià Soldevila																						
Joan Solerich																	X	X	X	X		
Miquel Sopena																						
Joan Surià																						
Gaspar Tàrrega	X																					
Melchor Tejedor																X	X					
Josep Antoni Tord																						
Antonio Torrendell																						
Gregori Torres			X																			
Jacint Torres																						
Jordi Torres				X						X	X	X	X	X								
José Torres	X																					
Esteve Trulls																						
Joaquim Val																						
Antoni Vallès																						

Pau Ballester	X	X																								
Ignacio Las Balsas									X																	
Pedro Las Balsas												X	X													
Pere Bans																										
Joan Bartomeu																						X				
Manuel Battier																										
Felipe Bellester																										
Felipe Bernabeu												X														
Ignacio Blanco																										
Manuel Ignacio Blasco									X																	
Francisco Blay																							X			
Joan Pau Bofill																										
Bernat Bolós													X	X												
Ignasi Bolós																						X	X	X	X	
Pere Bolós																										
Josep Bonshoms																								X		
Joaquim Borgonyo																										
Ignasi Borràs													X	X	X											
Ramon Borràs																							X			
Josep Bosch																							X	X		
Miquel Ignasi Bosch																										
Juan Botafogo																							X	X	X	X
Juan Bremon																							X			
Mariano Bru																						X				
Manuel Burgos																							X			
Francesc Busquets						X	X	X	X	X																

Dídac Cabirol																				
Ignasi Campserver																				X
Bartolomé Campoamor																				
Roque Carratalá																			X	
Jaume Carreras															X					
Francisco Casanova										X										
Josep Casanovas					X	X	X	X	X											
José Chueca							X													
Magí Claramunt	X	X																		
Jaume Cochet																				
Francesc Còdol																				
Antoni Colás																				
Francesc Coll																				
Baptista Colomés																		X		
Pau Coma						X	X	X	X											
Joan Company										X	X									
Antonio Crespí										X										
Guillermo Croañes					X															
Pedro Cuenca															X					
Manuel Desnaux										X	X									
Juan Dinsdale														X					X	X
Juan Domingo														X	X	X	X	X		
Cristobal Domínguez					X															
José Doz														X						
Francesc Elvira																				
Vicente Emperador															X	X				

Bartolomé Fiol														X	X						
Ramón Foxà								X	X												
Joaquín Franco																				X	
Mariano Franco																				X	
Antonio Galán													X								
José Galbán	X	X	X																		
Josep Gallatayres					X	X	X														
Luciano Gallissà								X													
Gregorio Garcés												X									
Pere Garcés																					
Isidro García																					X
Francesc Gavarró	X	X	X	X	X	X	X	X													
Josep Gelat																					
Joan Baptista Gener				X	X	X															
Baltasar Giberga																					X
Antonio Guillén																					
Juan Antonio Guirlez																					
Josep Guitart																					
Antoni Guiu																					
Francesc Guixó																					
Feliciano Gutiérrez																					
José Gutiérrez									X												
Francisco Heredia														X	X						
Alejandro Iraola																					
Francesc Juyol	X	X	X	X																	
Francesc Kies																					
José Lago												X									

Francisco Lampillas										X												
Antonio León											X											
Narcís Lliura																						
Juan Llopis									X													
Pau Lloret											X											
Francesc Lloses																	X	X	X			
Joaquín López																X						
Vicente Loras									X													
Francesc Magrinyà	X	X	X	X	X	X	X															
Valentí Manxarell																						
Ignasi March																						
Gerard Marcillo																						
Pascasio Marquesta													X									
Bruno Martí									X													
Alfonso Mas									X													
Baltasar Masdéu																					X	
Josep Masdéu																	X					
Antoni Masgrau																						
Luís Mateo																	X					
Llorenç Melià																					X	
Joan Mestre				X	X	X				X	X	X	X									
Josep Mir																						
Melcior Mira																						
Joaquín Miralles									X													
Antoni Moliner	X	X	X																			
Ignasi Mollet	X	X	X	X	X	X	X	X														
Pere Montaner												X										

Joan Nebot													X	X	X							
Mariano Nuix																		X				
Martín Olivito								X														
Joaquim Palau																				X		
Cristobal Palomar																X						
Antonio Palop													X									
Francesc Palou																						
Andreu Paradis																						
Miquel Pardines																						
Josep Parés					X																	
Andrés Pastor													X									
Josep Pastor																						
Ignasi Peguera																						
Josep Pellejà													X									
José Peremás								X														
Francesc Perera							X						X	X	X	X	X	X	X			
Josep Picalqués																						
Ramón Picó																			X			
José Pignatelli																X						
Nicolás Pignatelli																				X		
Juan Pinazo																						
Ramon Plana																						
Francisco Polo													X									
Felip Pons																						
Miquel Pons																						
Jaume Pou																				X		
Tomàs Prats																					X	X

Joaquín Pueyo																						X						
Bonaventura Puig							X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Antoni Puigserver																												
Antoni Puigcerver									X																			
Ignasi Pujadas									X																			
Antoni Pujasons												X																
Antoni Pujol																							X					
Josep Quintana																												
Estanislao Ramon										X																		
Antonio Riba																												
Francesc Ribarroja																												
Joaquim Riera																									X	X		
Isidre Rimbau								X	X	X	X	X	X															
Pau Roca																												
Joaquín Romeo																												
Francesc Rou														X	X	X	X											
Josep Antoni Rou										X																		
Vicente Rubio																									X			
Cayetano Sala											X																	
Ignasi Sala			X																									
Joaquim Sala					X	X	X	X																				
Joan Salelles													X															
Antoni Salvà																												
Blas Sanahuja																									X			
Bernardo Sánchez													X															
Fèlix Sanromà				X																								
Josep Sans																									X	X	X	X

Josep Santaló														X	X	X						
Jacint Sardeny																						
Francesc Sastre																						
Juan Nepomuceno Schall										X												
Josep Sellés														X	X	X						
Martí Serra			X																			
Miquel Serra				X																		
José Serrano								X	X	X												
Antonio Sierra																						
Rafael Simó																		X				
Sebastià Soldevila												X										
Joan Solerich	X	X	X	X																		
Miquel Sopena																		X				
Joan Surià																				X		
Gaspar Tàrrega																						
Melchor Tejedor																						
Josep Antoni Tord												X										
Antonio Torrendell											X											
Gregori Torres																						
Jacint Torres								X	X	X	X	X						X	X		X	X
Jordi Torres																						
José Torres																						
Esteve Trulls				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Joaquim Val													X	X	X							
Antoni Vallès											X											
Josep Veguer																						X

Juan Vela	X	X																				
Jacint Verdaguer										X												
Josep Vidal																			X			
Manuel Vidal																			X			
Antoni Vila																						
Gabriel Vilallonga																			X			
Francesc Villarrubia																						
José Vinandez									X													
Timoteu Vinyals																						
Gerard Virgili																						
Custodio Ximeno																			X			
Antonio Zamora										X												

6. Membres de la comunitat jesuïta de Manresa que habitaren tant al Col·legi com a la Cova [1700-1766]

Noms	1700	1705	1717	1720	1722	1723	1725	1726	1727	1728	1730	1731	1732	1733	1734	1735	1736	1737	1739	1740	1741	1742	1743	1745	1746	1747	1748	1749	1750	1751	1752	(1) 1753	(2) 1753	1754	1755	1756	1757	1758	1762	1765	1766					
Bernat Bolós																																														
Esteve Trulls																																														
Francesc Kies																																														
Francesc Magrinyà																																														
Ignasi Bolós																																														
Jacint Sardeny																																														
Joan Mestre																																														
Joan Surià																																														
Jordi Torres																																														
José Serrano																																														
José Vinandez																																														
Josep Gelat																																														
Juan Domingo																																														
Mariano Bru																																														

Col·legi

Cova

Ambdós

7. Membres de la comunitat jesuïta a Manresa amb els seus orígens i ocupacions
[1690-1767]⁹⁴⁸

Any :	1690	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 12, ff. 109r ARSI, Aragonia 15, f. 214r-214v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Gaspar	Tàrrega	Elx	Rector des del 18-11-1688.
Pare	Francesc	Còdol	Puigcerdà	Admonitor del rector i consultor de la casa
Pare	Valentí	Manxarell	Santpedor	Operari i consultor de la casa
Pare	Narcís	Lliura	Barcelona	Professor
Pare	Jaume	Cochet	No s'esmenta	Professor
Germà	Joaquim	Borgonyo	Alacant	Professor
Germà	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Professor
Germà	Ramon	Plana	La Puebla de Castro	Porter i sagristà
Germà	Ignasi	March	Benifaió	Cuiner i hortolà
Germà	Antonio	Riba	San Juan de Villarente	Sastre i curador dels vestits

⁹⁴⁸ Aquestes taules s'han elaborat contrastant documentalment les informacions aportades per l'excel·lent i monumental treball inèdit del pare Ignasi Vila que es troba actualment a l'Arxiu Històric de la Província d'Aragó de la Companyia de Jesús [AHSIC]: VILA I DESPUJOL, I. *Jesuitas de las Comunidades de los Colegios de Cataluña de la Provincia de Aragón*, Volum II (1645-1767), Inèdit, 2012-2013 [AHSIC, SC, 1121.2].

Any :	1693	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 12, f. 217v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Gerard	Marcillo	Olot	Rector
Pare	Valentí	Manxarell	Santpedor	Admonitor del rector i consultor de la casa
Pare	Francesc	Còdol	Puigcerdà	Operari
Pare	Narcís	Lliura	Barcelona	Professor
Pare	Antonio	Guillén	Aragó	Consultor, ministre i lector
Germà	Antoni	Guiu	Barcelona	Professor
Germà	José	Torres	València	Professor
Germà	Ramon	Plana	La Puebla de Castro	Porter i sagristà
Germà	Antonio	Riba	San Juan Villarente	Sastre i curador dels vestits
Germà	Francesc	Ribarroya	No s'esmenta	Hortolà i porter

Any :	1694	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 12, f. 222v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Gerard	Marcillo	Olot	Rector des del 19-01-1692
Pare	Pere	Bolós	Olot	Ministre i consultor
Pare	Francesc	Còdol	Puigcerdà	Operari i consultor de la casa
Pare	Valentí	Manxarell	Santpedor	Operari i consultor de la casa
Pare	Josep	Pastor	No s'esmenta	Operari
Pare	Francesc	Villarrubia	Barcelona	Professor
Germà	Francesc	Sastre	Mallorca	Professor
Germà	Ramon	Plana	La Puebla de Castro	Cuiner i hortolà
Germà	Francesc	Elvira	Castella	Porter i sagristà
Germà	Melcior	Mira	València	Sastre i curador dels vestits

Any :	1696	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 12, ff. 276r-276v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Josep	Pastor	Cambrils	Rector des del 19-01-1692
Pare	Francesc	Còdol	Puigcerdà	Operari i consultor de la casa
Pare	Gerard	Virgili	Vilaseca	No s'esmenta
Pare	Felip	Andreu	Manresa	No s'esmenta
Pare	Pere	Bolós	Olot	Professor
Pare	Gregori	Torres	Manresa	Professor
Germà	Francesc	Sastre	Mallorca	Professor
Germà	Ramon	Plana	La Puebla de Castro	Cuiner i hortolà
Germà	Francesc	Elvira	Castella	Porter i sagristà
Germà	Melcior	Mira	València	Sastre i curador dels vestits

Any :	1700	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 12, ff. 331r-331v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Josep	Picalqués	Manresa	Rector
Pare	Francesc	Còdol	Llívia	Professor
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Ministre i consultor
Pare	Pau	Bofill	Barcelona	Professor
Germà	Antoni	Puigserver	Mallorca	Professor
Germà	Timoteu	Vinyals	Graus	Professor
Germà	Ramon	Plana	La Puebla de Castro	Cuiner i hortolà
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Antoni	Vila	Mallorca	Sastre i curador dels vestits

Any :	1705	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, f. 20r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Josep	Quintana	Barcelona	Rector
Pare	Francesc	Còdol	Llívia	Professor
Pare	Gerard	Marcillo	Olot	Professor
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Professor
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Professor
Pare	Antoni	Guiu	Barcelona	Professor
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Professor
Germà	Antoni	Colás	Valljunquera (Aragó)	No s'esmenta
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Atenció d'afers domèstics
Germà	Alejandro	Iraola	Regil (Cantabria)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1717	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, ff. 71r-71v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Josep	Quintana	Barcelona	Rector
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Escrivent i ministre
Pare	Pau	Roca	Cervera	No s'esmenta
Pare	Pau	Bofill	Barcelona	Professor
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Professor
Pare	Ignacio	Blanco	Saragossa	Professor
Germà	José	Gelat	Pineda	Sagristà i sastre
Germà	Pablo	Arbiol	Tarazona	No s'esmenta
Germà	Josep	Mir	Constantí	Cuiner i encarregat del rebost

Any :	1720	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 226r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Pau	Roca	Cervera	Rector des de 17-01-1719
Pare	Antoni	Salvà	No s'esmenta	Professor
Pare	Joan	Bofill	Barcelona	Admonitor, operari i consultor
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Consultor i prefecte de la fàbrica de la Cova de Sant Ignasi
Pare	Francesc	Palou	No s'esmenta	Professor
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Sagristà i sastre
Germà	Antoni	Masgrau	No s'esmenta	Procurador
Germà	Josep	Mir	Constantí	Cuiner i encarregat del rebost
Germà	Andreu	Paradis	No s'esmenta	Fuster

Any :	1722	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 229r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Pau	Roca	Cervera	Rector des de 17-01-1719
Pare	Antoni	Salvà	No s'esmenta	Ministre i professor
Pare	Ignasi	Mollet	No s'esmenta	Admonitor
Pare	Joan	Bofill	Barcelona	Consultor
Pare	Jacint	Sardeny	No s'esmenta	Curador de la Cova de Sant Ignasi
Pare	Juan	Guirlez	Aviñón (Aragó)	Professor
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Curador de les habitacions del Col·legi
Germà	Josep	Mir	Constantí	Hortolà
Germà	Felip	Ballester	Creixell	Encarregat del rebost
Germà	Andreu	Paradis	No s'esmenta	Fuster
Germà	Blas	Arrufat	Manzanera (Aragó)	Sagristà

Any :	1723	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, ff. 122v-123r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Ignasi	March	Manresa	Rector des de 20-02-1722
Pare	Pau	Roca	Cervera	Consultor i operari
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Ministre, admonitor i consultor
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Consultor i operari
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Habitant i administrador de la Cova de Sant Ignasi
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Professor
Pare	Juan Antonio	Guirlez	Aviñón (Aragó)	Professor
Germà	Josep	Gelat	Pineda	[Habitant] a la Cova de Sant Ignasi
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Felip	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics

Any :	1725	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 241v-242r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Ignasi	March	Manresa	Rector del Col·legi des del 20-02-1722
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Ministre, admonitor i consultor, prefecte de la sagristia i substitueix al procurador
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Consultor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Pere	Garcés	No s'esmenta	Consultor i operari
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Professor
Germà	Josep	Mir	Constantí	Professor
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Felip	Ballester	No s'esmenta	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Ajudant

Any :	1726	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 249v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Rector des de 21-08-1725
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Ministre, consultor, operari, prefecte de la Congregació de la Bona Mort
Pare	Narcís	Lliura	Granollers	Consultor i operari
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, admonitor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Professor
Pare	Ignasi	Peguera	Seu d'Urgell	Professor
Germà	Pere	Bans	Arles	Ajuda al Pare Rector en la procura
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Felipe	Bellester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Ajudant

Any :	1727	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, f. 193v	
--------------	------	-------------------------------	----------------------------	--

Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Rector des de 21-08-1725
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Ministre, consultor, operari, prefecte de la Congregació de la Bona Mort
Pare	Narcís	Lliura	Granollers	Consultor i operari
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, admonitor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Professor
Pare	Ignasi	Peguera	Seu d'Urgell	Professor
Germà	Pere	Bans	Arles	No s'esmenta
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de mas
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Felipe	Bellester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Ajudant

Any :	1728 (1)	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 259r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Rector des de 21-08-1725. Després de ser substituït per Juyol passa a ser consultor i operari
Pare	Joan Pau	Bofill	Barcelona	Ministre, consultor, prefecte de la Congregació de la Bona Mort, dirigeix les meditacions i la catequesi i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Narcís	Lliura	Granollers	Admonitor, consultor, prefecte espiritual i de la salut i catequista.
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Professor. Marxa a la segona meitat de l'any
Pare	Feliciano	Gutiérrez	No s'esmenta	Professor. Marxa a la segona meitat de l'any
Germà	Pere	Bans	Arles	Ajuda al Pare Rector en la procura
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Atenció d'affers domèstics
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi
Germà	Josep	Gelat	Pineda	Ajudant

Any :	1728 (2)	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 268r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 31-10-1728
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Antic rector queda com a consultor i operari
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Professor
Germà	Francesc	Coll	Palma de Mallorca	Professor
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Germà	Antoni	Miralles	Tàrrega	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1730	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, ff. 273v-274r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des del 31-10-1728
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Operari, admonitor, consultor i prefecte de salut, espiritual i d'estudis inferiors i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Professor
Germà	Francesc	Coll	Palma de Mallorca	Professor
Germà	Pere	Bans	Arles	Ajuda al Pare Rector en la procura
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Atenció d'affers domèstics
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi
Germà	Antoni	Miralles	Tàrrega	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1731	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 285r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 31-10-1728
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Ministre, consultor i professor
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Admonitor, consultor i prefecte de salut i espiritual, prefecte de la Congregació de la Bona Mort i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, prefecte de casos de consciència, prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars.
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Consultor, catequista, té cura dels presos i dels malalts
Germà	Francesc	Coll	Palma de Mallorca	Professor
Germà	Pere	Bans	Arles	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi
Germà	Juan Bautista	Salanueva	Saint-Vite (França)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Magrinyà	Vilaseca	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1732	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 294r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 31-10-1728
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Ministre i prefecte de la Congregació Mariana d'estudiants i professor
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Consultor, sagristà, prefecte de casos de consciència i salut , prefecte de la biblioteca [del Col·legi] i de les Congregacions Marianes dels seglars, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte d'estudis inferiors i de la Congregació de la Bona Mort, dirigeix la meditació, catequista, té cura dels presos i dels malalts
Germà	Miquel Ignasi	Bosch	No s'esmenta	Professor
Germà	Pere	Bans	Arles	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi des de 04-09-1731
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Operari
Germà	Juan Bautista	Salanueva	Saint-Vite (França)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Magrinyà	Vilaseca	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1733	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 302v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Miquel	Pardines	Manresa	Rector des de 05-05-1732
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Ministre, consultor, té cura dels presos i dels malalts i ensenya als coadjutors
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, consultor, prefecte de casos de consciència i salut , prefecte de la biblioteca i de l'arxiu [del Col·legi] i prefecte de la Congregació de la Bona Mort.
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, de la Congregació de la Bona Mort, consultor, catequista i ensenya als coadjutors
Germà	Antonio	Sierra	No s'esmenta	Professor, prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, catequista a la plaça pública
Germà	Magí	Claramunt	L'Arboç	Professor i infermer de l'escola
Germà	Francesc	Guixó	Manresa	Vell (<i>Senex</i>)
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Blas	Arrufat	Manzanera (Aragó)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Miquel	Pons	Barcelona	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi des de 04-09-1731
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Juan Bautista	Salanueva	Saint-Vite (França)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Magrinyà	Vilaseca	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1734	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, ff. 346v-349v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Miquel	Pardines	Manresa	Rector des de 05-05-1732
Pare	Miquel	Serra	Bellpuig	Professor, prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, catequista a la plaça pública, té cura dels presos i els malalts
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals i de la Congregació de la Bona Mort, de la biblioteca i de l'arxiu [del Col·legi], i consultor
Pare	Melchor	Tejedor	Barcelona	Operari
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, de la Congregació de la Bona Mort, consultor, catequista i ensenya als coadjutors
Germà	Juan	Pinazo	Sogorb	Professor
Germà	Bartolomé	Báguena		Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Blas	Arrufat	Manzanera (Aragó)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Miquel	Pons	Barcelona	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi des de 04-09-1731
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Juan Bautista	Salanueva	Saint-Vite (França)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Magrinyà	Vilaseca	Ajudant de l'administrador de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1735	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, ff. 316r-316v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Miquel	Pardines	Manresa	Rector des de 05-05-1732
Pare	Miquel	Serra	Bellpuig	Professor, prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, catequista a la plaça pública, té cura dels presos i els malalts
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals i de la Congregació de la Bona Mort, de la biblioteca i de l'arxiu [del Col·legi], i consultor
Pare	Melchor	Tejedor	Barcelona	Operari.
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, de la Congregació de la Bona Mort, consultor, catequista i ensenya als coadjutors
Germà	Josep	Armengol	No s'esmenta	Professor, catequista a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Germà	Miquel	Pons	Barcelona	Atenció d'afers domèstics

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jordi	Torres	Manresa	Administrador i prefecte de la Cova de Sant Ignasi des de 04-09-1731
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Juan Bautista	Salanueva	Saint-Vite (França)	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics

Any :	1736	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 324v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 02-07-1735
Pare	Josep	Guitart	No s'esmenta	Ministre, consultor, professor, catequista a la plaça pública, dirigeix les meditacions dels germans
Pare	Miquel	Pardines	Manresa	Operari i consultor de la casa
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals i de les Congregacions Marianes dels seglars, encarregat de l'hospital amb Gavarró
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital amb Mollet
Germà	Josep	Armengol	No s'esmenta	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Bartolomé	Báguena	Celadas (Aragó)	Sastre i curador dels vestits
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Germà	Miquel	Pons	Barcelona	Atenció d'afers domèstics

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 10-07-1735
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Vicente	Miralles	Orba (València)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1737	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 13, ff. 418v-421r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 15-10-1735
Pare	Miquel	Pardines	Manresa	Operari i consultor de la casa
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals i de les Congregacions Marianes dels seglars, i consultor de casos de consciència
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital i les presons
Pare	Francesc	Rou	Berga	Professor, ministre, prefecte de les Congregacions Marianes dels seglars, dirigeix les meditacions dels germans i fa catequesi a la plaça pública
Germà	Felip	Pons	Barcelona	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Porter i atenció d'afers domèstics
Germà	Josep	Mir	Constantí	Encarregat de les terres de conreu
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bartolomé	Campoamor	Pollença (Mallorca)	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Galbán	Uncastillo (Aragó)	Arquitecte per l'edificació del Col·legi [<i>Architectus pro aedificio colegii</i>]

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 10-07-1735
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Vicente	Miralles	Orba (València)	Porter i atenció d'afers domèstics

Any :	1739	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 341v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 15-10-1735
Pare	Mariano	Bru	No s'esmenta	Ministre, consultor i director de les meditacions i de la catequesi pels germans,
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals i de les Congregacions Marianes dels seglars, i consultor de casos de consciència
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital i les presons
Germà	Dídac	Cabirol	No s'esmenta	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Juan	Vela	Torrellas (Aragó)	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Porter i atenció d'affers domèstics
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'affers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster
Germà	Bartolomé	Campoamor	Pollença (Mallorca)	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Galbán	Uncastillo (Aragó)	Arquitecte [Architectus]

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 10-07-1735
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, sagristà i director de les meditacions dels coadjutors
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Vicente	Miralles	Orba (València)	Porter i atenció d'afers domèstics

Any :	1740	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 14, ff. 29v-30r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 15-10-1735 i admonitor superior de la Cova de Sant Ignasi
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals, de l'església, de casos morals, de les Congregacions Marianes dels seglars i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital i les presons i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Ministre, professor d'estudis inferiors, dirigeix les meditacions, fa catequesi amb els germans i consultor.
Germà	Antoni	Moliner	Torredembarra	Fa catequesi a la plaça pública
Germà	Juan	Vela	Torrellas (Aragó)	Professor i fa catequesi a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Porter i atenció d'afers domèstics
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics i procurador
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster i ebenista
Germà	José	Arbizu	Peralta (Navarra)	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Galbán	Uncastillo (Aragó)	Mestre de cases [<i>Domifactoriam exercet</i>]

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 10-07-1735
Pare	Pere	Ferrer	Palma de Mallorca	No s'esmenta
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics

Any :	1741	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 371r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 15-10-1735
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals, de l'església, de casos morals, de les Congregacions Marianes dels seglars i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital i les presons i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Ministre, professor d'estudis inferiors, dirigeix les meditacions, fa catequesi amb els germans i consultor.
Germà	Antoni	Moliner	Torredembarra	Fa catequesi a la plaça pública
Germà	Juan	Vela	Torrellas (Aragó)	Professor i fa catequesi a la plaça pública
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Porter i atenció d'afers domèstics
Germà	Pau	Ballester	Creixell	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster i ebenista
Germà	José	Arbizu	Peralta (Navarra)	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Galbán	Uncastillo (Aragó)	Mestre de cases [<i>Domifactoriam exercet</i>]

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Kies	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 10-07-1735
Pare	Pere	Ferrer	Palma de Mallorca	Consultor
Pare	Mariano	Bru	No s'esmenta	Operari i consultor
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics

Any :	1742	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, ff. 380v-381r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector des de 15-10-1735
Pare	Martí	Serra	No s'esmenta	Ministre, professor i catequista a la plaça pública
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals, de l'església, de casos morals, de les Congregacions Marianes dels seglars i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, encarregat de l'hospital i les presons i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Mariano	Bru	No s'esmenta	Ministre, professor d'estudis inferiors, dirigeix les meditacions, fa catequesi amb els germans i consultor.
Germà	Antoni	Moliner	Torredembarra	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Ignasi	Sala	No s'esmenta	Professor malalt
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Porter i atenció d'affers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'affers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster i ebenista
Germà	José	Arbizu	Peralta (Navarra)	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Galbán	Uncastillo (Aragó)	Mestre de cases [Domifactoriam exercet]

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741.
Pare	Tomàs	Olves	Calatayud	Consultor, missioner i instructor dels novicis que volen anar a les Índies
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Operari i consultor
Pare	Pau	Rius	No s'esmenta	En la tercera provació
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
	Joan	Garriga	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Estanislau	Salas	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Pau	Pujador	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Mariano	Ferrer	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Miquel	Bruguera	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Lluís	Salvador	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Joan	Nadal	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
	Joan	Roset	No s'esmenta	Novici Escolar del Noviciat de la Cova
Germà	Antoni	Buch	No s'esmenta	Novici Coadjutor del Noviciat de la Cova
Germà	Marcos	Martínez	No s'esmenta	Novici Coadjutor del Noviciat de la Cova
Germà	Ignasi	Munts	No s'esmenta	Novici Coadjutor del Noviciat de la Cova

Any :	1743	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 14, ff. 101r-101v ARSI, Aragonia 15, ff. 389v-390r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 22-01-1743
Pare	Francesc	Juyol	Barcelona	Rector fins 22-01-1743
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte de casos espirituals, de l'església, de casos morals, de les Congregacions Marianes dels seglars i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de casos de salut i de la Congregació de la Bona Mort, consultor, prefecte d'assumptes de salut i dels cursos inferiors
Pare	Joan Baptista	Gener	Balaguer	Ministre, professor, prefecte de les Congregacions Marianes dels seglars, encarregat de l'hospital i les presons i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Miquel	Serra	Bellpuig	Professor, fa catequesi als germans i a la plaça pública
Germà	Fèlix	Sanromà	No s'esmenta	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Francesc	Busquets	Barcelona	No s'esmenta
Germà	Joan	Solerich	Fornells	Sagristà. Mor el 29-11-1743
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'affers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'affers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster
Germà	José	Arbizu	Peralta (Navarra)	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Tomàs	Olves	Calatayud (Aragó)	Missioner i instructor dels novicis que volen anar a les Índies
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Consultor i prefecte a l'església, de la salut, dirigeix la meditació i fa catequesi als germans
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Montañés	Monreal (Aragó)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1745	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 399r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 22-01-1743
Pare	Josep	Parés	No s'esmenta	Ministre, professor, dirigeix les meditacions dels germans, fa catequesi a la plaça pública i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, consultor i prefecte espiritual
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor, encarregat de la biblioteca [del Col·legi], de la Congregació de la Bona Mort, prefecte de les classes inferiors i encarregat de l'hospital i les presons
Pare	Joan Baptista	Gener	Balaguer	Admonitor, prefecte de casos de l'església, de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica i catequista a la plaça pública.
Germà	Francesc	Busquets	Barcelona	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster
Germà	Josep	Gallatayres	No s'esmenta	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	José	Germán	No s'esmenta	En la tercera provació
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Montañés	Monreal (Aragó)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1746	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 408v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 22-01-1743
Pare	Francesc	Busquets	Barcelona	Ministre, professor, prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, dirigeix les meditacions dels germans i catequista a la plaça pública.
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de la salut, consultor, encarregat de la biblioteca [del Col·legi], de la Congregació de la Bona Mort, prefecte de les classes inferiors
Pare	Joan Baptista	Gener	Balaguer	Prefecte de l'església, de les Congregacions Marianes dels seglars dirigeix la meditació i fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Germà	Joaquim	Sala	No s'esmenta	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster
Germà	Josep	Gallatayres	No s'esmenta	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Pare	José	Díaz	No s'esmenta	En la tercera provació
Pare	Luís	Bernardo	No s'esmenta	En la tercera provació
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Montañés	Monreal (Aragó)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1747	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 417v-418r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Rector des de 31-08-1746
Pare	Francesc	Busquets	Barcelona	Ministre, professor, prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, dirigeix les meditacions dels germans, catequista a la plaça pública i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de la salut, consultor, encarregat de la biblioteca [del Col·legi], de la Congregació de la Bona Mort, prefecte de les classes inferiors
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Prefecte de l'església, de les Congregacions Marianes dels seglars dirigeix la meditació i fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Germà	Joaquim	Sala	No s'esmenta	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Fuster
Germà	Josep	Gallatayres	No s'esmenta	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Montañés	Monreal (Aragó)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1748	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, ff. 428r-428v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Rector des de 31-08-1746
Pare	Francesc	Busquets	Barcelona	Ministre, professor, prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, dirigeix les meditacions dels germans, catequista a la plaça pública i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Ignasi	Mollet	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor
Pare	Francesc	Gavarró	Barcelona	Prefecte de la salut, consultor, encarregat de la biblioteca [del Col·legi], de la Congregació de la Bona Mort, prefecte de les classes inferiors
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Prefecte de l'església, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Joaquim	Sala	No s'esmenta	Professor i catequista a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Pare	Alexandre	Moreno	No s'esmenta	Operari
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Atenció d'afers domèstics

Any :	1749	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 14, ff. 173r-174v	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Rector des de 31-08-1746
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Ministro
Pare	José	Gutiérrez	Tortosa	No s'esmenta
Pare	José	Vinandez	Mequinensa (Aragó)	Professor
Pare	Josep	Casanovas	Barcelona	Professor
Germà	Joaquim	Sala	Berga	Professor
	Luciano	Gallissà	Vic	Escolar
	Manuel Ignacio	Blasco	Torres Labradas (Aragó)	Escolar
	Ramón	Foxà	Barcelona	Escolar
	Juan	Llopis	Real (València)	Escolar
	Vicente	Loras	València	Escolar
	Joaquín	Miralles	València	Escolar
	Bruno	Martí	Barcelona	Escolar
	Martín	Olivito	Cabañas (Aragó)	Escolar
	Guillermo	Croañes	Xàbia (València)	Escolar
	Cristobal	Domínguez	Palma de Mallorca	Escolar
Germà	Alfonso	Mas	Sucaina (València)	No s'esmenta
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits

Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Professor
Pare	Alexander	Edie	Barcelona	a Barcelona
Germà	Jaume	Vidal	Monpalau	Atenció d'afers domèstics
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Sastre i curador dels vestits

Any :	1750	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 441v-442r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 25-10-1749
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor, de la Congregació de la Bona Mort i de les classes inferiors
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Pau	Coma	Barcelona	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública
Pare	Josep	Casnovas	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	Ramón	Foxà	Barcelona	Fa catequesi a la plaça pública
	Antoni	Puigcerver	No s'esmenta	Escolar
	Fulgencio	Antón	No s'esmenta	Escolar
	Ramón	Alafont	No s'esmenta	Escolar
	José	Peremás	No s'esmenta	Escolar
Germà	Francisco	Lampillas	No s'esmenta	No s'esmenta
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Pare	Alexander	Edie	Barcelona	Operari i consultor de la casa
Pare	José	Vinandez	Mequinensa (Aragó)	Operari i consultor de la casa
Germà	Antoni	Nolla	Riudecanyes	Atenció d'afers domèstics
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Atenció d'afers domèstics

Any :	1751	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, ff. 455v-456r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 25-10-1749
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor, de la Congregació de la Bona Mort i de les classes inferiors
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Pau	Coma	Barcelona	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública
Pare	Josep	Casnovas	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	José	Arnal	No s'esmenta	Fa catequesi a la plaça pública
	Ignacio	Las Balsas	No s'esmenta	Escolar
	Estanislao	Ramon	No s'esmenta	Escolar
	Antonio	León	No s'esmenta	Escolar
	José	Chueca	No s'esmenta	Escolar
	Ignasi	Pujadas	No s'esmenta	Escolar
	Juan Nepomuceno	Schall	No s'esmenta	Escolar, admès a Roma el 20-01-1749
	Pau	Lloret	No s'esmenta	Escolar
	José	Lago	No s'esmenta	Escolar
	Josep Antoni	Rou	No s'esmenta	Escolar
	Antonio	Torrendell	No s'esmenta	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà

Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Pare	Alexander	Edie	Barcelona	Operari i consultor de la casa
Pare	José	Vinandez	Mequinensa (Aragó)	No s'esmenta
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Josep	Baldó	No s'esmenta	Atenció d'afers domèstics

Any :	1752	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, ff. 468v-469r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 25-10-1749
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor, de la Congregació de la Bona Mort i de les classes inferiors
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Pau	Coma	Barcelona	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública
Pare	Josep	Casnovas	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	José	Arnal	No s'esmenta	Fa catequesi a la plaça pública
	Ignacio	Antón	No s'esmenta	Escolar
	Gregorio	Garcés	No s'esmenta	Escolar
	Josep Antoni	Tord	No s'esmenta	Escolar
	Josep	Pellejà	No s'esmenta	Escolar
	Antoni	Vallès	No s'esmenta	Escolar
	Andrés	Pastor	No s'esmenta	Escolar
	Francisco	Polo	No s'esmenta	Escolar
	Pere	Montaner	No s'esmenta	Escolar

	Jacint	Verdaguer	No s'esmenta	Escolar
	Cayetano	Sala	No s'esmenta	Escolar
	Sebastià	Soldevila	No s'esmenta	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Germà	Antonio	Zamora	No s'esmenta	Atenció d'afers domèstics
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1753 (1)	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 15, f. 481r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Rector des de 25-10-1749. Recompte fet a principis d'any
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Admonitor, prefecte espiritual i consultor, de la Congregació de la Bona Mort i de les classes inferiors
Pare	Isidre	Rimbau	Tarragona	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Pau	Coma	Barcelona	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Josep	Casanovas	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi], prefecte de salut, corrector de les faltes del menjador.
Pare	Josep	Sellés	Vic	Professor i catequista a la plaça pública
	Antoni	Pujasons	No s'esmenta	Escolar
	Antonio	Crespí	No s'esmenta	Escolar
	Antonio	Galán	No s'esmenta	Escolar
	Pascasio	Marquesta	No s'esmenta	Escolar
	Joan	Salelles	No s'esmenta	Escolar
	Bernardo	Sánchez	No s'esmenta	Escolar

	Antonio	Palop	No s'esmenta	Escolar
	Felipe	Bernabeu	No s'esmenta	Escolar
	Francisco	Casanova	No s'esmenta	Escolar
	Ignacio	Borràs	Tarragona	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joan	Nebot		Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 14-04-1741
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Admonitor, prefecte espiritual, sagristà i consultor
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Germà	Francesc	Batlle	Barcelona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1753 (2)	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 14, ff. 232v i 249v-250r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Rou	Berga	Rector des de 22-08-1753. Aquest catàleg es fa el juny de 1753
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Ministre
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Operari
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Operari
Pare	Josep	Sellés	Vic	Professor
Pare	Josep	Bosch	Guissona	Professor
Pare	Josep	Santaló	Olot	Professor
	Ignasi	Borràs	Tarragona	Escolar
	Pedro	Las Balsas	Saragossa	Escolar
	Manuel	Armendáriz	Calatorao (Aragó)	Escolar
	Jacinto	Andrés	Conca (Aragó)	Escolar
	Francisco	Heredia	Graus (Aragó)	Escolar
	Joaquim	Val	Mora d'Ebre	Escolar
	Joaquim	Aznar	Sogorb	Escolar
	Manuel	Desnaux	Lleida	Escolar
	Joan	Company	Algaida (Mallorca)	Escolar
	Bartolomé	Fiol	Palma de Mallorca	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics

Germà	Joan	Nebot	Organyà	Cap de cuina i encarregat del rebost
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 20-12-1753
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Fou rector
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Operari
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	No s'esmenta
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà

Any :	1754	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 16, pp. 36-38	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Rou	Berga	Rector des de 22-08-1753
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Bernat	Bolós	Olot	Operari, confessa a l'Església
Pare	Josep	Sellés	Vic	Professor, consultor i fa catequesi a la plaça pública
Pare	Josep	Bosch	Guissona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Pare	Josep	Santaló	Olot	Professor, fa catequesi a la plaça pública
	Ignasi	Borràs	Tarragona	Escolar
	Pedro	Las Balsas	Saragossa	Escolar
	Manuel	Armendáriz	Calatorao (Aragó)	Escolar
	Jacinto	Andrés	Conca (Aragó)	Escolar
	Francisco	Heredia	Graus (Aragó)	Escolar
	Joaquim	Val	Mora d'Ebre	Escolar
	Joaquim	Aznar	Sogorb	Escolar
	Manuel	Desnaux	Lleida	Escolar
	Joan	Company	Algaida (Mallorca)	Escolar

	Bartolomé	Fiol	Palma de Mallorca	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Joan	Nebot	Organyà	Cap de cuina i encarregat del rebost
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 20-12-1753
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor i dirigeix les meditacions i la catequesi dels germans
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor i confessor a la capella
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	José	Serrano	Castelló de Xàtiva (València)	Atenció d'afers domèstics

Any :	1755	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 16, pp. 31-32	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Rou	Berga	Rector des de 22-08-1753. Cada any es reinicien les pàgines
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor, confessa a l'Església
Pare	Josep	Bosch	Guisona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Pare	Josep	Santaló	Olot	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Joaquim	Val	Mora d'Ebre	Professor, fa catequesi a la plaça pública
	Manuel	Burgos	No s'esmenta	Escolar
	Manuel	Battier	No s'esmenta	Escolar
	Cristobal	Palomar	No s'esmenta	Escolar
	Custodio	Ximeno	No s'esmenta	Escolar
	Joaquín	López	No s'esmenta	Escolar
	Blas	Sanahuja	No s'esmenta	Escolar
	Joaquín	Romeo	No s'esmenta	Escolar
	José	Doz	No s'esmenta	Escolar
	José	Sans	No s'esmenta	Escolar
	Juan	Dinsdale	Madrid	Escolar
	Joaquim	Riera	València	Escolar

	Pedro	Cuenca	No s'esmenta	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 20-12-1753
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor i confessor a la capella
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà

Any :	1756	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 16, pp. 24-26	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Francesc	Rou	Berga	Rector des de 22-08-1753. Cada any es reinicien les pàgines
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor, confessa a l'Església
Pare	Josep	Bosch	Guisona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Pare	Francesc	Lloses	No s'esmenta	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	José	Sans	No s'esmenta	Professor, fa catequesi a la plaça pública
	José	Pignatelli	Saragossa	Escolar
	Francisco	Blay	No s'esmenta	Escolar
	Luís	Mateo	No s'esmenta	Escolar
	Vicente	Rubio	No s'esmenta	Escolar
	Ramon	Borràs	No s'esmenta	Escolar
	Juan	Bremon	No s'esmenta	Escolar
	Antoni	Pujol	No s'esmenta	Escolar
	Josep	Masdéu	Palerm	Escolar
	Gabriel	Vilallonga	No s'esmenta	Escolar

	Rafael	Simó	No s'esmenta	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 20-12-1753
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà

Any :	1757	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 16, p. 28-30	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Rector des de 12-07-1756
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor, confessa a l'Església
Pare	Vicente	Emperador	València	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Pare	Francesc	Lloses	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	Josep	Sans	Les Borges Blanques	Professor, fa catequesi a la plaça pública
	Mariano	Nuix	No s'esmenta	Escolar
	Ramón	Picó	No s'esmenta	Escolar
	Miquel	Sopena	No s'esmenta	Escolar
	Josep	Amer	No s'esmenta	Escolar
	Josep	Vidal	No s'esmenta	Escolar
	Jaume	Carreras	No s'esmenta	Escolar
	Juan	Andrés	No s'esmenta	Escolar
	Baltasar	Giberga	No s'esmenta	Escolar
	Manuel	Vidal	No s'esmenta	Escolar

	Mariano	Franco	No s'esmenta	Escolar
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Mestre	Montblanc	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 20-12-1753
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor
Pare	Lluís	Busquets	Barcelona	Operari i confessor a la capella
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà

Any :	1758	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 14, ff. 319v-21r	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Rector des de 12-07-1756
Pare	Francesc	Perera	Manresa	Professor, consultor i prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica, fa catequesi a la plaça pública, i corrector de les faltes del menjador.
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Ignasi	Bolós	Olot	Operari, consultor, confessa a l'Església
Pare	Vicente	Emperador	València	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Pare	Francesc	Lloses	Barcelona	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	Josep	Sans	Les Borges Blanques	Professor, fa catequesi a la plaça pública
	Joaquim	Palau	València	Escolar
	Nicolás	Pignatelli	Saragossa	Escolar
	Jaume	Pou	Santa Eugènia (Mallorca)	Escolar
	Llorenç	Melià	Palma de Mallorca	Escolar
	Baltasar	Masdéu	Palerm	Escolar
	Baptista	Colomé	València	Escolar
	Demetrio	Aymerich	Barcelona	Escolar
	Isidro	García	Paniza (Aragó)	Escolar
	Joaquín	Franco	Ojos Negros (Aragó)	Escolar
	Antonio	Abos	Huerto (Aragó)	Escolar
	Joaquín	Pueyo	Saragossa	Escolar

Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Surià	Barcelona	Superior de la Cova de Sant Ignasi
Pare	Jacint	Sardeny	Barcelona	Prefecte espiritual, consultor
Pare	Lluís	Busquets	Barcelona	Prefecte del temple, dirigeix la meditació dels germans i confessa a la capella
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Sagristà
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Pare	Joan	Surià	No s'esmenta	Superior de la Cova de Sant Ignasi

Any :	1762	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 17, pp. 26-27	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Joan	Surià	Barcelona	Rector des de 23-09-1759
Pare	Francesc	Artigas	Cervera	Professor, consultor i prefecte espiritual, de la Congregació de la Bona Mort, confessa al temple
Pare	Juan	Botafogo	Lleida	Ministre, prefecte de salut, de les Congregacions Marianes dels seglars, fa catequesi als germans i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Joaquim	Riera	València	Professor, consultor i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Germà	Roque	Carratalá	No s'esmenta	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Juan	Domingo	Vilarodona	Cap de cuina i encarregat del rebost
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits
Germà	Joan	Bartomeu	No s'esmenta	Atenció d'afers domèstics

Cova de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Miquel	Sabater	Cervera	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 24-02-1760
Pare	Lluís	Busquets	Barcelona	Prefecte del temple, dirigeix la meditació dels germans i confessa a la capella
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	Pedro	Asensio	No s'esmenta	Sastre, malalt

Any :	1765	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 17, p. 27-28	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Tomàs	Prats	Palamós	Rector des de 01-03-1763
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Operari, consultor, prefecte de causes espirituals i de causes de salut, i confessa al temple
Pare	Francesc	Artigas	Cervera	Operari, consultor, prefecte de la Congregació de la Bona Mort, té cura dels malalts i confessa al temple
Pare	Ignasi	Campcerver	Manresa	Operari, prefecte de les Congregacions Marianes dels seglars, confessa al temple i té cura dels presos i dels malalts
Pare	Joaquim	Riera	València	Professor, consultor, prefecte de la Congregació Mariana dels estudiants de gramàtica i catequista a la plaça pública, i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Pare	Juan	Dinsdale	Madrid	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Fèlix	Montagut	Flix	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 09-04-1763
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Pare	Lluís	Busquets	Barcelona	Prefecte del temple, dirigeix la meditació dels germans i confessa a la capella
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	Pedro	Asensio	No s'esmenta	Sastre i infermer

Any :	1766	Referència arxivística	ARSI, Aragonia 17, p. 27-28	
Col·legi de Sant Ignasi				
Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Josep	Veguer	Torroella	Rector des de 29-10-1766
Pare	Tomàs	Prats	Palamós	Operari, confessa a la capella
Pare	Jacint	Torres	Manresa	Operari, consultor, prefecte de causes espirituals i de causes de salut, i confessa al temple
Pare	Francesc	Artigas	Cervera	Operari, consultor, prefecte de la Congregació de la Bona Mort, té cura dels malalts i confessa al temple
Pare	Juan	Dinsdale	Madrid	Professor, consultor, fa catequesi a la plaça pública, i encarregat de la biblioteca [del Col·legi]
Pare	Josep	Bonshoms	Planoles	Professor, fa catequesi a la plaça pública
Germà	Esteve	Trulls	Manresa	Porter i sagristà
Germà	Joaquim	Argenter	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Bonaventura	Puig	Manresa	Sastre i curador dels vestits

Cova de Sant Ignasi

Apel·latiu	Nom	Cognom	Origen	Càrrec o ocupació
Pare	Fèlix	Montagut	Flix	Superior de la Cova de Sant Ignasi des de 09-04-1763
Pare	Magí	Claramunt	L'Arboç	Dement
Pare	Lluís	Busquets	Barcelona	Prefecte del temple, dirigeix la meditació dels germans i confessa a la capella
Germà	Francesc	Magrinyà	Tarragona	Atenció d'afers domèstics
Germà	Gaspar	Sevé	Hostafrancs	Porter i sagristà
Germà	Pedro	Asensio	No s'esmenta	Sastre i infermer